

การดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ: ศึกษาบทบาทของพนักงานอัยการ
ในการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่

จารุวรรณ อมรศีลสวัสดิ์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต
สาขานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

พ.ศ. 2555

**The Public Prosecution: A Study to the Role of the Prosecutor
in the Retrial of Criminal Case**

JARUWAN AMORNSINSAWAD

**A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Laws
Department of Law
Graduate School, Dhurakij Pundit University**

2012

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีเป็นผลมาจากความเมตตา กรุณา ตลอดจนความช่วยเหลืออย่างดียิ่งจากผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่าน ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณท่านอาจารย์ รองศาสตราจารย์ ดร.อุดม รัฐอมฤต ที่ได้กรุณาสละเวลาอันมีค่ายิ่งรับเป็นที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ให้กับผู้เขียนทั้งที่ท่านมีภารกิจสำคัญมากมาย โดยท่านได้ให้ความรู้ คำแนะนำ แนวทางในการเขียน แนะนำคำราทั้งภาษาไทยและต่างประเทศ ติดตามความก้าวหน้าในการเขียนวิทยานิพนธ์ ตลอดจนแก้ไขความบกพร่องต่างๆ ของผู้เขียน ผู้เขียนซาบซึ้งในพระคุณที่ให้ความเมตตากับผู้เขียนตลอดมา

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณท่านอาจารย์ ศาสตราจารย์ ดร.คณิต ฒ นคร ที่ได้กรุณาได้รับเป็นประธานการสอบวิทยานิพนธ์ และได้ให้ความเห็น ข้อวิจารณ์ ข้อสังเกต และข้อเสนอแนะอันเป็นประโยชน์ยิ่ง ผู้เขียนได้นำมาใช้เป็นหลักในการปรับปรุงงานวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จนเสร็จสมบูรณ์

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณท่านอาจารย์ ดร.อุทัย อาทิเวช ที่ได้กรุณาได้รับเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ผู้เขียนได้รับความกรุณาจากท่านที่ได้ให้คำแนะนำและชี้แนะข้อมูลในส่วนที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของพนักงานอัยการในการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ ซึ่งผู้เขียนได้ศึกษาและนำมาปรับปรุงวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นอย่างมาก

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณท่านอาจารย์ ดร.สุรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์ ที่ได้กรุณาได้รับเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ผู้เขียนได้รับความกรุณาจากท่านที่ได้ให้คำแนะนำ และแนะนำข้อมูลอันเป็นประโยชน์ในการปรับปรุงวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นอย่างมาก

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณท่านอาจารย์ รองศาสตราจารย์ อัจฉริยา ชูตินันท์ ที่ได้กรุณาได้รับเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ผู้เขียนได้รับความกรุณาจากท่านที่ได้ชี้แนะข้อมูลอันเป็นประโยชน์ในการปรับปรุงวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นอย่างมาก

ท้ายสุดนี้ ผู้เขียนไม่อาจดำเนินการให้สำเร็จลงได้ หากไม่ได้รับการสนับสนุนและกำลังใจจาก บิดา มารดา คุณลุง คุณป้า คุณฉัตรชัย ตังคณานุกูลชัย คุณศิริพร ตังคณานุกูลชัย และคุณกรพัฒน์ สุภานันท์ ผู้เขียนจึงขอถือโอกาสนี้ขอบพระคุณเป็นอย่างยิ่ง และขอขอบพระคุณคณาจารย์ที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ให้ผู้เขียน ผู้เขียนหวังเป็นอย่างยิ่งว่า วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีข้อผิดพลาดประการใด ผู้เขียนขอน้อมรับไว้เป็นความผิดของผู้เขียนและขออภัยมา ณ ที่นี้

จารุวรรณ อมรศีลสวัสดิ์

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ฅ
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ง
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
บทที่	
1. บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	7
1.3 สมมติฐานของการศึกษา.....	7
1.4 ขอบเขตของการศึกษา.....	8
1.5 วิธีดำเนินการศึกษา	8
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	8
2. แนวคิดและวิวัฒนาการในการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่	9
2.1 แนวคิดในการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่	9
2.1.1 แนวคิดของระบบการดำเนินคดีอาญา	9
2.1.1.1 หลักการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย (Private Prosecution)	10
2.1.1.2 หลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน (Popular Prosecution)	11
2.1.1.3 หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ (Public Prosecution).....	12
2.1.2 แนวความคิดและเหตุแห่งการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่.....	13
2.1.3 หลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษา	19
2.1.3.1 หลัก Res judicata.....	19
2.1.3.2 หลัก Double jeopardy	22
2.1.3.3 หลัก Ne bis in idem.....	30
2.1.4 ความผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรม	31
2.1.4.1 ชั้นตำรวจ	32
2.1.4.2 ชั้นพนักงานอัยการ	35
2.1.4.3 ชั้นศาล	37
2.1.5 มาตรการทางกฎหมายในการเยียวยาความผิดพลาด	43

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
2.1.5.1 การนิรโทษกรรม	43
2.1.5.2 การอภัยโทษ	44
2.1.5.3 การชดเชยโดยรัฐ	45
2.1.5.4 การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่.....	47
2.2 วิวัฒนาการในการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ในประเทศไทย	48
2.2.1 วิวัฒนาการก่อนมีพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526	48
2.2.2 วิวัฒนาการภายหลังมีพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณา ใหม่ พ.ศ. 2526 จนถึงปัจจุบัน	52
3. หลักการดำเนินคดีอาญาและการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ในต่างประเทศ	54
3.1 ประเทศฝรั่งเศส	55
3.1.1 หลักการดำเนินคดีอาญาของประเทศฝรั่งเศส	55
3.1.2 ผู้มีบทบาทในการดำเนินคดีอาญา.....	56
3.1.3 หลักการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่	59
3.1.3.1 เงื่อนไขในการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่	60
3.1.3.2 ผู้มีสิทธิและผู้มีอำนาจขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่.....	63
3.1.3.3 กระบวนการวิธีการร้องขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่.....	63
3.1.3.4 ผลเมื่อมีการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นมาพิจารณาใหม่.....	64
3.2 ประเทศเยอรมัน	66
3.2.1 หลักการดำเนินคดีอาญาของประเทศเยอรมัน	66
3.2.2 ผู้มีบทบาทในการดำเนินคดีอาญา.....	67
3.2.3 หลักการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่.....	70
3.2.3.1 เงื่อนไขในการขอให้รื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่.....	71
3.2.3.2 ผู้มีสิทธิและผู้มีอำนาจในการขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่.....	78
3.2.3.3 กระบวนการและวิธีการร้องขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่.....	79
3.2.3.4 ผลเมื่อมีการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่	81
3.3 ประเทศญี่ปุ่น	82

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
3.3.1 หลักการดำเนินคดีอาญาของประเทศญี่ปุ่น	82
3.3.2 ผู้มีบทบาทในการดำเนินคดีอาญา.....	82
3.3.3 หลักการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่	85
3.3.3.1 เงื่อนไขในการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่	86
3.3.3.2 ผู้มีสิทธิและผู้มีอำนาจขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่.....	87
3.3.3.3 กระบวนการวิธีการร้องขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่	88
3.3.3.4 ผลเมื่อมีการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่	88
3.4 ประเทศอังกฤษ	90
3.4.1 หลักการดำเนินคดีอาญาของประเทศอังกฤษ	90
3.4.2 ผู้มีบทบาทในการดำเนินคดีอาญา.....	90
3.4.3 หลักการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่	93
3.4.3.1 เงื่อนไขในการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่	93
3.4.3.2 ผู้มีสิทธิและผู้มีอำนาจขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่	95
3.4.3.3 กระบวนการวิธีการร้องขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่	96
3.4.3.4 ผลเมื่อมีการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่	97
3.5 ประเทศสหรัฐอเมริกา.....	97
3.5.1 หลักการดำเนินคดีอาญาของประเทศสหรัฐอเมริกา.....	97
3.5.2 ผู้มีบทบาทในการดำเนินคดีอาญา.....	98
3.5.3 หลักการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่	99
3.5.3.1 เงื่อนไขในการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่	99
3.5.3.2 ผู้มีสิทธิและผู้มีอำนาจขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่.....	102
3.5.3.3 กระบวนการวิธีการร้องขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่	104
3.5.3.4 ผลเมื่อมีการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่	106
4. วิเคราะห์สภาพปัญหาการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ในประเทศไทย.....	111
4.1 การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ในประเทศไทย.....	111
4.1.1 หลักเกณฑ์ในการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่	111
4.1.1.1 เงื่อนไขในการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่	112

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
4.1.1.2 ผู้มีสิทธิและผู้มีอำนาจขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่.....	117
4.1.1.3 กระบวนการวิธีการร้องขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่	119
4.1.1.4 ผลเมื่อมีการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่	121
4.2 ความสัมพันธ์ระหว่างหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐกับการรื้อฟื้นคดีอาญา ขึ้นพิจารณาใหม่ในประเทศไทย	123
4.3 การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่โดยพนักงานอัยการ	126
4.3.1 หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐของประเทศไทย.....	126
4.3.2 บทบาทและภารกิจของพนักงานอัยการ	129
4.3.3 บทบาทของพนักงานอัยการในการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่.....	130
4.3.4 เปรียบเทียบบทบาทของพนักงานอัยการในการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้น พิจารณาใหม่ของประเทศไทยและต่างประเทศ	136
4.4 ปัญหาและอุปสรรคจากการบังคับใช้พระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้น พิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526	139
4.4.1 ปัญหาจากหลักเกณฑ์และขั้นตอนตามกฎหมาย	139
4.4.2 การจำกัดสิทธิในการยื่นคำร้องได้เพียงครั้งเดียว.....	142
4.4.3 การจำกัดอำนาจของพนักงานอัยการในการยื่นคำร้อง	143
5. บทสรุปและข้อเสนอแนะ	146
5.1 บทสรุป	146
5.2 ข้อเสนอแนะ	149
บรรณานุกรม.....	151
ประวัติผู้เขียน	159

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ : ศึกษาบทบาทของพนักงานอัยการ ในการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่
ชื่อผู้เขียน	จรรवरณ อมรศีลสวัสดิ์
อาจารย์ที่ปรึกษา	รองศาสตราจารย์ ดร.อุดม รัฐอมฤต
สาขาวิชา	นิติศาสตร์
ปีการศึกษา	2554

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้นำเสนอให้เห็นว่าปัญหาความผิดพลาดของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นได้ การยอมรับและเล็งเห็นถึงความผิดพลาดดังกล่าวจึงทำให้มีการกำหนดมาตรการรื้อฟื้นคดีอาญาในคดีซึ่งมีคำพิพากษาถึงที่สุดขึ้นมาพิจารณาใหม่ แต่เนื่องจากการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่มีผลกระทบต่อหลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษา หลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่จะรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่จึงได้กำหนดไว้อย่างจำกัดและรัดกุม

เมื่อการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ เกิดจากความผิดพลาดของรัฐ ดังนั้น พนักงานอัยการในฐานะตัวแทนของรัฐในการอำนวยความยุติธรรมให้แก่ประชาชน จึงสมควรเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ แต่ในปัจจุบันพบว่าพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 ได้จำกัดอำนาจของพนักงานอัยการไว้ให้มีอำนาจรื้อฟื้นคดีอาญาได้เฉพาะกรณีที่พนักงานอัยการมิได้เป็นโจทก์ในคดีเดิม ผู้ต้องคำพิพากษาส่วนใหญ่จึงต้องรื้อฟื้นคดีอาญาด้วยตนเอง ส่งผลทำให้ไม่ได้รับความเป็นธรรมจากกระบวนการยุติธรรม หลักกฎหมายดังกล่าวจึงมีลักษณะขัดต่อหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ซึ่งพนักงานอัยการมีฐานะเป็นโจทก์ในทางแบบพิธีเท่านั้น จะเป็นโจทก์ในทางเนื้อหา กล่าวคือไม่เป็นคู่แพ่งชนะกับจำเลย แต่พนักงานอัยการต้องมีความเป็นภาวะวิสัย (Objectivity) เนื่องจาก การดำเนินคดีอาญาในระบบการดำเนินคดีโดยรัฐไม่ใช่เป็นเรื่องของการต่อสู้ระหว่างคู่ความสองฝ่ายดังเช่นคดีแพ่ง พนักงานอัยการจึงต้องมีอำนาจหน้าที่ดำเนินคดีเพื่อประโยชน์ของจำเลยด้วย ดังนั้น จึงเห็นควรแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติฉบับดังกล่าว โดยให้พนักงานอัยการเป็นผู้มีบทบาทในการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ได้โดยไม่ถูกจำกัดอำนาจ เพื่อให้สอดคล้องกับหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐดังเช่นนานาประเทศ อาทิ ประเทศฝรั่งเศส ประเทศเยอรมันและ ประเทศญี่ปุ่น ซึ่งไม่จำกัดอำนาจของพนักงานอัยการในการรื้อฟื้นคดีอาญา ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่จำเลยผู้บริสุทธิ์

Thesis Title	The public prosecution: a study to the role of the prosecutor in the retrial of criminal case
Author	Jaruwan Amornsinsawad
Thesis Advisor	Assoc. Prof. Dr.Udom Rathamarit
Department	Law
Academic Year	2011

ABSTRACT

The Thesis aim to study the problem of miscarriage of justice can be happened. Recognizing the probability of such error, most of countries, therefore, allow the reopening of criminal case after its final judgment. This procedure has inevitably an effect on the principle of the reliability of judgment. To restrict such consequence, it is necessary to impose a limited and strict rule and conditions for the reopening of criminal case.

When the retrial of criminal case can be happened error by state. Such prosecutor in condition agent by state in serve with people, most important allow the retrial of criminal case after its final judgment. But in Thailand, The Retrial of Criminal Case Act B.E. 2526 (1983) to impose a limited powers of prosecutor was the retrial of criminal case only prosecutor is not plaintiff in the old case. The most defendant must to be the retrial of criminal case per se, effect to miscarriage of justice is unjust is contrary to nature criminal proceeding by state. The retrial of criminal case for the benefit of the defendant, but prosecutor must be the objectivity as criminal proceeding by state isn't subject to defend between two parties as civil suit. Prosecutor have duty to proceeding for the benefit of the defendant, therefore more remedy The Retrial of Criminal Case Act 1983 whereas prosecutor unlimited powers relating to criminal proceeding by state, such as France, German and Japan. Which unlimited powers for prosecutor in the retrial of criminal case after its final judgment to achieve fairness with presumed of innocent.

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เป็นที่ยอมรับกันว่าถึงแม้กระบวนการพิสูจน์ความผิด หรือกระบวนการยุติธรรมทางอาญาจะมีประสิทธิภาพเพียงใดก็ตาม ก็อาจเกิดความผิดพลาดหรือความบกพร่องขึ้นได้เสมอ โดยความผิดพลาดอาจมีที่มาจาก การรวบรวมพยานหลักฐาน กระบวนการนำสืบพยานหลักฐาน หรือการรับฟังพยานหลักฐานเท็จมาใช้ลงโทษจำเลย อันส่งผลทำให้ผู้บริสุทธิ์มีโอกาสถูกลงโทษได้ และจำต้องยอมรับเอาโทษที่ศาลกำหนดโดยไม่มีทางหลีกเลี่ยง ต้องรับตราบาปหรือรอยมลทินแห่งโทษนั้นไว้ หนึ่งในมาตรการที่นำมาใช้เพื่อแก้ไขความผิดพลาดของคำพิพากษาของศาล คือ การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการแก้ไขผลของคำพิพากษาที่ให้ลงโทษจำเลย อันเป็นการแก้ไขเยียวยาให้แก่จำเลยผู้บริสุทธิ์ เพื่อเป็นการคุ้มครองชื่อเสียงเกียรติยศของจำเลยหรือของวงศ์ตระกูลให้กลับคืนสู่ฐานะเดิม และเยียวยาความเสียหายที่จำเลยต้องสูญเสียเสรีภาพเท่าที่จะกระทำได้ แต่เนื่องจากการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่มีผลกระทบต่อหลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษา ดังนั้น หลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่จะรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ จึงถูกกำหนดไว้อย่างจำกัดและรัดกุม

ตัวอย่างคดีซึ่งแสดงให้เห็นถึงความผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาซึ่งเป็นโทษกับจำเลย คือ “คดีเซอร์แอน” ที่ปรากฏว่าคนที่ไม่ได้กระทำความผิดถูกลงโทษในศาลชั้นต้น และถูกขังอยู่ในระหว่างการดำเนินคดีในศาลอุทธรณ์และศาลฎีกาเป็นเวลาดำเนินคดีถึง 6 ปี ก่อนที่ศาลฎีกาจะพิพากษายกฟ้องจำเลย จึงเห็นได้ว่ามีความเป็นไปได้ที่จะเกิดความผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรม อันนำไปสู่การลงโทษคนบริสุทธิ์¹

เมื่อเกิดความผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรมขึ้น เป็นเหตุให้บุคคลหนึ่งบุคคลใดต้องได้รับความเสียหายก่อนที่จะมีพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 บังคับใช้ มาตรการในการแก้ไขความผิดพลาดได้แก่ การนิรโทษกรรม การอภัยโทษ และการล้างมลทิน เป็นต้น โดยต่างมีวัตถุประสงค์และหลักการที่แตกต่างกันออกไป แต่ก็ยังไม่อาจ

¹ นิภาพร รุจนรงค์. (2538). คดีเซอร์แอน กระบวนการยุติธรรมจะคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้บริสุทธิ์ได้อย่างไร (รายงานเสวนาวิชาการ). หน้า 55-67.

นำมาใช้แก้ไขความผิดพลาดหรือความบกพร่องของกระบวนการยุติธรรมได้อย่างตรงเป้าหมาย กล่าวคือ การอภัยโทษ เป็นคุณพินิจของฝ่ายบริหารที่จะให้การอภัยโทษ ผลของการได้รับการอภัยโทษ เพียงแต่ไม่ต้องรับโทษหรือได้รับโทษน้อยลงเท่านั้น ผู้ได้รับการอภัยโทษยังอยู่ในฐานะเป็นผู้กระทำความผิดอยู่ ส่วนการนิรโทษกรรมแม้มีผลเป็นการลบล้างคำพิพากษาทำให้ผู้ได้รับการนิรโทษกรรมอยู่ในฐานะไม่เคยกระทำความผิดหรือต้องโทษทางอาญามาก่อนก็ตาม แต่ความผิดที่จะได้รับการนิรโทษกรรมมักจะเป็นความผิดเกี่ยวกับการเมืองเป็นส่วนใหญ่ ส่วนการล้างมลทินโดยหลักแล้วเป็นวิธีการนำตัวผู้กระทำความผิดที่พ้นโทษแล้วกลับคืนสังคม โดยการลบล้างการกระทำความผิดและโทษให้แก่บุคคลดังกล่าว โดยมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญก็เพื่อให้ผู้กระทำความผิดที่พ้นโทษแล้วสามารถกลับเข้ามาใช้ชีวิตอยู่ในสังคมได้ เช่นเดียวกับบุคคลทั่วไปที่ไม่เคยกระทำความผิดหรือเคยต้องโทษมาก่อน ซึ่งวิธีการต่างๆ ดังกล่าวถือว่าเป็นการเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้ต้องขังทางหนึ่ง แต่ก็ไม่เป็นการแก้ไขความผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาอันถือได้ว่าเป็นการเยียวยาความเสียหายอย่างแท้จริง

ดังนั้น ใน พ.ศ. 2526 จึงได้มีพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ โดยมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2526 โดยกฎหมายถูกบัญญัติขึ้นเพื่อเป็นทางแก้ไขกระบวนการพิจารณาความอาญาที่ไม่สมบูรณ์ อันเป็นเหตุให้ผู้บริสุทธิ์ต้องรับโทษในเมื่อเขามิได้เป็นผู้กระทำความผิดที่แท้จริง โดยพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 เกิดขึ้นตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2517 มาตรา 36 ซึ่งบัญญัติว่า “บุคคลใดต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุด หากปรากฏตามคำพิพากษาของศาลที่รื้อฟื้นขึ้นพิจารณาใหม่ในภายหลังว่า บุคคลนั้นมีได้เป็นผู้กระทำความผิด ย่อมมีสิทธิที่จะได้รับค่าทดแทนและได้รับบรรดาสติภพที่เสียไปเพราะผลแห่งคำพิพากษานั้นคืน ทั้งนี้ตามเงื่อนไขและวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ” โดยเป็นกฎหมายที่คุ้มครองสิทธิมนุษยชนตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ การรื้อฟื้นคดีอาญาสามารถกระทำได้เฉพาะในทางที่เป็นคุณแก่จำเลยเท่านั้น และสามารถใช้อธิปไตยยื่นคำร้องขอรื้อฟื้นคดีอาญาได้เพียงครั้งเดียว เมื่อปรากฏเหตุดังต่อไปนี้

- 1) พยานบุคคลที่ศาลได้อาศัยเป็นหลักในการพิพากษาคดีอันถึงที่สุดนั้น ได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดในภายหลัง แสดงว่าคำเบิกความของพยานนั้นเป็นเท็จหรือไม่ถูกต้องตรงกับความจริง
- 2) พยานหลักฐานอื่น ซึ่งศาลได้อาศัยเป็นหลักในการพิจารณาคดีอันถึงที่สุดนั้น ได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดในภายหลัง แสดงว่าเป็นพยานหลักฐานปลอม หรือเป็นเท็จ หรือไม่ถูกต้องตรงกับความจริง หรือ
- 3) มีพยานหลักฐานใหม่อันชัดเจนและสำคัญแก่คดีซึ่งถ้าได้นำมาสืบในคดีอันถึงที่สุดนั้น จะแสดงว่าบุคคลผู้ต้องรับโทษทางอาญา โดยคำพิพากษาถึงที่สุดนั้นไม่ได้กระทำความผิด

โดยสามารถยื่นคำร้องได้ภายในกำหนด 1 ปี นับแต่วันที่ปรากฏข้อเท็จจริง หรือภายใน 10 ปี นับแต่วันที่คำพิพากษาในคดีเดิมถึงที่สุด แต่เมื่อมีพฤติการณ์พิเศษศาลจะรับคำร้องที่ยื่นเมื่อพ้นกำหนดเวลาดังกล่าวแล้วก็ได้

บุคคลที่มีสิทธิยื่นคำร้องขอให้รื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่มีดังต่อไปนี้

- 1) บุคคลผู้ต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุด
- 2) ผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้อนุบาล ในกรณีที่บุคคลผู้ต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุดนั้นเป็นผู้เยาว์ หรือคนไร้ความสามารถ
- 3) ผู้จัดการหรือผู้แทนอื่นของนิติบุคคลในกรณีที่นิติบุคคลนั้นต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุด
- 4) ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน สามีหรือภริยาของบุคคลผู้ต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุดซึ่งถึงแก่ความตายก่อนที่จะมีการยื่นคำร้อง
- 5) พนักงานอัยการ²

สภาพปัญหาพบว่า พระราชบัญญัติฉบับนี้ไม่ค่อยได้ถูกใช้จากผู้ต้องคำพิพากษาเท่าที่ควร จากการค้นคำพิพากษาฎีกาพบว่า มีจำนวนน้อย และศาลยกคำร้องทั้งหมด โดยระหว่าง พ.ศ. 2533-2548 พบคำพิพากษาฎีกาตามพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ จำนวน 9 เรื่อง ซึ่งศาลยกคำร้องในเนื้อหาของคดีว่าไม่มีมูลเพียงพอที่จะรื้อฟื้นคดีได้ จำนวน 5 เรื่อง คือ 3292/2548, 6555/2548, 6582/2547, 8868/2544, 826/2534 และพบคำพิพากษาฎีกาซึ่งศาลยกคำร้องในรูปแบบของคดีเกี่ยวกับเงื่อนไขและขั้นตอนในการยื่นคำร้อง จำนวน 4 เรื่อง คือ 5038/2533, 6883/2542, 3434/2545 และ 4088/2546³ เช่น คำพิพากษาฎีกาที่ 826/2534 ซึ่งศาลได้วินิจฉัยว่า พยานหลักฐานใหม่จะต้องชัดเจนและสำคัญแก่คดี โดยผู้ร้องต้องบรรยายรายละเอียดมาให้ปรากฏชัดเจนในคำร้องว่ามีที่มาอย่างไร และมีความสำคัญต่อคดีอย่างไร หากสามารถแนบเอกสารต่างๆ ประกอบมาด้วยเพื่อให้ศาลได้พิจารณาว่าเป็นพยานหลักฐานใหม่ที่ชัดเจนและสำคัญแก่คดีหรือไม่ อย่งไรก็ควรแนบมาด้วย เมื่อคำร้องระบุแต่เพียงว่าค้นพบใบเสร็จรับเงินที่ร้านค้าออกให้แก่ผู้ร้องในการซื้อสินค้าโดยมิได้บรรยายรายละเอียดของใบเสร็จรับเงิน คงกล่าวเพียงจะนำเสนอศาลในชั้นไต่สวนคำร้อง คดีจึงฟังไม่ได้ว่าผู้ร้องมีพยานหลักฐานใหม่อันชัดเจนและสำคัญแก่คดีคำร้องขอ

² พระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526, มาตรา 6 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540, มาตรา 247.

³ ศาลฎีกา. (ม.ป.ป.). คำพิพากษาฎีกา เรื่อง การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่. สืบค้นเมื่อ

ของผู้ร้องจึงไม่มีมูล ศาลชอบที่จะมีคำสั่งยกคำร้องของผู้ร้องได้โดยไม่ต้องทำการไต่สวน ศาลชั้นต้นมีคำสั่งยกคำร้องของผู้ร้อง

เมื่อศาลยกคำร้องสิทธิของผู้ร้องในการยื่นคำร้องขอรื้อฟื้นคดีอาญาย่อมหมดไปแม้ตนจะเป็นผู้บริสุทธิ์ก็ตาม เนื่องจากสามารถยื่นคำร้องได้เพียงครั้งเดียว อีกทั้งหลักเกณฑ์ในการพิจารณาคำร้องค่อนข้างเคร่งครัด และกฎหมายของไทยนั้นมีลักษณะที่ทำให้ผู้ต้องคำพิพากษาต้องพึ่งพาตนเอง โดยต้องหาทุนความเอง หาพยานหลักฐานใหม่เอง แม้บางครั้งรัฐจัดหาทุนความให้แต่ก็ยังขาดประสิทธิภาพในการดำเนินคดี ทำให้ไม่สามารถดำเนินคดีได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลทำให้สิทธิของผู้ต้องคำพิพากษาที่มีอยู่ตามรัฐธรรมนูญไม่ได้รับความคุ้มครอง สมดังเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 ที่ต้องการให้ความเป็นธรรมแก่ผู้บริสุทธิ์

นอกจากนี้ พบว่าผู้มีสิทธิร้องขอให้รื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ที่อยู่ในฐานะผู้ต้องคำพิพากษานั้นมักเป็นผู้มีฐานะยากจน ขาดความสามารถในการดำเนินคดี อีกทั้งยังขาดความเข้าใจในพระราชบัญญัติฉบับดังกล่าว อันเป็นเหตุให้ศาลยกคำร้องเป็นส่วนใหญ่ ตัวอย่างเช่น ในปี พ.ศ. 2526 มีการยื่นคำร้องขอรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ที่ศาลอาญาทั้งหมด จำนวน 29 เรื่อง ซึ่งศาลยกคำร้องทุกเรื่อง ในปี พ.ศ. 2527 มีการยื่นคำร้อง 10 เรื่อง ศาลยกคำร้อง 9 เรื่อง และในปี พ.ศ. 2528 มีการยื่นคำร้อง 3 เรื่อง ศาลยกคำร้อง 2 เรื่อง⁴ ในปี พ.ศ. 2533 มีการยื่นคำร้อง 1 เรื่อง ศาลยกคำร้อง และในปี พ.ศ. 2534 มีการยื่นคำร้อง 1 เรื่อง ซึ่งศาลยกคำร้องเช่นกัน

จากข้อมูลที่ได้จากศาลอาญาปรากฏว่าในปี พ.ศ. 2542 มีการยื่นคำร้องขอให้มีการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ 1 เรื่อง โดยศาลยกคำร้องเนื่องจากฟังไม่ได้ว่าเป็นพยานหลักฐานใหม่ ในปี พ.ศ. 2543 มีการยื่นคำร้องขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ 1 เรื่อง ศาลไม่รับคำร้องเนื่องจากไม่เข้าองค์ประกอบตามพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ ในปี พ.ศ. 2544 ไม่มีการยื่นคำร้องขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ที่ศาลอาญา

ในปี พ.ศ. 2545 มีการยื่นคำร้องขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ 4 เรื่อง ซึ่งศาลได้ยกคำร้องทุกคดีเนื่องจากไม่เข้าตามองค์ประกอบในการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ และต้องห้ามตาม มาตรา 18 พระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ ในปี พ.ศ. 2546 มีการยื่นคำร้องขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ 2 เรื่อง ซึ่งศาลได้ยกคำร้องเนื่องจากไม่มีมูลที่จะรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ ในปี พ.ศ. 2547 ไม่มีการยื่นคำร้องขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ที่ศาลอาญา ส่วนในปี พ.ศ. 2548 นั้นมีการยื่นคำร้องขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ รวม 2 เรื่อง

⁴ อาไพ วิจิตรเวชการ. (2527). “การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่.” *บทบัญญัติ*, 41, 3-4. หน้า 363.

ซึ่งศาลชั้นต้นเห็นว่าไม่ต้องด้วยบทบัญญัติ มาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่คดีจึงไม่มีมูล

จะเห็นได้ว่าจากคำพิพากษาของศาลฎีกาและสถิติของศาลอาญาที่กล่าวมาข้างต้นนั้น ศาลได้มีคำสั่งยกคำร้องขอรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่เกือบทั้งหมด โดยมีสาเหตุ คือ คำร้องที่ยื่นเข้ามาไม่เข้าหลักเกณฑ์หรือองค์ประกอบที่กฎหมายกำหนด

ตามสถิติที่ได้กล่าวมาข้างต้นพบว่าทุกคดีจำเลยเป็นผู้ยื่นคำร้องขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่เองทั้งสิ้น โดยไม่ปรากฏคดีที่พนักงานอัยการเป็นผู้ยื่นคำร้อง ตามพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 พนักงานอัยการนั้นไม่สามารถใช้สิทธิรื้อฟื้นคดีซึ่งตนเองเป็นโจทก์ในคดีเดิมได้ ซึ่งในทางปฏิบัติแทบเป็นไปไม่ได้เลยที่พนักงานอัยการที่มีได้เป็นโจทก์ในคดีเดิมจะทราบข้อมูลคดีที่ตนมิได้เป็นเจ้าของสำนวน ทั้งในเรื่องข้อเท็จจริงและพยานหลักฐาน⁵

ในกรณีการยื่นคำร้องขอของพนักงานอัยการนั้น ในรายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร นายอัครวิทย์ สุมาวงศ์ หนึ่งในคณะกรรมการร่างพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ ได้กล่าวในการประชุมสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ 15 กรกฎาคม 2525 ความว่า “พนักงานอัยการนั้นจะยื่นคำร้องได้เพียงครั้งเดียว โดยหลักการคือ คดีที่ขอให้รื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ ถ้าคดีเดิมนั้นพนักงานอัยการเป็นโจทก์แล้ว พนักงานอัยการไม่มีสิทธิยื่นคำร้องขอให้รื้อฟื้นคดีอาญาเลย ผู้ที่ยื่นคำร้องขอให้รื้อฟื้นคดีอาญานั้นคือตัวผู้ต้องโทษหรือญาติพี่น้องของเขาตามที่ระบุไว้ในมาตรา 6 (1)-(4) พนักงานอัยการจะมีสิทธิยื่นคำร้องขอรื้อฟื้นได้เฉพาะในกรณีที่ตัวเองไม่ได้เป็นโจทก์ในคดีเดิม คือราษฎรเขาฟ้องกันเอง”⁶

การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ตามกฎหมายปัจจุบัน พนักงานอัยการมีสิทธิร้องขอให้รื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ เฉพาะเมื่อพนักงานอัยการมิได้เป็นโจทก์ในคดีเดิมนั้น อย่างไรก็ตาม รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 247 บัญญัติว่า

“บุคคลใดต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุด บุคคลนั้น ผู้มีส่วนได้เสีย หรือพนักงานอัยการ อาจร้องขอให้มีการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ได้ และหากปรากฏตามคำพิพากษาของศาลที่รื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ว่าบุคคลนั้นมิได้เป็นผู้กระทำความผิด บุคคลนั้น

⁵ วลัยรัตน์ บุญประสงค์. (2550). การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่: ศึกษาบทบาทและหน้าที่ของพนักงานอัยการ. หน้า 48.

⁶ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 17/2525 (สมัยสามัญ) วันพฤหัสบดี ที่ 15 กรกฎาคม พ.ศ. 2525 ณ ตึกรัฐสภา. หน้า 574.

หรือทายาท ย่อมมีสิทธิได้รับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายตามสมควร ตลอดจนบรรดาสิทธิที่เสียไป เพราะผลแห่งคำพิพากษานั้นคืน ทั้งนี้ ตามเงื่อนไขและวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ”

ดังนั้น โดยผลของรัฐธรรมนูญ สิทธิในการร้องขอให้รื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ ตามกฎหมายเป็นอำนาจของพนักงานอัยการด้วยโดยไม่ถูกจำกัดโดยเงื่อนไขใดๆ โดยที่บทบัญญัติ แห่งรัฐธรรมนูญมาตราดังกล่าวได้เปลี่ยนหลักการของพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้น พิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 ไปแล้ว กล่าวคือ รัฐธรรมนูญเปิดโอกาสให้พนักงานอัยการร้องขอให้ รื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ได้ด้วย

พนักงานอัยการเป็นทนายแผ่นดิน และเป็นตัวแทนของแผ่นดินในการตรวจสอบค้นหา ความจริงในคดีอาญา ควบคุมการดำเนินคดีอาญาของรัฐ เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของ ประชาชนและเพื่อประโยชน์ส่วนรวม อาจกล่าวได้ว่าในการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐซึ่งมีอัยการ เป็นองค์กรในการดำเนินคดีที่สำคัญองค์กรหนึ่งนั้น อัยการไม่ใช่คู่แข่งกับผู้ต้องหาและจำเลย อัยการไม่ใช่คู่ความในเนื้อหาไม่ว่าในกรณีใด⁷ เหตุนี้พนักงานอัยการจึงสามารถดำเนินคดี เพื่อประโยชน์ของจำเลยได้อีกด้วย⁸

การดำเนินคดีอาญาของประเทศไทยเป็นหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ โดยหลักการ แล้วการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ควรเป็นเรื่องของรัฐ เพราะรัฐมีหน้าที่อำนวยความยุติธรรม แต่ตามกฎหมายว่าด้วยการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ในปัจจุบัน สิทธิในการร้องขอให้รื้อฟื้น คดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่เป็นเรื่องของบุคคลผู้ต้องคำพิพากษา พนักงานอัยการมีสิทธิร้องขอให้ รื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่เฉพาะกรณีที่พนักงานอัยการมิได้เป็นโจทก์ในคดีเดิมเท่านั้น แต่โดยที่ตามรัฐธรรมนูญรัฐมีหน้าที่ต้องรื้อฟื้นคดีของตนด้วย แต่จนบัดนี้ก็ยังไม่มีการแก้ไขเพิ่มเติม กฎหมายให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแต่อย่างใดแม้เวลาจะล่วงเลยมานานมากแล้วก็ตาม

ประเทศไทยมีการใช้สิทธิตามพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่น้อยมาก สาเหตุน่าจะมาจากความยุ่งยากในหลักเกณฑ์ของกฎหมายและในทางปฏิบัติ จากสถิติไม่ประสบ ผลสำเร็จในการยื่นคำร้อง อย่างไรก็ตามอาจสะท้อนว่ากระบวนการยุติธรรมของไทย มีประสิทธิภาพ มีความผิดพลาดน้อย หรือการใช้สิทธิตามกฎหมายไม่เป็นที่นิยม ซึ่งแท้จริงแล้ว ผู้บริสุทธิ์ไม่ได้รับการเยียวยาให้ได้รับความเป็นธรรม ดังนั้น จึงควรแก้ไขเพื่อให้การใช้สิทธิของ ผู้ต้องคำพิพากษาในการรื้อฟื้นคดีของตนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยควรผลักดันให้พนักงาน

⁷ คณิต ฌ นคร ก (2549). กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. หน้า 642-643.

⁸ คณิต ฌ นคร ข (2536). “แนวความคิดในการคุ้มครองสิทธิของบุคคลของพนักงานอัยการ.”

อัยการได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการรื้อฟื้นคดีอาญาเพื่อรักษาความยุติธรรมให้กับประชาชนตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐที่สมบูรณ์ต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1.2.1 เพื่อศึกษาถึงหลักการ และแนวคิดเกี่ยวกับหลักการดำเนินคดีอาญา และการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่

1.2.2 เพื่อศึกษาเปรียบเทียบบทบาทของพนักงานอัยการในการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ของประเทศไทยและต่างประเทศ

1.2.3 เพื่อศึกษาถึงปัญหาที่เกิดขึ้นจากการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ของผู้ต้องคำพิพากษา และพนักงานอัยการ

1.2.4 เพื่อศึกษาถึงหลักเกณฑ์ในการใช้กฎหมายรื้อฟื้นคดีอาญาของผู้ต้องคำพิพากษา และพนักงานอัยการ รวมทั้งเสนอแนะแนวทางในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อให้การใช้กฎหมายรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของกฎหมายและเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

1.3 สมมติฐานของการศึกษา

กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของรัฐ หรือระบบการพิสูจน์ว่าบุคคลใดเป็นผู้กระทำความผิดหรือผู้บริสุทธิ์ แม้จะมีประสิทธิภาพเพียงใด ในทางปฏิบัติก็อาจเกิดข้อผิดพลาดขึ้นได้ ดังนั้น เมื่อมีพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 ขึ้นใช้บังคับ เพื่อไขเยียวความเสียหายที่เกิดขึ้นแล้ว เมื่อพบว่าการใช้สิทธิของผู้ต้องคำพิพากษาในการขอรื้อฟื้นคดียังขาดประสิทธิภาพ จึงควรพัฒนาประสิทธิภาพการใช้สิทธิของผู้ต้องคำพิพากษา โดยควรพัฒนาบทบาทของพนักงานอัยการให้สามารถรื้อฟื้นคดีอาญาได้โดยไม่ถูกจำกัดอำนาจ ตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 เพื่อให้พนักงานอัยการได้ทำหน้าที่รักษาผลประโยชน์และความยุติธรรมให้แก่ประชาชนในประเทศ อันมีลักษณะสอดคล้องกับหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ และเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ผู้บริสุทธิ์ตามเจตนารมณ์แห่งพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

กำหนดขอบเขตการวิจัยเฉพาะหลักการดำเนินคดีอาญา ความผิดพลาดของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในข้อเท็จจริง มาตรการในการเยียวยาความผิดพลาด การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ในทางที่เป็นคุณแก่จำเลย วิธีการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ ผู้มีบทบาทสำคัญในการยื่นคำร้องขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ โดยเฉพาะผู้ต้องคำพิพากษา พนักงานอัยการ และปัญหาที่เกิดขึ้นในการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่

1.5 วิธีดำเนินการศึกษา

การศึกษานี้จะใช้การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ทั้งที่เป็นเอกสารภาษาไทย และภาษาต่างประเทศ รวมถึงวิทยานิพนธ์ บทความและคำพิพากษาศาลฎีกาที่เกี่ยวข้อง รายงานการประชุม ข้อมูลที่เผยแพร่ทางอินเทอร์เน็ต เพื่อรวบรวมข้อมูลให้เป็นระบบ โดยนำข้อมูลมาประกอบการศึกษา ทำความเข้าใจ และประมวลเป็นข้อเสนอแนะต่อไป

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.6.1 ทำให้ทราบถึงหลักการดำเนินคดีอาญาและแนวความคิดเกี่ยวกับการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่

1.6.2 ทำให้ทราบถึงบทบาทของพนักงานอัยการในการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ในประเทศไทย และต่างประเทศ

1.6.3 ทำให้ทราบถึงปัญหา และแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากการใช้กฎหมายรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ของผู้ต้องคำพิพากษาและพนักงานอัยการ

1.6.4 เป็นแนวทางที่นำไปสู่การแก้ไขกฎหมาย เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ต้องคำพิพากษาสามารถใช้สิทธิในการยื่นคำร้องขอรื้อฟื้นคดีของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งพัฒนาบทบาทและอำนาจของพนักงานอัยการให้สามารถรื้อฟื้นคดีอาญาได้โดยไม่ถูกจำกัดอำนาจ เพื่อให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ผู้บริสุทธิ์ตามเจตนารมณ์แห่งพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526

บทที่ 2

แนวคิดและวิวัฒนาการในการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่

ในการศึกษาถึงหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ โดยมุ่งศึกษาบทบาทของพนักงานอัยการในการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่นั้น จำเป็นที่จะต้องกล่าวถึงระบบการดำเนินคดีอาญาอันเป็นที่มาของหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ และการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ เพื่อให้ทราบถึงหลักการและเหตุผลที่องค์กรอัยการควรจะต้องมีบทบาทรับผิดชอบในการรื้อฟื้นคดีอาญาของรัฐ

2.1 แนวคิดในการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่

2.1.1 แนวคิดของระบบการดำเนินคดีอาญา

หลักการดำเนินคดีอาญาในแต่ละสังคมได้มีการพัฒนาที่แตกต่างกันออกไปตามความเปลี่ยนแปลงของสังคมนั้น แต่เดิมการลงโทษมีวัตถุประสงค์ก็เพื่อลงโทษผู้กระทำความผิดเพื่อเป็นการแก้แค้น โดยผู้เสียหายต้องการที่จะให้ผู้กระทำความผิดได้รับผลตอบแทนจากการกระทำความผิดที่ตนได้ก่อขึ้น โดยยังมีได้ค้ำประกันว่าการกระทำความผิดทางอาญานั้นมีผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยของสังคมอย่างไร ซึ่งเรียกว่า หลักการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย ต่อมาได้มีการเปลี่ยนแปลงแนวความคิดว่า การกระทำความผิดทางอาญานั้นนอกจากจะมีผลกระทบต่อผู้เสียหายแล้ว บางกรณียังเกิดผลกระทบต่อสมาชิกที่อยู่ในสังคมนั้นด้วย จึงได้มีการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชนเกิดขึ้น และต่อมาหลายประเทศก็ได้มีการพัฒนาแนวความคิดเพื่อป้องกันการแก้แค้นที่เอกชนระงับข้อพิพาทด้วยตนเอง ซึ่งเรียกว่า หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ จึงกล่าวได้ว่า แนวความคิดในการดำเนินคดีอาญาแบ่งออกได้เป็น 3 หลัก คือ การดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย หลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน และหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

2.1.1.1 หลักการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย (Private Prosecution)

ตามประวัติศาสตร์แล้วแต่เดิมเกือบทุกประเทศในโลก ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มประเทศทางยุโรป แอฟริกา เอเชีย รวมถึงประเทศไทย ล้วนแต่ให้เอกชนเป็นผู้มีหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยและเป็นผู้ควบคุมอาชญากรรมในสังคมทั้งสิ้น¹ กล่าวคือ ผู้เสียหายหรือเครือญาติของผู้นั้นเป็นผู้นำเรื่องราวมาฟ้องร้อง แล้วนำพยานหลักฐานที่สามารถพิสูจน์ได้มาเสนอต่อศาลด้วยตนเอง เพื่อให้ศาลพิจารณาและพิพากษาลงโทษผู้กระทำความผิดนั้น ระบบการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหายนี้มีลักษณะตรงกับแนวความคิดของนักปราชญ์ทางกฎหมายแบบปัจเจกชนนิยม (Individualism) ซึ่งยึดมั่นในเรื่องสิทธิเสรีภาพของประชาชนว่ารัฐจะทำการล่วงละเมิดมิได้ ดังนั้นรัฐจึงต้องบัญญัติกฎหมายรับรองให้สิทธิแก่ประชาชนในการฟ้องร้องคดีอาญาเมื่อมีความผิดเกิดขึ้น²

หลักการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหายในสมัยโบราณได้กำหนดเรื่องสิทธิที่เกิดขึ้นจากการกระทำความผิดอาญาไว้อย่างรวมๆ โดยไม่มีการแยกความแตกต่างระหว่างความรับผิดชอบอาญากับความรับผิดชอบแพ่ง กฎหมายมีไว้เพื่อขจัดความขัดแย้งระหว่างเอกชนแทนการใช้กำลังแก้แค้นกันเองตามอำเภอใจ รวมถึงการให้ผู้กระทำความผิดตามข้อเรียกร้องของผู้เสียหาย ด้วยเหตุนี้ หลักการดำเนินคดีจึงคำนึงถึงเฉพาะส่วนได้เสียส่วนบุคคลเป็นหลัก โดยมิได้คำนึงถึงผลกระทบต่อความสงบสุขของสังคมแต่อย่างใด นอกจากผู้เสียหายและเครือญาติของผู้นั้นแล้ว บุคคลอื่นจึงไม่มีสิทธิฟ้องร้อง³

หลักการดังกล่าวก็มีข้อดีข้อเสียอยู่ คือ เมื่อผู้เสียหายเท่านั้นที่มีอำนาจฟ้องโดยเจ้าพนักงานของรัฐมิได้เข้ามายุ่งเกี่ยวในคดี ผู้เสียหายก็จะคำนึงถึงแต่ความเสียหายในส่วนของตนเอง โดยมิได้คำนึงถึงผลกระทบต่อสังคม กล่าวคือ นอกจากผู้เสียหายจะฟ้องขอให้ศาลลงโทษในทางอาญากับผู้กระทำความผิดต่อตนแล้ว ก็จะมีการเรียกร้องค่าเสียหายควบคู่กันไปด้วย เมื่อผู้เสียหายได้รับชดเชยค่าเสียหายในส่วนของตนแล้วย่อมไม่คิดใจดำเนินการกับผู้กระทำความผิดอีก ทำให้กระบวนการในการลงโทษผู้กระทำความผิดเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อย และการคุ้มครองถึงสังคมโดยรวมไม่สามารถกระทำได้อย่างมีประสิทธิภาพ

¹ จิตติ เจริญล้ำ ก (2531). คำอธิบายประมวลกฎหมายอาญา เล่ม 1. หน้า 7.

² อรรถพล ใหญ่สว่าง. (2524). ผู้เสียหายในคดีอาญา. หน้า 6-7.

³ อุดม รัฐอมฤต. (2535, มิถุนายน). “การฟ้องคดีอาญา.” นิติศาสตร์, 22, 2. หน้า 242-243.

2.1.1.2 หลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน (Popular Prosecution)

เมื่อสังคมได้มีการพัฒนามากขึ้น แนวความคิดที่เกี่ยวกับผลกระทบของการกระทำความผิดอาญาได้มีการเปลี่ยนแปลง ซึ่งการกระทำความผิดในบางกรณีไม่เพียงแต่ก่อความเสียหายให้กับบุคคลที่ได้รับผลร้ายจากการกระทำเช่นนั้นโดยตรงเท่านั้น แต่ยังมีผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยของสังคมด้วย ประชาชนทุกคนจึงเป็นผู้เสียหายมีอำนาจฟ้องคดีอาญา โดยไม่ต้องคำนึงถึงว่าบุคคลนั้นจะเป็นผู้เสียหายที่แท้จริงหรือไม่ หลักนี้สืบเนื่องมาจากแนวความคิดที่ว่า พลเมืองทุกคนต่างมีหน้าที่ช่วยกันรักษากฎหมายและระเบียบของบ้านเมืองและต้องนำตัวผู้กระทำความผิดมาสู่ศาล⁴ เป็นผลให้รัฐต้องบัญญัติกฎหมายรับรองให้ประชาชนมีอำนาจฟ้องร้องคดีอาญาได้เมื่อมีความผิดเกิดขึ้น เพราะประชาชนไม่ไว้วางใจอำนาจรัฐ เนื่องจากประชาชนต้องผ่านการต่อสู้อย่างยากลำบากเพื่อให้ได้มาซึ่งเสรีภาพ จนทำให้มีแนวโน้มในทางความคิดปฏิเสธอำนาจรัฐ ไม่ยอมรับอำนาจรัฐที่เป็นผู้ควบคุมความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง เช่น ประเทศอังกฤษ ได้เกิดการสถาปนาอำนาจรัฐสภาขึ้นมาแทนอำนาจกษัตริย์ ซึ่งรัฐสภาในฐานะที่เป็นผู้แทนของประชาชน จึงได้รับการยอมรับว่าอำนาจรัฐสภาเป็นอำนาจสูงสุด และเมื่อครั้งที่อังกฤษจะสถาปนาระบบตำรวจขึ้นมาทำหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยในรัฐ ประชาชนได้ต่อต้านอย่างรุนแรง เพราะประชาชนมีความต้องการที่จะทำหน้าที่ป้องกันสังคมด้วยตนเอง แม้ว่าอังกฤษจะพบปัญหาในการให้ประชาชนเป็นผู้ฟ้องคดี แต่ต่อมาได้มีการจัดตั้ง The Crown Prosecution Service (CPS) ในปี ค.ศ. 1986 ซึ่งเป็นองค์กรที่รับผิดชอบในการดำเนินคดีอาญา โดยอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของ Director of Public Prosecutions (D.P.P.) เพื่อควบคุมการดำเนินคดีอาญาของประชาชน แต่บทบาทในการดำเนินการฟ้องร้องก็ยังคงอยู่กับประชาชนเป็นหลัก⁶

หลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน เป็นหลักซึ่งประเทศที่มีระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) ใช้เป็นหลักการดำเนินการค้นหาความจริงในคดีอาญา โดยหากพิจารณาถึงผู้ที่เข้ามาเกี่ยวข้องในการดำเนินคดีแล้ว จะเห็นได้ว่าเป็นนิติสัมพันธ์ 3 ฝ่าย คือ⁷

⁴ กุลพล พลวัน ก (2529, พฤษภาคม). “ระบบการดำเนินคดีอาญาโดยอัยการในประเทศไทย.” วารสารอัยการ, 9, 101. หน้า 78.

⁵ คณิต ฌ นคร ค (2528, กันยายน). “วิธีพิจารณาความอาญาไทย: หลักกฎหมายกับทางปฏิบัติที่ไม่ตรงกัน.” นิติศาสตร์, 15, 3. หน้า 2-3.

⁶ John Sprack. (1992). *Emmins on Criminal Procedure*. pp. 4-23 อ้างถึงใน วรินทร์ แต่ประยูร. (2545). สิทธิการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายในศาลทหาร. หน้า 44.

⁷ สมบัติ ดาวแจ้ง. (2543). *ข้อสันนิษฐานความรับผิดชอบในกฎหมายอาญา*. หน้า 20-22.

1) รัฐ ทำหน้าที่ในการแยกการวินิจฉัยปัญหาข้อเท็จจริง และปัญหาข้อกฎหมาย ออกจากกัน โดยศาลเป็นผู้วินิจฉัยข้อกฎหมาย และคณะลูกขุนจะเป็นผู้ทำหน้าที่ในการวินิจฉัย ข้อเท็จจริง ศาล (Trail judge) จะมีบทบาทเป็นเพียงผู้ทำหน้าที่ที่ควบคุมกระบวนการพิจารณาคดีและ เป็นที่ปรึกษาในกระบวนการพิจารณา และการตัดสินข้อเท็จจริงของคณะลูกขุน วางหลักเกณฑ์ เรื่องพยานหลักฐาน เพื่อมิให้มีการเอาเปรียบกันในการต่อสู้คดี ศาลจะพิจารณาเพียงหลักฐาน ที่คู่ความในคดีนำมาแสดง โดยไม่มีการซักถามหรือเรียกพยานมาสืบ

2) โจทก์ มีหน้าที่นำสืบ (Burden of proof) กล่าวคือ มีหน้าที่นำเสนอ พยานหลักฐานมาพิสูจน์ข้ออ้าง ข้อเถียงของตน เนื่องจากโจทก์เป็นผู้ฟ้องร้อง กล่าวอ้างว่ามี การกระทำความผิดเกิดขึ้น จึงมีหน้าที่นำสืบเสมอ

3) จำเลย มีสิทธิในการวางเฉย จะให้การหรือไม่ให้การแก้ข้อกล่าวหาของโจทก์ ก็ได้ แต่ยังคงมีสิทธิในการตรวจสอบ และพิสูจน์หักล้างพยานหลักฐานที่โจทก์นำมาสืบโดยการ ถามค้าน และนำพยานหลักฐานของจำเลยเองมาพิสูจน์ว่าคุณเป็นผู้บริสุทธิ์ หรือพิสูจน์ว่า พยานหลักฐานของโจทก์ไม่มีความน่าเชื่อถือ

2.1.1.3 หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ (Public Prosecution)

เนื่องจากแต่เดิมนั้นการฟ้องคดีเป็นหน้าที่ของราษฎรหรือผู้เสียหายเท่านั้น เป็นผลให้การดำเนินคดีอาญาของประเทศต่างๆ ในสมัยก่อนมักจะใช้หลักการดำเนินคดีอาญา โดยผู้เสียหาย หรือหลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น แต่หลักการ ดำเนินคดีอาญาโดยรัฐเป็นหลักที่เกิดขึ้นใหม่ ที่ถือว่า การรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมหรือ รัฐเป็นหน้าที่ของรัฐ ไม่ใช่ของผู้เสียหาย เมื่อมีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น รัฐมีหน้าที่ต้อง ป้องกันปราบปรามการกระทำความผิดอาญานั้น โดยมีเจ้าพนักงานของรัฐเป็นผู้ดำเนินคดีอาญา การดำเนินคดีอาญาไม่มีลักษณะของการต่อสู้ระหว่างคู่ความสองฝ่ายอย่างเช่นการดำเนินคดีอาญา ในประเทศอังกฤษ โดยศาล อัยการ หรือทนายความมีหน้าที่ค้นหาความจริง จะไม่จำกัดอยู่กับแบบ พิธีอย่างประเทศอังกฤษ การค้นหาความจริงมีเพียงการใช้วิธีการที่ทำให้ผู้ถูกกล่าวหาตกเป็น “กรรมในคดี” ไม่ได้เท่านั้น⁸ ทั้งนี้ไม่ต้องคำนึงว่าผู้เสียหายหรือเจ้าทุกข์จะมีความประสงค์ให้ ผู้กระทำความผิดได้รับการลงโทษหรือไม่ โดยรัฐจะมีเจ้าหน้าที่ของรัฐ คือ พนักงานอัยการทำ หน้าที่เป็นผู้ดำเนินคดีในฐานะตัวแทนของรัฐ การดำเนินคดีในระบบนี้เมื่อมีความผิดเกิดขึ้นจะถือ ว่ารัฐเป็นผู้เสียหาย เอกชนใดที่ตกเป็นเหยื่อจากการกระทำความผิดนั้นไม่มีอำนาจฟ้องร้อง ดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดด้วยตนเอง แต่เป็นหน้าที่ของรัฐในการอำนวยความสะดวก

⁸ คณิต ฒ นคร ง (2520, กันยายน-พฤศจิกายน). “อัยการกับการสอบสวนคดีอาญา.” นิติศาสตร์, 9, 2. หน้า 133.

โดยองค์กรที่มีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินคดีอาญาของรัฐ ได้แก่ ศาล อัยการ และตำรวจ ซึ่งต่างก็มีหน้าที่ที่จะต้องตรวจสอบข้อเท็จจริงในเรื่องที่มีการกล่าวหา ตลอดจนมีอำนาจหน้าที่ค้นหาความจริงแท้ของเรื่อง ซึ่งเป็นหลักในคดีอาญาที่เรียกว่า “หลักการตรวจสอบ” (Untersuchungsgrundsatz)⁹

อย่างไรก็ตาม ในระบบนี้รัฐก็ได้ผูกขาดการดำเนินคดีอาญาไว้แต่เพียงผู้เดียว แม้แต่ในประเทศที่ใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐอย่างเคร่งครัด ก็มีการอนุญาตให้เอกชนผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาได้บ้างเช่นกัน แต่จะจำกัดไว้เฉพาะความผิดบางประเภทที่กฎหมายบัญญัติให้เอกชนหรือผู้เสียหายฟ้องคดีได้ ทำให้เห็นว่ารัฐก็ไม่ได้ผูกขาดการดำเนินคดีอาญาไว้แต่เพียงผู้เดียว โดยเด็ดขาด ประเทศที่ใช้ระบบนี้ ได้แก่ เยอรมนี ญี่ปุ่น ส่วนฝรั่งเศสไม่เปิดโอกาสให้เอกชนฟ้องคดีอาญาได้เองแต่ผู้เสียหายอาจฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาเพื่อบังคับให้พนักงานอัยการฟ้องคดีอาญาได้¹⁰

2.1.2 แนวความคิดและเหตุแห่งการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่

เมื่อมีการกระทำผิดอาญาเกิดขึ้น ซึ่งอาจเป็นการก่ออาชญากรรมอันเป็นการพบเห็นโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจเอง หรือจากการที่ประชาชนมาแจ้งความร้องทุกข์ขอให้ตำรวจจัดการ หรือเมื่อมีคำร้องทุกข์หรือมีคำกล่าวโทษโดยผู้เสียหายหรือผู้อื่นก็ได้ เมื่อสังคมหรือประชาชนเกิดความเดือดร้อน เป็นหน้าที่ของเจ้าพนักงานตำรวจจะต้องดำเนินการตามกฎหมายในฐานะผู้บังคับใช้กฎหมายทันที กล่าวคือ จะต้องมีการรับแจ้งความ สืบสวนสอบสวน ชันสูตรพลิกศพ มีการจับกุม กักขัง คั้น หรือยึด เป็นต้น เพื่อเป็นการระงับหรือปราบปรามการประกอบอาชญากรรม และเพื่อเป็นการแสวงหาข้อเท็จจริงตลอดจนหลักฐานในการกระทำผิด เก็บรวบรวม รายละเอียดต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับกระทำความผิดเอาไว้สำหรับการพิสูจน์ความผิดของผู้ถูกกล่าวหา หากเป็นเหตุการณ์ควรเชื่อได้ว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิดจริง ก็จะมีคำสั่งฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลและให้ตำรวจนำตัวผู้ต้องหามาดำเนินการต่อไป หรือเมื่อพิจารณาแล้วเห็นว่าไม่มีเหตุอันควรเชื่อว่าได้กระทำความผิดจริง จะออกคำสั่งไม่ฟ้องหรืออาจให้คำวินิจฉัยว่าควรปล่อยผู้ต้องหา ถ้ามีคำสั่งให้ฟ้อง พนักงานอัยการก็จะดำเนินการเตรียมคดีเพื่อฟ้องผู้ต้องหาต่อศาล และพนักงานอัยการก็จะเป็นผู้ดำเนินคดีต่อไปในศาลในฐานะที่เป็นทนายของแผ่นดิน ซึ่งเป็นหลักการดำเนินคดีโดยรัฐที่ใช้ในการดำเนินคดีอาญาในหลายประเทศ

⁹ อัญชัญศิริ บรรณารักษ์ และศิลปอรัญ ชูเวช. (2523, กุมภาพันธ์). “ภาระและหน้าที่ของ Director of Public Prosecutions.” อัยการ, 3, 26. หน้า 8.

¹⁰ โทเมน ภัทรภิรมย์ ก (2526). ระบบอัยการสากล. หน้า 6.

เมื่อคดีมาถึงศาลซึ่งอาจมาได้ 2 ทาง คือ โดยพนักงานอัยการเป็นผู้ฟ้องและคำฟ้องที่มาจากผู้เสียหายโดยตรง ซึ่งในกรณีหลังนี้ศาลจะต้องมีการไต่สวนมูลฟ้องก่อนที่จะทำการประทับฟ้อง จากนั้นศาลจะเป็นผู้ดำเนินการพิจารณาสืบพยาน โจทก์และจำเลยโดยเปิดเผย ซึ่งขั้นตอนการพิจารณาคดีของศาลก็จะทำจนกว่าจะเสร็จสิ้นการสืบพยาน และเมื่อมีการแถลงปิดสำนวนของแต่ละฝ่ายแล้วศาลจะนัดฟังคำพิพากษาคัดสินชี้ขาด ถ้าคำพิพากษาคัดสินระบุว่าจำเลยได้กระทำความผิดจริงและถูกลงโทษตามกฎหมาย ก็จะมีหน่วยงานอีกหน่วยงานหนึ่งคือราชทัณฑ์มารับไปดำเนินการลงโทษตามคำสั่งของศาล หรือตัดสินว่าไม่ผิดตามฟ้องหรือยกฟ้องจำเลยก็จะเป็นอิสระ แต่ก็ยังมีกรณียื่นอุทธรณ์และฎีกาคำตัดสินของศาลชั้นต้นหรือศาลอุทธรณ์ได้อีก ถ้าไม่มีกฎหมายกำหนดสิทธิเรื่องอุทธรณ์หรือฎีกาเอาไว้ภายหลังการตัดสินออกมาเป็นเช่นไร คดีนั้นก็จะเป็นอันสิ้นสุดลงและหมดภาระหน้าที่ของศาลไป

ดังนั้น เมื่อพิจารณาการดำเนินคดีอาญาตั้งแต่เริ่มต้นจนเสร็จสิ้นกระบวนการพิจารณาจะเห็นได้ว่า เมื่อบุคคลใดเป็นผู้บริสุทธิ์บุคคลนั้นไม่ควรถูกดำเนินคดีอาญา อันเป็นการจำกัดสิทธิและเสรีภาพอันทำให้ผู้บริสุทธิ์ต้องได้รับความทุกข์ทรมาน ดังนั้น เมื่อมีคำพิพากษาให้บุคคลที่มีได้กระทำความผิดจะต้องรับโทษทางอาญาอย่างหนึ่งอย่างใด โดยบุคคลนั้นมีใช่เป็นผู้กระทำความผิดที่แท้จริง แต่จำต้องรับโทษเพราะความไม่สมบูรณ์ของข้อเท็จจริงเกิดความผิดพลาด และข้อเท็จจริงดังกล่าวใช้ในการพิจารณาโทษของจำเลย ศาลจะต้องกลับคำพิพากษาว่าบุคคลดังกล่าวมิใช่ผู้กระทำความผิด เมื่อพิสูจน์ได้ว่าผู้ต้องคำพิพากษามิใช่ผู้กระทำความผิด อันเป็นจุดประสงค์หลักที่สำคัญในการแก้ไขความไม่สมบูรณ์ของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา และเป็นการเยียวยาข้อผิดพลาดในคดีอาญา¹¹

อย่างไรก็ตาม ความไม่สมบูรณ์ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาอาจเกิดขึ้นได้ เพราะการแสวงหาพยานหลักฐานนั้น ยังต้องพิจารณาโดยใช้ดุลยพินิจของเจ้าพนักงานที่เกี่ยวข้องเป็นหลักถึงแม้ว่าจะมีความเที่ยงธรรมหรือรอบคอบเพียงใดก็ตามก็อาจมีความผิดพลาดได้ เช่น ในเรื่องของการแสวงหาพยานหลักฐานของเจ้าหน้าที่ ในบางกรณีก็ได้พยานหลักฐานที่เชื่อได้ว่าผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำความผิดจริงแต่โดยความจริงแล้วเป็นพยานหลักฐานเท็จหรือปลอม¹² ซึ่งในการแสวงหาพยานหลักฐานดังกล่าว ได้พยานหลักฐานที่ไม่ถูกต้องเข้ามาสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญา และความไม่ถูกต้องของพยานหลักฐานเป็นเหตุให้ผู้ถูกกล่าวหาต้องรับโทษต่างๆ ที่เขาเป็นผู้บริสุทธิ์

¹¹ J.C. Smith. (1995). **Criminal Evidence**. p. 38.

¹² Andrew Sanders Rich and Young. (1994). **Criminal Justice**. pp. 392-393.

จากเหตุผลดังกล่าวนานาอารยประเทศได้พัฒนากฎหมายของตน ให้ทันสมัยสอดคล้องกับชีวิตความเป็นอยู่ เมื่อเล็งเห็นถึงเรื่องความไม่สมบูรณ์ในการนำเสนอพยานหลักฐาน จึงได้เกิดแนวความคิดในเรื่องเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของราษฎร โดยมีแนวความคิดว่าเมื่อเกิดความผิดพลาดในกระบวนการทางกฎหมายอันเป็นเหตุให้บุคคลใดได้รับความเสียหาย รัฐจำเป็นต้องหาหนทางเยียวยาความเสียหายดังกล่าว โดยแต่ละประเทศก็จะมีการเยียวยาที่แตกต่างกันออกไป รวมตลอดไปถึงวิธีการและขั้นตอนที่แตกต่างกันออกไปด้วย แต่สิ่งที่ทุกประเทศจะต้องคำนึงถึงในการเยียวยาดังกล่าวคือ เพื่อประโยชน์ของประชาชนในประเทศของตนอันเป็นการเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชน ในหลายๆ ประเทศ จึงได้ตรากฎหมายว่าด้วยการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ อันถือได้ว่าเป็นการเยียวยาความเสียหายแก่ผู้ต้องหาได้ในทางหนึ่ง โดยรายงานฉบับนี้ จะศึกษาเฉพาะแนวความคิดที่สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 เท่านั้น

ในหลายประเทศได้กำหนดหลักเกณฑ์ในเรื่องการรื้อฟื้นคดีอาญาไว้ โดยตราขึ้นเป็นกฎหมาย การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่เป็นกฎหมายพิเศษ¹³ และมีความสำคัญต่อกระบวนการยุติธรรมเป็นอันมาก เพราะเป็นการแก้ไขความไม่สมบูรณ์ในคำพิพากษาของศาล กล่าวได้ว่าการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่นั้น ไม่ใช่ขั้นตอนที่เป็นปกติในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เพราะการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่เป็นสิ่งที่กำหนดไว้เป็นพิเศษ กล่าวคือ เมื่อมีข้อเท็จจริงขึ้นมาใหม่อันเป็นข้อเท็จจริงที่สำคัญแก่คดี ข้อเท็จจริงดังกล่าวจะต้องพิสูจน์ถึงความบริสุทธิ์ของผู้ต้องคำพิพากษา ซึ่งในคดีเดิมถึงที่สุดแล้วหรือไม่สามารถที่จะโต้แย้งคำพิพากษาในชั้นอุทธรณ์หรือฎีกาได้อีก เมื่อไม่สามารถอุทธรณ์หรือฎีกาได้แต่ผู้ต้องคำพิพากษาไม่ได้รับความเป็นธรรม เพราะการนำพยานหลักฐานที่ไม่ถูกต้องเข้ามาสู่คดี และทำให้จำเลยต้องรับโทษทางอาญา จึงได้มีการกำหนดให้มีการแก้ไขโดยการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่าการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ เป็นการเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้ต้องคำพิพากษาเมื่อบุคคลดังกล่าวไม่ได้รับความเป็นธรรม

การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ไม่ใช่การเปิดคดีขึ้นมาใหม่ แต่เป็นการพิจารณาต่อเนื่องจากคดีเดิม โดยมีการย้อนสำนวนขึ้นมาพิจารณาใหม่เมื่อมีพยานหลักฐานใหม่¹⁴ ซึ่งพยานหลักฐานใหม่ไม่จำเป็นจะต้องเกิดขึ้นใหม่ภายหลังจากที่มีคำพิพากษาแล้ว แต่เป็นเพียงพยานหลักฐานที่ไม่เคยมีการนำมาพิจารณาในคดี หรือไม่เคยนำเข้ามาในสำนวนการสอบสวน

¹³ กล่าวคือ เป็นการเยียวยาทางกฎหมายหรือเป็นขั้นตอนทางกฎหมายที่อนุญาตให้สามารถกระทำได้ถึงแม้ว่าคดีจะถึงที่สุดไปแล้วก็ตาม.

¹⁴ Code De Procédure Pénal. Op.cit. p. 848.

ก็ถือได้ว่าเป็นพยานหลักฐานใหม่ ดังนั้น เมื่อการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่เป็นกฎหมาย เฉพาะจึงได้มีการกำหนดหลักเกณฑ์ไว้ค่อนข้างจะจำกัด และการกำหนดหลักเกณฑ์ไว้ค่อนข้าง จำกัดดังกล่าวจึงเป็นไปได้ยากที่จะรื้อฟื้นคดีอาญา เพราะเมื่อการรื้อฟื้นสำเร็จจะมีผลเป็นการกลับ คำพิพากษาของศาล อันทำให้คำพิพากษาของศาลขาดความศักดิ์สิทธิ์¹⁵ และผลอีกประการหนึ่งของการรื้อฟื้นคดีเพื่อเป็นการเยียวยาความเสียหายที่เกิดจากความไม่สมบูรณ์ของกระบวนการยุติธรรม ทางอาญา ดังนั้น จึงได้กำหนดในเรื่องค่าทดแทนไว้เป็นสิ่งสำคัญด้วย¹⁶

ในคดีอาญาพยานหลักฐานทุกชนิดรับฟังได้ ดังจะพิจารณาได้จากบทบัญญัติมาตรา 226 ที่บัญญัติว่า “พยานวัตถุ พยานเอกสาร หรือ พยานบุคคล ซึ่งน่าจะพิสูจน์ได้ว่าจำเลยมีผิดหรือ บริสุทธิ์ให้อ้างเป็นพยานหลักฐานได้ แต่ต้องเป็นพยานชนิดที่มีได้เกิดขึ้นจากการจงใจ มีคำมั่นสัญญา ชูเจ็ญ หลอกลวง หรือโดยมิชอบประการอื่น และให้สืบตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้หรือ กฎหมายอื่นอันว่าด้วยการสืบพยาน”

คำว่า “ให้อ้างเป็นพยานหลักฐานได้” นั้น หมายความว่า พยานทุกชนิดรับฟังได้แต่การที่จะเชื่อถือพยานหลักฐานใดได้เพียงใดเป็นเรื่องของการชั่งน้ำหนักหลักฐาน ซึ่งเป็นเรื่องของศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นเรื่องของตรรก¹⁷

สาเหตุในทางข้อเท็จจริง การใช้ดุลยพินิจไม่ถูกต้องในการวินิจฉัยปัญหาข้อเท็จจริงนั้น สาเหตุสำคัญสืบเนื่องมาจากข้อเท็จจริงด้วย ข้อเท็จจริงที่ทำให้การใช้ดุลยพินิจไม่ถูกต้องนั้น มาจากสาเหตุหลายประการด้วยกัน เช่น การนำข้อเท็จจริงที่ผิดพลาดมาสู่ศาล เป็นสิ่งที่ปรากฏมากที่สุด ในการทำให้การใช้ดุลยพินิจของศาลผิดพลาดไปจากความเป็นจริง ไม่ว่าจะการนำเสนอข้อเท็จจริง เช่นนั้นจะโดยจงใจหรือไม่จงใจของกลุ่มความฝ่ายที่เกี่ยวข้องก็ตาม

เกี่ยวกับการนำข้อเท็จจริงที่ไม่สมบูรณ์มาสู่ศาลโดยที่คู่ความมิได้จงใจนั้น เป็นสิ่งที่ปรากฏอยู่ไม่น้อยไม่ว่าในศาลไทยหรือศาลของต่างประเทศก็ตาม เพราะในข้อเท็จจริงบางประการ มีเหตุผลมาจากความบังเอิญ หรือความไม่มีเจตนาของกลุ่มความในการที่จะให้ถ้อยคำที่เป็นเท็จ แม้พฤติการณ์ตามข้อเท็จจริงจะไม่ใช่ความจริงก็ตาม แต่ความบังเอิญเช่นนั้นทำให้มีเหตุผล

¹⁵ หลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษา (Res Judicata pro veritate accipitur) เป็นหลักที่ตั้งอยู่บน แนวความคิดที่ต้องการให้คดีซึ่งได้มีการฟ้องร้องและพิจารณาพิพากษาแล้ว ควรจะมีที่สิ้นสุดหรือมีข้อยุติ และ ไม่สมควรหยิบยกสิ่งที่ระงับหรือยุติไปแล้วขึ้นมาฟ้องร้องหรือพิจารณากันใหม่ แนวความคิดดังกล่าว เป็นวัตถุประสงค์สำคัญซึ่งปรากฏออกมาในรูปของหลักการฟ้องซ้ำ.

¹⁶ ST. Paul MN. (1985). *Corpus Juris Secundum: a contemporary statement of American law as derived from reported cases and legislation (v.1-v.56)*. p. 364.

¹⁷ คณิต ฉ นคร ก เล่มเดิม. หน้า 150-151.

น่าเชื่อถือได้ว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดจริง และความเข้าใจผิดที่มีต่อจำเลยดังกล่าวเป็นเหตุให้การใช้ดุลพินิจเกิดความไม่สมบูรณ์ในส่วนของข้อเท็จจริง¹⁸ หลายครั้งเหตุผลแวดล้อมควรเชื่อและสงสัยว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิด ซึ่งเป็นเรื่องที่ยกข้อเท็จจริงออกจากกันได้ยาก เพราะในบางกรณีมีเหตุผลให้ชวนคิดว่าเป็นไปเช่นนั้นจริง¹⁹

นอกจากนั้น ในทางปฏิบัติยังพบว่าคู่ความหรือผู้ที่เกี่ยวข้องในคดี จงใจนำข้อเท็จจริงที่ไม่สมบูรณ์มาสู่ศาลอีกด้วย²⁰ ซึ่งได้แก่ ข้อเท็จจริงที่เกิดจากการใช้อำนาจโดยมิชอบของพนักงานสอบสวน หรือเจตนาทำพยานหลักฐานเท็จของคู่ความเพราะสาเหตุโกรธเคืองกัน หรือโดยวิธีการอื่นใดก็ตาม แต่ปัญหาการนำข้อเท็จจริงที่ผิดพลาดมาสู่ศาลโดยจงใจที่มีปรากฏมากที่สุด ได้แก่การใช้อำนาจอันมิชอบของพนักงานสอบสวน²¹ แม้ว่าหลายครั้งที่พยานเหล่านั้นถูกฟ้องลงโทษฐานเบิกความเท็จ แต่ก็มีจำนวนไม่น้อยที่กระทำได้แนบเนียนจนทำให้ศาลเชื่อ ถึงขนาดเป็นที่ยอมรับว่า “การที่พยานเบิกความเท็จ หรือบิดเบือนข้อเท็จจริงเสียบางส่วนนั้นมีอยู่เสมอ”²² สิ่งเหล่านี้ย่อมเป็นมูลเหตุสำคัญที่ทำให้คำพิพากษาของศาลคลาดเคลื่อนไปจากความเป็นจริงหลายคดี

¹⁸ เช่น การที่ศาลลงโทษตามข้อเท็จจริงที่ผิดพลาดโดยไม่ตั้งใจนั้น ได้แก่ มีชายฝรั่งเศสคนหนึ่งได้ติดตามไปแต่งงานกับหญิงอเมริกันถึงประเทศสหรัฐอเมริกา ได้เข้าทำงานในโรงสวดหลายปีไม่มีทางก้าวหน้าจึงลาออกและเดินทางไปหางานใหม่ในเมืองอื่น ก่อนหน้าวันที่ชายฝรั่งเศสจะออกจากโรงสวดไป ได้มีคนร้ายลักพาถูกเศรษฐี และภายหลังที่เขาออกจากโรงสวดไปวันเดียว ตำรวจได้ค้นพบศพถูกเศรษฐีในตู้ซึ่งอยู่ในโรงสวดนั้น เพราะเหตุที่ชายฝรั่งเศสออกจากโรงสวดไปกะทันหัน ตำรวจจึงออกติดตามจับชายฝรั่งเศสได้และนำส่งศาลฯ ตัดสินจำคุกตลอดชีวิต เมื่อเขาถูกจำคุกมาได้ 25 ปี ทางการตำรวจอเมริกัน ได้หลักฐานแน่นอนว่าความจริงชายฝรั่งเศสไม่ได้เป็นคนร้ายฆ่าถูกเศรษฐี จึงได้ปล่อยตัวเขาพร้อมด้วยให้เงินค่าทำขวัญ 160,000 เหรียญ และเมื่อเขากลับถึงฝรั่งเศสแล้วเขามีหนังสือไปขอจากรัฐบาลอเมริกันได้อีก 40,000 เหรียญ.

¹⁹ เช่น มีชายหนุ่มญี่ปุ่น 2 คนพี่น้อง บิดามารดาตายมาตั้งแต่เล็ก เขายากจนมาก เมื่อเขาโตขึ้นจึงพากันไปเช่าบ้านอยู่ ต่อมาน้องล้มเจ็บลงไม่สามารถจะไปทำงานได้ วันหนึ่งเมื่อพี่กลับมาจากทำงานได้นำอาหารเข้าไปจะให้น้องในห้อง พอเข้าไปถึงก็แลเห็นน้องนอนจมโลหิตอยู่ และพยายามลุกขึ้นนั่งเมื่อได้เห็นพี่ชายเข้ามา พลังพูดว่าฉันได้เชือดคอตนเองจะให้ตายยังไม่ตายมีดกำลังคาแผลอยู่ ขอให้พี่เอาปืนยิงเสียให้ตายโดยเร็ว เพื่อให้พี่พ้นการทรมาน ขณะนั้นเขากำลังเอามือกุมที่คอไว้ และร้องครวญครางด้วยความเจ็บปวด จะเชือดต่อไปด้วยตนเองไม่ไหวเมื่อพี่ชายเห็นดังนั้นจึงคุกเข่าลงดึงมีดออกจากคองน้องพอมิดหลุดออกมาน้องก็หมดลมหายใจล้มลง.

²⁰ คู่มือที่ 2093/2542 คำพิพากษาศาลฎีกาประจำปี 2542 เล่ม 6. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพัฒนาโครงการฝ่ายวิชาการกระทรวงยุติธรรม, 2542, หน้า 118.

²¹ นพพร โปสิริงสิยากร. (2524). การใช้ดุลพินิจของศาลในการลงโทษ. หน้า 87-89.

²² ธานีรินทร์ กรีวิเชียร. (2521). ศาลกับพยานบุคคล. หน้า 40.

เมื่อศึกษาถึงแนวความคิดแล้วจะพบว่า เหตุแห่งการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ เป็นมาตรการเยียวยาความเสียหายในกรณีที่ต้องคำพิพากษาไม่ได้รับความเป็นธรรม ในกรณีเกิดความไม่สมบูรณ์ในส่วนข้อเท็จจริง อันทำให้ผู้ต้องคำพิพากษาต้องรับโทษอาญาต่างๆ ที่บุคคลดังกล่าวมิใช่ผู้กระทำความผิดที่แท้จริง ดังนั้น ในหลายประเทศจึงได้กำหนดเงื่อนไขอันเกี่ยวกับการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ไว้ในกฎหมายของตน เช่น ในประเทศสหรัฐอเมริกา จะบัญญัติไว้ใน Rule 35²³ ในประเทศฝรั่งเศสได้บัญญัติไว้ในมาตรา 622²⁴ และในประเทศไทย บัญญัติไว้ในมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 ซึ่งในแต่ละประเทศมีเงื่อนไขแห่งการนำคดีอาญารื้อฟื้นร่วมเหมือนกัน คือ เมื่อมีพยานหลักฐานใหม่ พิสูจน์ถึงความบริสุทธิ์ของจำเลยก็สามารถจะทำการรื้อฟื้นคดีได้ อันจะเห็นได้อย่างชัดเจนว่า ทุกประเทศได้มีแนวความคิดร่วมกันว่าการรื้อฟื้นคดีเป็นเรื่องของข้อเท็จจริงที่เกิดความไม่สมบูรณ์ อันจำเป็นต้องมีการแก้ไข

ในประเทศที่ใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ถือว่ารัฐเป็นผู้เสียหายและเจ้าพนักงานของรัฐผู้มีอำนาจหน้าที่ดำเนินคดีอาญาคือพนักงานอัยการ อย่างไรก็ตาม รัฐไม่ได้ผูกขาดการดำเนินคดีอาญาไว้แต่ผู้เดียวโดยเด็ดขาด แม้ในประเทศที่ถือหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ โดยเคร่งครัดก็มีการผ่อนคลายเป็นเอกชนฟ้องคดีได้บ้างเช่นกัน เพียงแต่จะจำกัดประเภทและฐานความผิดไว้ สำหรับในประเทศไทยผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาได้อย่างกว้างขวาง

ตามที่ได้กล่าวมาข้างต้นว่า พนักงานอัยการเป็นผู้มีอำนาจหน้าที่ดำเนินคดีอาญานั้น หมายความว่า พนักงานอัยการเป็นผู้รับผิดชอบ “การสอบสวนฟ้องร้อง” อันเป็นหลักเกณฑ์ของระบบอัยการที่สมบูรณ์ กล่าวคือ ตามระบบอัยการที่สมบูรณ์ถือว่าการสอบสวนฟ้องร้องเป็นกระบวนการดำเนินคดีอาญากระบวนการเดียวที่แบ่งแยกไม่ได้ เจ้าพนักงานตำรวจเป็นเพียงเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ช่วยเหลืออัยการ แต่การดำเนินคดีอาญาขึ้นสอบสวนฟ้องร้องในประเทศไทยในทางปฏิบัติแยกความรับผิดชอบออกเป็นการดำเนินคดีอาญาของพนักงานสอบสวน แล้วต่อด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ และการแยกความรับผิดชอบนี้เป็นการแยกที่ค่อนข้างเด็ดขาดซึ่งผิดไปจากระบบอัยการที่สมบูรณ์

การดำเนินคดีอาญาของเจ้าพนักงานอาจเป็นไปตาม “หลักการดำเนินคดีอาญาตามกฎหมาย” (Legalitatsprinzip หรือ Legality Principle) หรือไม่ก็เป็นไปตาม “หลักการดำเนินคดีอาญาตามดุลพินิจ (Opportunity Principle) สำหรับประเทศไทยการดำเนินคดีอาญาของพนักงาน

²³ St. Paul, Minn. (1976). **United States Code Annotated, Title 18 Federal Rules of Criminal Procedure Rule 32 to 42.** p. 192.

²⁴ **Code De Procédure Pénal.** Op.cit. p. 847.

สอบสวนใช้หลักการดำเนินคดีอาญาตามกฎหมาย ส่วนการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการใช้หลักการดำเนินคดีอาญาตามดุลพินิจ²⁵

2.1.3 หลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษา

หลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษา (Res Judicata pro veritate accipitur) เป็นหลักที่ตั้งอยู่บนแนวความคิดที่ต้องการให้คดีซึ่งได้มีการฟ้องร้องและพิจารณาพิพากษาแล้ว ควรจะมีที่สิ้นสุดหรือมีข้อยุติ และไม่สมควรหยิบยกสิ่งที่ระงับหรือยุติไปแล้วขึ้นมาฟ้องร้องหรือพิจารณากันใหม่ แนวความคิดดังกล่าวเป็นวัตถุประสงค์สำคัญซึ่งปรากฏออกมาในรูปของหลัก Res Judicata

2.1.3.1 หลัก Res judicata²⁶

หมายถึง สิ่งที่ศาลตัดสิน คือ 1) มีคำตัดสินของศาลถึงที่สุดในปีนั้น 2) เป็นการป้องกันคู่ความเดียวกันไม่ให้ถูกฟ้องร้องคดีเป็นครั้งที่สอง โดยการอ้างสิทธิเรียกร้องเดียวกัน หรือจากสิทธิเรียกร้องอื่นอันเป็นผลมาจากการดำเนินคดีเดียวกันนั้น หรือที่ต่อเนื่องจากคดีนั้น ซึ่งสามารถยกขึ้นกล่าวอ้าง ได้แต่ไม่ได้ยกขึ้นในคดีแรก โดยหลักนี้มีปัจจัยสำคัญสามประการ คือ

- 1) มีคำชี้ขาดในปีนั้นแล้ว
- 2) มีคำพิพากษาถึงที่สุด และ
- 3) เกี่ยวพันกับคู่ความเดียวกัน หรือคู่ความที่มีผลประโยชน์ร่วมกันกับคู่ความเดิม

หลัก Res judicata เป็นหลักที่เกิดขึ้นโดยคำพิพากษาของศาล ซึ่งหมายถึงสิ่งที่ศาลวินิจฉัยตัดสินแล้ว หรือสิ่งที่ยุติตามคำพิพากษาแล้วเป็นหลักแห่งคำพิพากษาถึงที่สุด (Final judgment)

คำพิพากษาซึ่งกระทำโดยศาลที่มีอำนาจ (Competent jurisdiction) ย่อมทำให้อำนาจฟ้องและข้อเท็จจริงที่วินิจฉัยแล้วเป็นอันยุติ คู่ความและผู้มีส่วนได้เสียจะนำมาฟ้องใหม่ไม่ได้ แม้ในศาลอื่นที่มีเขตอำนาจร่วมกันก็ตาม²⁷

เมื่อได้พิจารณาถึงหลัก Res judicata จะเห็นได้ว่ามีวัตถุประสงค์ คือต้องการให้คดีมีข้อยุติไม่ให้มีการรื้อฟื้นนำคดีที่ยุติหรือถึงที่สุดแล้วขึ้นมาฟ้องร้องใหม่ อันมีลักษณะเป็นการห้ามฟ้องซ้ำ เหตุผลที่สำคัญก็คือเพื่อความยุติธรรม ความเหมาะสม และเพื่อความสงบสุขของประชาชน เป็นการรักษาผลประโยชน์ของคู่ความ เพื่อประหยัดเวลาในการดำเนินคดีรวมทั้งเพื่อความสงบเรียบร้อยและเป็นระเบียบของสังคม ดังนั้น คำพิพากษาจึงควรต้องมีความแน่นอน ข้อโต้แย้งระหว่างคู่ความนั้นเมื่อได้รับการตัดสินอย่างไรก็ควรยุติแค่นั้น คำพิพากษาจะต้องไม่เปลี่ยนแปลง และนั่นคือการที่คดีถึงที่สุด มิฉะนั้นแล้วคดีก็จะไม่มีวันจบ หลัก Res judicata จึงเป็น

²⁵ คณิต ฌ นคร ก เล่มเดิม. หน้า 46-48.

²⁶ Bryan A. Garner. (2004). **Black' Law Dictionary.** pp. 1336-1337.

²⁷ สันตัท สุจริต. (2527). การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่. หน้า 62-64.

เรื่องที่ยอมรับว่า การดำเนินคดีที่ไม่มีวันจบมีแต่จะนำไปสู่ความยุ่งยากซับซ้อน ไม่มีระเบียบหลัก Res judicata จึงอยู่บนรากฐานที่ว่าผลประโยชน์ของกลุ่มความจะต้องถูกจำกัดโดยการดำเนินคดีอย่างยุติธรรมเพียงครั้งเดียวต่อหนึ่งคดี (One fair trial of an issue or cause) กลุ่มความที่เกี่ยวข้องกับคดี หรือ ผู้มีส่วนได้เสียอื่นมีสิทธิที่จะดำเนินคดีเรื่องหนึ่งในศาลที่มีเขตอำนาจ และไม่ควรจะได้รับการอนุญาตให้ก่อความยุ่งยากเดือดร้อนแก่กลุ่มความอีกฝ่ายหนึ่งโดยการดำเนินคดีนั้นซ้ำอีก

นอกจากนี้หลัก Res judicata ไม่เพียงแต่ทำให้การต่อสู้คดียุติลงเท่านั้น แต่หลักนี้ได้ยอมรับความแน่นอนของกฎหมายว่าจะต้องได้รับการคุ้มครองได้แก่ ความแน่นอนในการคุ้มครองสิทธิของบุคคล และทำให้กระบวนการยุติธรรมนั้นศักดิ์สิทธิ์และน่าเชื่อถือ โดยถือว่าคำพิพากษานั้นเป็นการแสดงหลักฐานที่มีความแน่นอนสูงและไม่มีสิ่งใดที่ได้จากหลักฐานภายนอกคดีจะมา มีน้ำหนักสูงกว่าอีกแล้ว ดังนั้น กฎหมายจึงไม่ยอมให้สิทธิที่กลุ่มความได้ตามคำพิพากษาต้องถูกลิดรอนไป

จึงอาจกล่าวได้ว่า หลัก Res judicata มีวัตถุประสงค์ที่ต้องการให้คดีความมีข้อยุติ และปฏิบัติให้เป็นไปตามผลของคำพิพากษา โดยห้ามมิให้กลุ่มความรื้อฟื้นคดีขึ้นมาอีกในสิ่งที่ได้ตัดสินไปแล้ว เพื่อให้เกิดความแน่นอน และความศักดิ์สิทธิ์ของกระบวนการยุติธรรมอันจะนำไปสู่ความสงบเรียบร้อยและความเป็นระเบียบของสังคม

สำหรับประเทศไทย หลักการที่ต้องการให้คดีความจะต้องมีที่สิ้นสุดมิใช่ปล่อยให้มีการฟ้องคดี โดยไม่รู้จักจบสิ้นนั้น มีมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา มีลักษณะเป็นบทตัดสินานวน เรียกว่า การฟ้องกลุ่มรุม โดยบัญญัติไว้ในกฎหมายลักษณะตระลาการ ที่ 119 ซึ่งบัญญัติว่า

“อนึ่ง คดีเรื่องเดียวกัน มันผู้เจ็บฟ้องแล้ว ญาติพี่น้องและผู้อื่นมาฟ้องช่วยกัน กล่าวโทษจำเลยแห่งเดียว โดยคดีข้อนั้นซ้ำขึ้นเล่า ท่านว่าเป็นฟ้องกลุ่มรุมมิให้รับไว้บังคับบัญชา”

ในกฎหมายตราสามดวง ก็ได้บัญญัติไว้เช่นเดียวกัน ในลักษณะตระลาการ มาตรา 119 และได้ใช้บังคับเรื่อยมาจนกระทั่งได้มีการตราพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความมีโทษ สำหรับใช้ไปพลางก่อน รัตนโกสินทรศก 115 ในมาตรา 36 ซึ่งบัญญัติว่า

“คำตัดสินความมีโทษทั้งปวงยอมเป็นที่สุดและจะได้กระทำตามคำตัดสิน คือ ข้อ 1 เมื่อศาลชั้นแรกได้ตัดสินแล้ว ไม่มีฟ้องอุทธรณ์ภายในกำหนด ถ้ากลุ่มความทั้งสองฝ่ายลงลายมือยอมตามคำตัดสินอย่างหนึ่ง กับ

ข้อ 2 เมื่อศาลอุทธรณ์ตัดสินแล้วแต่ไม่มีฎีกา ก็ต้องกระทำโทษตามคำตัดสินนั้น เว้นไว้แต่คำตัดสินโทษประหารชีวิต ฎาริบทรัพย์สมบัติจึงต้องงดไว้ ทำตามความที่ว่าไว้ใน มาตรา 39 ต่อไปนี้”

นอกจากนั้นในพระราชบัญญัติดังกล่าว ก็มีบทบัญญัติที่ห้ามไม่ให้มีการฟ้องคดี และตัดสิทธิลงโทษผู้ต้องหาหรือจำเลยคนใดคนหนึ่งซ้ำอีก ถ้าผู้ต้องหาหรือจำเลยคนนั้นได้เคย ถูกฟ้องคดีเดียวกันนั้นมาแล้ว ซึ่งมีบัญญัติไว้ในมาตรา 37

“เมื่อคำตัดสินได้ถึงที่สุด ผู้ต้องหาหรือจำเลยคนนั้นไม่มีโทษแล้วก็ต้องปล่อยตัวเสียทันที และ จะกลับเอาตัวมากักขัง ถ้าตัดสินลงโทษในคดีอันเดียวกันอีกนั้นไม่ได้”

จะเห็นได้ว่า กฎหมายไทยแต่เดิมได้ยอมรับว่า การฟ้องคดีจะต้องมีที่สิ้นสุด มิใช่ปล่อยให้มีการฟ้องร้องกันจนไม่รู้จักจบสิ้นเช่นกัน และในปัจจุบันก็ยังยอมรับหลักการดังกล่าว กล่าวคือ คำพิพากษาหรือคำสั่งยอมถึงที่สุด ในคดีแพ่งจะเห็นได้จากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา ความแพ่ง มาตรา 147 ในคดีอาญาได้แก่ มาตรา 190 นอกจากนี้คดีแพ่งกฎหมายยังห้ามมิให้ฟ้อง คดีซ้ำในประเด็นเดียวกันอีก ซึ่งเรียกว่าการฟ้องซ้ำ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 148 โดยเฉพาะในคดีอาญา กฎหมายห้ามมิให้ฟ้องคดีและตัดสิทธิลงโทษผู้ต้องหาหรือจำเลย คนเดียวกันซ้ำอีก ถ้าผู้ต้องหาหรือจำเลยคนนั้นได้เคยถูกฟ้องในคดีเดียวกันนั้นมาแล้วตามประมวล กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (4) จึงอาจกล่าวได้ว่าหลักการทั้งสองมีที่มาจาก หลัก Res judicata ที่ว่าในการฟ้องคดีควรจะมีที่สิ้นสุดหรือมีที่ยุติ และบุคคลไม่ควรที่จะต้องได้รับการ เสี่ยงภัยทั้งในทางแพ่งและอาญาถึงสองครั้ง อันเนื่องมาจากการกระทำครั้งเดียว

จากการพิจารณาถึงวัตถุประสงค์ของหลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษาจะเห็น ได้ว่า องค์ประกอบที่จะทำให้คำพิพากษามีความศักดิ์สิทธิ์ ได้แก่

1) คำพิพากษานั้นจะต้องมีการบังคับเมื่อได้ตัดสินแล้ว ในคดีแพ่งการบังคับ อาจจะเป็นการให้กระทำ ไม่ให้กระทำหรือให้ปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่ง ส่วนในคดีอาญากการบังคับ คือการลงโทษให้เป็นไปตามกฎหมาย

2) คำพิพากษานั้นจะต้องมีการบังคับ กล่าวคือ คู่ความในคดีจะต้องปฏิบัติตาม จะหลีกเลี่ยงหรือปฏิเสธไม่ได้

3) คำพิพากษานั้นจะต้องเป็นที่ยอมรับ กล่าวคือ การที่จะให้คู่ความในคดี ยอมรับและปฏิบัติตามคำพิพากษาหรือให้ประชาชนทั่วไปมีความศรัทธา คำพิพากษานั้นจะต้องมี ความแน่นอนและเห็นได้ว่าเที่ยงธรรมและถูกต้องแล้ว

ปัญหาของหลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษานั้นอยู่ตรงจุดที่ว่า คู่ความ ประชาชนหรือสังคมไม่ยอมรับ ซึ่งอาจจะเกิดจากความผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรม สภาพของ พยานหลักฐานในแง่ของความน่าเชื่อถือ และคุณภาพของพยาน เช่น ปรากฏในภายหลังว่าพยาน ที่มาเบิกความเป็นพยานเท็จ หรือมีพยานหลักฐานใหม่ ซึ่งถ้านำมาสืบในคดีแล้ว จะทำให้ คำพิพากษานั้นมีผลเปลี่ยนแปลงไป เหล่านี้ล้วนแต่มีผลถึงความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษาในแง่ของ

การขาดความน่าเชื่อถือ และยอมรับจากคู่ความและประชาชนทั่วไป ปัญหานี้จึงเป็นจุดสำคัญประการหนึ่งที่รัฐยอมให้มีการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่เพื่อแก้ไขความผิดพลาดและข้อบกพร่องดังกล่าว²⁸

2.1.3.2 หลัก Double jeopardy

ในประเทศคอมมอนลอว์นั้นมีหลักที่เรียกว่า Double jeopardy กล่าวคือ คดีที่ได้มีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดแล้ว จะนำคดีนั้นมาฟ้องใหม่อีกไม่ได้ ทั้งนี้ ก็เพื่อป้องกันการสูญเสียทางด้านทรัพย์สินของบุคคล จากการถูกฟ้องร้องเรื่องเดียวกันอีก และเป็นการป้องกันมิให้ต้องเดือดร้อนจากการจะต้องถูกพิจารณาซ้ำอีก นอกจากนี้ ยังเป็นการหลีกเลี่ยงมิให้สาธารณชนต้องเสื่อมศรัทธาในกระบวนการยุติธรรม ในเมื่อมีความขัดแย้งเกิดขึ้นระหว่างคำพิพากษาของศาลในคดีเรื่องเดิมและเรื่องใหม่ซึ่งตั้งอยู่บนข้อเท็จจริงอย่างเดียวกัน ซึ่งหลักนี้ได้นำไปใช้ในเรื่องการใช้สิทธิในการอุทธรณ์ด้วย กล่าวคือ หากคดีนั้นศาลได้มีคำพิพากษาให้ปล่อยตัวจำเลย (Acquittal) โจทก์ผู้ฟ้องคดีจะอุทธรณ์คดีนั้นอีกได้ เพราะจะขัดกับหลัก Double jeopardy²⁹

ในอังกฤษ แนวความคิดเกี่ยวกับหน้าที่ของ โจทก์ผู้ฟ้องคดี เป็นแนวความคิดที่สืบทอดมาแต่ดั้งเดิม โจทก์ผู้ฟ้องคดีมีหน้าที่ทำให้คดีของตนดำเนินไปโดยยุติธรรมและค้นหาจุดอ่อนซึ่งเป็นข้อต่อสู้ของจำเลย โดยชี้ให้เห็นและเปิดเผยจุดอ่อนนั้นแล้วยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้อย่างยุติธรรม จุดมุ่งหมายของโจทก์ผู้ฟ้องคดีไม่ใช่เพื่อที่จะให้มีการลงโทษโดยปราศจากเหตุผล แต่ให้มีการลงโทษในเมื่อเป็นความประสงค์ของความยุติธรรม ในการดำเนินคดีอาญานั้นรัฐต้องปกป้องรักษาความยุติธรรม ผู้บริสุทธิ์ย่อมได้รับการปล่อยตัวภายในขอบเขตของวิธีพิจารณาที่ชอบด้วยกฎหมาย เพื่อรักษาจุดมุ่งหมายอันนี้ โจทก์ผู้ฟ้องคดีต้องนำพยานหลักฐานมาแสดงต่อศาลอย่างยุติธรรม การกระทำต่าง ๆ และเหตุจูงใจในการปฏิบัติหน้าที่จึงต้องปราศจากอคติ ฉะนั้นจึงไม่มีเหตุผลอันใดที่จะจำกัดอำนาจของโจทก์ผู้ฟ้องคดีในการดำเนินคดี ตลอดจนการใช้สิทธิในการอุทธรณ์

แต่อย่างไรก็ดี คำตัดสินของคณะลูกขุนที่ให้ปล่อยตัวจำเลยไป โจทก์ผู้ฟ้องคดีไม่มีอำนาจที่จะอุทธรณ์ได้ ซึ่งนักกฎหมายของประเทศอังกฤษบางคนมีความเห็นว่าที่โจทก์ผู้ฟ้องคดีไม่มีสิทธิอุทธรณ์นั้น เนื่องมาจากแนวความคิดดั้งเดิมที่ว่า โจทก์ผู้ฟ้องคดีไม่ควรมีส่วนหรือมีส่วนเพียงเล็กน้อยในกระบวนการของคำพิพากษา เพราะถ้าอุทธรณ์ของโจทก์ผู้ฟ้องคดีฟังขึ้น จำเลยก็จะต้องถูกลงโทษตามอุทธรณ์นั้น

²⁸ แหล่งเดิม.

²⁹ ชินานนท์ วงศ์วีระชัย. (2527). การแก้ไขคำพิพากษาในคดีอาญาโดยการอุทธรณ์ตามระบบคอมมอนลอว์และซีวิลลอว์. หน้า 65.

ตามระบบการอุทธรณ์ของประเทศอังกฤษนั้น โจทก์ผู้ฟ้องคดีมีสิทธิอุทธรณ์ได้ โดยวิธี Case stated เป็นการอุทธรณ์คำพิพากษาของศาลแขวงไปยังศาลควีนเบนซ์ หรืออุทธรณ์คำพิพากษาของศาลจังหวัดไปยังศาลควีนเบนซ์ เฉพาะในปัญหาข้อกฎหมายเท่านั้น แม้ว่าในกรณีนี้ศาลจะได้ตัดสินให้ปล่อยตัวจำเลยก็ตาม อีกกรณีหนึ่งก็คือ อุทธรณ์คำพิพากษาของศาลอุทธรณ์แผนกคดีอาญาหรือศาลควีนเบนซ์ไปยังสภาขุนนาง เฉพาะในปัญหาข้อกฎหมายที่มีความสำคัญซึ่งเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของสาธารณะ ทั้งสองกรณีเป็นข้อยกเว้นที่โจทก์ผู้ฟ้องคดีมีอำนาจอุทธรณ์ได้

สำหรับในประเทศสหรัฐอเมริกา หลัก Double jeopardy เป็นที่ยอมรับกันทั่วไป ได้มีการบัญญัติรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 5 (Fifth Amendment) และหลักนี้ก็มีผลใช้บังคับกับทุกมลรัฐด้วยตามรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 14 (Fourteenth Amendment) กล่าวคือเมื่อมีคำตัดสินให้ปล่อยตัวจำเลยแล้ว ไม่ว่าจะการปล่อยตัวนั้นจะเนื่องมาจากความสำคัญผิดหรือไม่ก็ตาม พนักงานอัยการไม่มีอำนาจอุทธรณ์คดีนั้นได้ แต่พนักงานอัยการอาจจะอุทธรณ์คำสั่งของศาลได้ ถ้าคำสั่งนั้นไม่เกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริงอันเกี่ยวกับความผิดหรือความบริสุทธิ์ของจำเลย แต่ในทางปฏิบัติจริงๆ แล้วมักจะไม่มี การอุทธรณ์ในกรณีเช่นนี้ หลัก Double jeopardy นี้ได้ใช้ในประเทศสหรัฐอเมริกาอย่างกว้างขวาง ซึ่งมีขอบเขตกว้างขวางกว่าในประเทศอังกฤษ

ศาลสูงสุดของประเทศสหรัฐอเมริกาได้แปลความหลัก Double jeopardy อย่างกว้างขวางโดยไม่คำนึงว่าจะได้มีการชี้ในความผิดหรือความบริสุทธิ์ของจำเลยแล้วหรือไม่ พนักงานอัยการไม่อาจอุทธรณ์ได้ ถ้าหากว่าอุทธรณ์นั้นเมื่อฟังขึ้นแล้วจะต้องมีการพิจารณาคดีใหม่ ทำให้จำเลยต้องได้รับการพิจารณาเป็นครั้งที่สอง ในกรณีที่พนักงานอัยการเสนอพยานหลักฐานไม่เพียงพอ ซึ่งเป็นเหตุให้ต้องปล่อยตัวจำเลย พนักงานอัยการก็ไม่มีอำนาจอุทธรณ์ได้เช่นกัน เพราะถ้าอนุญาตให้มีการเสนอคดีนั้นเข้ามาใหม่อีก ย่อมก่อให้เกิดภัยอันตรายอย่างใหญ่หลวงจากฝ่ายบริหาร เนื่องจากจะมีการหาพยานหลักฐานเพิ่มเติม แม้ว่าจำเลยจะเป็นผู้บริสุทธิ์อยู่จริง ก็อาจจะกลายเป็นผู้กระทำความผิดไปได้

อย่างไรก็ดี ถ้าจำเลยถูกตัดสินลงโทษ ต่อมาได้อุทธรณ์และอุทธรณ์นั้นประสบความสำเร็จ โดยศาลอุทธรณ์ได้พิพากษากลับคำพิพากษาของศาลล่าง ในกรณีเช่นนี้พนักงานอัยการมีอำนาจที่จะอุทธรณ์ต่อไปอีกได้ ทั้งนี้ โดยเหตุผลที่ว่า ถ้าไม่ยอมให้พนักงานอัยการมีอำนาจอุทธรณ์ในกรณีเช่นนี้ได้แล้ว ก็เท่ากับว่าคำตัดสินของศาลอุทธรณ์ที่ให้ปล่อยตัวจำเลยนั้น มีผลเท่ากับคำตัดสินของคณะลูกขุนที่ให้ปล่อยตัวจำเลยในศาลชั้นต้น และคำตัดสินของศาลอุทธรณ์นี้จะไม่อยู่ภายใต้อำนาจการทบทวนแก้ไขใดๆ หรือคำขอให้พิจารณาคดีใหม่ หรือ

การอุทธรณ์ หรือ Writ of certiorari ของศาลใดๆ ทั้งสิ้น ซึ่งความจริงแล้วจะไม่เป็นเช่นนั้น
ฉะนั้น พนักงานอัยการจึงมีอำนาจที่จะอุทธรณ์คำตัดสินของศาลอุทธรณ์ได้³⁰

หลัก Double jeopardy คือหลักการต่อสู้ในวิธีพิจารณา (เป็นสิทธิตามรัฐธรรมนูญ
ของประเทศสหรัฐอเมริกา) มิให้จำเลยต้องถูกดำเนินคดีเป็นครั้งที่สอง หลังจากคดีแรกซึ่งเป็นเรื่อง
เดียวกัน ได้ตัดสินแล้ว ในส่วนกฎหมายคอมมอนลอว์ จำเลยสามารถอ้าง Autrefois acquit or
autrefois convict ซึ่งหมายความว่า จำเลยได้ถูกตัดสินให้พ้นโทษ หรือถูกตัดสินว่ากระทำความผิด
จากคดีก่อนแล้ว

ในประเทศสหรัฐอเมริกา หลักการฟ้องซ้ำมีที่มาจากรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติม
ฉบับที่ 5 (Fifth Amendment) ในรัฐธรรมนูญของประเทศสหรัฐอเมริกา³¹ ที่กล่าวว่า “บุคคลจะ
ไม่ต้องถูกดำเนินคดีสองครั้ง ในการกระทำความผิดเพียงครั้งเดียว” ซึ่งประโยคนี้นี้มีจุดประสงค์
เพื่อจำกัดมิให้รัฐดำเนินคดีซ้ำจากการดำเนินคดีที่ผิดพลาดสำหรับคดีเดียวกัน ซึ่งเป็นการรบกวน
หรือข่มเหง โดยหลักนี้สอดคล้องกับหลัก Res judicata ของคอมมอนลอว์ ซึ่งป้องกันศาลออกคำสั่ง
ซ้ำและเป็นประกันว่าคดีได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดแล้ว

มีหลักป้องกันสิทธิของบุคคลที่จำเป็น 3 ประการ ในหลักการฟ้องซ้ำ คือ

- 1) ป้องกันการที่จะต้องลำบากในคดีเดิม หลังจากได้รับการตัดสินให้พ้นโทษแล้ว
- 2) ป้องกันจากการถูกพิจารณาอีกครั้ง หลังจากถูกตัดสินว่ากระทำความผิดแล้ว
- 3) ป้องกันจากการถูกลงโทษหลายครั้งจากการกระทำความผิดเดียวกัน

ในบางครั้งกฎหมายนี้ก็อาจถึงหลักในวิธีพิจารณา เพราะหลักดังกล่าวนี้
อนุญาตให้จำเลยปกป้องตนเองได้ โดยไม่คำนึงถึงว่าจะเป็นอาชญากรรมที่มีความผิดจริง ตัวอย่างเช่น
ตำรวจได้พบพยานหลักฐานใหม่ ซึ่งพิสูจน์ได้ว่าสุดท้ายแล้วบุคคลนั้นมีความผิด ถึงแม้ว่าจะเคย
ได้รับการตัดสินให้พ้นโทษมาก่อนหน้านี้ก็ตาม ตำรวจก็ไม่สามารถจะทำอะไรได้เพราะว่าจำเลย
จะไม่ต้องลำบากอีกครั้งหนึ่ง

³⁰ แหล่งเดิม.

³¹ รัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกาแก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 5 “ต้องไม่มีบุคคลใดที่ต้องตกอยู่ในคดีที่ได้รับโทษ
ถึงตายหรือสูญเสียชื่อเสียง นอกเสียจากจะถูกฟ้องร้องดำเนินคดีโดยคณะลูกขุน ยกเว้นในกรณีที่เกิดขึ้น
จากกองทัพเรือ กองทัพบก หรือพลเรือน ที่ออกปฏิบัติการในยามสงคราม หรือยามที่มีภัยอันตรายสาธารณะ บุคคล
จะไม่ต้องถูกดำเนินคดีสองครั้งในการกระทำความผิดเพียงครั้งเดียว และในคดีอาญาต้องไม่มีการบังคับให้จำเลย
ขึ้นเป็นพยานเพื่อกล่าวโทษตนเอง ต้องไม่มีการลิดรอนการมีชีวิตอยู่ อีสรภาพ และทรัพย์สิน โดยปราศจาก
กระบวนการทางกฎหมายที่ถูกต้อง ทรัพย์สินส่วนบุคคลต้องไม่ถูกใช้เพื่อสาธารณะ โดยปราศจากการตอบแทน
ที่เหมาะสม.”

ถึงแม้ว่ารัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 5 (Fifth Amendment) จะถูกใช้กับรัฐบาลสหรัฐอเมริกาเท่านั้น แต่ศาลฎีกาได้วางหลักการฟ้องซ้ำไว้ว่าให้ใช้ในมลรัฐต่างๆ ในประเทศสหรัฐอเมริกาด้วยเช่นกัน และต่อมาหลักการดังกล่าวได้ถูกนำมาบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 14 (Fourteenth Amendment)

หลักการฟ้องซ้ำจะถูกใช้กับคดีก่อนที่ได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดแล้ว แต่มีหลายกรณีที่ไม่สามารถนำมาใช้ได้ในการพิจารณาครั้งหลัง ตัวอย่างเช่น การพิจารณาครั้งที่สอง ที่เกิดขึ้นหลังจากการพิจารณาคดีแรกยังไม่ยุติ ไม่ฝ่าฝืนหลักการฟ้องซ้ำ เพราะว่าการพิจารณาที่ยังไม่มีข้อยุติเป็นการพิจารณาที่ยังไม่มีคำพิพากษาว่ามีความผิด หรือบริสุทธิ์ กรณีที่ถูกยกฟ้องเพราะพยานหลักฐานไม่เพียงพอ อาจเป็นคำพิพากษาถึงที่สุด ถึงแม้ว่าในหลายรัฐและตามกฎหมายจะยอมให้มีการพิจารณาคดีที่ถูกกลับโดยศาลอุทธรณ์ จะไม่เป็นการฝ่าฝืนหลักการฟ้องซ้ำ เพราะคำพิพากษาของศาลชั้นต้นสิ้นสุดผลผูกพัน อย่างไรก็ตามทั้งสองกรณีข้างต้น การพิจารณาครั้งแรกมิได้สูญเสียไปทั้งหมด คำเบิกความในการพิจารณาครั้งแรกอาจนำมาใช้ในการพิจารณาคดีหลัง เช่น เพื่อทำลายความน่าเชื่อถือของคำเบิกความในครั้งหลังซึ่งขัดกับคำเบิกความที่ได้ให้ไว้ในครั้งแรก

มีข้อยกเว้นสองข้อในหลักทั่วไปที่มีการฟ้องร้องนั้น ไม่สามารถอุทธรณ์ คือ ในกรณีที่ถูกต้องคดีให้พ้นโทษ ถ้าการพิจารณาคดีครั้งแรกได้รับการพิสูจน์ว่าเป็นการหลอกลวงหรือทำปลอมขึ้น หลักการฟ้องซ้ำจะไม่ถูกห้ามมิให้มีการพิจารณาคดีใหม่ ในคดี Illinois V. Aleman ศาลฎีกาได้วางหลักว่า ผู้ที่ให้สินบนแก่ผู้พิพากษาในการพิจารณาคดีนั้นและพ้นผิดจากการเป็นฆาตกรจะต้องล่าบากอีกครั้งหนึ่ง เพราะว่าการพิจารณาคดีครั้งแรกเขาให้สินบนเพื่อปกป้องตนเอง มิให้ตกอยู่ในอันตรายที่เขาสมควรจะได้รับ ส่วนอีกข้อยกเว้นหนึ่งคือ พนักงานอัยการอาจอุทธรณ์เมื่อผู้พิพากษาในคดีเข้าข้างตามคำตัดสินของคณะลูกขุนว่าจำเลยมีความผิด เป็นคำพิพากษาที่ไม่ยุติธรรมต่อจำเลย การอุทธรณ์ที่สำเร็จจะกลับคำตัดสินของคณะลูกขุน และจะไม่ทำให้จำเลยต้องตกอยู่ในอันตรายของการพิจารณาอีกครั้งหนึ่ง

ศาลฎีกาสันนิษฐานกฎหมายที่อนุญาตให้พนักงานอัยการอุทธรณ์คำพิพากษาในบางกรณี เช่น ตามที่บัญญัติไว้ใน 18 U.S.C. 3742 (b)³² โดยศาลได้วางหลักไว้ว่า การตัดสินนั้นไม่สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญในท้ายที่สุด เช่น คำตัดสินของคณะลูกขุนภายใต้หลักการฟ้องซ้ำซึ่งให้สิทธิในการอุทธรณ์นั้นไม่ทำให้จำเลยตกอยู่ในฐานะเสี่ยงต่อการดำเนินคดีอย่างไม่สิ้นสุด

³² พัลลภ แพทย์ไชยวงษ์. (2549). การรื้อฟื้นคดีอาญา: ศึกษากรณีการรื้อฟื้นคดีอาญาในทางที่เป็นโทษ.

หลักการฟ้องซ้ำจะไม่เกี่ยวข้องกับความผิดที่แตกต่างหากจากกันได้ หรือในเขตอำนาจศาลซึ่งต่างกันแม้จะเป็นผลมาจากการกระทำเดียวกัน ตัวอย่างเช่น ในคดี United States V. Felix (1992) ศาลฎีกาได้วางหลักไว้ว่า “การกระทำผิดและการสมคบกันกระทำความผิดดังกล่าวไม่ใช่การกระทำเดียวกันตามหลักการฟ้องซ้ำ” อีกตัวอย่างหนึ่ง มลรัฐหนึ่งอาจดำเนินคดีกับจำเลยฐานฆ่าผู้อื่น หลังจากนั้นรัฐบาลสหรัฐอาจดำเนินคดีกับจำเลยคนเดียวกันนี้สำหรับความผิดตามกฎหมายสหรัฐอีก (ในข้อหาละเมิดสิทธิพลเมือง หรือการลักพาตัว) ซึ่งเกี่ยวข้องกับกระทำเดียวกัน

ตัวอย่างอีกคดีหนึ่ง เจ้าหน้าที่ตำรวจหลายนายซึ่งรวมทำร้ายคนขับรถมิดเวดชื่อ นาย Rodney King ในปี ค.ศ. 1991 ได้ถูกตัดสินให้พ้นโทษโดยศาล County ซึ่งต่อมาเจ้าหน้าที่ตำรวจในกลุ่มนั้นบางคนได้ถูกศาลสหรัฐตัดสินว่าละเมิดสิทธิพลเมือง โดยหลักเดียวกันนี้ ถูกใช้กับการดำเนินคดีที่มีการแบ่งเชื้อชาติในตอนใต้ของสหรัฐอเมริกาในปี ค.ศ. 1960 ซึ่งจำเลยไม่ถูกฟ้องหรือตัดสินโทษในศาลแขวง ตัวอย่างอีกคดีหนึ่งคือนาย Timothy McVeigh ที่ถูกตัดสินประหารชีวิตในคดีฆาตกรรมเจ้าหน้าที่ของสหรัฐ 8 ศพ ด้วยการระเบิด แต่เขาอาจถูกดำเนินคดีในศาลมลรัฐสำหรับการตายของบุคคลอื่นนอกเหนือจากเจ้าหน้าที่ดังกล่าวด้วย

หลักการฟ้องซ้ำจะนำมาใช้ไม่ได้ ถ้าการฟ้องร้องครั้งหลังมีลักษณะทางแพ่งมากกว่าทางอาญา ซึ่งมีมาตรฐานทางกฎหมายที่แตกต่างกัน การตัดสินให้พ้นโทษในคดีอาญาไม่ได้ป้องกันจำเลยจากการถูกฟ้องเป็นคดีแพ่งที่เกิดจากการกระทำครั้งก่อน (ถึงแม้ว่ามีการใช้หลัก Res judicata ในระบบประมวลกฎหมาย Civil Law ก็ตาม) ตัวอย่างเช่น คดี O.J. Simpson ซึ่งได้รับการตัดสินให้พ้นจากการฆาตกรรม 2 ครั้ง แต่ก็แพ้ในคดีแพ่งโดยต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหายในคดีนั้น

ถ้าจำเลยถูกทัณฑ์บนจากการกระทำผิดครั้งก่อนอยู่ในขณะนั้น การกระทำที่เขาถูกตัดสินยกฟ้องสามารถเป็นเหตุให้มีการพิจารณาฐานฝ่าฝืนทัณฑ์บน ซึ่งการพิจารณานี้จะไม่ถือเป็นการพิจารณาคดีอาญา และมีมาตรฐานการพิสูจน์ที่ต่ำกว่า

ในทวีปยุโรป ประเทศสมาชิกทั้งหมดของสภายุโรป (ซึ่งรวมถึงประเทศใกล้เคียงทวีปยุโรปเกือบทั้งหมด และสมาชิกทั้งหมดของสหภาพยุโรป) ได้ลงนามในอนุสัญญายุโรปว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ซึ่งป้องกันการฟ้องซ้ำ โดยในพิธีสารที่ 7 มาตรา 4 ได้กล่าวว่า

“บุคคลจะไม่ต้องถูกพิจารณาคดี หรือถูกลงโทษอีกครั้งในการดำเนินคดีอาญาภายใต้เขตอำนาจศาลของรัฐเดียวกัน สำหรับการกระทำผิดซึ่งถูกตัดสินถึงที่สุดให้ปล่อยตัว หรือมีความผิดตามกฎหมาย และกระบวนพิจารณาคดีอาญาของรัฐนั้น”

โดยเฉพาะพิธีสารรับเลือกนี้ ได้รับการให้สัตยาบันโดยรัฐทั้งหมดของสหภาพยุโรป ยกเว้นอยู่ 6 ประเทศ (ได้แก่ เบลเยียม เนเธอร์แลนด์ โปรตุเกส สเปน และอังกฤษ) กลุ่มสมาชิกเหล่านี้ยังมีบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญของแต่ละประเทศเอง เพื่อป้องกันการฟ้องซ้ำ

ในหลายประเทศของทวีปยุโรป อัยการโจทก์ในคดีอาญาอาจอุทธรณ์คำพิพากษายกฟ้องในศาลสูง และในกรณีนี้ไม่ถือว่าเป็นการฟ้องซ้ำแต่เป็นความต่อเนื่องของการพิจารณาคดีเดียวกัน กรณีนี้กระทำได้ตามอนุสัญญายุโรปว่าด้วยสิทธิมนุษยชน

ในประเทศฝรั่งเศส เมื่อใดที่หมดหนทางอุทธรณ์ต่อศาลสูงแล้ว คำพิพากษาถึงที่สุดและทำให้การดำเนินคดีสิ้นสุดด้วย (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 6) ยกเว้นถ้าคำชี้ขาดสุดท้ายถูกทำปลอมขึ้นมา การดำเนินคดีสำหรับคดีที่ถูกตัดสินไปแล้วนั้นย่อมไม่สามารถกระทำได้ถึงแม้ว่าจะพบพยานหลักฐานใหม่ที่จะทำให้ดำเนินคดีได้ก็ตาม อย่างไรก็ตาม บุคคลผู้ถูกตัดสินลงโทษอาจร้องขอให้มีการพิจารณาคดีอื่น โดยอาศัยเหตุว่าพบพยานหลักฐานใหม่ได้

ในประเทศอังกฤษ รัฐสภาของประเทศอังกฤษ ผ่านความเห็นชอบในการออกกฎหมาย The Criminal Justice Bill 2003 ซึ่งเสนอ โดย David Blunkett รัฐมนตรีกระทรวงมหาดไทยของอังกฤษ เพื่อที่จะยกเลิกความเข้มงวดของการห้ามฟ้องซ้ำ ปัจจุบันการพิจารณาคดีใหม่อนุญาตได้ในกรณีที่มีพยานหลักฐานใหม่ที่ต่างจากเดิมมาก³³

ในประเทศไทยก็ได้มีการยึดถือหลัก Double jeopardy เช่นเดียวกันกับในต่างประเทศ โดยผู้เขียนจะขอยกตัวอย่างคดีหนึ่งในประเทศไทย ซึ่งได้มีการอ้างถึงหลัก Double jeopardy คือ คำพิพากษาศาลฎีกาคดีอาชญากรรมสงครามที่ 1/2489 คดีนี้มีข้อเท็จจริงโดยย่อว่า ตอนสงครามโลกครั้งที่สอง จอมพล ป. พิบูลสงคราม นำประเทศไทยไปเข้าร่วมกับฝ่ายอักษะ คือร่วมกับญี่ปุ่น ทำสงครามกับสัมพันธมิตรแล้วญี่ปุ่นแพ้ เมื่อสงครามสงบฝ่ายสัมพันธมิตรจัดตั้งศาลอาชญากรรมสงครามที่เมืองนูแรมเบิร์กและที่ประเทศญี่ปุ่น และเตรียมที่จะจัดตั้งที่สิงคโปร์ด้วย เพื่อดำเนินคดีกับผู้ที่มีส่วนก่อให้เกิดสงคราม ฝ่ายสัมพันธมิตรจะขอตัวจอมพล ป. พิบูลสงครามไปขึ้นศาลอาชญากรรมสงครามที่สิงคโปร์ด้วย หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช ซึ่งเป็นเสรีไทย และเป็นนักกฎหมายชั้นนำของประเทศก็รีบเสนอกฎหมายฉบับหนึ่ง คือ พระราชบัญญัติอาชญากรรมสงคราม พ.ศ. 2488 มีเพียง 12 มาตรา โดยในมาตรา 3 บัญญัติว่า การประกาศสงครามกับสัมพันธมิตรไม่ว่าการประกาศนั้นจะทำได้ขึ้นก่อนหรือในวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ ให้ถือว่าเป็นความผิดฐานอาชญากรรมสงครามตามพระราชบัญญัตินี้ ต้องระวางโทษสูงสุดคือประหารชีวิต แล้วในมาตรา 5 กำหนดให้มีคณะกรรมการขึ้นมาทำหน้าที่สืบสวนสอบสวน เมื่อได้ความว่ามีบุคคลกระทำการประกาศสงครามกับสัมพันธมิตร ก็ให้เป็นโจทก์ฟ้องคดีอาชญากรรมสงครามต่อศาลฎีกา แล้วให้

³³ แหล่งเดิม.

ศาลฎีกาเป็นศาลแรกและศาลสุดท้ายในการพิจารณาพิพากษาว่าบุคคลนั้นกระทำการเป็นอาชญากรรม สงครามหรือไม่ และคำพิพากษาศาลฎีกาคืออาชญากรรมสงครามนั้นให้เป็นที่ยุติ

จะเห็นได้ว่ากรณีที่ มาตรา 3 ของพระราชบัญญัติอาชญากรรมสงคราม พ.ศ. 2488 บัญญัติว่าการประกาศสงครามกับสัมพันธมิตร ไม่ว่าจะได้ประกาศก่อนหรือหลังวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ เป็นความผิดอาชญากรรมสงคราม ต้องระวางโทษสูงสุดถึงประหารชีวิต ก็คือ การออกกฎหมายอาญาที่มีผลย้อนหลัง

ต่อมาคณะกรรมการที่ตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ ได้ฟ้องจอมพล ป. พิบูลสงคราม ต่อศาลฎีกา ศาลฎีกาวินิจฉัยคดีนี้โดยยึดบรรทัดฐานจากศาลฎีกาสหรัฐอเมริกาในคดี Marbury v. Madison โดยศาลฎีกาวินิจฉัยว่า รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 58 (ฉบับปี พ.ศ. 2475) บัญญัติว่าการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีท่านว่าเป็นอำนาจของศาลโดยเฉพาะ ซึ่งต้องดำเนินการตามกฎหมายและในนามของพระมหากษัตริย์ ในการบังคับใช้กฎหมาย ศาลย่อมแปลและตีความกฎหมายเป็นธรรมดา หากไม่ให้ศาลแปลศาลก็จะใช้กฎหมายนั้นไม่ได้ การที่มาตรา 62 ของรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2475 บัญญัติว่า สภาผู้แทนราษฎรเป็นผู้ทรงไว้ซึ่งสิทธิเด็ดขาดในการตีความรัฐธรรมนูญนี้ ก็ไม่ได้บัญญัติเป็นการเด็ดขาดว่า อำนาจตีความรัฐธรรมนูญเป็นของสภาผู้แทนราษฎรโดยเฉพาะ ดังที่กำหนดไว้ในมาตรา 58 ว่าอำนาจในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีเป็นอำนาจของศาลโดยเฉพาะ เพียงแต่กล่าวว่าสภาผู้แทนราษฎรมีสิทธิเด็ดขาดในการตีความเท่านั้น จึงไม่ใช่ข้อบัญญัติที่ตัดอำนาจไม่ให้ตีความ และศาลฎีกาให้เหตุผลต่อไปว่า ศาลยุติธรรมเป็นผู้มีอำนาจพิพากษาว่ากฎหมายใดขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ โดยมีเหตุผลดังนี้

1) ศาลเป็นผู้ใช้กฎหมายตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 58 เพราะฉะนั้นการที่จะดูว่าอะไรเป็นกฎหมายหรือกฎหมายที่ใช้ได้หรือไม่ได้ ย่อมเป็นอำนาจศาล เพราะถ้าศาลไม่มีอำนาจศาล ก็จะไม่รู้ว่าอะไรเป็นกฎหมายหรือไม่ และศาลจะดำเนินการพิจารณาพิพากษาคดีตามกฎหมายได้อย่างไร

2) การปกครองตามระบอบรัฐธรรมนูญแบ่งแยกอำนาจเป็น 3 ประเภท คือ อำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหารและอำนาจตุลาการ และแต่ละอำนาจย่อมมีอำนาจยับยั้งและกำกับเป็นการควบคุมกันอยู่ ซึ่งเป็นหลักประกันที่มั่นคง เมื่อสภาผู้แทนราษฎรซึ่งมีอำนาจนิติบัญญัติออกกฎหมายแล้ว ศาลซึ่งเป็นผู้มีอำนาจตุลาการต้องปฏิบัติตามไม่ว่าศาลจะเห็นว่ากฎหมายนั้นสมควรหรือไม่ก็ตาม แต่ในขณะที่เดียวกันถ้าสภาผู้แทนราษฎรออกกฎหมายมาไม่ถูกต้องกับรัฐธรรมนูญหรือขัดต่อรัฐธรรมนูญ ศาลก็จะมีอำนาจแสดงความไม่ถูกต้องนั้นได้ และ

3) รัฐธรรมนูญ มาตรา 61 บัญญัติว่า บทบัญญัติแห่งกฎหมายใดมีข้อความขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญนี้ ท่านว่าบทบัญญัตินั้นๆ เป็นโมฆะ การที่มาตรา 61 กำหนดไว้เช่นนี้ ก็จำเป็นจะต้องมีผู้ชี้ขาดว่ากฎหมายใดขัดรัฐธรรมนูญหรือไม่ มิฉะนั้นมาตรา 61 ก็จะไม่เป็นผลกฎหมายนั้นสภาผู้แทนราษฎรออกมาเองจะกลับไปให้สภาผู้แทนราษฎรชี้ขาดว่าเป็นกฎหมายที่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญหรือไม่อย่างไรได้ และท่านก็วินิจฉัยต่อไปว่าท่านมีอำนาจในการวินิจฉัยว่ากฎหมายใดขัดรัฐธรรมนูญ

เมื่อพิจารณาปัญหาว่า พระราชบัญญัติอาชญากรรม พ.ศ. 2488 มาตรา 3 เฉพาะส่วนที่เอาผิดกับการกระทำอันเป็นอาชญากรรมก่อนวันที่กฎหมายมีผลใช้บังคับขัดรัฐธรรมนูญหรือไม่ ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า มาตรา 14 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย บัญญัติว่า ภายในบังคับแห่งบทกฎหมาย บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในร่างกาย เคหสถาน ทรัพย์สิน การพูด การเขียน การโฆษณา การศึกษาอบรม การประชุมโดยเปิดเผย และการตั้งสมาคมอาชีพ การที่ มาตรา 14 กล่าวถึงเสรีภาพในร่างกายว่าอยู่ภายในบังคับบทบัญญัติแห่งกฎหมายนั้น ย่อมเป็นการรับรองเสรีภาพในการกระทำเอาไว้ด้วยโดยปริยาย ดังนั้น อาจสรุปได้ว่ามาตรา 14 บัญญัติรับรองว่าบุคคลจะทำ จะพูด จะเขียนอย่างไรก็ได้ แต่ทั้งนี้ต้องอยู่ภายในบังคับแห่งกฎหมาย คำว่า ภายในบังคับแห่งกฎหมายย่อมหมายถึง บทกฎหมายในขณะที่กระทำ พูด เขียน จะหมายถึงบทกฎหมายที่ออกต่อไปในภายภาคหน้าด้วยไม่ได้ เพราะมาตรา 14 เป็นบทบัญญัติรองรับกฎหมายลักษณะอาญา มาตรา 7 อีกชั้นหนึ่ง ซึ่งกฎหมายลักษณะอาญา มาตรา 7 บัญญัติว่า บุคคลควรได้รับโทษทางอาญาก็ต่อเมื่อกระทำการอันกฎหมายซึ่งใช้ในเวลาที่กระทำนั้นบัญญัติเป็นความผิด และกำหนดโทษไว้ ถ้าจะแปลประโยคที่ว่า ภายในบังคับแห่งบทกฎหมายในรัฐธรรมนูญ มาตรา 14 ว่า หมายถึงความถึงกฎหมายที่จะออกภายหลังแล้ว มาตรา 14 ของรัฐธรรมนูญก็จะทำลายหลักประกันซึ่งกฎหมายลักษณะอาญา มาตรา 7 ให้ไว้หมดสิ้น ศาลฎีกาเห็นว่า ตามมาตรา 14 บุคคลย่อมกระทำการใดๆ ก็ได้ โดยไม่ต้องห้าม และจะไม่ต้องรับโทษทัณฑ์แต่อย่างใด เมื่อการกระทำในขณะเวลาที่กระทำไม่มีกฎหมายบัญญัติห้าม หรือบัญญัติเป็นความผิด และหากกฎหมายใดบัญญัติย้อนหลังลงโทษการกระทำที่ผ่านมาแล้ว ย่อมเป็นการขัดรัฐธรรมนูญ มาตรา 14 เพราะฉะนั้นพระราชบัญญัติอาชญากรรม พ.ศ. 2488 มาตรา 3 เฉพาะส่วนที่บัญญัติให้ย้อนหลังว่าการกระทำความผิดอาญาฐานอาชญากรรมสงครามที่เกิดขึ้นก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับเป็นความผิดนั้นจึงขัดต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 14 ตกเป็นโมฆะเฉพาะส่วนที่ขัด

คนที่เรียงคำพิพากษาศาลฎีกาฉบับนี้คือ หลวงจรัญเนติศาสตร์ ประธานศาลฎีกาเป็นคนเรียงเอง ทำให้ออมพล ป.พิบูลสงคราม ถูกปล่อยตัว เมื่อสัมพันธมิตรขอตัวจอมพล ป.พิบูลสงคราม ไปขึ้นศาลอาชญากรรมสงครามที่สิงคโปร์ หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช ตอบว่า

บุคคลไม่อาจถูกดำเนินคดีอาญาในการกระทำเดียวกันได้สองครั้ง รัฐบาลไทยดำเนินคดีอาญาจอมพล ป. พิบูลสงคราม แล้วศาลฎีกายกฟ้อง รัฐบาลไทยไม่จำเป็นต้องส่งตัวจอมพล ป. พิบูลสงครามให้สัมพันธมิตรอีก ตามหลักที่ว่าบุคคลไม่อาจจะถูกฟ้องซ้ำกันได้ในกรณีเดียวกันที่เรียกว่า Double jeopardy³⁴

2.1.3.3 หลัก Ne bis in idem

หลัก Ne bis in idem เป็นหนึ่งในรากฐานของระบบกฎหมายใหม่ทั้งหมด แต่จะเป็นหลักการที่มีผลต่อการใช้กฎหมายทั้งหมดหรือไม่นั้น เราจะพิจารณาที่กฎหมายในประเทศ หรือกฎหมายระหว่างประเทศแยกกัน หรือร่วมกันของกฎหมายในแต่ละอย่าง ความสำคัญของหลัก Ne bis in idem นั้นปรากฏหลักฐานซึ่งเป็นข้อเท็จจริงว่า ทุกวันนี้หลักการนี้มีได้เพียงแค่ว่าเป็นหลักของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเท่านั้น แต่ยังเป็นหลักของสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานด้วย

จากที่กล่าวข้างต้นนั้น สามารถสรุปได้ว่า Ne bis in idem เป็นหลักที่เก่าแก่และเป็นที่ยอมรับกันดี โดยเป็นพื้นฐานของหลักสิทธิมนุษยชนซึ่งเป็นที่เข้าใจกันเป็นอย่างดีแล้ว จึงแทบจะไม่มีใครวิเคราะห์เพื่อตอบข้อสงสัยหรือบทวิจารณ์ใดๆเกี่ยวกับหลักดังกล่าวเลย

อย่างไรก็ตาม มีหลายคำถามทั้งในทางปฏิบัติและในทางทฤษฎีที่ยังไม่เข้าใจอยู่ไม่เป็นการยากที่จะนำหลักการหนึ่งมาใช้กับการกระทำหนึ่งๆแต่อย่างไรก็ตามเป็นการยากที่จะทำให้มันใช้การได้จริง และสามารถที่จะใช้ให้ครอบคลุมสถานการณ์ที่คลุมเครือทั้งหมดได้

Ne bis in idem ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในวลีภาษาลาติน ซึ่งสามารถแปลเป็นภาษาอังกฤษได้ว่า “not again about the same” เพื่อให้สามารถใช้หลักนี้ได้อย่างถูกต้อง เราจำเป็นต้องรู้ขอบเขตที่เหมาะสมของคำว่า “Again” และ “Same”

คำว่า “Again” เกี่ยวกับการฟ้องร้องดำเนินคดีอาญามากกว่าหนึ่งครั้ง ทั้งก่อนการดำเนินคดีที่ศาลเดียวกัน หรือก่อนการดำเนินคดีที่ต่างศาลกัน ซึ่งในปัจจุบันผลของหลักการนี้ได้ถูกจำกัดไว้ภายในขอบเขตโดยเฉพาะ ซึ่งเป็นวิธีการที่ใช้ในข้อตกลงระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (มาตรา 14 (7)) ซึ่งกำหนดไว้ว่า “ต้องบุคคลใดที่ต้องยอมลำบากหรือยอมให้ถูกลงโทษในการกระทำความคิดของเขา ซึ่งเขาเคยถูกตัดสินว่ามีความผิด หรือไม่มีความผิดไปแล้วตามบทลงโทษในกฎหมาย และกระบวนการลงโทษตามกฎหมายของแต่ละประเทศ”

³⁴ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. (2547). รวมคำบรรยาย (ภาค 1 สมัยที่ 57 วิชา กฎหมายรัฐธรรมนูญ การบรรยาย ครั้งที่ 6). หน้า 221-224.

คำว่า “Same” อาจหมายถึง การกระทำเดิม ข้อเท็จจริงเดิม หรือคดีเดิม
ข้อกฎหมายของการกระทำเดิมหรือทั้งสองอย่าง³⁵

ดังนั้น หลัก Ne bis in idem จึงถือได้ว่าเป็นหลักที่เก่าแก่ และเป็นที่ยอมรับกัน
โดยทั่วไปหลักหนึ่ง ซึ่งหมายความว่า “บุคคลไม่ควรถูกพิจารณาเพื่อลงโทษสองครั้งในการกระทำ
ครั้งเดียว” นั่นเอง

2.1.4 ความผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรม

เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปแล้วว่า เมื่อมีการกระทำความผิดทางอาญาเกิดขึ้นอันเป็นการ
ละเมิดต่อกฎหมาย ระเบียบ หรือข้อบังคับของรัฐ จึงเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องดำเนินการอย่างใด
อย่างหนึ่งเพื่อที่จะให้ได้ตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ แต่ก่อนที่รัฐจะลงโทษบุคคลใด รัฐจะต้อง
พิสูจน์ให้ได้ว่าบุคคลนั้นได้กระทำความผิดจริง ดังนั้น ในการดำเนินการพิสูจน์ความผิดก็เพื่อที่จะ
ค้นหาความจริงว่า บุคคลผู้ถูกกล่าวหาได้กระทำความผิดจริงหรือไม่ ดังที่ศาลสูงแห่งสหรัฐอเมริกา
ได้เคยกล่าวไว้ว่า พนักงานอัยการ ทนายฝ่ายจำเลย ควรระลึกไว้เสมอว่า วัตถุประสงค์ที่สำคัญของ
การพิจารณาคดี คือ การค้นหาความจริง (The determination of truth) วิธีการที่รัฐกำหนดขึ้น
เพื่อพิสูจน์ความผิดได้วิวัฒนาการมาเป็นลำดับ เช่น ในประเทศอังกฤษเดิม ใช้วิธีค้ำน้ำ ลุยไฟ
ซึ่งเรียกว่า Trial by Ordeal ประเทศไทยก็เคยใช้วิธีการเหล่านี้ดังปรากฏอยู่ในกฎหมายตราสามดวง
ซึ่งวิธีการต่างๆ เหล่านี้สังคมในขณะนั้นเห็นว่าเป็นวิธีพิสูจน์ความผิดได้ดีที่สุดแล้ว ต่อมาเมื่อความ
เจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์มีมากขึ้น รัฐจึงนำเอาวิทยาศาสตร์และจิตวิทยาเข้ามาประยุกต์กับ
กระบวนการพิสูจน์ความผิด ระบบการพิสูจน์ความผิดจึงได้วิวัฒนาการมาเป็นลำดับ ถึงกระนั้นก็ตาม
เป็นที่ยอมรับว่า แม้รัฐจะกำหนดกระบวนการพิสูจน์ความผิดหรือกระบวนการยุติธรรมทางอาญา
ให้มีประสิทธิภาพ หรือสมบูรณ์เพียงใดก็ตาม ในทางปฏิบัติก็อาจเกิดข้อผิดพลาดขึ้นได้ใน
ทุกขั้นตอน ความบกพร่องของกระบวนการพิสูจน์ความผิดเกิดขึ้นได้ทั้งในชั้นการดำเนินคดีอาญา
โดยเจ้าพนักงาน ซึ่งได้แก่ ชั้นเจ้าพนักงานตำรวจ และพนักงานอัยการ ในการสืบสวน สอบสวน
และการฟ้องคดี ชั้นการดำเนินคดีอาญาโดยฝ่ายตุลาการ ซึ่งได้แก่ การพิจารณาและพิพากษาคดีโดยศาล
แม้ว่าจะได้มีวิธีการที่จะป้องกันความผิดพลาดที่อาจจะเกิดขึ้นอยู่แล้ว ก็ยังปรากฏข้อผิดพลาดขึ้นได้
ทั้งที่เป็น โทษแก่จำเลยหรือเป็นคุณแก่จำเลย

เนื่องจากกระบวนการพิสูจน์ความผิดในสมัยก่อน เช่น การค้ำน้ำ ลุยไฟ การทารุณ
โดยการเขียน การตบปาก จำชื่อ เป็นต้น (หรือที่เรียกว่า วิธีพิจารณาตามจารีตนครบาล) หาสามารถ
ค้นหาความจริง หรือพิสูจน์ความผิดของจำเลยได้อย่างแน่แท้ อีกทั้งก่อให้เกิดความทุกข์ทรมานแก่
ผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด และถูกลงโทษอย่างไม่เป็นธรรม ดังนั้น เมื่อแนวความคิดในการ

³⁵ พัลลภ แพทย์ไชยวงษ์. เล่มเดิม. หน้า 22.

คุ้มครองสิทธิมนุษยชนเกิดขึ้นในศตวรรษที่ 18 ซึ่งเรียกว่ายุค “The Enlightenment” นั่นถือว่าเป็นเสรีภาพอันเป็นรากฐานของชีวิตและสิทธิโดยธรรมชาติ (Essential Freedom and Natural Right) ของมนุษย์จะต้องได้รับการเคารพจากบุคคลอื่น และจะต้องได้รับความคุ้มครองจากรัฐ³⁶ ในขณะที่เดียวกันรัฐเห็นว่าวิธีการพิสูจน์ความผิดที่ใช้อยู่เดิมไม่มีประสิทธิภาพ จึงได้มีการปรับปรุงแก้ไขกระบวนการพิสูจน์ความผิดเสียใหม่ โดยกำหนดวิธีการและขั้นตอนต่างๆ ขึ้นในการดำเนินการแก่ผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำผิด และในขณะเดียวกันก็จะมีบทบัญญัติคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดควบคู่ไปด้วยซึ่งเรียกกันว่า กระบวนการยุติธรรมทางอาญา (Criminal Justice Process)

กระบวนการยุติธรรมทางอาญา หมายรวมถึง แบบแผนของการดำเนินงานเพื่อให้ความยุติธรรมแก่ผู้กระทำผิดกฎหมาย และให้ความยุติธรรมแก่สังคม เพราะฉะนั้นหน้าที่หลักของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ก็คือ การป้องกันสังคมให้ปลอดภัยจากอาชญากรรม และการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดกฎหมายอย่างเป็นธรรม ในทางปฏิบัติระบบงานซึ่งรับผิดชอบในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาจึงประกอบด้วย ตำรวจ อัยการ ศาล และราชทัณฑ์³⁷

ความผิดพลาดในข้อเท็จจริงอันนำมาสู่การลงโทษผู้บริสุทธิ์นั้นมีที่มาจากองค์กรของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา สำหรับประเทศไทย จะขอกกล่าวและวิเคราะห์กระบวนการยุติธรรมทางอาญาเฉพาะในขั้นตอนของตำรวจ พนักงานอัยการ และศาลเท่านั้น ในส่วนที่จะแสดงให้เห็นว่าในขั้นตอนดังกล่าว อาจเกิดข้อผิดพลาดในทางปฏิบัติได้

2.1.4.1 ชั้นตำรวจ

อำนาจหน้าที่ของตำรวจที่สำคัญตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ได้แก่ การสืบสวน จับกุม และการสอบสวน

การสอบสวน³⁸ เป็นการแสวงหาข้อเท็จจริงและหลักฐานเพื่อที่จะทราบรายละเอียดแห่งความผิด แต่เนื่องจากการสืบสวนจำเป็นต้องใช้ดุลพินิจในการดำเนินการ เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงและรายละเอียดแห่งความผิด จึงเปิดช่องให้แก่เจ้าหน้าที่ผู้ทำการสืบสวน (ซึ่งส่วนใหญ่เป็นตำรวจชั้นผู้น้อย) ใช้อำนาจในการแสวงหาข้อเท็จจริงได้ทั้งในทางที่เป็นคุณและเป็นโทษแก่บุคคลที่เกี่ยวข้องในการกระทำความผิด เพราะปรากฏเสมอว่ามีการใช้วิธีการที่ไม่ชอบ

³⁶ จงรักษ์ จุฑานนท์. (2524). การคุ้มครองสิทธิของประชาชนต่อการถูกจับกุมและตรวจค้นที่ไม่ชอบธรรม. หน้า 2.

³⁷ วีรพงษ์ บุญโญภาส. (2523). “กระบวนการยุติธรรมทางอาญาในประเทศอังกฤษและสหรัฐอเมริกา.” วารสารกฎหมายจุฬาลงกรณ์, ปีที่ 5. หน้า 149.

³⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 2 (10).

ด้วยกฎหมาย โดยการกลั่นแกล้งผู้ต้องสงสัยหรือในบางกรณีอาจจะไม่ได้เกิดจากการจงใจกลั่นแกล้ง แต่พฤติกรรมหรือสิ่งแวดล้อมทำให้ผู้ทำการสอบสวนบังเอิญเข้าใจไปในทางที่ผิดได้ ประกอบกับความประสงค์ที่จะดำเนินการสืบสวนให้เป็นผลสำเร็จเพื่อผลงาน และความคิดความชอบที่จะได้รับ ทำให้การใช้ดุลพินิจในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่เป็นไปในทางที่ให้โทษมากกว่าที่จะให้คุณ

การจับกุม วัตถุประสงค์ในการจับกุม เพื่อให้ได้มาซึ่งผู้กระทำความผิดและทราบถึง รายละเอียดของการกระทำผิดเพื่อประโยชน์ในการรวบรวมพยานหลักฐานในการสอบสวน เพื่อเป็นการพิสูจน์ถึงการกระทำผิดตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ เนื่องจากการจับกุมเป็นกระบวนการ ที่มีผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของบุคคล และแม้ว่าประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจะได้ บัญญัติหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการจับกุมและการออกหมายจับไว้แล้วก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติ เจ้าพนักงานตำรวจสามารถกระทำได้โดยไม่มีขอบเขตจำกัด ทั้งนี้ เนื่องจากถ้อยคำตาม มาตรา 78 (2) ใช้ถ้อยคำว่า “มีพฤติการณ์อันควรสงสัย” หรือ ตามมาตรา 78 (3) ใช้ถ้อยคำว่า “มีเหตุอันควรสงสัย” ซึ่งเปิดโอกาสให้เจ้าหน้าที่ใช้ดุลพินิจในการจับกุม จึงอาจมีการกลั่นแกล้งสุจริตชนได้

ดังนั้น ในการจับกุมผู้ต้องสงสัย จึงต้องมีการสืบสวนข้อเท็จจริง หรือรวบรวม พยานหลักฐานพอสมควรจนมีเหตุผลเชื่อได้ว่า ผู้นั้นเป็นผู้กระทำความผิด ไม่ใช่ทำการจับกุม ตามข้อสงสัยของเจ้าหน้าที่หรือตามคำร้องทุกข์ หรือกล่าวโทษ โดยไม่ได้สืบสวนให้ได้ความแน่ชัดก่อน เนื่องจากความบกพร่องในการจับกุมมีผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชน

การสอบสวน ถือว่าเป็นกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่มีความสำคัญยิ่ง เป็นหัวใจในการดำเนินคดีในชั้นต้น เพราะเป็นขั้นตอนการรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อที่จะทราบ ข้อเท็จจริงหรือพิสูจน์ความผิด และเพื่อเอาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ³⁹ ดังนั้น การสังคดีและ การดำเนินการของพนักงานอัยการตลอดจนถึงการวินิจฉัยชี้ขาดคดีของศาลต่างก็ต้องอาศัยเนื้อหา สารตามสำนวนการสอบสวนเป็นสำคัญ ดังนั้น หากการสอบสวนมิได้กระทำไปโดยถูกต้อง ตามขั้นตอนของกฎหมาย มิได้กระทำไปให้ถูกต้องตามข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมาย หรือมิได้กระทำไป โดยซื่อสัตย์สุจริต ผลเสียหายที่ตามมาก็คือ ทำให้อัยการสั่งฟ้องคดีไปทั้งที่ไม่สมควรฟ้องทำให้ ผู้บริสุทธิ์ต้องเดือดร้อนถูกจำกัดเสรีภาพ เสื่อมเสียชื่อเสียง รวมทั้งอาจถูกศาลพิพากษาลงโทษ โดยเฉพาะโทษประหารชีวิต หรือจำคุกซึ่งเป็นโทษที่ร้ายแรง นอกจากนั้นทำให้อัยการสั่งไม่ฟ้องคดี ทั้งที่ควรสั่งฟ้อง ทำให้ผู้กระทำความผิดที่ควรถูกลงโทษกลับไม่ต้องรับโทษตามกฎหมาย⁴⁰

³⁹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 2 (11).

⁴⁰ สุจินต์ ทิมสุวรรณ. (2525). กรมอัยการกับการดำเนินคดีให้แก่รัฐ. หน้า 50.

ปัญหาที่สำคัญประการหนึ่งของการสอบสวน คือ การรวบรวมพยานหลักฐาน เพราะกฎหมายให้อำนาจแก่ตำรวจซึ่งเป็นพนักงานสอบสวนในการรวบรวมพยานหลักฐานไว้อย่างกว้างขวาง เช่น ตรวจตัวผู้ต้องหา ตรวจสิ่งของซึ่งใช้เป็นพยานหลักฐานได้ สอบปากคำผู้ต้องหา หรือบุคคลอื่นในฐานะพยาน⁴¹ เป็นต้น

ตัวอย่างของการรวบรวมพยานหลักฐาน เช่น วิธีการชี้ตัวผู้ต้องหา ซึ่งอาจเกิดข้อผิดพลาดได้ง่าย ไม่ว่าในชั้นก่อนดำเนินการฟ้องร้องหรือในชั้นพิจารณาคดี ทำให้มีการลงโทษบุคคลผิดตัวไปได้ เพราะการชี้ตัวผู้ต้องหานั้นส่วนมากพยานหรือผู้เสียหายจะคิดว่าผู้ที่ถูกจับเป็นคนร้าย จึงทำให้เข้าใจว่ามีรูปร่างหน้าตาคล้ายกันหรือเป็นคนเดียวกัน⁴² นอกจากนั้นพยานหรือผู้เสียหายอาจจำผู้ต้องหาไม่ได้เพราะเวลาล่วงเลยไป ประสิทธิภาพในการจำไม่ดีพอ หรือในกรณีที่ผู้ต้องหาเป็นผู้มีอิทธิพลสูงผู้เสียหายหรือพยานผู้ชี้ย่อมเกรงกลัวไม่กล้าชี้เพราะเกรงจะเกิดอันตรายแก่ตนและครอบครัวจึงชี้ผิดคน นอกจากนั้น อาจเกิดการกลั่นแกล้งด้วยสาเหตุโกรธเคืองอาจแกล้งชี้คนที่ไม่ได้กระทำความผิดได้เช่นกัน

อีกตัวอย่างหนึ่งของความผิดพลาดของกระบวนการยุติธรรมในชั้นตำรวจ เช่น กรณีที่ข่าว 3 มิติ ได้เสนอข่าวการจับผิดตัว เนื่องจากชื่อนามสกุลตรงกัน ส่งผลทำให้ผู้เสียหายต้องติดคุกฟรี 7 วัน โดยมารดาของผู้เสียหายเข้าร้องเรียนว่าลูกสาวไม่ได้ค้ายาบ้า แต่โดนจับเป็นการจับผิดตัวเนื่องจากผู้ต้องหาตัวจริง ซึ่งมีชื่อและนามสกุลเดียวกันกับผู้เสียหาย โดยนำเอกสารหลักฐานไปเช่าบ้านพักที่จังหวัดชลบุรี โดยมีชื่อและนามสกุลเดียวกัน ต่างกันที่ตัวเลขบัตรประชาชน 13 หลักเท่านั้น ทำให้เจ้าหน้าที่เข้าใจผิดจึงทำให้จับกุมตัว นางสาวอรทัย พลเสน มาดำเนินคดี ซึ่งการจับกุมตัวผู้ต้องหาตามหมายของศาลนั้น ถือว่าเป็นเรื่องที่เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานไปตามหน้าที่แต่ก็เกิดข้อผิดพลาดขึ้นในขั้นตอนการจับกุม⁴³

อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า การที่พนักงานสอบสวนต้องกระทำการสอบสวนที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายมีสาเหตุและความจำเป็นหลายประการด้วยกัน เช่น

1) พนักงานสอบสวนได้รับการอบรมวิธีการสอบสวนไม่เพียงพอ เพราะการสอบสวนเป็นวิชาการที่ต้องได้รับการฝึกอบรมกันอย่างจริงจัง และเป็นเวลานานพอสมควร

⁴¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 132 และมาตรา 133.

⁴² บัญญัติ สุชีวะ. (2507, กันยายน). “ชกประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลย.” *ดุลพินิจ*, 11, 9. หน้า 6.

⁴³ สำนักข่าว ไอ.เอ็น.เอ็น. (ม.ป.ป.). จับผิดตัว. สืบค้นเมื่อ 29 ธันวาคม 2553, จาก

2) ทักษะคติของพนักงานสอบสวนบางรายที่ว่า จะทำอะไรก็ได้ตามความพอใจ แม้ในการสอบสวนคดีธรรมดาที่พยานพร้อมที่จะให้ความร่วมมืออยู่แล้ว ก็อดที่จะทำการสอบสวนโดยมิชอบอยู่เช่นนั้นไม่ได้ เช่น บังคับให้พยานให้การเกินเลยไปกว่าที่พยานสมควรใจ

3) ขาดเครื่องมือเครื่องใช้ที่ช่วยในการเสาะหาพยานหลักฐาน เช่น การพิสูจน์ลายมือ การพิสูจน์บาดแผล เป็นต้น ดังนั้น การสอบสวนจึงอาศัยคำให้การของพยานบุคคลเป็นหลัก ถ้าหากพยานไม่ให้ความร่วมมือ หรือหาพยานที่รู้เห็นไม่ได้ การสอบสวนเกือบจะหยุดชะงัก พนักงานสอบสวนจึงต้องใช้วิธีการเกือบทุกประการเพื่อที่จะให้พยานบุคคลให้การให้ได้ว่ารู้เห็นอย่างไรบ้าง

4) การกดดันจากผู้บังคับบัญชา เนื่องจากในบางครั้งคดีที่เกิดขึ้นประชาชนและสื่อมวลชนให้ความสนใจมาก ซึ่งคดีเช่นนี้ ผู้บังคับบัญชาย่อมให้ความสนใจเป็นพิเศษ พนักงานสอบสวนจึงต้องพยายามรวบรวมพยานหลักฐานที่จะพิสูจน์ความผิดของผู้ต้องหาเพื่อส่งฟ้องให้ได้ ทำให้พนักงานสอบสวนจำนวนไม่น้อยต้องกระทำการอันไม่ชอบด้วยกฎหมาย เช่น สร้างพยานหลักฐานขึ้นเองทั้งหมด โดยพยานเหล่านี้ไม่เคยเห็นเหตุการณ์⁴⁴

5) พนักงานสอบสวนอาจรับสินบนจากผู้กระทำความผิดที่แท้จริง หรืออาจเกรงกลัวอิทธิพล หรืออำนาจของผู้กระทำความผิดที่แท้จริง ซึ่งนำไปสู่การประพฤตินิยมและการทุจริตต่อหน้าที่ โดยสร้างพยานหลักฐานเท็จเพื่อเอาผิดกับจำเลยผู้บริสุทธิ์ ซึ่งหากปรากฏกรณีเช่นนี้ ตามกฎหมายของประเทศญี่ปุ่นในเรื่องการรื้อฟื้นคดี คือกรณีที่เจ้าหน้าที่ตำรวจได้กระทำความผิดเกี่ยวกับการทุจริตต่อหน้าที่ โดยทำข้อความหรือเอกสารใดขึ้นซึ่งใช้เป็นหลักฐานนำไปสู่คำพิพากษาว่าจำเลยมีความผิด ถือเป็นเหตุที่ย่อมให้มีการรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ได้ แต่ตามพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 ของประเทศไทยไม่มีเหตุดังกล่าวนี้

ด้วยสาเหตุที่พอประมวลได้ข้างต้น ทำให้การสอบสวนเป็นไปโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายและกระทบกระเทือนถึงสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องหา หรือบุคคลผู้บริสุทธิ์ได้เสมอและยังกระทบไปถึงกระบวนการยุติธรรมขั้นต่อไป ซึ่งได้แก่การพิจารณาคำเนิการฟ้องร้องคดีของพนักงานอัยการ ตลอดจนการพิจารณา และพิพากษาคดีของศาล

2.1.4.2 ชั้นพนักงานอัยการ

อำนาจหน้าที่ของอัยการในปัจจุบัน นอกจากจะมีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายอื่นๆ แล้ว อำนาจหน้าที่ที่สำคัญในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา คือ การดำเนินการฟ้องร้องคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

หลักการฟ้องคดีอาญาของอัยการ แบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ

⁴⁴ สุจินต์ ทิมสุวรรณ. เล่มเดิม. หน้า 56-59.

1) หลักการฟ้องคดีอาญาตามกฎหมาย (Legality Principle) ซึ่งมีหลักการโดยย่อว่า เมื่ออัยการพิจารณาหลักฐานการสอบสวนแล้วมีเหตุเชื่อว่าผู้ต้องหากระทำความผิด อัยการมีหน้าที่ต้องฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลเสมอ ประเทศที่ใช้หลักการนี้ได้แก่ เยอรมนี กรีซ สเปน เป็นต้น

2) หลักการฟ้องคดีอาญาตามดุลพินิจ (Opportunity Principle) มีหลักการโดยย่อว่า เมื่ออัยการมีอำนาจใช้ดุลพินิจที่จะไม่ฟ้องผู้ต้องหาได้ โดยพิจารณาจากความเหมาะสมเป็นเรื่องๆ ไป ประเทศที่ใช้หลักการนี้ได้แก่ สหรัฐอเมริกา ฝรั่งเศส ญี่ปุ่น เบลเยียม เป็นต้น สำหรับประเทศไทย อยู่ในระบบนี้⁴⁵

การดำเนินการฟ้องร้องคดีอาญา เป็นหน้าที่ของอัยการ และไม่ว่าหลักการฟ้องร้องคดีอาญา จะเป็นหลักการฟ้องคดีอาญาตามกฎหมาย (Legality Principle) หรือหลักการฟ้องคดีอาญาตามดุลพินิจ (Opportunity Principle) ก็ตาม สิ่งซึ่งมีความสำคัญในการฟ้องร้องคดีอาญา ได้แก่ การสั่งคดี กล่าวได้ว่า การสั่งคดีเป็นหัวใจในการดำเนินคดีของงานอัยการ อัยการมีดุลพินิจกว้างขวางในการที่จะสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องผู้ต้องหาได้ ข้อผิดพลาดที่สำคัญที่สุดก็คือ การสั่งฟ้องผู้ต้องหาโดยที่ผู้ต้องหานั้นมิได้เป็นผู้กระทำความผิด กล่าวได้ว่า การใช้ดุลพินิจผิดพลาดในการสั่งฟ้องของอัยการอาจเนื่องมาจาก

1) ส่วนวนการสอบสวนของพนักงานสอบสวนบกพร่อง กล่าวคือ เมื่อพนักงานสอบสวนได้รวบรวมพยานหลักฐานและสรุปสำนวนเสนอความเห็นส่งมาให้อัยการเพื่อพิจารณาในการสั่งคดี อัยการจะพิจารณาสำนวนการสอบสวนรวมทั้งการพิจารณาผลการดำเนินคดีในศาลทั้งในข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายแล้ว จึงออกคำสั่งซึ่งมีผลอย่างใดอย่างหนึ่งต่อคดี เช่น สั่งไม่ฟ้องหรือสั่งฟ้อง⁴⁶ แต่การที่จะให้การดำเนินคดีของอัยการมีประสิทธิภาพนั้น จะต้องเป็นไปโดยมีข้อมูลหรือพยานหลักฐานต่างๆ จากสำนวนการสอบสวนอย่างถูกต้องสมบูรณ์ เพราะอัยการไม่ได้รู้เห็นหรือสัมผัสข้อเท็จจริงต่างๆ เกี่ยวกับคดีนั้นมาตั้งแต่เริ่มต้น ดังนั้น การสอบสวนจึงมีผลสำคัญที่ต่อเนื่องในการบังคับใช้กฎหมายอาญาของอัยการในกระบวนการยุติธรรม การสั่งคดีโดยเฉพาะความร้ายแรงแห่งฐานความผิดที่จะตั้งข้อกล่าวหาต่อผู้กระทำความผิดต้องอาศัยเนื้อหาสาระตามสำนวนการสอบสวน ถ้าหากการสอบสวนทำขึ้นอย่างไม่ถูกต้อง เช่น ในการรวบรวมพยานหลักฐานอาจจะเกิดจากการปลุกปั่นพยานเท็จ หรือการสร้างพยานหลักฐานขึ้นเองทั้งหมดไม่ว่าจะกระทำโดยจงใจหรือไม่จงใจก็ตาม ดังที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น ย่อมส่งผลต่อการพิจารณาในการสั่งคดีของอัยการ ซึ่งอาจจะเกิดความผิดพลาดได้

⁴⁵ อุททิศ แสนโกศิก. (2508). “บทบาทของอัยการในการดำเนินคดีอาญา.” อัยการนิเทศ, 27, 1-4. หน้า 41-66, 202-221, 343-361 และ 473-493.

⁴⁶ สุจินต์ ทิมสุวรรณ. เล่มเดิม. หน้า 98.

2) อัยการใช้ดุลพินิจผิดพลาดเอง กล่าวคือ ในกรณีที่สำนวนการสอบสวนได้ทำขึ้นอย่างถูกต้องแล้ว แต่อัยการใช้ดุลพินิจในการสั่งฟ้องผิดพลาดเอง เช่น พยานหลักฐานในสำนวนการสอบสวนมีน้ำหนักกำลังกัน หรือมีเหตุสงสัยเล็กน้อยว่าผู้ต้องหาอาจจะมีผู้กระทำความผิด ซึ่งความสงสัยเพียงเล็กน้อยไม่เป็นเหตุให้อัยการสั่งไม่ฟ้องคดีได้

ดังนั้น เพื่อมิให้เกิดข้อผิดพลาดที่อาจจะเกิดขึ้นได้ การพิจารณาสั่งคดีโดยรอบคอบและถี่ถ้วนเท่านั้นจึงจะเป็นการปฏิบัติหน้าที่ที่ดีของอัยการ⁴⁷ กล่าวคือ การอำนวยความสะดวกที่อาจจะผิดพลาดได้ในทุกขั้นตอน แม้ว่าตามกฎหมายในปัจจุบันอัยการจะไม่อาจรับผิดชอบได้เต็มภาคภูมิ เพราะอัยการไม่มีโอกาสทราบข้อเท็จจริงในสำนวนการสอบสวนตั้งแต่ต้น หรือเนื่องจากการใช้ดุลพินิจผิดพลาดในการสั่งคดีของอัยการเอง ทั้งสองกรณีดังกล่าวก็อาจป้องกันได้ เพราะกฎหมายเปิดโอกาสให้อัยการสั่งให้พนักงานสอบสวนสอบสวนเพิ่มเติม หรือสั่งให้ส่งพยานมาซักถามได้ (มาตรา 143) ถ้าเห็นว่าสำนวนการสอบสวนไม่ถูกต้อง หรือพยานหลักฐานไม่เพียงพอในการที่จะวินิจฉัยในการสั่งคดี เพื่อให้ได้ความกระจ่างชัดก่อนที่จะวินิจฉัยในการสั่งคดีต่อไป แต่การสั่งสอบสวนเพิ่มเติม หรือการสั่งให้ส่งพยานมาซักถาม เป็นดุลพินิจของอัยการอีกเช่นกัน ในการที่จะใช้วิธีการดังกล่าวเพื่อป้องกันความผิดพลาดที่อาจจะเกิดขึ้นในขั้นตอนของอัยการเอง

อีกสาเหตุหนึ่งซึ่งอาจทำให้เกิดความผิดพลาดขึ้นในชั้นของพนักงานอัยการ คือ การทุจริตต่อหน้าที่ของพนักงานอัยการ โดยอาจมีการรับสินบนจากบุคคลภายนอก หรือผู้กระทำความผิดที่แท้จริง เพื่อสั่งฟ้องคดีโดยเอาผิดกับจำเลยผู้บริสุทธิ์ ซึ่งตามกฎหมายของต่างประเทศ เช่น ประเทศญี่ปุ่น และประเทศไต้หวัน เหตุดังกล่าวนี้ถือเป็นเหตุให้มีการรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ได้ แต่ตามพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 ของประเทศไทยในปัจจุบันมิได้บัญญัติเหตุดังกล่าวไว้ ซึ่งเหตุดังกล่าวนี้มีความสำคัญ และสมควรจะเป็นเหตุให้มีการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ได้

2.1.4.3 ชั้นศาล

ศาลเป็นองค์กรที่มีความสำคัญยิ่งในกระบวนการยุติธรรม เพราะเป็นผู้พิจารณาและพิพากษาว่าจำเลยกระทำความผิดหรือไม่ได้กระทำความผิด

ในการพิจารณาและพิพากษาคดี นอกจากจะต้องใช้ตัวบทกฎหมายแล้วสิ่งสำคัญที่มีส่วนในการปรับใช้กฎหมาย คือ การใช้ดุลพินิจ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า สิ่งหนึ่งที่จะก่อให้เกิดความยุติธรรมหรือไม่ นั่น คือดุลพินิจของผู้พิพากษาเพราะการใช้ดุลพินิจของผู้พิพากษาอาจเกิดความยุติธรรมหรือไม่ยุติธรรมก็ได้

⁴⁷ คณิต ฒ นคร จ (2525, เมษายน). “ปัญหาในการใช้ดุลพินิจของอัยการ.” วารสารอัยการ, 5, 52. หน้า 57.

การใช้ดุลพินิจในคดีอาญาของศาลที่สำคัญประการหนึ่ง คือ การใช้ดุลพินิจในการวินิจฉัยความผิด โดยการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานทั้งของโจทก์และจำเลย⁴⁸ ซึ่งเป็นดุลพินิจโดยแท้ของศาลที่จะพิจารณาอย่างใดก็ได้ จึงเป็นอำนาจอย่างกว้างขวางของศาลและในจุดนี้เองที่ตกเป็นข้อวิพากษ์วิจารณ์อยู่เสมอว่า ศาลตัดสินโดยผิดพลาดนั้นส่วนใหญ่เนื่องมาจากการใช้ดุลพินิจชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานในปัญหาข้อเท็จจริงผิดพลาด

สาเหตุที่ทำให้ดุลพินิจของศาลผิดพลาด

กล่าวได้ว่าความผิดพลาดที่สำคัญในการพิจารณาและพิพากษาคดีของศาลคือการที่ศาลตัดสินลงโทษจำเลยผู้บริสุทธิ์ ซึ่งปัญหาเหล่านี้มีได้ในระบบกระบวนการยุติธรรมของนานาประเทศ อาจกล่าวได้ว่า สาเหตุที่ทำให้ดุลพินิจของศาลผิดพลาดในการวินิจฉัยข้อเท็จจริงที่สำคัญมี 4 ประการ คือ

1) การนำข้อเท็จจริงที่ผิดพลาดมาสู่ศาล เป็นสิ่งที่ปรากฏมากที่สุดในการทำให้ดุลพินิจของศาลผิดพลาดไปจากความเป็นจริง ซึ่งอาจจะเกิดขึ้น โดยจงใจและไม่จงใจของกลุ่มความหรือฝ่ายที่เกี่ยวข้องในคดี

ในทางปฏิบัติพบว่าคู่ความหรือผู้ที่เกี่ยวข้องในคดีบางคดี ได้จงใจนำข้อเท็จจริงที่ผิดพลาดมาสู่ศาล ซึ่งได้แก่ข้อเท็จจริงที่เกิดจากการใช้อำนาจโดยมิชอบของพนักงานสอบสวน การปลุกปั่นทำพยานเท็จของผู้มีสาเหตุโกรธเคือง แม้ว่าหลายครั้งที่พยานเหล่านั้นถูกฟ้องลงโทษฐานเบิกความเท็จ แต่ก็มีจำนวนไม่น้อยที่กระทำได้แนบเนียนจนทำให้ศาลเชื่อ เคยมีผู้กล่าวโดยยอมรับว่า “การที่พยานเบิกความเท็จป็นน้ำเป็นตัว หรือบิดเบือนข้อเท็จจริงเสียบางส่วนนั้นมีอยู่เสมอ”⁴⁹ สิ่งเหล่านี้ย่อมเป็นมูลเหตุสำคัญที่ทำให้คำพิพากษาของศาลคลาดเคลื่อนไปจากความจริงได้มากมายหลายคดี⁵⁰

2) ทักษะหรืออคติของผู้พิพากษาที่มีต่อข้อเท็จจริงที่ปรากฏขึ้นในสำนวนความนั้นมีอิทธิพลไม่น้อยในการที่ทำให้ผู้พิพากษาใช้ดุลพินิจต่อข้อเท็จจริงเช่นนั้นไปตามอคติหรือทัศนคติของตน ในหลายครั้งที่ผู้พิพากษาไม่ยินยอมเชื่อถือพยานหลักฐานข้อเท็จจริงที่ปรากฏ แต่ใช้ดุลพินิจของตนเป็นที่ตั้ง⁵¹ คาดเดาเหตุการณ์เอาเอง โดยไม่มีพยานหลักฐานของข้อเท็จจริงมาสนับสนุน เช่นในคำวินิจฉัยของคำพิพากษาฎีกาฉบับหนึ่งมีความตอนหนึ่งว่า

⁴⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 227.

⁴⁹ ธาณินทร์ ทรัพย์วิเชียร. เล่มเดิม. หน้า 40.

⁵⁰ มารุต บุณนาค ก (2518, พฤษภาคม). “การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่.” วารสารทนายความ, 17. หน้า 6.

⁵¹ นพพร โพธิ์รังสิยากร. เล่มเดิม. หน้า 92.

“การที่ผู้ตายกับจำเลยนั่งคุยกับหญิงโสเภณี ไม่มีเรื่องทะเลาะกันจำเลยก็อาจยิงผู้ตายได้ เพราะเห็นว่ามัวแต่นั่งหัวเราะอยู่นานแล้ว จะกลับหรือพาเข้าห้องก็ไม่ทำ จำเลยอาจอยากชวนหญิงเข้าห้องแต่กระดากอายุผู้ตาย หรือเห็นว่าผู้ตายมานั่งขัดจังหวะอยู่ก็ได้ ซึ่งเป็นเรื่องจิตใจของจำเลย จำเลยอาจจะเกิดอารมณ์วูบขึ้นมาในทันทีทันใด จึงได้ชักปืนออกมายิงผู้ตายแบบนักรบ เหตุการณ์เช่นนี้ย่อมจะมีขึ้นได้ มิใช่จะต้องทะเลาะกันก่อน แล้วจึงจะยิงเสมอไป”⁵²

3) ข้อเท็จจริงไม่เพียงพอ สิ่งที่ทำให้ดุลพินิจของศาลผิดพลาดบางครั้งเกิดจากข้อเท็จจริงในคดีไม่เพียงพอ และศาลยุติธรรมได้พิจารณาพิพากษาคดีไปตามถ้อยคำสำนวนที่มีอยู่ในสำนวนของศาล ทั้งนี้เพราะเหตุว่าศาลยุติธรรมจะต้องพิจารณาและพิพากษาคดีไปตามถ้อยคำสำนวนและพยานหลักฐานทั้งปวงที่มีอยู่ในสำนวนศาล ศาลหาอาจที่จะรับฟังข้อเท็จจริงนอกสำนวนได้ไม่ เมื่อพยานหลักฐานในท้องสำนวนปรากฏว่าจำเลยกระทำความผิดเช่นนั้นไม่ว่าพยานหลักฐานจะเกิดขึ้นด้วยการปลุกปั่นทำพยานเท็จของพนักงานสอบสวนผู้ไม่สุจริตบางคนหรือพยาน โจทก์ที่มุ่งให้การปรักปรำจำเลยด้วยความอาฆาตมาดร้ายเป็นส่วนตัว หรือด้วยความเข้าใจผิดประการใดก็ตาม ศาลยุติธรรมย่อมไม่อาจจะรับรู้ได้ หากพฤติการณ์เช่นนี้มิได้ปรากฏชัดแจ้งในท้องสำนวนเพียงพอที่ศาลจะนำหีบยกมาเป็นประโยชน์ให้แก่จำเลยได้⁵³

4) การทุจริตต่อหน้าที่ ซึ่งอาจมาจากการให้สินบนจากบุคคลภายนอกหรือผู้กระทำความผิดที่แท้จริงซึ่งมีอำนาจหรือมีอิทธิพล โดยให้แก่ผู้พิพากษาที่ตัดสินคดีนั้นเพื่อให้ทุจริตต่อหน้าที่โดยพิพากษาลงโทษจำเลยผู้บริสุทธิ์ ซึ่งการทุจริตต่อหน้าที่ของผู้พิพากษานี้ถือเป็นเหตุสำคัญอย่างยิ่ง โดยในกฎหมายของต่างประเทศ เช่น ประเทศญี่ปุ่น เยอรมนี และได้หวั่นต่างก็ยอมให้มีการรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ได้ หากมีเหตุดังกล่าวนี้ขึ้น

5) การพิจารณาพิพากษาคดีของผู้พิพากษาเพียงเพื่อให้ครบองค์คณะตามแบบพิธีตามกฎหมาย โดยปราศจากความเข้าใจถึงเจตนารมณ์ของกฎหมายที่ต้องการให้ผู้พิพากษาร่วมพิจารณากลับกรองพยานหลักฐานและข้อเท็จจริงให้เกิดความละเอียดรอบคอบขึ้น โดยการกระทำบทบาทหน้าที่เป็นผู้สืบพยาน ส่งผลทำให้ขาดความมีเอกภาพในการร่วมค้นหาความจริงในคดีอาญา ทำให้เกิดการใช้ดุลพินิจที่ผิดพลาดในการชี้แนะนักพยานหลักฐาน และนำมาซึ่งความผิดพลาดในการพิพากษาลงโทษผู้บริสุทธิ์

ถึงแม้ว่าอาจจะมีผิดพลาดในการพิจารณาชี้แนะนักพยานหลักฐาน ดังที่ได้กล่าวมาแล้วก็ตาม แต่ก่อนที่ศาลจะพิพากษาลงโทษบุคคลใด ศาลก็มีวิธีการที่จะป้องกันความผิดพลาดที่อาจจะเกิดขึ้นจากการลงโทษจำเลยผู้บริสุทธิ์อยู่แล้ว ถ้าศาลเห็นว่าข้อเท็จจริง

⁵² ธานีรินทร์ กรชัยเชียร. เล่มเดิม. หน้า 42.

⁵³ มารุต บุนนาค ข (2513). “ชะตากรรมของจำเลยผู้บริสุทธิ์.” บทบัณฑิตย, เล่มที่ 27. หน้า 62.

ที่ได้มานั้นยังไม่แน่ชัดและเพียงพอที่จะพิพากษาคัดสินลงโทษไปตามที่ได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เช่น ใช้หลักยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลย⁵⁴ (ตามมาตรา 227) ให้ศาลมีอำนาจสืบพยานเพิ่มเติมในระหว่างการพิจารณา (ตามมาตรา 228) นอกจากนี้ยังให้ศาลมีอำนาจค้นหาข้อเท็จจริงเพิ่มเติมจากพยานหลักฐานต่างๆ ได้อย่างกว้างขวางทั้งในชั้นไต่สวนมูลฟ้อง (ตามมาตรา 171) และในชั้นพิจารณา (ตามมาตรา 235)

จะเห็นได้ว่าระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทยได้กำหนดมาตรการหรือวิธีการที่จะป้องกันความผิดพลาดที่อาจจะเกิดขึ้นได้อยู่แล้ว ซึ่งเป็นมาตรการในชั้นศาลซึ่งเป็นชั้นสุดท้ายที่จะพิสูจน์ว่าจำเลยกระทำผิดจริงหรือไม่ อย่างไรก็ตาม การป้องกันมิให้ดุลพินิจของศาลผิดพลาดในการวินิจฉัยข้อเท็จจริงด้วยวิธีการต่างๆ ที่กล่าวมานั้นในทางปฏิบัติยังมีอาจกล่าวได้ว่าสามารถป้องกันความผิดพลาดได้อย่างแท้จริง เช่น หลักยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลย หรือหลักสันนิษฐานว่าทุกคนเป็นผู้บริสุทธิ์ขึ้นอยู่กับดุลพินิจของผู้พิพากษาแต่ละคนด้วยว่า เกิดความสงสัยในข้อเท็จจริงนั้นหรือไม่ และข้อจำกัดในประการต่อมาก็คือต้องมีเหตุผลอันสมควรสงสัยโดยข้อสงสัยนั้นต้องไม่ห่างไกลต่อเหตุผลด้วย (คำพิพากษาฎีกาที่ 572/2500) ดังนั้น การใช้หลักยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลยจึงมีข้อจำกัดในการใช้และไม่อาจป้องกันมิให้ดุลพินิจของศาลผิดพลาดในการวินิจฉัยข้อเท็จจริงได้

ส่วนการสืบพยานเพิ่มเติม แม้เป็นอำนาจของศาลก็ตาม แต่ศาลจะใช้อำนาจนี้หรือไม่ย่อมขึ้นอยู่กับดุลพินิจของศาลอีกเช่นกัน เพราะหากพนักงานสอบสวนที่ไม่สุจริตทำสำนวนการสอบสวนมาอย่างดี และพนักงานอัยการสามารถนำพยานหลักฐานมาสืบได้อย่างชัดเจนแล้ว ศาลก็อาจใช้ดุลพินิจวินิจฉัยข้อเท็จจริงไปเลยโดยไม่สืบพยานเพิ่มเติมเพื่อให้ได้ความแน่ชัดเพิ่มขึ้นอีก วิธีการสืบพยานเพิ่มเติมจึงไม่อาจป้องกันมิให้ดุลพินิจของศาลผิดพลาดในการวินิจฉัยข้อเท็จจริงได้อย่างสมบูรณ์

ส่วนการค้นหาข้อเท็จจริงเพิ่มเติม ในชั้นไต่สวนมูลฟ้องและชั้นพิจารณาคดี โดยให้อำนาจแก่ศาลทำการไต่สวนพยานหลักฐานได้อย่างกว้างขวางนั้น ในทางปฏิบัติศาลมักไม่ใช้อำนาจดังกล่าว แต่ใช้วิธีรับฟังเฉพาะพยานหลักฐานที่โจทก์และจำเลยนำมาแสดง เพื่อรักษาความเป็นกลางในคดีโดยเคร่งครัด⁵⁵ จึงไม่ค่อยปรากฏที่ศาลจะใช้ดุลพินิจค้นหาข้อเท็จจริงเพิ่มเติมในคดีแต่อย่างใด นอกจากนี้ แม้ศาลจะใช้วิธีการดังกล่าวก็ไม่แน่ว่าข้อเท็จจริงที่ได้มานั้นจะเป็นความจริงหรือถูกต้องหรือไม่ เพราะสำนวนการสอบสวนหรือพยานหลักฐานต่างๆ นั้น อาจเกิดจาก

⁵⁴ บัญญัติ สุชีวะ. เล่มเดิม. หน้า 2.

⁵⁵ กุลพล พลวัน ข (2524, พฤษภาคม). “ลักษณะทั่วไปของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (4).” วารสารอัยการ, 4, 41. หน้า 58.

ความเท็จของผู้เกี่ยวข้องในคดีตั้งแต่เริ่มแรกเมื่อศาลได้ดำเนินการสอบสวนหรือพยานหลักฐานนั้นมา ก็ไม่สามารถวินิจฉัยข้อเท็จจริงในคดีให้ถูกต้องตามความเป็นจริงได้

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า แม้จะมีหลักช่วยในการใช้ดุลพินิจวินิจฉัยข้อเท็จจริงหรือ มีวิธีป้องกันมิให้ใช้ดุลพินิจของศาลผิดพลาดดังที่ได้กล่าวมาแล้วก็ตาม ก็ยังไม่อาจแก้ไข ข้อผิดพลาดในการใช้ดุลพินิจวินิจฉัยข้อเท็จจริงได้โดยเด็ดขาด ทำให้อาจมีการตัดสินลงโทษจำเลย ผู้บริสุทธิ์ ซึ่งถือว่าเป็นความผิดพลาดอย่างร้ายแรงประการหนึ่งของกระบวนการยุติธรรมโดยเฉพาะ การลงโทษประหารชีวิต ย่อมไม่มีโอกาสแก้ไขให้ถูกต้องได้ ปัญหาเหล่านี้เกิดขึ้นได้ทั้งในระบบ ศาลนานาประเทศ และแม้กระทั่งในระบบศาลของประเทศไทยก็ตาม

ความผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรมไทยในทางปฏิบัติก็เคยเกิดขึ้น ซึ่งมีบทความเรื่อง “ชะตากรรมของจำเลยผู้บริสุทธิ์” ได้เขียนไว้ตอนหนึ่งว่า “ได้มีนักกฎหมาย อาวุโสท่านหนึ่งเคยดำรงตำแหน่งผู้พิพากษาศาลฎีกา และได้ดำรงตำแหน่งสูงในวงการพุทธศาสนา ได้เคยเข้าไปอบรมโดยบรรยายความรู้ทางธรรมให้กับบรรดานักโทษเด็ดขาดที่ต้องคำพิพากษา จำคุกในระยะเวลาอันยาวนานเป็นประจำเสมอ ท่านผู้นี้ได้กล่อมเกลาคำความรู้สึกผิดชอบชั่วดีให้กับ บุคคลดังกล่าวจนแน่ใจว่าบุคคลเหล่านั้น จะยอมพูดความจริงจึงได้สอบถามถึงความจริงของการ กระทำผิดจนศาลได้พิพากษาลงโทษจนถึงที่สุด ปรากฏว่าในจำนวนนักโทษเด็ดขาด 100 คนนั้น มีหลายคนยืนยันอย่างหนักแน่นต่อองค์พระประธานว่า ตนมิใช่ผู้กระทำความผิด แต่ถูกจับกุมคุมขัง ก็เพราะมีสาเหตุโกรธเคืองกับพยาน โจทก์เป็นส่วนตัวบ้าง มีสาเหตุกับพนักงานฝ่ายปกครองและ ปราบปรามบ้าง”⁵⁶ จึงอาจกล่าวได้ว่า ส่วนใหญ่ของความผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรม สืบเนื่องมาจากกระบวนการยุติธรรมในชั้นต้น คือ ในชั้นสืบสวน สอบสวน นอกจากนั้นมีจำเลยที่ ต้องโทษเป็นจำนวนไม่น้อยที่ไม่ได้กระทำความผิด อาจจะเป็นเพราะยากจนไม่มีเงินจ้างทนายความ ในคดีที่ศาลตั้งทนายให้ไม่ได้หรือเห็นว่าคดีเล็กๆ น้อยๆ รับสารภาพไปเพื่อจะได้รับโทษเบาๆ หรือ เป็นเพราะไม่มีพยานหลักฐานที่รู้เห็นว่าตนไม่ได้กระทำความผิด หรือได้ทนายที่ไม่มีความสามารถพอ เมื่อเทียบกับฝ่ายโจทก์ ทั้งผู้พิพากษาเองก็คงไม่มีใครที่สามารถกล่าวได้ว่าตนเองตัดสินไปแล้ว ไม่มีผิดและยุติธรรมดีที่สุดในกรณีที่จำเลยรับสารภาพโดยไม่มี การสืบพยานก็ตาม นอกจากนั้น ในบางครั้งแม้ผู้ที่เกี่ยวข้องในคดีจะรู้ว่ามี ความผิดพลาดเกิดขึ้นก็ตาม ก็ไม่อาจแก้ไขความผิดพลาด นั้นได้ เพราะเกรงว่าตนจะต้องรับผิดชอบทางอาญา เช่น ข้อเท็จจริงในคดีมีว่า “พนักงานอัยการได้เป็นโจทก์ ยื่นฟ้องจำเลยในข้อหาลักทรัพย์ในเวลากลางคืน ในชั้นสอบสวน พนักงานสอบสวนได้จับกุมตัว ผู้ต้องสงสัยตามคำบอกของผู้เสียหายถึงรูปพรรณสัณฐานคนร้าย เมื่อได้จับกุมผู้ต้องสงสัยมาแล้ว จึงได้ทำสำนวนส่งพนักงานอัยการ ในชั้นพิจารณา ผู้เสียหายได้เบิกความในฐานะพยานโจทก์ยืนยันว่า

⁵⁶ มารุต บุณนาค ข เล่มเดิม. หน้า 63.

จำคนร้ายได้ แล้วได้เข้าไปลักทรัพย์ในบ้านของคุณ เมื่อสืบพยานโจทก์เสร็จสิ้นแล้ว บังเอิญเจ้าหน้าที่ตำรวจได้ไปจับคนร้ายที่เข้าไปลักทรัพย์ในบ้านคนอื่น ได้อีกรายหนึ่งจากการตรวจค้นของกลาง ปรากฏว่ามีของผู้เสียหายในคดีนี้รวมอยู่ด้วย พนักงานสอบสวนจึงได้นำตัวคนร้ายให้ผู้เสียหายในคดีก่อนคู่ตัว ปรากฏว่าเป็นคนร้ายตัวจริงที่เข้าไปลักทรัพย์ในบ้านของคุณ เมื่อเป็นเช่นนี้ พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ และผู้เสียหายต่างก็ต้องปล่อยเลยตามเลยเพราะเกรงจะต้องรับผิดชอบทางอาญาด้วยกัน ในคดีนี้จำเลยจึงต้องรับโทษโดยไม่มีความผิดเลย”⁵⁷

ตัวอย่างอีกคดีหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่าเป็นความผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาซึ่งเป็นโทษกับจำเลย คือ คดีเซอร์แอน ดันแคน เป็นคดีที่ดังมาก ที่ดังก็เพราะเหตุประการหนึ่งคือคนตายเป็นผู้หญิงชื่อ “เซอร์แอน ดันแคน” นักศึกษาสาวได้ถูกคนร้ายฆ่าตายแล้วเอาศพไปทิ้งข้างถนนอย่างทารุณ และที่ดังไปกว่านั้นก็คือตำรวจจับคนร้ายได้ 4 คน ให้อัยการฟ้องศาลจนไปถึงชั้นศาลฎีกาก็ได้พิพากษายกฟ้อง แต่จากการสืบสวนของตำรวจได้ความว่า จำเลยที่ฟ้องไปนั้นไม่ใช่คนร้ายตัวจริง และได้จับคนร้ายตัวจริงได้อีก 4 คน ขึ้นฟ้องศาล และศาลก็ได้ลงโทษจำเลยทั้ง 4 คน แปลว่า ตำรวจจับคนร้าย 2 ครั้ง อัยการฟ้องคนร้าย 2 ครั้ง และศาลพิพากษาจำเลย 2 ครั้ง ทั้งๆ ที่เหตุเกิดในคดีเดียวกัน⁵⁸

จากตัวอย่างที่ได้หยิบยกข้างต้น ย่อมแสดงให้เห็นว่า ความผิดพลาดของกระบวนการยุติธรรมย่อมอาจเกิดขึ้นได้ ซึ่งอาจเกิดจากความผิดพลาดในการรวบรวมพยานหลักฐาน การพิสูจน์พยาน การรับฟังพยานหลักฐานเท็จ หรือมีพยานหลักฐานใหม่ซึ่งมิได้ปรากฏในการพิจารณาคดีมาก่อน เป็นต้น ดังนั้น แม้ว่ารัฐจะกำหนดกระบวนการพิสูจน์ความผิด หรือกระบวนการยุติธรรมทางอาญาให้มีประสิทธิภาพเพียงใดก็ตาม แต่ก็ยังไม่อาจยืนยันในทางปฏิบัติได้ว่าบุคคลที่ได้รับการพิสูจน์ความผิดจากกระบวนการยุติธรรมของรัฐแล้วเป็นผู้กระทำความผิดจริง ปัญหาความผิดพลาดของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ย่อมส่งผลให้จำเลยผู้บริสุทธิ์มีโอกาสถูกลงโทษได้ และจำต้องยอมรับตราบาปหรือรอยมลทินแห่งโทษนั้นไว้ด้วย

⁵⁷ ธานินทร์ กรัยวิเชียร. เล่มเดิม. หน้า 38-39.

⁵⁸ บุญร่วม เทียมจันทร์. (2546). รวมคดีสำคัญ เล่ม 1. หน้า 25.

2.1.5 มาตรการทางกฎหมายในการเยียวยาความผิดพลาด

ปัจจุบันในหลายประเทศได้มีการตรากฎหมายเกี่ยวกับการเยียวยาความเสียหายไว้ ซึ่งขึ้นอยู่กับมาตรการของแต่ละประเทศในการชดเชยความเสียหายว่าจะเป็นแบบใด แต่จุดหนึ่งที่มีความคิดร่วมกัน คือ การชดเชยทางด้านตัวเงิน และในบางประเทศยังมีการชดเชยทางด้านชื่อเสียง หรือการชดเชยทางด้านจิตใจ เช่น ให้มีการประกาศในหนังสือพิมพ์ หรือในบางประเทศก็มีการเยียวยาโดยให้มีคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญทางด้านกฎหมาย เป็นต้น⁵⁹

ในประเทศไทยนั้นมีการเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้เสียหายเช่นเดียวกัน โดยอาศัยหลักการที่ว่าเมื่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเกิดความไม่สมบูรณ์ อันก่อปัญหาให้ผู้บริสุทธิ์ต้องถูกจำกัดสิทธิโดยการถูกคุมขัง หรือถูกจำกัดอิสรภาพโดยที่บุคคลดังกล่าวมิใช่ผู้ที่กระทำความผิดที่แท้จริง ซึ่งอาจจะกล่าวได้ว่าบุคคลดังกล่าวถือว่าเป็นผู้เสียหายอันเกิดจากการใช้อำนาจของรัฐที่มีขอบข่ายกฎหมาย ดังนั้น รัฐจึงต้องมีมาตรการเยียวยาความเสียหายให้บุคคลดังกล่าวถึงแม้ว่าจะไม่สามารถชดเชยความเสียหายได้ทั้งหมดที่ผู้ต้องคำพิพากษาต้องสูญเสียไปก็ตาม แต่เมื่อเกิดความไม่สมบูรณ์ขึ้น รัฐจะต้องรับผิดชอบและหาทางชดเชยความเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย ได้แก่ การนิรโทษกรรม การอภัยโทษ การชดเชยโดยรัฐ และการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ ซึ่งแต่ละมาตรการต่างมีแนวความคิด วัตถุประสงค์ และวิธีการที่แตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับความมุ่งหมายที่จะนำมาใช้

2.1.5.1 การนิรโทษกรรม

การนิรโทษกรรม หมายถึง มาตรการที่สังคมต้องการลบล้างซึ่งการกระทำที่มีโทษทางอาญา โดยการที่รัฐลาภีปดัยยกเลิกและลืมเสียซึ่งการกระทำซึ่งเป็นความผิดอาญาในอดีตของบุคคลทั้งหลายหรือบุคคลบางประเภท ซึ่งโดยปกติเป็นความผิดเกี่ยวกับด้านการเมือง (Political offenses) การดื้อรั้นรัฐบาล (Treason) การคบคิดเป็นกบฏ (Sedition) หรือ การกบฏ (Rebellion) ดังนั้นการนิรโทษกรรมจึงมุ่งถึงประโยชน์ที่จะลืมเสียซึ่งข้อขัดแย้งทางการเมืองอย่างแท้จริง การนิรโทษกรรมจึงมีผลยกเว้นซึ่งความผิด โดยไม่ถือว่าเป็นความผิดตามกฎหมายที่กำหนดไว้ และการนิรโทษกรรมอาจจะกระทำได้ทั้งก่อนหรือหลังการพิจารณาพิพากษาคดีของศาล

อำนาจในการนิรโทษกรรม เป็นอำนาจของฝ่ายนิติบัญญัติ เพราะเป็นการยกเว้นไม่เป็นความผิดตามกฎหมายที่ฝ่ายนิติบัญญัติกำหนดไว้ ในการปกครองระบอบประชาธิปไตย ซึ่งถือว่าอำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน การนิรโทษกรรมจึงเป็นอำนาจของรัฐสภาในฐานะเป็นองค์กรผู้ใช้อำนาจนิติบัญญัติแทนประชาชน

⁵⁹ พิชญา เหลืองรัตนเจริญ. (2548). การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่: ศึกษาเฉพาะกรณีการรื้อฟื้นคดีอาญาที่เป็นคุณแก่จำเลย. หน้า 34.

ผลของการนิรโทษกรรม เมื่อผู้กระทำความผิดได้รับการนิรโทษกรรมแล้ว จะมีผลเสมือนหนึ่งว่า ผู้กระทำความผิดไม่เคยต้องคำพิพากษาว่ากระทำความผิด หรือต้องโทษ ในความผิดนั้นเลย ดังนั้น หากผู้นั้นไปกระทำความผิด ศาลจะเพิ่มโทษสำหรับการกระทำความผิด อีกไม่ได้และไม่เป็นเหตุที่จะไม่ได้รับการรอลงอาญา⁶⁰

2.1.5.2 การอภัยโทษ

การอภัยโทษ เป็นการเยียวยาความเสียหายโดยการใช้กฎหมายอันเกี่ยวกับการอภัยโทษซึ่งมีมาตั้งแต่สมัยโบราณ อันได้รับอิทธิพลมาจากหลักกฎหมายแองโกลแซกซอน โดยให้อำนาจผู้บริหารหรือเจ้าผู้ครองนครรัฐนั้นๆ (Principle of Federal Justice) ที่จะอนุญาตให้อภัยโทษที่มีมาจากสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ (Absolutr Monazchy)⁶¹ เช่นการอภัยโทษในประเทศอเมริกา ผู้ว่าราชการแทนพระองค์เป็นผู้มีอำนาจให้อภัยโทษ โดยจะปรึกษากับคณะที่ปรึกษาหรือไม่ก็ได้ หลังจากที่มีการปฏิวัติในอเมริกา เมื่อพ้นจากการเป็นอาณานิคมโดยประกาศอิสรภาพ อำนาจในการให้อภัยโทษขึ้นอยู่กับสภานิติบัญญัติ ต่อมาได้มอบอำนาจนี้ให้แก่ผู้ว่าการรัฐตามหลักการแบ่งแยกอำนาจอริปไตย ผู้ว่าการรัฐมีอำนาจให้อภัยโทษแต่เพียงผู้เดียว โดยมีคณะกรรมการอภัยโทษเป็นที่ปรึกษา⁶²

โดยทั่วไปอำนาจในการให้อภัยโทษเป็นอำนาจของประมุขแห่งรัฐ ทั้งนี้เพราะการอภัยโทษเป็นส่วนประกอบหนึ่งของอำนาจอริปไตย ซึ่งเป็นที่รับรู้กันทั่วโลกว่า ผู้ที่ใช้อำนาจอริปไตยนั้นจะอยู่ในฐานะใดก็ได้ เช่น ในประเทศฝรั่งเศสประธานาธิบดีจะเป็นผู้ใช้อำนาจนี้ หรือในประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นอำนาจของประธานาธิบดีและผู้ว่าการรัฐ หรือมีการกระจายอำนาจไปส่วนท้องถิ่น ให้นายกเทศมนตรีเป็นผู้ใช้อำนาจอภัยโทษ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับระบอบการปกครองของแต่ละประเทศ โดยมีวัตถุประสงค์ของการขออภัยโทษ คือ

- 1) เพื่อเป็นการแก้ไขความผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรม
- 2) เพื่อผ่อนคลายความตึงเครียดของการบังคับผลทางกฎหมาย
- 3) เพื่อประโยชน์ทางการบริหารและการเมือง

⁶⁰ สันทัด สุจริต. เล่มเดิม. หน้า 40-45.

⁶¹ Burns Edward McNall. (1963). **Western Civillizations** (Sixth Edition). pp. 314-316.

⁶² Sutherland and Cressey. (1960). **Principle of Criminology**. pp. 621-622.

ความสำคัญของการอภัยโทษ

- 1) เพื่อเป็นการแก้ไขกรณีที่ศาลได้มีคำพิพากษาคดีผิดพลาดไป ความผิดพลาดดังกล่าวอาจแยกพิจารณาได้ดังนี้
 - (1) พิพากษาลงโทษผู้กระทำผิดต่างๆที่ยังมีข้อสงสัยหรือหลักฐานไม่เพียงพอ⁶³
 - (2) เมื่อยังมีข้อสงสัยในโทษที่ลงว่าเป็นกรรมหรือไม่
- 2) เพื่อให้มีที่ว่างในเรือนจำสำหรับนักโทษที่จะมาอยู่ใหม่ เนื่องจากเรือนจำไม่มีที่ควบคุมผู้ต้องโทษเพียงพอ เพื่อปลดปล่อยภาระสิ้นเปลืองในการคุมขังแต่เพียงส่วนเดียว⁶⁴
- 3) เพื่อเป็นการบำรุงขวัญผู้ต้องโทษให้มีความอดสาหะวีริยะและประพฤติดนดี อันจะเป็นผลในการได้รับการอภัยโทษมากยิ่งขึ้น
- 4) เพื่อเป็นการเจริญสัมพันธไมตรีระหว่างประมุขของมิตรประเทศ ถ้อยทีถ้อยอาศัยซึ่งกันและกัน ในกรณีที่เกี่ยวข้องกับนักโทษต่างชาติ
- 5) เพื่อเป็นการบรรเทาผลร้ายของโทษที่ได้รับ

2.1.5.3 การชดเชยโดยรัฐ

คำว่า “รัฐสวัสดิการ” (State Welfare) หรือ “สวัสดิการสังคม” (Social Welfare) หมายถึง สังคมที่ปกครองด้วยกฎหมาย (Society of legal) ซึ่งรัฐมีความรับผิดชอบที่ชัดเจนและเป็นทางการต่อความเป็นอยู่ที่ดีในขั้นพื้นฐานของสมาชิกทุกคนในสังคมนั้น รัฐสวัสดิการจะเกิดขึ้นเมื่อสังคมหรือกลุ่มผู้ตัดสินใจของสังคมมีความคิดว่า สวัสดิการสำหรับประชาชนแต่ละคนนั้นมีความสำคัญมากเกินกว่าที่จะปล่อยให้เป็นเรื่องของขนบธรรมเนียมประเพณีหรือการจัดการอย่างไม่เป็นทางการ หรือหน่วยงานของเอกชนได้พิจารณาว่าเรื่องนี้เป็นเรื่องของรัฐบาล ในสังคมที่เจริญแล้ว การให้ความช่วยเหลือแบบนี้อาจให้แก่ตัวบุคคลโดยตรง หรือในรูปของผลประโยชน์เชิงเศรษฐกิจที่มีผลในทันทีต่อความเป็นอยู่ที่ดีของบุคคลนั้น

ดังนั้น แนวความคิดและเหตุผลในการทดแทนค่าเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาโดยรัฐมีอยู่ด้วยกัน 3 ประเภท คือ⁶⁵

⁶³ เช่น มีคนร้ายทั้งหมด 4 คน ไม่ปรากฏว่าคนไหนเป็นผู้ฆ่าผู้ตาย แม้ทางนิตินัยนักโทษเด็ดขาดนี้ จะมีความผิดฐานเป็นตัวการ แต่เมื่อพิจารณาถึงความร้ายแรงของการกระทำความผิดของแต่ละคน ไม่อาจยืนยันได้ว่านักโทษเด็ดขาดผู้นี้เป็นคนร้ายที่ฆ่าผู้ตายจึงได้ยื่นเรื่องขออภัยโทษ.

⁶⁴ Christopher Hibbert. (1968). *The Root of Evil A Social History of Crime and Punishment.* p. 453.

⁶⁵ Joseph. F. Sheley. (1979). *Understanding Crime: Concept, Issues, Decision.* p. 130.

1) หน้าที่ในการรักษาความปลอดภัยให้แก่สังคมนั้น ปกติแล้วเป็นหน้าที่ของรัฐ รัฐมีหน้าที่โดยตรงในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม เมื่อใดก็ตามที่เกิดคดีอาชญากรรม ขึ้นมานั้นย่อมแสดงว่ารัฐปฏิบัติหน้าที่บกพร่อง เพราะฉะนั้น เมื่อผู้เสียหายได้รับผลร้ายจากการ ประกอบอาชญากรรม สมควรเป็นอย่างยิ่งที่ผู้เสียหายนั้นจะได้รับค่าทดแทนจากรัฐ

2) อาชญากรรมเป็นปรากฏการณ์ธรรมดาที่อาจเกิดในชีวิตประจำวัน เช่นเดียวกับ ปัญหาด้านสุขภาพ ปัญหาในการจ้างงาน และภัยธรรมชาติ

3) การทดแทนค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหายในคดีอาญาโดยรัฐ เป็นการขยาย การบริการทางด้านสวัสดิการสังคม ด้วยความคิดที่ว่ารัฐควรให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ที่ต้องการ ความช่วยเหลือ โดยเฉพาะผู้ที่ได้รับความเสียหายจากอาชญากรรม ซึ่งมีอาจหลีกเลี่ยงได้

การทดแทนค่าเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาโดยรัฐ มีระบบของการทดแทน (Compensation) อยู่ 2 ระบบ⁶⁶

1) ระบบการทดแทนที่มีลักษณะเป็นสิทธิทางแพ่งและการดำเนินคดีโดยศาลอาญา ได้มีแหล่งเงินทุนสนับสนุนโดยรัฐ อันเป็นการที่รัฐเข้ามาทำหน้าที่แก้ไขความบกพร่องที่ไม่อาจจะ ป้องกันผู้เสียหายจากอาชญากรรม ตัวอย่างเช่น ประเทศคิวบาได้จัดให้มีกองทุนทดแทนสะสมขึ้น ซึ่งมีแหล่งรายได้มาจากหลายทาง โดยเฉพาะจากค่าปรับที่รัฐปรับให้ผู้กระทำความผิดจ่ายให้แก่รัฐ แต่คิวบาก็มีนโยบายที่จะพยายามเรียกเงินคืนจากผู้กระทำความผิดเงินก็จะกลับเข้าสู่กองทุน

2) ระบบการทดแทนที่มีลักษณะเป็นกลาง โดยมีกระบวนการในการพิจารณา คำร้องเป็นพิเศษ จากการทดแทนโดยรัฐที่ช่วยเหลือผู้เสียหายที่มีความจำเป็น เนื่องจากผู้กระทำความผิดไม่สามารถจะชดใช้ค่าเสียหายแก่ผู้เสียหายให้เป็นที่เพียงพอได้ โดยคณะกรรมการทดแทน ความเสียหายพิจารณาคำร้องของผู้เสียหาย ประเทศที่ใช้ระบบนี้ได้แก่ ประเทศนิวซีแลนด์ เริ่มในปี ค.ศ. 1963 ประเทศอังกฤษเริ่มในปี ค.ศ. 1964 เป็นต้น⁶⁷

เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปว่า อาชญากรหรือผู้กระทำความผิดส่วนมากเป็นบุคคล ซึ่งไม่อยู่ในฐานะที่จะชดใช้ค่าเสียหายให้แก่เหยื่อของตนได้ ถึงแม้ว่าจะมีบทบัญญัติของประมวล กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ในบทบัญญัติที่เกี่ยวกับการฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา มาตรา 40-50 อันเป็นเครื่องมือและผู้เสียหายมีสิทธิฟ้องร้องเรียกค่าเสียหายตามประมวลกฎหมายแพ่ง ด้วยก็ตาม แต่เป็นที่รู้กันว่าผู้เสียหายมีโอกาสน้อยที่จะได้รับค่าเสียหายเป็นการชดใช้

⁶⁶ Stephen Schafer. (1960). *Restitution to Victim of Crime*. p. 128.

⁶⁷ เสวก ภาสาคี. (2543). สิทธิได้รับค่าตอบแทนจากรัฐของผู้เสียหายในคดีอาญา ตามมาตรา 245 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540. หน้า 59-61.

ในประเทศไทย สิทธิที่จะได้รับค่าเสียหายอันเนื่องมาจากการกระทำความผิดอาญาจากรัฐ เป็นสิทธิใหม่ที่เพิ่งมีบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 245 สิทธิที่จะได้รับค่าเสียหายอันเนื่องมาจากการกระทำความผิดอาญาจากรัฐนี้ เฉพาะผู้ที่ไม่มีโอกาสได้รับการเยียวยาโดยหนทางอื่น ซึ่งการได้รับการเยียวยาหรือไม่นั้นพิจารณาในทุกๆทางว่า ผู้เสียหายได้รับการเยียวยาแล้วหรือไม่เป็นประการแรก ถ้าไม่ได้รับการเยียวยา รัฐจึงเข้าไปช่วยเหลือแต่อย่างไรก็ดี มีข้อสังเกตว่า การเยียวยาโดยรัฐนี้ รัฐสามารถใช้สิทธิไล่เบียดต่อไปได้ จึงไม่เป็นการสร้างภาระแก่รัฐจนเกินไป และการเยียวยาก็มิได้จำกัดเพียงการชดใช้ด้วยเงินเท่านั้น แต่หมายความรวมถึง การกระทำอย่างอื่นที่เป็นการเยียวยาด้วย

ระบบการที่ให้รัฐเข้ามาเป็นผู้ชดเชยความเสียหายให้แก่ผู้ได้รับความเสียหายอันเนื่องมาจากการกระทำความผิดอาญา มีใช้อยู่ในหลายประเทศ เช่น สวิตเซอร์แลนด์ อังกฤษ บางมลรัฐในสหรัฐอเมริกา เช่น แคลิฟอร์เนีย นิวยอร์ก เป็นต้น เหตุผลที่สนับสนุนว่ารัฐควรชดเชยค่าเสียหายให้แก่ผู้ได้รับความเสียหายเนื่องมาจากการกระทำความผิดอาญา หรือ เหตุอาชญากรรมมีดังนี้

1) เพราะรัฐบาลประสบความสำเร็จในการที่จะปกป้องประชาชนให้ปลอดภัยจากอาชญากรรม ก็ย่อมมีข้อผูกมัดที่จะชดเชยความเสียหายแก่ผู้ที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม ด้วยเหตุที่ประเทศที่มีอารยธรรมทั้งหลายจะไม่ยอมให้ประชาชนคนใดถืออำนาจตามอำเภอใจ จึงเป็นหน้าที่ของฝ่ายบังคับใช้กฎหมายที่จะพิทักษ์ประชาชนให้ปลอดภัยจากอาชญากรรม หมายความว่าเจ้าหน้าที่จะต้องป้องกันมิให้อาชญากรรมเกิดขึ้นด้วยการที่มีผู้ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมนั้น ย่อมหมายความว่ารัฐบาลปฏิบัติหน้าที่ไม่เต็มที่ ดังนั้นเหยื่อจึงย่อมมีสิทธิที่จะเรียกร้องค่าเสียหายจากรัฐบาลได้ เพราะรัฐบาลล้มเหลวในการคุ้มครองเหยื่อ

2) แผนการชดเชยค่าเสียหายแก่เหยื่ออาชญากรรมจะส่งเสริมความเคารพศรัทธาและความร่วมมือกับฝ่ายบังคับใช้กฎหมาย จะช่วยให้อาชญากรรมลดน้อยลงได้

3) แม้เหยื่ออาชญากรรม อาจจะได้รับเงินค่าประกันจากบริษัทประกันภัยมาแล้วก็ตามแต่ก็ยังไม่คุ้มค่ากับความเสียหายที่เขาได้รับ การชดเชยค่าเสียหายจากรัฐ จึงเป็นอีกส่วนหนึ่งที่จะทดแทนค่าเสียหายอันมหาศาลที่เหยื่อต้องประสบ

2.1.5.4 การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่

เป็นการเยียวยาความไม่สมบูรณ์ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ในกรณีที่มีคำพิพากษาถึงที่สุดและไม่สามารถที่จะอุทธรณ์หรือฎีกาได้อีกต่อไป การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ ในประเทศไทยและต่างประเทศมีแนวความคิดและวัตถุประสงค์ที่จะเยียวยาความเสียหายให้กับผู้ต้องคำพิพากษา อันเกิดจากการที่บุคคลได้รับโทษโดยที่บุคคลดังกล่าวมิใช่

ผู้กระทำความผิดที่แท้จริง เนื่องจากมีการเสนอพยานหลักฐานใหม่ที่มีความสำคัญ และพยานหลักฐานดังกล่าวจะต้องยืนยันความบริสุทธิ์ของผู้ต้องคำพิพากษาได้ หรือเป็นการพิสูจน์ว่าผู้ต้องโทษได้รับโทษโดยไม่เป็นกรรม ดังนั้นจึงมีความจำเป็นในการที่จะต้องตรากฎหมายในเรื่องการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ อันถือได้ว่าเป็นกฎหมายพิเศษ เพราะโดยหลักแล้วเมื่อคดีอาญาถึงที่สุดแล้วจะไม่มีใครดำเนินคดีกันต่อไปอีก แต่การรื้อฟื้นเป็นการขยายขั้นตอนดังกล่าวให้มีการกลับไปพิจารณาคดีที่ถึงที่สุดแล้วนั้นใหม่ โดยเมื่อมีการรื้อฟื้นคดีอาญาสำเร็จศาลจะมีการกลับคำพิพากษาที่พิพากษาว่าผู้ต้องคำพิพากษานั้นเป็นผู้กระทำความผิด และให้ค่าทดแทนแก่ผู้ต้องคำพิพากษานั้น⁶⁸ ซึ่งจะได้ศึกษาในรายละเอียดในบทต่อไป

2.2 วิวัฒนาการในการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ในประเทศไทย

2.2.1 วิวัฒนาการก่อนมีพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526

แต่เดิมประเทศไทยไม่มีบทบัญญัติให้มีการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ ไม่ว่าจะ เป็นบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หรือกฎหมายพิเศษอื่นใด จึงไม่มีช่องทางที่จำเลยผู้บริสุทธิ์จะได้รับความยุติธรรมอย่างแท้จริงได้นอกจากการขอพระราชทานอภัยโทษ แต่ผลของการอภัยโทษก็ไม่ได้ทำให้ความผิดที่จำเลยผู้นั้นต้องคำพิพากษาถูกลบล้างไป ส่วนการออกกฎหมายนิรโทษกรรมก็พิจารณาให้เฉพาะแต่การกระทำความผิดที่เกี่ยวกับการเมืองการปกครอง ซึ่งรัฐก็ไม่เคยออกกฎหมายนิรโทษกรรมให้แก่จำเลยผู้บริสุทธิ์เป็นการเฉพาะตัวแม้แต่รายเดียว ส่วนการออกกฎหมายล้างมลทินจะกระทำในโอกาสสำคัญของบ้านเมืองและผู้ที่จะได้รับการล้างมลทินจะต้องมีคุณสมบัติครบถ้วนตามเงื่อนไขของกฎหมาย ซึ่งมาตรการเหล่านี้แม้จะมีผลเป็นการแก้ไข หรือลบล้างคำพิพากษาถึงที่สุดแล้วก็ตาม แต่มาตรการเหล่านี้มิได้มีไว้เพื่อแก้ไขความผิดพลาดของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้อย่างตรงเป้าหมาย จำเลยผู้บริสุทธิ์จึงไม่ได้รับการแก้ไขเยียวยาให้กลับคืนสู่ฐานะเดิมได้อย่างสมบูรณ์

แนวความคิดที่จะให้มีการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ในประเทศไทยได้เกิดขึ้นจากการสัมมนาทางวิชาการของนักกฎหมายแห่งประเทศไทย ครั้งที่ 1 ระหว่างวันที่ 16-18 มกราคม 2513 เรื่อง “บทบาทของนักกฎหมายในสังคมปัจจุบัน” ได้มาซึ่งข้อยุติของนักกฎหมายทุกสาขา ข้อยุติหนึ่งที่สำคัญ คือ “ขอแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาให้จำเลยในคดีอาญาที่ถูกพิพากษาลงโทษและคดีถึงที่สุดแล้ว ได้มีโอกาสร้องขอต่อศาลขอให้พิจารณาใหม่ หากมีหลักฐานใหม่แสดงว่าตนเป็นผู้บริสุทธิ์ทำนองเดียวกับในต่างประเทศ” และในการสัมมนานักกฎหมายแห่งประเทศไทย ครั้งที่ 2 เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ 2517 ก็ได้มีข้อยุติดังกล่าวอีกครั้งหนึ่ง

⁶⁸ J.C. Smith. Op.cit. p. 38.

จนในที่สุดได้มีการบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญครั้งแรกในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2517 มาตรา 36 ว่า “บุคคลใดต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุด หากปรากฏตามคำพิพากษาของศาลที่รื้อฟื้นขึ้นพิจารณาใหม่ในภายหลังว่า บุคคลนั้นมีได้เป็นผู้กระทำความผิดย่อมมีสิทธิที่จะได้รับค่าทดแทนและได้รับบรรดาสติขันธ์ที่เสียไปเพราะผลแห่งคำพิพากษานั้นคืน ทั้งนี้ตามเงื่อนไขและวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ”

ต่อมาสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาได้ทำการศึกษาข้อมูลทางกฎหมายเกี่ยวกับการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ โดยในครั้งแรกได้เสนอให้จัดทำเป็นร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยการรื้อฟื้นคดีอาญาที่มีคำพิพากษาถึงที่สุดขึ้นพิจารณาพิพากษาใหม่ พ.ศ. พร้อมด้วยบันทึกหลักการและเหตุผลประกอบร่างพระราชบัญญัติดังกล่าว โดยร่างกฎหมายครั้งนี้ได้ถือเอาร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งถูกร่างขึ้นในปี พ.ศ. 2494 เป็นหลักในการพิจารณา แต่ได้แก้ไขข้อความบางประการเพื่อให้สอดคล้องกับมาตรา 36 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2517 โดยมีสาระสำคัญดังนี้

1) ร่างพระราชบัญญัตินี้ชื่อว่า “พระราชบัญญัติว่าด้วยการรื้อฟื้นคดีอาญาที่มีคำพิพากษาถึงที่สุดขึ้นพิจารณาพิพากษาใหม่ พ.ศ.” เป็นกฎหมายพิเศษเป็นเอกเทศ ไม่เป็นส่วนหนึ่งของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เพราะเห็นว่าเป็นเรื่องของการรื้อฟื้นคดีที่มีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดแล้วขึ้นมาพิจารณาใหม่ ซึ่งเป็นวิธีการพิเศษไปจากการดำเนินคดีอาญาตามปกติ น่าจะเขียนขึ้นเป็นพระราชบัญญัตินับหนึ่งต่างหาก

2) คำร้องขอให้รื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ ได้กำหนดว่าจะยื่นต่อศาลชั้นต้นที่ผู้ร้องขอมีภูมิลำเนา หรือจะยื่นต่อศาลฎีกาโดยตรงก็ได้ ซึ่งการให้ยื่นตรงต่อศาลฎีกาได้จะช่วยให้ศาลพิจารณาคดีได้เร็วขึ้น แม้ว่าจะแตกต่างจากการฎีกาคัดค้านคำพิพากษาหรือคำสั่งศาลล่างตามปกติก็ตาม และในทางปฏิบัติไม่ยุ่งยากนัก เพราะการขอให้รื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาพิพากษาใหม่คงมีไม่มากนัก (มาตรา 6)

3) ได้กำหนดว่าเมื่อศาลฎีกาได้มีคำพิพากษายกคำพิพากษาดิมที่ให้ลงโทษจำเลยแล้วให้จำเลยหรือทายาทของจำเลยในกรณีที่จำเลยตายไปแล้ว ได้รับบรรดาสติขันธ์ที่เสียไป หรือทรัพย์สินที่ถูกริบถามีเพราะผลแห่งคำพิพากษานั้นคืน ทั้งนี้เว้นแต่เป็นสิทธิเฉพาะตัวของจำเลยผู้ตาย แต่ถ้าเป็นการพ้นวิสัยจะให้กลับคืนเช่นนั้นได้ ให้จำเลยหรือทายาทได้รับค่าทดแทนชดใช้ให้แทน (มาตรา 9 วรรค 2) ซึ่งเป็นการบัญญัติให้สอดคล้องกับมาตรา 36 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2517 และเขียนให้ละเอียดขึ้น

4) ได้บัญญัติให้ศาลฎีกากำหนดค่าทดแทนให้แก่บุคคลภายนอกที่ได้รับความเสียหายจากการที่จำเลยต้องถูกลงโทษอาญาโดยมิชอบนั้นได้ โดยเฉพาะบุคคลในครอบครัวซึ่งต้องได้รับความเดือดร้อน และความยากลำบากเนื่องจากขาดหัวหน้าครอบครัวหรือผู้อุปการะ ทั้งนี้โดยถือแนวบทบัญญัติในเรื่องละเมิดในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (มาตรา 9 วรรค 4)

5) ได้กำหนดอายุความในการร้องขอให้ศาลรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ไว้ ทั้งนี้ โดยเห็นว่าการร้องขอเช่นนี้สมควรมีกำหนดเวลาในการจะใช้สิทธิ ถ้าจะให้ร้องขอได้โดยไม่มีกำหนด ย่อมจะเกิดปัญหาในการหาพยานหลักฐานประกอบการพิจารณา เพราะเมื่อเวลาผ่านไป เอกสารและพยานต่างๆ อาจสูญหายหรือล้มตายไปหมดแล้ว จะทำให้ยากแก่การรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่

ซึ่งผู้บังคับบัญชาในสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาในขณะนั้นเห็นว่ากฎหมายนี้ควรเป็นส่วนหนึ่งของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเพราะ ระบบ Judicial Review ในต่างประเทศกำหนดไว้ในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา จึงขอให้กองกฎหมายต่างประเทศศึกษากฎหมายต้นแบบของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในประเทศต่างๆ ว่าได้กำหนดเรื่องการแก้ไขคำพิพากษาไว้หรือไม่อย่างไร

ต่อมาในสมัยของนายสมภพ โทตระกิตย์ ดำรงตำแหน่งเลขาธิการคณะกรรมการกฤษฎีกา ได้มีการเสนอให้นำกฎหมายรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่นี้มากำหนดไว้ในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ภาค 8 มาตรา 268-276 โดยต่อมากองกฎหมายต่างประเทศได้ทำบันทึกว่า ได้ทำการศึกษากฎหมายของต่างประเทศในเรื่องนี้โดยละเอียดแล้ว โดยเฉพาะกฎหมายของอเมริกา (New trial) ซึ่งมีแนวคล้ายกันมาเปรียบเทียบกับร่างกฎหมายที่ถูกยกขึ้น โดยมีประเด็นที่ต้องพิจารณาคือ

1) จะสมควรบัญญัติเป็นกฎหมายเอกเทศ หรือจะรวมเข้าไว้เป็นส่วนหนึ่งของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

2) ควรจะมีข้อความหรือบทบัญญัติในเรื่องนี้อย่างไรบ้าง

ประเด็นที่ 1 ปัญหาที่ว่าควรบัญญัติเป็นกฎหมายเอกเทศ หรือจะรวมเข้าไว้เป็นส่วนหนึ่งของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา สำหรับในเรื่องนี้แม้กฎหมายของอเมริกา จีน ญี่ปุ่น และเกาหลี จะได้มีการบัญญัติไว้ในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยมีหลักกฎหมายดังกล่าวอยู่ในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งก็ตาม แต่สำหรับประเทศไทยโดยเฉพาะในกรณีนี้จะให้มีกฎหมายเพื่อให้เป็นไปตาม มาตรา 36 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2517 เป็นเรื่องของการรื้อฟื้นคดีอาญาที่มีคำพิพากษาถึงที่สุด

ขึ้นมาพิจารณาใหม่เท่านั้น ฉะนั้นจึงมีความเห็นว่าจะบัญญัติไว้เป็นพระราชบัญญัติเป็นเอกเทศฉบับหนึ่ง ไม่รวมอยู่กับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ทั้งนี้ เพราะ

(1) ถ้าจะเขียนรวมไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ก็เป็นเรื่องที่จะต้องบัญญัติในเรื่องเดียวกันนี้ในทางคดีแพ่งด้วย ซึ่งทำให้ต้องมีบทบัญญัติในเรื่องนี้เพิ่มขึ้นในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งด้วย ปัญหาที่คงจะอยู่ที่ว่าทางศาลพร้อมที่จะให้มีกฎหมายทำนองนี้หรือไม่ เพราะมักจะถือกันเสมอว่าคดีแพ่งเป็นเรื่องที่คู่ความแต่ละฝ่ายจะต้องคอยระมัดระวังรักษาผลประโยชน์ของตนเอง การที่คู่ความฝ่ายหนึ่งนำพยานหลักฐานที่นำมาแสดงต่อศาลจนศาลเชื่อ ในกรณีเช่นนั้นก็ต้องถือว่าเป็นความบกพร่องของคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งที่ไม่สามารถแสดงให้ศาลเห็นว่าพยานหลักฐานที่คู่ความฝ่ายแรกนำมาอ้างนั้นเป็นเท็จฟังไม่ได้ ฉะนั้น เมื่อแพ่งคดีไปเพราะความบกพร่องของตนก็ไม่สมควรให้ต้องมีการรื้อฟื้นคดีขึ้นมาพิจารณากันใหม่

(2) การเขียนเป็นกฎหมายเอกเทศสามารถนำเอาหลักเกณฑ์ในการที่ศาลจะกำหนดค่าทดแทนในทางแพ่งมาเขียนไว้ได้ในพระราชบัญญัติฉบับเดียวกัน เพราะบทบัญญัติเรื่องการกำหนดค่าทดแทนนั้นเป็นกฎหมายสารบัญญัติ ถ้าจะนำหลักในเรื่องนี้ไปเขียนไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา จะเป็นการเขียนไว้ผิดที่

ประเด็นที่ 2 ปัญหาที่ว่าควรมีข้อความหรือบทบัญญัติในเรื่องนี้อย่างไรบ้างนั้น เห็นว่า เมื่อพิจารณาคูกฎหมายของอเมริกา อังกฤษ จีน ญี่ปุ่น และเกาหลีแล้ว เห็นว่าสาระสำคัญก็คือ คดีที่จะให้มีการรื้อฟื้นกันขึ้นมาพิจารณาใหม่นั้น ได้แก่

(1) คดีนั้นต้องถึงที่สุดแล้ว ไม่มีทางแก้ไขได้โดยการดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาลตามปกติ ถ้ายังอุทธรณ์ฎีกาคำพิพากษา หรือศาลสั่งแก้ไขได้ตามอำนาจของศาลจะต้องดำเนินการไปตามนั้น

(2) เป็นปัญหาข้อเท็จจริงที่พยานหลักฐานที่พิสูจน์ว่าจำเลยได้กระทำผิดนั้นเป็นพยานหลักฐานเท็จ หรือในขณะที่ศาลตัดสินคดีถึงที่สุดนั้น ยังหาพยานหลักฐานแสดงความบริสุทธิ์ของจำเลยไม่พบแต่มาปรากฏขึ้นภายหลัง

(3) ตัวผู้ที่จะร้องขอให้รื้อฟื้นคดีขึ้นมาพิจารณาใหม่นั้น ได้แก่ ผู้ต้องโทษตามคำพิพากษานั้น ไม่ว่าจะยังคงต้องโทษอยู่ หรือพ้นโทษไปแล้ว รวมทั้งทายาท คู่สมรสของผู้ต้องคำพิพากษาซึ่งตายไปแล้ว หรือฝ่ายบ้านเมือง

สำหรับหลักการทั้งสามประการดังกล่าวนี้มีอยู่ในร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยการรื้อฟื้นคดีอาญาที่มีคำพิพากษาถึงที่สุดขึ้นมาพิจารณาพิพากษาใหม่ พ.ศ. แล้ว คือ ความในมาตรา 3 มาตรา 4 และ มาตรา 5 สำหรับฝ่ายบ้านเมืองที่จะให้มีสิทธิร้องขอให้ศาลรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นมาพิจารณา

ใหม่ได้นั้น เห็นว่า ถ้าจะให้เป็นอธิบดีกรมอัยการ ก็น่าจะเหมาะดีกว่ารัฐมนตรีกระทรวงยุติธรรม และรัฐมนตรีกระทรวงมหาดไทย เพราะเป็นข้าราชการประจำและเป็นบุคคลผู้รู้เรื่องในทางคดี เป็นพื้นฐานและมีหน้าที่ในทางนี้อยู่แล้ว

สำหรับปัญหาที่ว่าควรจะให้ศาลชั้นต้นที่พิจารณาพิพากษาคดีนั้นไปแล้ว เป็นผู้พิจารณาพิพากษาใหม่ หรือควรให้ศาลฎีกาเป็นผู้พิจารณาพิพากษานั้น เห็นว่าน่าจะให้ศาลฎีกาเป็นผู้พิจารณา เพราะการให้ศาลเดิมพิจารณาคดีที่ตนเองพิพากษาเคยพิพากษาลงโทษไปแล้ว ย่อมหวังได้ยากที่จะให้ได้ผลของคำพิพากษาที่แตกต่างออกไปจากคำพิพากษาเดิมที่ศาลนั่นเอง ได้วินิจฉัยไว้ ศาลฎีกานอกจากจะเป็นศาลสูงสุดของประเทศแล้ว ผู้พิพากษายังมีประสบการณ์และมีความรู้ในเรื่องคดี และการรับฟังพยานหลักฐานดีกว่าศาลล่าง ย่อมเป็นหลักประกันในความยุติธรรมได้ดี

ต่อมาจึงได้มีการประชุมกรรมการร่างกฎหมาย กองที่ 6 สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา เมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม 2519 เรื่อง ร่างพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ และได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 ซึ่งมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 8 เมษายน 2526 มีบทบัญญัติทั้งสิ้น 21 มาตรา โดยบทบัญญัติดังกล่าวได้วางหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ไว้อย่างชัดเจน

2.2.2 วิวัฒนาการภายหลังมีพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 จนถึงปัจจุบัน

หลังจากได้มีพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 ใช้บังคับ ทำให้จำเลยซึ่งถูกศาลพิพากษาลงโทษและคดีถึงที่สุดไม่มีทางจะแก้ไขได้แล้วนั้นกลับมีช่องทางซึ่งเกิดความหวังใหม่ขึ้นมา และนักโทษเด็ดขาดในคดีต่างๆ ซึ่งถูกคุมขังอยู่ในเรือนจำต่างๆ ทั่วราชอาณาจักร ซึ่งเห็นว่าตนไม่ได้รับความยุติธรรมจากการดำเนินคดี พวกเขายื่นคำร้องขอให้ศาลยกคดีขึ้นพิจารณาใหม่เป็นจำนวนมาก แต่เป็นที่น่าเสียดายที่คำร้องขอเหล่านั้นถูกศาลสั่งยกเสียเกือบ 100 เปอร์เซ็นต์ โดยเฉพาะที่ศาลอาญามีนักโทษที่ยื่นคำร้องขอให้ยกคดีขึ้นพิจารณาใหม่จำนวน 42 คดี ศาลสั่งยกคำร้อง 40 เรื่อง คือ พ.ศ. 2526 ยื่น 29 เรื่อง ยกหมด พ.ศ. 2527 ยื่น 10 เรื่อง ยก 9 เรื่อง พ.ศ. 2528 ยื่น 3 เรื่อง ยก 2 เรื่อง สาเหตุที่ทำให้ศาลต้องสั่งเช่นนั้น เป็นเพราะการไม่เข้าใจบทบัญญัติของกฎหมายในเรื่องนี้ดีพอ ประกอบกับคำร้องที่ยื่นเข้ามาไม่เข้าหลักเกณฑ์ตามมาตรา 5 (1) – (3) ข้อใดข้อหนึ่งศาลจึงต้องยกคำร้องนั้นไป⁶⁹ ซึ่งตามพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าว พนักงานอัยการถูกจำกัดอำนาจให้รื้อฟื้นคดีได้เฉพาะกรณีที่มีได้เข้าเป็นโจทก์ในคดีเดิม

⁶⁹ อ่ำไพ วิจิตรเวชการ. เล่มเดิม. หน้า 363.

ต่อมาจึงเกิดการผลักดันให้พนักงานอัยการสามารถรื้อฟื้นคดีได้โดยไม่ถูกจำกัดอำนาจ เพื่อให้สอดคล้องกับหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ในการประชุมกรมการพิจารณาร่าง รัฐธรรมนูญฯ สภาร่างรัฐธรรมนูญ เมื่อวันที่ 23 มิถุนายน 2540 ได้กำหนดหลักเกณฑ์ดังกล่าวไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 247 บัญญัติว่า “บุคคลใดต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุด บุคคลนั้น ผู้มีส่วนได้เสีย หรือพนักงานอัยการ อาจร้องขอให้มีการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ได้ และหากปรากฏตามคำพิพากษาของศาลที่รื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ว่าบุคคลนั้นมิได้เป็นผู้กระทำความผิด บุคคลนั้นหรือทายาท ย่อมมีสิทธิได้รับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายตามสมควร ตลอดจนบรรดาสิทธิที่เสียไปเพราะผลแห่งคำพิพากษานั้นคืน ทั้งนี้ ตามเงื่อนไขและวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ” ซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ดังกล่าวบัญญัติให้อำนาจพนักงานอัยการสามารถยื่นคำร้องขอให้มีการรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ได้ โดยไม่มีเงื่อนไขว่าต้องไม่เป็นโจทก์ในคดีเดิมดังเช่นพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 มาตรา 6 (5) บัญญัติไว้

ต่อมารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 สิ้นผลใช้บังคับ โดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ในปัจจุบัน กลับไม่มีหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการรื้อฟื้นคดีอาญากำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแต่อย่างใด ดังนั้น จึงส่งผลทำให้ต้องใช้หลักกฎหมายซึ่งปรากฏอยู่ในพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 อีกครั้งหนึ่ง ทำให้พนักงานอัยการถูกจำกัดอำนาจในการรื้อฟื้นคดีอาญา โดยพนักงานอัยการสามารถรื้อฟื้นคดีได้เฉพาะกรณีที่พนักงานอัยการมิได้เป็นโจทก์ในคดีเดิมนั้น

บทที่ 3

หลักการดำเนินคดีอาญาและการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ในต่างประเทศ

หลักการดำเนินคดีอาญาของแต่ละประเทศได้แสดงให้เห็นถึงผู้มีบทบาทสำคัญในการดำเนินคดีอาญา และบทบาทสำคัญในการรื้อฟื้นคดีอาญา ซึ่งแต่ละประเทศได้กำหนดไว้แตกต่างกัน ทั้งนี้เป็นไปตามหลักการดำเนินคดีอาญาของประเทศนั้นๆ การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ถือว่าเป็นมาตรการแก้ไขความผิดพลาด หรือความไม่สมบูรณ์ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา และเป็นการลบล้างผลของคำพิพากษาที่เกิดจากความผิดพลาดหรือความไม่สมบูรณ์นั้นด้วย โดยกำหนดให้ศาลซึ่งเป็นองค์กรที่มีคำพิพากษานั้นเป็นผู้แก้ไข โดยการนำคำพิพากษาที่ถึงที่สุดแล้วมาทบทวนใหม่

แม้ว่าหลักกฎหมายจะมีอยู่ว่า หลังจากมีคำพิพากษาถึงที่สุดแล้ว คำพิพากษานั้นไม่ควรนำมาพิจารณาพิพากษาใหม่อีก แต่อย่างไรก็ดี เมื่อมีการฝ่าฝืนต่อความยุติธรรมในอันที่จะทำให้ผู้ต้องคำพิพากษาได้รับความเสียหายก็ไม่ควรที่จะยึดกับหลักนี้เสมอไป เมื่อมีข้อผิดพลาดเกิดขึ้นอันเป็นข้อผิดพลาดในการนำเสนอข้อเท็จจริง ซึ่งทำให้มีคำพิพากษาลงโทษจำเลยผู้บริสุทธิ์ การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ถือว่าเป็นทางแก้ไขในกรณีที่มีการวินิจฉัยข้อเท็จจริงที่ไม่สมบูรณ์ อันจะถือได้ว่า ถึงแม้จะมีคำพิพากษาถึงที่สุดแล้วก็สามารถที่จะรื้อฟื้นคดีดังกล่าวขึ้นพิจารณาใหม่ได้ เพราะเมื่อเกิดความไม่สมบูรณ์ของพยานหลักฐานที่เข้ามาสู่กระบวนการพิจารณาคดี และคำพิพากษาดังกล่าวขัดต่อความสงบเรียบร้อยของประชาชน ข้อสันนิษฐานถึงความบริสุทธิ์ และความแท้จริงของคดีที่ถึงที่สุดจึงมีความสำคัญมาก ดังนั้นกฎหมายจึงต้องจัดให้มีการแก้ไขเยียวยาความผิดพลาด อันเกิดจากข้อเท็จจริงที่เกิดความไม่สมบูรณ์ดังกล่าว ซึ่งก่อให้เกิดความไม่ยุติธรรม และเป็นผลร้ายแก่ผู้ต้องคำพิพากษาจากการพิจารณาคดี นอกจากการพิจารณาคดีของศาลที่เกิดจากข้อเท็จจริงไม่สมบูรณ์อาจเกิดผลร้ายต่อสังคม ทำให้ประชาชนขาดความเชื่อถือและศรัทธาในการดำเนินกระบวนการพิจารณาของศาล ดังนั้น การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่จึงมีความจำเป็น เพื่อยังให้เกิดความเป็นธรรมในกระบวนการพิจารณาคดี ถึงแม้ว่าจะกระทบต่อหลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษาบ้างก็ตาม¹

¹ พิษญา เหลืองรัตนเจริญ. (2548). การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่: ศึกษาเฉพาะกรณีการรื้อฟื้นคดีที่เป็นคุณแก่จำเลย. หน้า 26.

3.1 ประเทศฝรั่งเศส

3.1.1 หลักการดำเนินคดีอาญาของประเทศฝรั่งเศส

ประเทศฝรั่งเศสมีหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ซึ่งเกิดจากแนวความคิดที่ว่า “ผู้ที่กระทำการฝ่าฝืนกฎหมายอาญาเป็นผู้กระทำความผิดต่อรัฐด้วย รัฐจึงมีหน้าที่รับผิดชอบในการดำเนินคดีเอากับผู้กระทำความผิด พร้อมทั้งจัดหาพยานหลักฐานและลงโทษเองด้วย”² แนวความคิดดังกล่าวมีผลต่อการดำเนินคดีอาญาที่องค์กรของรัฐต้องกระตือรือร้นร่วมมือกันในการค้นหาความจริงโดยไม่จำกัดรูปแบบ (Active Role) การค้นหาความจริงในคดีจึงสามารถทำได้อย่างกว้างขวาง โดยมีข้อกำหนดที่ต้องให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาในการต่อสู้คดีอย่างเต็มที่ ซึ่งเป็นการนำระบบกล่าวหามาใช้ในการดำเนินคดีอาญา

การดำเนินคดีอาญาในระบบกล่าวหา นั้น มีการแยกหน้าที่ในการสอบสวนฟ้องร้อง และหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีออกจากกัน โดยให้ศาลเป็นองค์กรที่รับผิดชอบในการพิจารณาพิพากษาคดี และโดยที่การสอบสวนและฟ้องร้องผู้กระทำความผิดอาญานั้นอยู่ในความรับผิดชอบของรัฐโดยเฉพาะ จึงให้มีองค์กรอัยการรับผิดชอบในการสอบสวนฟ้องร้อง ซึ่งทั้งสององค์กรดังกล่าวต่างมีอิสระจากกัน ผู้ถูกกล่าวหาไม่มีสิทธิในการแก้ข้อกล่าวหาและต่อสู้คดีซึ่งจะทำให้ผู้ถูกกล่าวหาพ้นจากฐานะการเป็นกรรมในคดี (Object of Right) และมีฐานะเป็นประธานในคดี (Subject of Right)³ ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า องค์กรอัยการเป็นองค์กรที่เกิดขึ้นสืบเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลง การดำเนินคดีอาญาในระบบไต่สวนมาใช้ระบบกล่าวหา มีหน้าที่ดำเนินคดีอาญาแทนรัฐ

เดิมทีเดียวนั้นประเทศฝรั่งเศสได้พยายามนำเอาแนวคิดการดำเนินคดีอาญา ระบบกล่าวหาของประเทศอังกฤษมาใช้โดยให้มีระบบลูกขุน แต่ต่อมาเมื่อระบบดังกล่าวไม่สามารถใช้ได้ผล จึงจัดให้มีการแยกองค์กรตุลาการซึ่งเป็นองค์กรที่มีหน้าที่ชี้ขาดตัดสินคดี ออกจากองค์กรที่มีหน้าที่สอบสวนฟ้องร้องโดยเด็ดขาด และได้ก่อตั้งองค์กรอัยการขึ้นให้มีลักษณะเป็นองค์กรกึ่งตุลาการ (Quasi-judicial) มีหน้าที่เป็นองค์กรอำนวยความสะดวกของฝ่ายบริหารในชั้นก่อนฟ้องคดีอาญาต่อศาล กล่าวคือรับผิดชอบในการสอบสวนฟ้องร้อง มีบทบาทในการค้นหาความจริงได้อย่างกว้างขวาง องค์กรที่ตั้งขึ้นใหม่นี้พัฒนามาจากตำแหน่ง Procureur du Roi หรือ Counsel of

² หลวงอรรถไกรวัฑฒิ และสุข เปรมนาวิณ. (ม.ป.ป.). ระบบอัยการและศาลทหาร. หน้า 34.

³ คณิต ฌ นคร ก เล่มเดิม. หน้า 55-57.

the King ซึ่งเป็นที่ปรึกษาทางกฎหมายแก่พระมหากษัตริย์ที่มีอยู่แล้วในขณะนั้น โดยปรับปรุงให้มีฐานะเป็นตุลาการ (Magistrat) อยู่ภายใต้ฝ่ายบริหาร⁴

3.1.2 ผู้มีบทบาทในการดำเนินคดีอาญา

ในการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ รัฐจะดำเนินคดีอาญาโดยให้เจ้าพนักงานของรัฐ คือ พนักงานอัยการ เป็นผู้รับผิดชอบในการสอบสวนฟ้องร้อง ดำเนินคดี โดยมีตำรวจเป็นผู้ช่วยเหลืออัยการ ทำหน้าที่ในการสอบสวนเบื้องต้นและรายงานผลการดำเนินการให้อัยการทราบ เพื่อพิจารณาว่าสมควรต้องเข้าไปกำกับดูแลหรือดำเนินการต่อไปด้วยตนเองหรือไม่ การสอบสวนฟ้องร้องเป็นกระบวนการเดียวกันไม่อาจแบ่งแยกได้อันเป็นลักษณะของระบบอัยการที่สมบูรณ์องค์กรต่างๆ ของรัฐ คือ ผู้พิพากษา อัยการ และตำรวจ ต่างมีหน้าที่ในการอำนวยความสะดวกจึงไม่อาจเป็นคู่ความกับประชาชนได้ อัยการและตำรวจต้องมีความเป็นภาวะวิสัย (Objective) กล่าวคือ มีหน้าที่ต้องค้นหาความจริงโดยไม่ผูกมัดกับคำร้องขอของผู้ใด ส่วนศาลมีหน้าที่ต้องกระตือรือร้นในการค้นหาความจริง โดยไม่ผูกมัดกับแบบหรือคำร้องขอของผู้ใด ซึ่งการค้นหาความจริงในลักษณะนี้เรียกว่า หลักการค้นหาความจริงในทางเนื้อหา⁵

โดยที่ประเทศฝรั่งเศสถือว่าการฟ้องคดีอาญาเป็นอำนาจของรัฐแต่ผู้เดียว พนักงานอัยการเป็นผู้ใช้อำนาจนี้ในนามของรัฐ เอกชนจะฟ้องคดีอาญาเองโดยตรงไม่ได้แต่อาจฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องเพื่อบังคับให้อัยการฟ้องคดีอาญาได้ ดังนั้น กลไกของรัฐในการสอบสวนฟ้องร้องจึงต้องรัดกุมเพื่อมิให้ผู้กระทำความผิดทางอาญารอดพ้นไปจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้ ดังที่นาย Treilhard ซึ่งได้รับมอบหมายให้เสนอร่างกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาต่อสภาและเป็นผู้เข้าร่วมอภิปรายในคณะกรรมการกฤษฎีกาของรัฐ ได้เคยกล่าวไว้ว่า

“ไม่มีความผิดใดๆ ที่จะเกิดขึ้นโดยไม่มีการติดตามดำเนินคดี ความปรารถนาของกฎหมายต้องการให้ความผิดทั้งหมดเป็นที่รับรู้ถูกติดตามฟ้องร้องและถูกตัดสิน Code d' instruction criminelle บรรพแรกที่ส่งมาให้พวกท่านได้พิจารณา กำหนดไว้ว่า จะไม่มีความผิดใดๆ รอดจากการถูกฟ้องร้องได้”⁶

อัยการในประเทศฝรั่งเศสนั้น มีอำนาจหน้าที่ในทางอาญาอย่างกว้างขวางเริ่มตั้งแต่เกิดการกระทำความผิด ผู้เสียหายก็สามารถร้องทุกข์ต่อพนักงานอัยการได้ โดยในการสอบสวนอัยการเป็นผู้ควบคุมดูแลการสอบสวน ดำเนินการเกี่ยวกับการฟ้องคดี และเมื่อศาลพิจารณา

⁴ กิตติพงษ์ กิตยารักษ์. (2540, มกราคม). “อัยการกับกระบวนการยุติธรรม.” วารสารกฎหมาย, 17, 1. หน้า 149.

⁵ คณิต ฌ นคร ก เล่มเดิม. หน้า 42 และ 59-64.

⁶ Michele-Laure Rassat. (1974). *Le Ministère Public Entre Son Passé Et Son Avenir*. p. 228.

พิพากษาคดีแล้ว อัยการก็จะมียกยทบาทในการดำเนินการเกี่ยวกับการปฏิบัติตามคำพิพากษาของศาล ซึ่งอาจกล่าวได้โดยสังเขป ดังนี้

1) อำนาจหน้าที่ในฐานะเป็นเจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายคดีชั้นผู้ใหญ่ กิจการของตำรวจฝ่ายคดี (La police judiciaire) ในเขตศาลชั้นต้น มีอำนาจรับคำร้องทุกข์และคำกล่าวโทษ ทั้งนี้ที่ปรากฏในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของฝรั่งเศส ค.ศ. 1958 มาตรา 40 ซึ่งบัญญัติว่า

“พนักงานอัยการรับคำร้องทุกข์และคำกล่าวโทษและพิจารณาว่าจะดำเนินการอย่างไรกับคำร้องทุกข์และคำกล่าวโทษนั้นต่อไป”

ในการไต่สวนเบื้องต้นหรือสอบสวนเบื้องต้น (Enquête préliminaire) อัยการสามารถพิจารณาคำร้องทุกข์และคำกล่าวโทษที่ได้รับไว้ว่าสมควรที่จะดำเนินการต่อไปอย่างไรหรือไม่ หากเห็นว่าการกระทำดังกล่าวไม่เป็นความผิดหรือมีเหตุตามกฎหมายที่ยกเว้นความรับผิดชอบหรือเป็นเรื่องที่ไม่สมควรฟ้องร้อง อัยการมีอำนาจสั่งยุติคดี (Classments sans suite) หากเป็นกรณีกฎหมายบังคับให้ต้องทำการสอบสวนโดยผู้พิพากษา ก็จะส่งเรื่องให้ผู้พิพากษาไต่สวน หรือผู้พิพากษาสอบสวน (Juge d' instruction) ดำเนินการต่อไป

ในกรณีที่มีการกระทำความผิดเกิดขึ้น หากเป็นคดีความผิดเล็กน้อย เจ้าหน้าที่ตำรวจฝ่ายคดีหรือพนักงานสอบสวน (La police judiciaire) จะทำการสอบสวนไปเลย โดยในการสอบสวนนั้น พนักงานสอบสวนจะสรุปสำนวนการสอบสวนโดยไม่ต้องทำความเห็นว่าใครเป็นผู้กระทำความผิดหรือเป็นผู้ต้องหา ทั้งไม่จำเป็นต้องอ้างมาตรากฎหมาย เพื่อให้พนักงานอัยการพิจารณาสั่งเองว่าควรฟ้องผู้ใดเป็นผู้ต้องหา อำนาจการสอบสวนของประเทศฝรั่งเศสจึงอยู่ภายใต้การควบคุมของอัยการ⁷ แต่หากเป็นคดีที่มีความสำคัญหรือคดีที่เป็นความผิดร้ายแรง เช่น มีการตายโดยมีเหตุน่าสงสัย เกิดอุบัติเหตุร้ายแรงมีคนตายหรือบาดเจ็บ เกิดเพลิงไหม้ ฯลฯ เหล่านี้ พนักงานสอบสวนจะแจ้งให้อัยการทราบ ถ้าอัยการเห็นสมควรจะไปยังที่เกิดเหตุเพื่อสอบสวนด้วยตนเอง อาจสั่งการให้เจ้าหน้าที่ตำรวจทำการสอบสวนในความควบคุมของอัยการก็ได้ อัยการมีอำนาจไปยังที่เกิดเหตุ สอบปากคำพยาน อนุญาตให้ตำรวจคุมตัวผู้ต้องหาต่ออีก 24 ชั่วโมง ภายหลังจากที่ตำรวจควบคุมตัวผู้ต้องหาแล้ว 24 ชั่วโมง และในคดีบางประเภทกฎหมายให้อำนาจในการควบคุมมากขึ้น แต่เจ้าหน้าที่ตำรวจต้องขออนุญาตจากอธิบดีอัยการศาลฎีกา นอกจากนั้นอัยการอาจยื่นคำฟ้องขอให้ผู้พิพากษาไต่สวน หรือผู้พิพากษาสอบสวนไปทำการสอบสวนด้วยก็ได้

⁷ ธาดาพันธ์ อังกินันท์. (2534). “รายงานการฝึกอบรมดูงานเรื่องการดำเนินคดีอาญา ณ ประเทศฝรั่งเศส.” อัยการนิเทศ, 53, 4. หน้า 484-500.

ผู้พิพากษาไต่สวนหรือผู้พิพากษาสอบสวน (Juge d' instruction) นั้น จะอยู่ประจำในศาลชั้นต้นทำงานควบคู่ไปกับพนักงานอัยการ โดยในการสอบสวน ผู้พิพากษาไต่สวนจะทำการไต่สวนโดยไม่ได้รับคำขอจากอัยการไม่ได้

นอกจากอัยการจะรับและพิจารณาสั่งสำนวนการสอบสวนที่นายตำรวจฝ่ายคดีส่งมาให้แล้ว อัยการศาลชั้นต้นอาจทำการสอบสวนความผิดที่มีโทษสูงหรือ “ความผิดอุกฤษโทษ” (Crime) และความผิดที่มีโทษปานกลางที่เรียกว่า “ความผิดมีชฉิมโทษ” (Delit) ซึ่งได้แก่คดีความผิดที่มีโทษจำคุกเกินกว่า 2 เดือน ปรับเกินกว่า 2,000 ฟรังก์ ด้วยตนเองได้

นอกจากนั้น อัยการยังมีอำนาจหน้าที่ในการไต่สวนเบื้องต้นในความผิดอุกฤษโทษซึ่งหน้า และสั่งให้ตำรวจสืบสวนสอบสวน รวบรวมพยานหลักฐานประกอบการพิจารณาสั่งคดี และเมื่อจำเป็นอัยการอาจร้องขอคำสั่งตำรวจ หรือทหารเพื่อการปฏิบัติงานในหน้าที่ได้

สำหรับความผิดซึ่งหน้า เมื่อมีการแจ้งความต่ออัยการหรือเจ้าหน้าที่ตำรวจฝ่ายคดีจะมีวิธีการปฏิบัติโดยรวบรัดเป็นพิเศษ กล่าวคือ อัยการมีอำนาจไปยังที่เกิดเหตุทันที และตรวจดูพยานหลักฐานต่างๆ ยึดอาวุธหรือเครื่องมือที่ใช้ในการกระทำความผิด ตลอดจนสิ่งของทั้งหลายที่เกิดจากการกระทำความผิด มีอำนาจค้นและยึดสิ่งของในเคหสถานของบุคคลที่น่าเชื่อว่าได้ร่วมกระทำความผิด หรือมีเอกสาร หรือวัตถุเกี่ยวกับการกระทำความผิดนั้น ห้ามมิให้บุคคลใดๆ ออกไปจากที่เกิดเหตุจนกว่าจะเสร็จการปฏิบัติการ ตรวจผู้ประจําตัว เรียกบุคคลทั้งหลายที่อาจให้ความรู้เกี่ยวกับคดีนั้น และให้บุคคลดังกล่าวให้การ ผู้ที่ถูกเรียกต้องให้การต่ออัยการมิฉะนั้นอาจถูกกักขังได้ อัยการมีอำนาจออกหมายให้นำตัวไปและออกหมายให้ควบคุมตัวผู้ที่ถูกสงสัยว่าได้มีส่วนร่วมกระทำความผิดได้ เมื่อได้ปฏิบัติการดังกล่าวข้างต้นแล้วก็ส่งตัวผู้กระทำความผิดและเอกสารต่างๆ ไปศาลทันที

2) อำนาจหน้าที่ในการดำเนินคดีอาญา ดังกล่าวแล้วไว้ในประเทศฝรั่งเศสการฟ้องคดีอาญาเป็นอำนาจรัฐแต่เพียงผู้เดียว ผู้เสียหายซึ่งเป็นเอกชนจะฟ้องคดีอาญาเองโดยตรงไม่ได้ แต่อาจฟ้องได้โดยทางอ้อม กล่าวคือ ฟ้องคดีทางแพ่งต่อศาลที่พิจารณาคดีอาญา และโดยที่การดำเนินคดีแพ่ง ในศาลที่พิจารณาคดีอาญาจะกระทำได้ ต่อเมื่อมีการดำเนินคดีอาญาไปพร้อมๆ กัน ฉะนั้น การที่ผู้เสียหายฟ้องคดีในลักษณะนี้ย่อมมีผลให้อัยการต้องดำเนินคดีอาญาไปด้วย แม้จะขัดกับความเห็นของอัยการก็ตาม

ประเทศฝรั่งเศสใช้หลักการดำเนินคดีอาญาตามดุลพินิจ กล่าวคือ พนักงานอัยการมีอิสระในการสั่งคดีได้ตามที่เห็นสมควร แต่ต้องอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาตามลำดับ พนักงานอัยการสามารถสั่งฟ้องคดีอาญาหรือยุติคดี อัยการอาจสั่งไม่ฟ้องคดีหากเห็นว่าความผิดนั้นเป็นเรื่องเล็กน้อย ไม่คุ้มกับค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีที่ต้องเสียไป หรือ การกระทำความผิดนั้น

ไม่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชนโดยตรง เป็นต้น อย่างไรก็ตาม การสั่งไม่ฟ้องคดีนั้น ไม่เป็นผลให้สิทธิการฟ้องคดีอาญาระงับ อัยการอาจกลับมาสั่งฟ้องใหม่ภายในอายุความได้เสมอ หากภายหลังปรากฏว่าการกระทำนั้นเป็นความผิด มีพยานหลักฐานและเห็นสมควรฟ้องคดี นอกจากนี้ เมื่อมีการฟ้องคดีแล้วพนักงานอัยการสามารถที่จะถอนฟ้องได้ ดังนั้น อัยการจึงมีอิสระ ทั้งในการสั่งคดีและดำเนินคดี

ในประเทศฝรั่งเศสนั้น อัยการมีวิธีการฟ้องคดีได้ 2 ประการ⁸ คือ

(1) ฟ้องผู้ต้องหาโดยตรงต่อศาลแขวงหรือศาลที่พิจารณาคดีโทษปานกลางในเมื่อ เป็นความผิดลหุโทษหรือโทษปานกลาง

(2) ยื่นคำขอให้ทำการไต่สวน ถ้าเป็นคดีที่โทษอุกฤษหรือเป็นคดีที่มีโทษปานกลาง แต่มีลักษณะยุ่งยากซับซ้อน หรือเป็นคดีที่มีกฎหมายบังคับให้ต้องไต่สวนก่อน

3) อำนาจหน้าที่ในการบังคับตามคำพิพากษาหรือคำสั่ง อัยการมีหน้าที่ต้องแจ้งให้พิศติ ทราบคำวินิจฉัยของศาลเกี่ยวกับผู้ต้องขังแต่ละคนทุกครั้ง และออกคำสั่งเป็นลายลักษณ์อักษร ให้ปล่อยตัวผู้ต้องขังไปทันทีเมื่อศาลพิพากษาให้ปล่อย หรือพิพากษาให้ปรับ หรือจำคุก แต่รอ การลงโทษไว้ การบังคับให้ชำระเงินค่าปรับตามคำพิพากษาต้องกระทำในนามของอัยการ และถ้า ผู้ต้องคำพิพากษาให้ปรับไม่ชำระค่าปรับ อัยการมีอำนาจสั่งให้เอาตัวไปกักขังหรือบังคับให้ชำระ ค่าปรับได้

สำหรับโทษจำคุก อัยการเป็นผู้จัดทำสารบบการลงโทษ ซึ่งมีรายละเอียดทุกอย่าง ในการลงโทษผู้ต้องโทษแต่ละคนไว้ครบถ้วน อัยการมีหน้าที่แจ้งให้ผู้ต้องโทษซึ่งยังไม่ถูกควบคุม มารับการจำคุกหรือแจ้งให้ตำรวจจับกุมเมื่อผู้นั้นจะหลบหนี หรือไม่ยอมมา นอกจากนี้ อัยการ ยังเป็นผู้ควบคุมดูแลให้จำศาลจัดทำทะเบียนประวัติผู้กระทำความผิดด้วย

3.1.3 หลักการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่

กฎหมายของประเทศฝรั่งเศส การรื้อฟื้นคดีอาญาที่มีคำพิพากษาถึงที่สุดขึ้นพิจารณาใหม่ เรียกว่า Le pourvoi en revision ซึ่งหมายความถึงการพิจารณาใหม่ในคดีที่มีคำพิพากษาถึงที่สุดแล้ว แต่คำพิพากษานั้นมีความผิดพลาดในการวินิจฉัยข้อเท็จจริง การรื้อฟื้นคดีที่ถึงที่สุดแล้วขึ้นพิจารณา ใหม่มีมาตั้งแต่ ค.ศ. 1670 ในสมัยนั้นการขอให้รื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ไม่มีเงื่อนไขหรือ ไม่มีกำหนดเวลาแต่อย่างใด การรื้อฟื้นกระทำได้โดยการถวายเรื่องราวต่อพระมหากษัตริย์ขอให้ นำคดีขึ้นมาพิจารณาใหม่ ถ้าพระมหากษัตริย์ทรงโปรด คดีนั้นก็จะถูกนำขึ้นมาพิจารณาใหม่ โดยคณะกรรมการรื้อฟื้นคดี การรื้อฟื้นคดีอาญาแต่เดิมจึงมีลักษณะคล้ายการอุทธรณ์โทษและการ ล้างมลทินผสมกัน ในปัจจุบันการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่แตกต่างจากวิธีการเดิมไปบ้าง

⁸ โกลเมน ภัทรภิมย์ ข (2536). อัยการฝรั่งเศส. หน้า 67.

โดยจะต้องดำเนินการผ่านทางกระทรวงยุติธรรม แล้วจึงจะไปสู่การพิจารณาของศาล ซึ่งนับว่าเป็นวิธีการผสมระหว่างวิธีการทางบริหารและทางตุลาการ และยังคงรักษาร่องรอยเดิมบางอย่างไว้ คือยังเป็นความกรุณาที่ให้แก่ผู้ต้องคำพิพากษาเท่านั้น⁹

3.1.3.1 เงื่อนไขในการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่

การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ในประเทศฝรั่งเศสนั้น จะรื้อฟื้นเป็นโทษแก่จำเลยไม่ได้¹⁰ คดีที่จะขอให้รื้อฟื้นจะต้องเป็นคดีที่มีคำพิพากษาว่าจำเลยมีความผิด คดีที่ศาลยกฟ้องจะขอให้รื้อฟื้นขึ้นพิจารณาใหม่ไม่ได้ แต่ศาลฎีกาฝรั่งเศสเคยวินิจฉัยว่า คดีที่ศาลยกฟ้องเพราะจำเลยมีเหตุตามกฎหมายที่จะไม่ต้องรับโทษนั้น (Absolution) ก็อาจขอให้รื้อฟื้นขึ้นพิจารณาใหม่ได้ เพราะจำเลยชอบที่จะขอหลบเลี่ยงผลแห่งคำพิพากษาที่วินิจฉัยว่าเขาไม่ได้เป็นผู้กระทำความผิดทั้งในแง่กฎหมายและทางจิตใจ¹¹

คำพิพากษาในคดีที่จะขอให้รื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ จะต้องเป็นคำพิพากษาที่ถึงที่สุดแล้ว คือไม่อาจขอให้พิจารณาใหม่หรือไม่อาจอุทธรณ์ฎีกาได้อีก แต่คำพิพากษาที่ให้ลงโทษจำเลย แม้ว่าจะไม่อาจบังคับตามคำพิพากษาได้แล้ว เพราะมีการอภัยโทษหรือนิรโทษกรรมก็ยังสามารถขอให้รื้อฟื้นขึ้นพิจารณาใหม่ได้ เพราะการอภัยโทษหรือนิรโทษกรรมไม่อาจจะทำให้คำพิพากษาที่ผู้ต้องคำพิพากษาว่ากระทำความผิดได้ลบเลือนไปไม่ จึงได้มีการขอรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่เพื่อให้คำพิพากษาที่ตัดสินว่าผู้ต้องคำพิพากษาเป็นผู้กระทำความผิดได้ลบเลือนไป

การขอให้รื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ จะกระทำได้เฉพาะคดีอาญาอุกฤษ โทษหรือความผิดอุกฤษกรรจ์ (คดีที่มีโทษจำคุกตั้งแต่ 5 ปีขึ้นไปจนถึงประหารชีวิต)¹² หรือมรชโทษหรือความผิดปานกลาง (คดีที่มีโทษจำคุกกว่าสองเดือนจนถึงห้าปี ปรับเกินกว่า 2,000 ฟรังก์ ขึ้นไป)

⁹ โกอเมน ภัทรภิมย์ ค (2534, กันยายน). “การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่.” วารสารอัยการ, 14, 163. หน้า 94.

¹⁰ เช่น การรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาเพื่อเอาโทษแก่ผู้ที่ถูกศาลปล่อยตัวไปโดยไม่ชอบ หรือถูกลงโทษเบาไป โดยความหลงผิดของศาล หรือจะรื้อฟื้นเพื่อเป็นการเพิ่มโทษแก่จำเลย ในกรณีดังกล่าวไม่สามารถนำมารื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ เป็นต้น.

¹¹ โกอเมน ภัทรภิมย์ ค เล่มเดิม. หน้า 96.

¹² ในปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนค่าเงินจากฟรังก์มาเป็นเงินยูโรซึ่งจะมีรายละเอียดดังนี้ความผิดอุกฤษกรรจ์ (La réclusion) หมายถึง ความผิดที่มีบทระวางโทษ ดังต่อไปนี้

1. จำคุกตลอดชีวิตหรือกักกันตลอดชีวิต
2. จำคุกหรือกักกันสูงสุดไม่เกิน 30 ปี
3. จำคุกหรือกักกันสูงสุดไม่เกิน 20 ปี
4. จำคุกหรือกักกันสูงสุดไม่เกิน 15 ปี

เท่านั้น¹³ สำหรับคดีลหุโทษหรือความผิดเล็กน้อย¹⁴ ไม่มีความสำคัญและไม่เป็นคดีที่ทำให้เสื่อมเสียถึงชื่อเสียง ไม่เป็นคดีที่จะเอาไปพิจารณาในการเพิ่มโทษ กฎหมายจึงไม่ให้นำคดีลหุโทษมารื้อฟื้นขึ้นพิจารณาใหม่

เงื่อนไขในการขอรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่มีได้เพียงสี่กรณี คือ

มาตรา 622 การร้องขอให้รื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่เพื่อประโยชน์ของบุคคลที่ถูกพิพากษาว่าเป็นผู้กระทำความผิดอุกฤษโทษหรือมรชยโทษ อาจกระทำได้ไม่ว่าจะเป็นคำพิพากษาของศาลใด เมื่อ

1) กรณีที่ผู้ที่ถูกอ้างว่าได้ถูกฆ่าตายไปแล้วยังมีชีวิตอยู่ตาม มาตรา 622-1° ภายหลังจากที่มีคำพิพากษาว่าจำเลยได้กระทำความผิดฐานทำให้คนตาย (ฆ่าคนตายโดยเจตนา ทำร้ายร่างกายเป็นเหตุให้ถึงตาย ทำให้ตายโดยประมาท) แล้ว ปรากฏพยานหลักฐานเพียงพอที่จะแสดงให้เห็นได้ว่าบุคคลที่อ้างว่าได้ถูกทำให้ตายไปแล้วนั้นยังมีชีวิตอยู่

2) กรณีที่มีคำพิพากษาขัดแย้งกัน ตามมาตรา 622-2° ภายหลังจากที่มีคำพิพากษาให้ลงโทษในความผิดอุกฤษโทษ หรือมรชยโทษไปแล้ว ได้มีคำพิพากษาให้ลงโทษจำเลยอีกคนหนึ่งในการกระทำอันเดียวกันนั้น และคำพิพากษาที่ให้ลงโทษทั้งสองฉบับนั้นขัดแย้งกัน ซึ่งความขัดแย้งกันเป็นข้อพิสูจน์ถึงความบริสุทธิ์ของผู้ที่ถูกลงโทษคนใดคนหนึ่ง

3) กรณีที่มีคำพิพากษาลงโทษฐานเบกความเท็จแก่พยาน ซึ่งได้ให้การเป็นผลร้ายแก่จำเลยตาม มาตรา 622-3° หลังจากที่มีคำพิพากษาให้ลงโทษจำเลยแล้ว พยานคนใดคนหนึ่งที่ได้ให้การในคดีเป็นผลร้ายแก่จำเลย ได้ถูกศาลพิพากษาลงโทษฐานเบกความเท็จ¹⁵

¹³ ความผิดปานกลาง (L'emprisonnement) ได้แก่ ความผิดที่มีโทษ ดังต่อไปนี้

1. จำคุก
2. ปรับ
3. Day-fine
4. บริการสังคม
5. ริบทรัพย์สินหรือจำกัดสิทธิ

¹⁴ ความผิดลหุโทษ

1. ความผิดลหุโทษชั้นที่ 1 มีโทษปรับสูงสุดไม่เกิน 38 ยูโร
2. ความผิดลหุโทษชั้นที่ 2 มีโทษปรับสูงสุดไม่เกิน 150 ยูโร
3. ความผิดลหุโทษชั้นที่ 3 มีโทษปรับสูงสุดไม่เกิน 450 ยูโร
4. ความผิดลหุโทษชั้นที่ 4 มีโทษปรับสูงสุดไม่เกิน 750 ยูโร
5. ความผิดลหุโทษชั้นที่ 5 มีโทษปรับสูงสุดไม่เกิน 1,500 ยูโร และอาจเพิ่มโทษปรับได้ถึง 3,000 ยูโร

กรณีที่จำเลยได้กระทำความผิดซ้ำหรือในกรณีที่ถูกกฎหมายให้อ่านางไว้

4) กรณีที่มี “ข้อเท็จจริงใหม่” เกิดขึ้นตาม มาตรา 622-4¹⁵ ภายหลังจากที่มีคำพิพากษาว่าจำเลยกระทำความผิด แล้วได้มีข้อเท็จจริงใหม่เพิ่งเกิดหรือปรากฏขึ้น หรือพยานหลักฐานที่ไม่ได้ปรากฏในการพิจารณา ได้ปรากฏขึ้นในลักษณะที่แสดงถึงความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหาหรือจำเลย¹⁶

การรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่กรณีที่เกิดขึ้นนี้มีกฎหมายเพิ่มเติมขึ้นภายหลังเมื่อปี ค.ศ. 1895 แต่เดิมนั้นกรณีที่ขอให้อัยการฟ้องคดีนั้นมิได้เพียง 3 กรณีเท่านั้น สำหรับกรณีที่ขึ้นเป็นที่ยอมรับกันว่ากฎหมายประสงค์ว่า ข้อเท็จจริงใหม่จะต้องแสดงถึงความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา คำพิพากษาอย่างแน่ชัดหรืออย่างน้อยก็แสดงว่าน่าจะบริสุทธิ์ ข้อเท็จจริงดังกล่าวไม่ปรากฏ ก็เป็นการเพียงพอที่จะขอให้อัยการฟ้องคดีได้ เช่น ในคดีอ็องโงซึ่งศาลตัดสินให้จำเลยมีความผิดฐานลักขโมยและพยานหลักฐานดังกล่าวก็ใช้ยืนยันความผิดของจำเลย ต่อมาได้มีพยานหลักฐานใหม่ว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดก็สามารถขอให้อัยการฟ้องคดีขึ้นพิจารณาใหม่ได้ แต่ถ้าพยานหลักฐานใหม่นั้นไม่สามารถจะพิสูจน์ถึงความบริสุทธิ์ของจำเลยได้ก็ไม่สามารถจะทำการรื้อฟื้นได้

แต่แนวคำวินิจฉัยของศาลฎีกาฝรั่งเศสในระยะหลังๆ ได้ตีความกว้างออกไปว่า ข้อเท็จจริงใหม่นั้นเพียงแต่ทำให้เกิดความสงสัยตามสมควรว่า ผู้ต้องหาพิพากษาอาจจะเป็นผู้บริสุทธิ์ ก็ขอให้อัยการฟ้องคดีขึ้นพิจารณาใหม่ได้ และแม้แต่ข้อเท็จจริงที่ปรากฏอยู่แล้วในขณะพิพากษา ซึ่งได้แปลความหมาย ไปในทางหนึ่งแต่ต่อมาได้แปลความหมายใหม่ภายหลังที่ได้มีคำพิพากษาแล้วก็ถือเป็นข้อเท็จจริงใหม่ด้วย¹⁷

ตัวอย่างที่ศาลฎีกาฝรั่งเศสเคยวินิจฉัยว่าเป็นข้อเท็จจริงใหม่ เช่น คำรับสารภาพของบุคคลที่สามว่าตนเป็นผู้กระทำความผิดไม่ใช่จำเลยเป็นผู้กระทำ คำรับสารภาพของพยานที่ได้เคยให้การเป็นเท็จในคดีอันเป็นเหตุให้จำเลยถูกศาลพิพากษาลงโทษ แต่รับสารภาพภายหลังที่

¹⁵ กรณีเป็นพยานเท็จแต่ไม่อาจรื้อฟื้นได้ถ้าคดีฐานฟ้องเท็จนั้นจบลงด้วยการยกฟ้อง (Crim. 26 janv. 1994).

¹⁶ **Code De Procédure Pénal.** Op.cit p. 848.

¹⁷ เช่น ในคดีที่เกสซกร ชื่อ Danval ต้องคำพิพากษาว่าฆ่าภรรยาโดยการวางยาพิษโดยใช้สารหนู ภรรยาของ Danval มีอาการอย่างผู้ที่ตายด้วยสารหนู และจากการผ่าศพออกตรวจได้พบสารหนูจำนวนหนึ่งในศพด้วย และเป็นที่เชื่อกันในขณะนั้นว่าร่างกายของมนุษย์โดยปกติจะไม่รับสารหนูไว้ ต่อมาการค้นคว้าทางวิทยาศาสตร์ได้พิสูจน์ว่าสารหนูอาจมีอยู่ในร่างกายของมนุษย์ได้ และยิ่งกว่านั้นได้มีการพบอาการของโรคชนิดใหม่อย่างหนึ่งที่แสดงอาการเช่นเดียวกับการถูกวางยาพิษด้วยสารหนู จึงได้มีการรื้อฟื้นคดีของ Danval ขึ้นพิจารณาใหม่และศาลฎีกาได้พิพากษาให้ลดล้างคำพิพากษาเดิม (Crim. 28 déc. 1932) ในทำนองเดียวกัน รายงานของผู้เชี่ยวชาญฉบับหนึ่งซึ่งตรงข้ามกับฉบับแรกที่ศาลได้ถือเป็นหลักในการตัดสินลงโทษจำเลยไป ก็ถือเป็นข้อเท็จจริงใหม่ (Crim. 29 oct. 1898; Crim. 26 mars 1947).

คดีเบิกความเท็จขาดอายุความแล้ว หรือในกรณีที่ต้องประกอบความผิดข้อใดข้อหนึ่งไม่ครบ เช่น หลังจากได้มี คำพิพากษาให้เนรเทศแล้ว ปรากฏว่ามีใบสูติบัตรซึ่งแสดงว่าผู้ถูกเนรเทศเป็นคนฝรั่งเศส หรือการที่พิสูจน์ได้ในภายหลังว่าผู้ถูกศาลพิพากษาลงโทษได้กระทำผิดในขณะวิกลจริต เป็นต้น

3.1.3.2 ผู้มีสิทธิและผู้มีอำนาจขอหรือฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่

ในประเทศฝรั่งเศสได้กำหนดให้บุคคลดังต่อไปนี้ผู้มีสิทธิในการขอหรือฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ สำหรับเงื่อนไขในสามประการแรก¹⁸ คือ

- 1) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม
- 2) ผู้ที่ถูกศาลพิพากษา หรือผู้แทนตามกฎหมายในกรณีที่ผู้ที่ถูกศาลพิพากษาบกพร่องในความสามารถ
- 3) คู่สมรส บุตร บิดา มารดา ผู้รับมอบอำนาจทั่วไป หรือผู้ที่ได้รับมอบอำนาจเฉพาะของผู้ที่ถูกศาลพิพากษาในกรณีที่ผู้ถูกศาลพิพากษาถึงแก่กรรมแล้วหรือเป็นบุคคลสาบสูญ

ส่วนเงื่อนไขของการขอหรือฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ ในกรณีที่มีพยานหลักฐานใหม่เป็นหน้าที่ของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมแต่ผู้เดียว ที่จะมียอำนาจในการขอหรือฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ ซึ่งก่อนที่จะขอให้หรือฟื้นคดีได้ก็จะต้องผ่านการพิจารณาของคณะกรรมการพิเศษก่อน เมื่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมได้ทำการสืบสวนและพิสูจน์แล้ว พร้อมทั้งได้ฟังความเห็นจากคณะกรรมการ ซึ่งประกอบด้วยผู้พิพากษาสามนายของศาลฎีกาซึ่งได้รับการแต่งตั้งให้ทำหน้าที่เป็นรายปีและอธิบดีในกระทรวงยุติธรรมสามนาย ถ้ารัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมเห็นว่าสมควรรับคำร้องขอให้หรือฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมส่งสำนวนการพิจารณาไปยังอธิบดีอัยการศาลฎีกา เพื่อให้อธิบดีอัยการศาลฎีกาเสนอต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญา

การเสนอเรื่องขอให้หรือฟื้นคดี ไม่ว่าจะรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมหรือคู่ความจะเป็น ผู้เสนอ จะต้องเสนอผ่านทางกระทรวงยุติธรรมก่อน และอธิบดีอัยการประจำศาลฎีกาจะเป็นผู้เสนอเรื่องต่อศาลฎีกา (La Cour de cassation)

3.1.3.3 กระบวนการร้องขอหรือฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่

ในประเทศฝรั่งเศส เมื่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาได้รับคำขอหรือฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ไว้แล้ว ในชั้นต้นศาลจะต้องสั่งรับหรือไม่รับคำขอนั้น ถ้าสั่งไม่รับก็เป็นที่สุดแต่อาจมีการยื่น คำขอใหม่ได้เมื่อมีเหตุที่จะขอใหม่ขึ้นอีก ถ้าศาลสั่งรับคำขอ ก็จะวินิจฉัยต่อไปว่าสำนวนคดีที่กระทรวงยุติธรรมส่งมานั้นจะต้องทำการสอบสวนเพิ่มเติมอีกหรือไม่ ถ้าต้องทำ

¹⁸ โปรดดูเงื่อนไขในการขอหรือฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ใน หน้า 59-62.

ศาลอาจจะทำการสอบสวนเพิ่มเติมเองหรือส่งประเด็น ไปก็ได้ และเมื่อเห็นว่าสำนวนนั้นเสร็จสิ้นแล้ว ศาลฎีกาก็จะวินิจฉัยส่งต่อไป ในกรณีที่ศาลฎีกาเห็นว่าคำขอนั้นฟังไม่ขึ้น ก็จะยกคำขอหรือฟื้นคดีนั้นเสีย แต่ถ้าเห็นว่าคำขอนั้นฟังขึ้น ศาลฎีกาจะสั่งให้ลบล้างคำพิพากษาเดิม

ตามปกติ เมื่อศาลฎีกาสั่งลบล้างคำพิพากษาเดิมแล้ว จะสั่งให้ย้อนสำนวนส่งคดีนั้น ไปพิจารณาใหม่ในศาลสายเดียวกันและลำดับชั้นเดียวกับศาล ซึ่งเป็นผู้ทำคำพิพากษาที่ถูกสั่งลบล้าง แต่ต้องไม่ใช่ศาลเดิมที่คำพิพากษาถูกลบล้างไปแล้ว ศาลที่ทำการพิจารณาใหม่จะพิพากษาอย่างไรก็ได้ คือ อาจพิพากษาว่าจำเลยบริสุทธิ์หรือจะพิพากษาลงโทษจำเลยก็ได้ แต่ถ้าพิพากษาลงโทษ โทษที่จะลง ต้องไม่หนักกว่าโทษในคำพิพากษาเดิม และนอกจากนั้น ถ้าจำเลยได้รับโทษมาบ้างแล้ว จากคำพิพากษาในคราวแรกก็จะคิดหักให้ด้วย

กรณีที่ศาลฎีกาสั่งลบล้างคำพิพากษาเดิมแล้วไม่ต้องย้อนส่งไปให้พิจารณา ในศาลอื่นอยู่สามกรณี คือ

1) เมื่อคดีนั้นไม่อาจมีการพิจารณาสืบพยานได้ เช่น เมื่อจำเลยตายแล้ว หรือวิกลจริต หรือไม่มีตัวจำเลยอยู่ขณะพิจารณา หรือจำเลยบางคนไม่มา คดีขาดอายุความฟ้องร้อง หรืออายุความล่วงเลยการลงโทษ จำเลยมีเหตุที่ไม่ต้องรับโทษหรือไม่ต้องรับผิดชอบในทางอาญา

2) ถ้าขณะที่ศาลฎีกาสั่งลบล้างคำพิพากษาศาลเดิม จำเลยยังมีชีวิตและเป็นปกติคืออยู่ แต่มาตายหรือวิกลจริตก่อนที่ศาลที่พิพากษาคดีใหม่จะพิพากษา ศาลฎีกาจะเพิกถอนการย้อนส่งนั้นเสีย และวินิจฉัยข้อเท็จจริงเอง¹⁹

3) ถ้าหากศาลฎีกาสั่งลบล้างคำพิพากษาไปแล้ว ปรากฏว่าไม่เหลือข้อเท็จจริงใด ที่จะถือเป็นความผิดอุกฤษโทษหรือมัชยโทษได้

3.1.3.4 ผลเมื่อมีการร้องฟื้นคดีอาญาขึ้นมาพิจารณาใหม่

ตามมาตรา 624 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส เมื่อมีการขอให้ฟื้นคดีแล้ว ถ้าหากยังมีได้มีการบังคับตามคำพิพากษา ก็ให้รอกการบังคับตามคำพิพากษานั้นไว้ก่อน แต่ถ้าได้มีการเริ่มบังคับตามคำพิพากษาไปแล้ว จะหยุดการบังคับตามคำพิพากษานั้นไว้หรือไม่ก็ได้ อยู่ในดุลพินิจของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมหรือศาลฎีกาแล้วแต่กรณี²⁰

ผลของคำพิพากษาคดีที่ร้องฟื้นขึ้นพิจารณาใหม่

1) ผลย้อนหลังหรือมีผลกลับคำพิพากษา ถ้าศาลพิพากษาว่าจำเลยไม่ได้เป็นผู้กระทำผิด คำพิพากษานั้นจะมีผลย้อนหลังไปเสมือนหนึ่งว่าจำเลยไม่เคยต้องคำพิพากษาเลย ผลทุกอย่างที่เกิดจากคำพิพากษาเดิมจะถูกลบล้างหมดสิ้นไป การบังคับตามคำพิพากษาที่รอไว้

¹⁹ โกเมน กัททริมย์ ค เล่มเดิม. หน้า 99.

²⁰ แหล่งเดิม.

ไม่อาจบังคับได้ต่อไป ถ้าควบคุมตัวอยู่ก็ต้องปล่อยตัวไป ค่าปรับและค่าธรรมเนียมจะต้องคืนให้ค่าเสียหายที่ได้ชดใช้แก่ผู้เสียหายในคดีจะถูกยกเลิกไปแม้ว่าจะได้พิพากษาต่างหากในคดีแพ่งโดยศาลอื่นก็ตาม ถ้าหากได้จ่ายค่าเสียหายไปแล้ว ก็มีสิทธิเรียกร้องคืนในฐานะตามกฎหมายได้จากผู้ที่ได้รับไว้

อย่างไรก็ตาม การมีผลย้อนหลังอาจถูกจำกัดถ้าไปกระทบกระเทือนถึงสิทธิของบุคคลที่สาม เช่น ถ้าคู่สมรสของผู้ต้องคำพิพากษาได้ฟ้องหย่าเพราะเหตุที่ผู้ต้องคำพิพากษาถูกจำคุก และได้สมรสใหม่แล้ว²¹ การหย่าและการสมรสใหม่จะไม่มีผลกระทบกระเทือน เพราะเหตุที่ได้มีการรื้อฟื้นคดีและมีคำพิพากษาใหม่²² หรือในกรณีที่ผู้แทนโดยชอบธรรมได้ทำสัญญาเกี่ยวกับบุคคลภายนอกในระหว่างที่ผู้ต้องคำพิพากษาถูกจำกัดสิทธิตามกฎหมาย ก็ถือว่าสัญญานั้นมีผลสมบูรณ์

2) การชดเชยความเสียหายแก่ผู้ต้องคำพิพากษา เมื่อปรากฏว่ามีความผิดพลาดหรือความไม่สมบูรณ์ในกระบวนการพิจารณา ซึ่งผู้ต้องคำพิพากษาจะได้รับการชดเชยความเสียหายทั้งทางตัวเงินและทางจิตใจ ดังที่บัญญัติไว้ใน (มาตรา 626 ซึ่งได้มีการแก้ไขในปี 2003)²³ เช่น การเยียวยาทางด้านจิตใจ ได้แก่ ให้มีการโฆษณาคำพิพากษาใหม่ โดย

(1) ปิดประกาศโฆษณาคำพิพากษาใหม่ในเมืองที่ได้มีคำพิพากษาเดิม ในเมืองที่มีคำพิพากษาใหม่ หรือในเมืองที่เกิดเหตุ หรือในเมืองที่เป็นภูมิลำเนาของผู้ขอให้มีการรื้อฟื้นคดีและในเมืองที่เป็นภูมิลำเนาครั้งสุดท้ายของผู้ถูกพิพากษาโดยผิดหลง ในกรณีที่ผู้นั้นถึงแก่กรรมแล้ว

(2) มีการโฆษณาในราชกิจจานุเบกษา

(3) มีการพิมพ์โฆษณาคำพิพากษาในหนังสือพิมพ์รายวันห้าฉบับ ตามที่ผู้ขอเป็นผู้เลือกโดยคำสั่งของศาล (ค่าใช้จ่ายในการโฆษณาดังกล่าวรัฐเป็นผู้ออกให้)

การชดเชยที่เป็นตัวเงิน มีการจ่ายเงินเป็นค่าเสียหายให้แก่ผู้ที่ถูกศาลพิพากษา โดยไม่เป็นธรรม ซึ่งบุคคลดังกล่าวที่ได้รับความเสียหายมีสิทธิที่จะร้องขอ โดยมีการตั้งคณะกรรมการหรือผู้เชี่ยวชาญขึ้นมา เพื่อพิจารณาค่าเสียหายในกรณีดังกล่าวโดยเฉพาะ เมื่อมีการพิจารณาความเสียหายเรียบร้อยแล้ว ผู้ที่มีอำนาจในการสั่งชดใช้ค่าเสียหายให้แก่ผู้ร้องขอ คือ อธิบดีศาลอุทธรณ์ที่มีเขตอำนาจอยู่ในศาลนั้น ในกรณีที่มีการรื้อฟื้นสำเร็จการชดใช้ค่าเสียหาย

²¹ พิษญา เหลืองรัตนเจริญ. เล่มเดิม. หน้า 32.

²² แหล่งเดิม.

²³ แหล่งเดิม.

เป็นหน้าที่ของรัฐ รวมตลอดไปถึงค่าธรรมเนียมต่างๆ ในการดำเนินคดีรื้อฟื้นที่ได้กระทำมา ตั้งแต่ต้นด้วย แต่ถ้าผู้ขอรื้อฟื้นคดีอาญาไม่สำเร็จ ค่าธรรมเนียมต่างๆ จะตกเป็นภาระของผู้ขอรื้อฟื้นเอง

ในกรณีที่บุคคลผู้ต้องโทษดังกล่าวถึงแก่กรรมแล้ว คู่สมรส ผู้สืบสันดาน หรือบุพการี มีสิทธิขอให้ชดใช้ค่าเสียหายทางด้านตัวเงินและทางด้านจิตใจได้ ถ้าพิสูจน์ได้ว่า ตนได้รับความเสียหายจากการที่ผู้ต้องโทษได้รับโทษนั้น การยื่นคำขอจะยื่นคำขอในเวลาใดๆ ระหว่างการพิจารณาคดีใหม่ก็ได้ คำพิพากษาที่แสดงว่าจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์และรัฐจะต้องจ่ายค่าทดแทนให้แก่ ผู้ที่ได้รับความเสียหายนั้น รัฐอาจไล่เบี้ยทางแพ่งเอาจากคู่ความ ผู้กล่าวโทษ หรือผู้เป็นพยานเท็จ ซึ่งทำให้จำเลยต้องคำพิพากษาลงโทษนั้นได้²⁴

เนื่องจากประเทศฝรั่งเศสเป็นระบบกฎหมาย Civil Law ดังนั้น การกำหนดให้ มีการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ ซึ่งเป็นการเยียวยาความไม่สมบูรณ์ในกระบวนการยุติธรรม จึงได้มีการบัญญัติไว้ชัดเจน เช่น ในเรื่องของเงื่อนไข ในประเทศฝรั่งเศสจะรื้อฟื้นได้เฉพาะคดี ที่เป็นคุณแก่จำเลยและจะต้องเป็นคดีอาญาที่ถึงที่สุดแล้วเท่านั้น ประกอบด้วยกรณีใดกรณีหนึ่งที่บัญญัติไว้ในประมวลวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 622 จึงจะทำการรื้อฟื้นคดีอาญาได้ ส่วนตัวบุคคลที่มีสิทธิและมีอำนาจทำการรื้อฟื้นก็ได้กำหนดไว้อย่างแน่นอน ในประมวลวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 623 ส่วนในเรื่องของผล คือ จะมีการกลับคำพิพากษาและสามารถที่จะเรียกค่าทดแทนได้ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 626 แห่งประมวลวิธีพิจารณาความอาญา

3.2 ประเทศเยอรมัน

3.2.1 หลักการดำเนินคดีอาญาของประเทศเยอรมัน

เมื่อสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 ในปี ค.ศ. 1949 ประเทศเยอรมันได้รับการปลดปล่อย จากสี่ประเทศมหาอำนาจ อันได้แก่ ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศอังกฤษ ประเทศฝรั่งเศส รวมทั้ง ประเทศสหภาพโซเวียต และได้มีการจัดตั้งขึ้นเป็นประเทศเรียกว่า สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน หรือที่เรียกกันทั่วไปว่า “ประเทศเยอรมันตะวันตก”

รูปแบบการปกครองของประเทศเยอรมันเป็นแบบสหรัฐ อันประกอบด้วยมลรัฐต่างๆ จำนวน 10 มลรัฐ และเป็น 11 มลรัฐ รวมเบอร์ลินตะวันตก ต่อมาในปี ค.ศ. 1990 ได้มีการรวมประเทศอีกครั้งระหว่างเยอรมันตะวันออก หรือที่เรียกว่าสาธารณรัฐประชาธิปไตยเยอรมันและเยอรมันตะวันตก พร้อมทั้งจัดตั้งมลรัฐใหม่ขึ้นอีก 5 มลรัฐ ซึ่งมีการจัดรูปแบบการบริหารงานยุติธรรมทางอาญาอย่างทั่วไป²⁵ โดยในแต่ละมลรัฐของประเทศเยอรมันมีองค์กรอันได้แก่ รัฐสภา

²⁴ โทเมน กัททริกรมย์ ค เล่มเดิม. หน้า 100-101.

²⁵ สถาบันกฎหมายอาญา. (ม.ป.ป.). สารานุกรมกระบวนการยุติธรรมนานาชาติ. หน้า 380.

ของมลรัฐ และรัฐบาลของมลรัฐ มีอำนาจปกครองตนเองในด้านตำรวจและการบริหารงานยุติธรรม แต่ทั้งนี้กฎหมายว่าด้วยการศาลยุติธรรมและกฎหมายวิธีพิจารณาความเป็นกฎหมายที่ใช้บังคับเหมือนกันหมดทุกมลรัฐ

การดำเนินคดีอาญาในประเทศเยอรมัน มีรูปแบบของหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ กล่าวคือ การดำเนินคดีอาญาของประเทศเยอรมันเป็นหน้าที่ของรัฐ และถือว่ารัฐเป็นผู้เสียหาย โดยพนักงานเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้มีอำนาจดำเนินคดีอาญา คือ อัยการ ซึ่งทำหน้าที่สอบสวนฟ้องร้อง อันเป็นหลักเกณฑ์ของระบบอัยการที่สมบูรณ์ โดยแบบอัยการดังกล่าวนี้ได้รับอิทธิพลมาจากแนวคิดของประเทศฝรั่งเศส²⁶ ซึ่งอัยการของประเทศฝรั่งเศสได้เป็นแบบอย่างของอัยการในประเทศอื่นๆ ในภาคพื้นยุโรปตลอดจนอัยการของประเทศเยอรมันในเวลาต่อมา ทั้งนี้เพื่อปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องของการดำเนินคดีอาญาระบบไต่สวน จึงได้แยกหน้าที่สอบสวนฟ้องร้องและหน้าที่พิจารณาพิพากษาออกจากกัน โดยให้ศาลซึ่งเป็นองค์กรในการดำเนินคดีอาญาดังเดิมยังคงรับผิดชอบเฉพาะการพิจารณาพิพากษาคดี ส่วนการสอบสวนฟ้องร้องก็ให้อัยการ ซึ่งเป็นองค์กรในการดำเนินคดีอาญาที่จัดตั้งขึ้นใหม่เป็นผู้รับผิดชอบ เพื่อสร้างความสมดุลระหว่างอำนาจของศาลกับอัยการอีกทั้งเพื่อเสริมให้การพิจารณาพิพากษาเกิดความยุติธรรมมากขึ้น และในขณะเดียวกันก็ให้ผู้ถูกกล่าวหา (ผู้ต้องหาหรือจำเลย) มีสิทธิในการแก้ข้อหาและต่อสู้คดีตลอดจนห้ามการดำเนินคดีที่มีชอบ อันเป็นการยกฐานะของผู้ถูกกล่าวหาขึ้นเป็นประธานในคดีดังกล่าว ซึ่งเรียกว่า “การดำเนินคดีอาญาแบบกล่าวหา” (Akkusationsprozess)²⁷

3.2.2 ผู้มีบทบาทในการดำเนินคดีอาญา

ประเทศเยอรมันถือว่าการดำเนินคดีอาญาเป็นหน้าที่ของรัฐ ดังนั้นผู้มีบทบาทหลักในการดำเนินคดีอาญาคือพนักงานอัยการ โดยมีข้อยกเว้นให้เอกชนผู้เสียหายสามารถฟ้องคดีได้อย่างจำกัด

1) การดำเนินคดีอาญาของอัยการ

การดำเนินคดีอาญาชั้นสอบสวนและฟ้องร้อง (Vorverfahren) ในประเทศเยอรมันเป็นกระบวนการดำเนินคดีอาญากระบวนการเดียวที่แบ่งแยกไม่ได้ กล่าวคือ การดำเนินคดีอาญาชั้นสอบสวนฟ้องร้องทั้งหมดอยู่ในความรับผิดชอบของอัยการฝ่ายเดียว ซึ่งเริ่มตั้งแต่เมื่อทราบว่ามีกรกระทำผิดอาญาเกิดขึ้นจนถึงการฟ้องร้องหรือไม่ฟ้องร้องผู้ต้องหา นั้น โดยอัยการมีอำนาจหน้าที่ในการเริ่มคดีเองได้ หรืออาจให้ตำรวจดำเนินการให้ ซึ่งตำรวจทำหน้าที่ต้องติดตาม

²⁶ คณิต ฒ นคร ฉ (2533). “อัยการเยอรมันและการดำเนินคดีอาญาของอัยการเยอรมันก่อนฟ้อง.” อัยการกับการสอบสวนคดีอาญา รวมบทความเกี่ยวกับการสอบสวนคดีอาญาในนานาประเทศ. หน้า 77.

²⁷ คณิต ฒ นคร ก เล่มเดิม. หน้า 12.

การกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้นและต้องกระทำการทุกอย่างโดยไม่ชักช้าเพื่อป้องกันมิให้คดีมีคืบไป ทั้งนี้ตำรวจมีหน้าที่ช่วยเหลืออัยการ²⁸ ในกรณีที่ตำรวจเริ่มดำเนินการสอบสวนคดีใดขึ้นเองก่อน ตำรวจต้องรายงานสิ่งที่ได้กระทำไปให้อัยการทราบโดยเร็ว เนื่องจากตำรวจไม่มีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินการสอบสวนคดีได้เองโดยลำพังจนเสร็จสิ้นการสอบสวน หากให้ตำรวจมีอำนาจหน้าที่สอบสวนคดีได้เองโดยลำพัง อาจส่งผลทำให้ตำรวจใช้อำนาจดังกล่าวโดยมิชอบ ตลอดจนไม่มีการถ่วงดุลต่างองค์กรอันเป็นผลกระทบกระเทือนต่อสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาและทำให้ตำรวจเกิดการทุจริตต่อหน้าที่ ดังนั้น จึงอาจสรุปได้ว่า ฐานะของตำรวจในทางคดีเป็นเพียงองค์กรที่ทำหน้าที่สอบสวนของอัยการเท่านั้น²⁹

อัยการจะขอความร่วมมือกับตำรวจก็ต่อเมื่อการใช้กำลังเจ้าหน้าที่ของตนหรือการขอให้อัยการอื่นช่วยดำเนินการให้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับการใช้มาตรการบังคับ จะไม่บรรลุผลอย่างมีประสิทธิภาพ จึงอาจกล่าวได้ว่าในประเทศเยอรมันนั้นเป็นระบบอัยการที่สมบูรณ์ ถือว่าการสอบสวนฟ้องร้องเป็นกระบวนการเดียวกันไม่อาจแยกได้และอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของอัยการเท่านั้น โดยมีการสอบสวนคดีอาญาได้อย่างกว้างขวางโดยสามารถรับคำร้องทุกข์ คำกล่าวโทษได้เอง แล้วดำเนินการสอบสวน หรือเข้าควบคุมการสอบสวนของตำรวจ หรือสั่งการแก่ตำรวจที่เห็นสมควรได้

อนึ่ง การดำเนินคดีอาญาของประเทศเยอรมันใช้หลักการดำเนินคดีอาญาตามกฎหมาย³⁰ กล่าวคือ อัยการมีหน้าที่ต้องดำเนินคดีทุกเรื่องที่สามารถกระทำได้ เมื่อมีเหตุอันควรว่ามีการกระทำความผิดเกิดขึ้น เพื่อป้องกันมิให้อัยการใช้ดุลพินิจปฏิเสธที่จะเป็นความผิดอุกฉกรรจ์ หรือ ความผิดอาญาที่มีโทษปานกลาง ในกรณีที่มิพยานหลักฐานเพียงพอที่จะเอาผิดผู้ต้องหาได้ หรือเพื่อมิให้อัยการใช้ดุลพินิจในการฟ้องหรือไม่ฟ้องคดีอาญามากเกินไปจนเป็นอันตรายต่อประชาชน และเพื่อป้องกันอัยการจากการแทรกแซงของการเมือง และเป็นการบังคับใช้กฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน ซึ่งเมื่อการสอบสวนปรากฏหลักฐานว่าผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำความผิด อัยการจะต้องดำเนินการฟ้องร้อง และการถอนฟ้องจะกระทำไม่ได้เช่นกันตาม “หลักเปลี่ยนแปลงไม่ได้” (Immutabilitätsprinzip)³¹ หลักดังกล่าวเป็นผลมาจากการที่กฎหมายบัญญัติอำนาจหน้าที่ของ

²⁸ คณิต ฌ นคร ฌ เล่มเดิม. หน้า 80.

²⁹ คณิต ฌ นคร ช (2523, ธันวาคม). “ความสัมพันธ์ระหว่างอัยการกับตำรวจในเยอรมัน.” วารสารอัยการ, 3, 36. หน้า 47.

³⁰ คณิต ฌ นคร ฌ เล่มเดิม. หน้า 77.

³¹ คณิต ฌ นคร ก เล่มเดิม. หน้า 203.

อัยการในการอำนวยความสะดวกเป็นธรรมแก่คู่ความทุกฝ่ายและถือว่าเป็นหลักประกันของหลักการ
ดำเนินคดีอาญาตามกฎหมาย

เมื่อมีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้นหรือสงสัยว่าได้มีการกระทำความผิดอาญาขึ้น
อัยการเยอรมันมีหน้าที่ค้นหาความจริง โดยการสืบสวนพฤติการณ์แห่งการกระทำความผิด ซึ่งมี
ตำรวจทำหน้าที่ติดตามการกระทำความผิดอาญาเพื่อทราบข้อเท็จจริงและต้องส่งเรื่องราวและ
สิ่งที่ได้จากการสอบสวนให้อัยการโดยไม่ชักช้า เพื่อจะพิจารณาการดำเนินคดีหรือวินิจฉัยคดีต่อไป
ทั้งนี้อัยการต้องสอบสวนทั้งข้อเท็จจริงที่เป็นผลร้ายและที่เป็นผลดีของผู้ต้องหา ตลอดจน
พฤติการณ์แวดล้อมต่างๆ ที่มีความหมายต่อการที่จะกำหนดโทษ

2) การดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหาย

ผู้เสียหายมีอำนาจฟ้องคดีอาญาในบางความผิดเท่าที่กฎหมายกำหนดไว้ มีเพียง
มาตรา 374 ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมัน ได้บัญญัติไว้เท่านั้น ความผิดอาญา
ที่ผู้เสียหายฟ้องได้นั้นเป็นความผิดซึ่งโดยมาก ได้แก่ ความผิดอาญาฐานบุกรุก คุมขัง หรือหมิ่น
ประมาท เป็ดจดหมายผู้อื่น ทำร้ายร่างกาย ชูเงินผู้อื่น ทำให้เสียทรัพย์ ความผิดอาญาบางฐาน
ตามกฎหมายว่าด้วยการแข่งขันทางการค้า กฎหมายสิทธิบัตร แบบแผน แบบเครื่องอุปโภค
เครื่องหมายความการค้า การเลียนแบบ และลิขสิทธิ์

สำหรับความผิดเหล่านี้ เอกชนผู้เสียหายสามารถฟ้องคดีดังกล่าวได้เอง โดยไม่ต้อง
รอให้อัยการสอบสวนหรือฟ้องคดีเสียก่อน อย่างไรก็ตามอัยการสามารถเข้าว่าคดีที่เอกชนผู้เสียหาย
ฟ้องเองดังกล่าวเมื่อใดก็ได้ หากเห็นว่าการกระทำดังกล่าวจะเป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ
หากอัยการเข้าว่าคดีเอง อัยการก็จะเป็นโจทก์รับผิดชอบในคดีโดยตรง โดยมีเอกชนผู้เสียหาย
เป็นโจทก์ร่วม ซึ่งเอกชนผู้เสียหายยังคงมีสิทธิในฐานะเป็นคู่ความ³²

ในความผิดบางฐานที่เกี่ยวกับประโยชน์ส่วนบุคคล เช่น ความผิดฐานก่อความ
ไม่สงบในเคหสถาน หมิ่นประมาท ลักพาเด็กอายุต่ำกว่า 16 ปี ลักผู้เยาว์หรือหญิง ทำร้ายร่างกาย
ผู้อื่นลักทรัพย์ในเคหะสถาน ฉ้อโกง ใช้นยานพาหนะโดยไม่มีอำนาจและทำให้เสียทรัพย์ แม้อัยการ
พิจารณาแล้วเห็นว่าความผิดดังกล่าวจะเป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ แต่อัยการจะฟ้องคดีเช่นนั้น
ได้ ต่อเมื่อเอกชนผู้เสียหายได้ร้องทุกข์ต่อตำรวจ อัยการ หรือศาลภายใน 3 เดือน นับแต่วันที่
ผู้เสียหายรู้ถึงการกระทำความผิดและรู้ตัวผู้กระทำความผิด หากอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้อง เอกชน
ผู้เสียหายอาจยื่นคำร้องคัดค้านคำสั่งไม่ฟ้องต่ออัยการสูงสุดแห่งรัฐนั้น แต่ไม่อาจอุทธรณ์คำสั่ง
ดังกล่าวต่อศาลได้

³² John H. Langbein. (1974). "Controlling Prosecutorial Discretion in Germany." pp. 461-462.

ดังนั้น โดยปกติทั่วไปการดำเนินคดีอาญาเป็นเรื่องของรัฐ ไม่ว่าเอกชนผู้เสียหายจะประสงค์ให้ดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดหรือไม่ รัฐโดยอัยการมีอำนาจหน้าที่โดยสมบูรณ์ตามกฎหมายที่จะดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำความผิด เว้นแต่ในความผิดบางประเภทและในบางกรณีต้องขึ้นอยู่กับความประสงค์ของเอกชนผู้เสียหายเป็นสำคัญ อัยการจึงสามารถดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำความผิดได้

ความผิดที่ต้องขึ้นอยู่กับความประสงค์ของเอกชนผู้เสียหาย เป็นสำคัญตามกฎหมายอาญาเยอรมัน มี 2 ประเภท คือ

1) ความผิดที่ผู้เสียหายต้องร้องทุกข์

ความผิดที่ผู้เสียหายต้องร้องทุกข์เทียบได้กับ “ความผิดอันยอมความได้” ตามกฎหมายอาญาของไทย และเมื่อมีการกระทำความผิดอาญาประเภทนี้เกิดขึ้น อัยการมีอำนาจทำการสอบสวนได้ก่อนที่เอกชนผู้เสียหายร้องทุกข์

2) ความผิดที่ผู้เสียหายต้องให้อำนาจ

เป็นความผิดที่ขึ้นอยู่กับความประสงค์ของผู้เสียหายในการที่จะให้ดำเนินคดีหรือไม่ กล่าวคือ ผู้เสียหายต้องมอบอำนาจให้อัยการดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดต่อตนก่อน จึงสามารถเริ่มทำการสอบสวนได้

ความผิดประเภทดังกล่าว เป็นความผิดที่ไม่ร้ายแรง เช่น ความผิดฐานทำร้ายร่างกาย ฆรากรรมและมีลักษณะในทางการเมืองที่มีผู้เสียหายเป็นบุคคลสาธารณะ (Public figure) เช่น ประมุขของรัฐ นายกรัฐมนตรี เป็นต้น³³

3.2.3 หลักการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่

การรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ (Das Wiederaufnahme eines Verfahrens) ข้อความทั่วไปกระบวนการในการรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ มีไว้เพื่อให้หลักการว่าด้วยความถูกต้องและความยุติธรรมในการพิจารณาคดีอาญารวมตลอดถึงความสงบสุขที่เกิดจากกฎหมาย (Rechtsfrieden) เป็นจริงขึ้นมาได้ การละเมิดต่อความเด็ดขาดของกฎหมาย บทบัญญัติตั้งแต่มาตรา 359 เป็นต้นไป (ยกเว้นกรณีของมาตรา 79 วรรค 1 BVerfG และมาตรา 18 ZEG) ได้กำหนดกรณีของการละเมิดต่อสภาพเด็ดขาดของกฎหมายไว้อย่างชัดเจนและเพื่อให้หลักการว่าด้วยความมั่นคงของกฎหมายไม่ถูกระทบกระเทือนมากนัก ขอบเขตของการใช้บทบัญญัติตั้งแต่ มาตรา 359 เป็นต้นไป จึงถูกจำกัดไว้อย่างเคร่งครัด โดยจำกัดเฉพาะกรณีที่จะทำให้หลักการว่าด้วยความยุติธรรมในแต่ละคดีนั้นเป็นสิ่งที่รับไม่ได้ หากยังคงไว้ซึ่งหลักการของสภาพเด็ดขาดของกฎหมาย³⁴

³³ คณิต ผนกร ช (2553). กฎหมายอาญาภาคทั่วไป. หน้า 389.

³⁴ Vgl. Fischer, stop, บทนำก่อนมาตรา 359, Rn. 1.

การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่มีเงื่อนไขว่าจะต้องมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดที่ฟ้องแล้ว (ein rechtskräftiges Sachurteil) (BGH NStZ 1994, 25; 1995, 221)³⁵

การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่มีได้ทั้งในกรณีที่เป็นผลดี (มาตรา 359) หรือเป็นผลร้าย (มาตรา 362) แก่ผู้ต้องคำพิพากษา (Verurteilten) เงื่อนไขของการยื่นคำร้องคือ การยื่นคำคัดค้าน (eine Beschwer) หากพนักงานอัยการไม่ได้เป็นผู้ยื่นคำร้องต่างหาก³⁶

ตามมาตรา 79 วรรค 1 BVerfG ได้บัญญัติเหตุของการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ในกรณีที่คำพิพากษาของศาล (das Urteil) ตัดสินโดยอาศัยบทบัญญัติของกฎหมายที่ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่าขัดต่อรัฐธรรมนูญ หรือคำพิพากษาของศาลได้ดีความกฎหมายที่เป็นการขัดกับรัฐธรรมนูญ

สำหรับกระบวนการพิจารณาใช้มาตรา 360, 361, 265, 366, 373a มาบังคับ (BGH 18, 339, 343=NJW 1963, 1364)³⁷

3.2.3.1 เงื่อนไขในการขอหรือฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่

1) เงื่อนไขในการขอหรือฟื้นคดีในทางที่เป็นคุณ

เงื่อนไขในการขอหรือฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ในทางที่เป็นคุณกับจำเลยบัญญัติอยู่ใน มาตรา 359³⁸ ดังนี้

“มาตรา 359 การรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ ในทางที่เป็นคุณแก่ผู้ที่ถูกตัดสินว่ากระทำความผิด

การรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ภายหลังมีคำพิพากษาถึงที่สุดในทางที่เป็นคุณแก่ผู้ที่ถูกตัดสินว่ากระทำความผิด ให้กระทำได้ในกรณีดังต่อไปนี้

(1) ถ้าเอกสารที่ใช้นำสืบว่าบุคคลนั้นมีความผิดในระหว่างการพิจารณาคดีนั้นเป็นเอกสารปลอม หรือคัดแปลงทำขึ้น

(2) ถ้าพยานบุคคลหรือพยานผู้เชี่ยวชาญเบิกความหรือให้ความเห็นเป็นโทษแก่จำเลย ได้ฝ่าฝืนต่อหน้าที่โดยผิดคำสาบาน หรือเจตนาเบิกความเท็จ

(3) ถ้าผู้พิพากษา หรือ ผู้พิพากษาสมทบ ซึ่งมีส่วนร่วมในการทำคำพิพากษามีความผิดเนื่องจากทุจริตต่อหน้าที่เกี่ยวกับคดีนั้น และถ้าการทุจริตนั้นมิได้มีเหตุมาจากบุคคลที่ถูกตัดสินว่ากระทำความผิด

³⁵ Vgl. Fischer, stop, บทนำก่อนมาตรา 359, Rn. 2.

³⁶ Vgl. Fischer, stop, บทนำก่อนมาตรา 359, Rn. 3.

³⁷ Vgl. Fischer, stop, บทนำก่อนมาตรา 359, Rn. 4.

³⁸ พัลลภ แพทย์ไชยวงษ์. เล่มเดิม. หน้า 59.

(4) ถ้าคำพิพากษาของศาลในคดีแพ่ง ซึ่งคำพิพากษาในคดีอาญาอยู่บนพื้นฐานของคดีแพ่งนั้น ถูกกลับโดยคำพิพากษาใหม่ซึ่งถึงที่สุด

(5) ถ้ามีข้อเท็จจริง หรือพยานหลักฐานทั้งที่เป็นของใหม่ หรืออาจเกี่ยวข้องกับพยานหลักฐานเดิม ซึ่งอาจพิสูจน์ความบริสุทธิ์และตัดสินให้จำเลยพ้นโทษ หรือได้รับโทษน้อยลง หรืออาจมีคำตัดสินที่แตกต่างออกไปเกี่ยวกับมาตรการป้องกันและคดีนี้

(6) ถ้าศาลสิทธิมนุษยชนแห่งสหภาพยุโรป พบว่ามีการละเมิดสนธิสัญญาสหภาพยุโรปว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน หรือพิธีสารของสนธิสัญญา และถ้าคำพิพากษาคัดสินโดยอิงจากการละเมิดสนธิสัญญาดังที่กล่าวมานี้”

มาตรา 359 บัญญัติกรณีของเหตุแห่งการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ที่เป็นผลดีแก่ผู้ถูกตัดสินลงโทษไว้เป็นกรณีๆ ไป ตามอนุมาตรา (1) (2) และ (5) ได้บัญญัติเหตุแห่งการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ไว้ในลักษณะสัมพัทธ์ (Relative Wiederaufnahmegründe)

กล่าวคือ เหตุแห่งการรื้อฟื้นคดีอาญาในกรณีดังกล่าวนี้ อาจเป็นเหตุที่เป็นผลร้ายหรือผลดีแก่ผู้ที่ถูกตัดสินว่ากระทำความผิด ส่วนอนุมาตรา (3) และ (4) ได้บัญญัติเหตุแห่งการรื้อฟื้นคดีอาญาไว้ในลักษณะเด็ดขาด (Absolute Wiederaufnahmegründe) เหตุแห่งการรื้อฟื้นในหลายๆ เหตุอาจเกิดขึ้นได้พร้อมๆ กัน³⁹

อย่างไรเป็นเอกสารปลอมนั้นเป็นไปตามหลักในเรื่องการปลอมเอกสารตาม มาตรา 267 เอกสารตามอนุมาตรา (1) รวมถึงการบันทึกข้อความ โดยการใช้วิธีการทางเทคนิคด้วย (Technische Aufzeichnungen) แต่การเขียนข้อความโกหก (Eine schriftliche Lüge) ไม่ถือว่าเป็นการปลอมเอกสาร เอกสารจะต้องถูกนำเข้าสู่อำนาจ และถูกนำมาวินิจฉัยเพื่อพิสูจน์ถึงข้อความในเอกสารนั้น การนำเอกสารเข้าสู่สำนวนความไม่จำเป็นต้องเป็นการกระทำความผิดทางอาญา (Eine Straftat) การนำเอกสารเข้าสู่สำนวนความโดยสำคัญผิด ก็ถือว่าเป็นการกระทำของอนุมาตรา (1) แล้วเอกสารที่ถูกนำมาใช้ให้เป็นผลร้ายแก่จำเลย ซึ่งสิ่งนี้จะต้องแสดงไว้ในคำร้อง⁴⁰

เหตุผลในการรื้อฟื้นคดีตามอนุมาตรา (2) คือการกระทำความผิดอาญาตาม มาตรา 153-155 และ 163 ประมวลกฎหมายอาญา (OLG Hamburg NJW 1969, 2159) ผู้เชี่ยวชาญ (Dem Dolmetscher) ด้วยปัญหาว่าคำให้การจะให้ไว้ในชั้นพิจารณาคดี (In der Hauptverhandlung) หรือการพิจารณาในชั้นอื่นๆ (In anderen Verfahrensabschnitten) นั้น ไม่ใช่ข้อสาระสำคัญ หากว่า คำให้การดังกล่าวได้ถูกนำเข้าสู่อำนาจพิจารณาคดี คำให้การดังกล่าวที่เป็นสิ่งที่ได้กระทำตามจริง

³⁹ Vgl. Fischer, §359, Rn. 1.

⁴⁰ Vgl. Fischer, §359, Rn. 2.

จะต้องถูกนำมาใช้ในการวินิจฉัยคดีและต้องนำไปสู่การตัดสินคดีที่เป็นผลร้ายแก่ผู้ที่ถูกพิพากษาว่ามีความผิด (BGH 31, 365, 371=NJW 1983, 424)⁴¹

ความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ ตามอนุมาตรา (3) หมายถึง การกระทำความผิดตามมาตรา 239, 240, 257, 331, 332, 336, 343, 344 ประมวลกฎหมายอาญา การกระทำความผิดดังกล่าว จะต้องมีความเกี่ยวข้องอยู่กับกระบวนการพิจารณาคดี หากการกระทำความผิดดังกล่าว ไม่มีความเกี่ยวข้องกับการพิจารณาคดีแล้ว ไม่อาจที่จะใช้สิทธิขอให้รื้อฟื้นคดีตามอนุมาตรา (3) นี้ได้ ไม่ถือว่าเป็นกรณีตามอนุมาตรา (3) หากว่า การกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ มีเหตุมาจากตัวผู้ที่ถูกตัดสินว่ากระทำความผิด หรือมาจากบุคคลที่สาม โดยผู้ที่ถูกตัดสินว่ากระทำความผิดได้ให้ความเห็นชอบด้วย ตามอนุมาตรา (3) ไม่ใช้รวมถึงบุคคลอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพิจารณาคดี (Andere Verfahrensbeteiligte)⁴²

การกลับคำพิพากษาของศาลในคดีแพ่ง (Aufhebung eines zivilgerichtlichen Urteils) ตามอนุมาตรา (4) รวมถึงคำพิพากษาของศาลแรงงาน, ศาลการเงิน, ศาลสังคม และศาลปกครอง คำพิพากษาคดีอาญาที่ตัดสินไป โดยอาศัยคำพิพากษาที่ถูกกลับเป็นหลัก (Gegründet) ในการตัดสินคดี เมื่อคำพิพากษาที่ถูกกลับนั้น ได้ถูกนำมาใช้ในการวินิจฉัยคดีอาญา ในกรณีที่เป็นพยานเอกสารหลักในคดี (Urkundliche Beweisgrundlage) อนุมาตรา (4) ไม่ใช้กับการเพิกถอนการกระทำในทางปกครอง (Aufgehobene Verwaltungsakte) (BGH 23, 86, 94 = NJW 1969, 2023) คำร้องขอให้รื้อฟื้นคดีต้องแสดงให้เห็นถึงความเกี่ยวพันกันระหว่างคำพิพากษาของศาลในคดีแพ่งที่มีต่อคำพิพากษาของศาลในคดีอาญา⁴³

ข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานใหม่ ตามอนุมาตรา (5) ปัญหาควรคิดข้อเท็จจริง ตามนัยของอนุมาตรา (5) มีความหมายกว้าง กล่าวคือ รวมถึงข้อเท็จจริงทุกๆ ชนิดที่มีความเป็นไปได้ว่าจะส่งผลแก่ผู้ที่ถูกตัดสินว่ากระทำความผิด แต่ไม่รวมถึงข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องเฉพาะกับกระบวนการพิจารณาที่ผิดพลาด (Verfahrensfehler)⁴⁴

พยานหลักฐานตามนัยของอนุมาตรา (5) หมายความว่าเฉพาะพยานหลักฐานตามรูปแบบของกระบวนการพิจารณาพิสูจน์พยานหลักฐานอย่างเคร่งครัด (Die formlichen Beweismittel des Strengbeweisverfahrens) ผู้ที่ถูกตัดสินว่ากระทำความผิดไม่ถือว่าเป็นพยานหลักฐาน (KG JR 1976, 76) ในกรณีของการพิสูจน์ข้อเท็จจริง โดยพยานบุคคลและพยานผู้เชี่ยวชาญนั้น

⁴¹ Vgl. Fischer, §359, Rn. 3.

⁴² Vgl. Fischer, §359, Rn. 4.

⁴³ Vgl. Fischer, §359, Rn. 5.

⁴⁴ Vgl. Fischer, §359, Rn. 6.

พยานหลักฐานหมายถึงตัวพยานบุคคลและพยานผู้เชี่ยวชาญ ไม่ใช่คำเบิกความของบุคคลดังกล่าว อย่างไรก็ตาม เนื้อหาของคำให้การที่เปลี่ยนแปลงไปก็ถือว่าเป็นข้อเท็จจริงใหม่ด้วย⁴⁵

ข้อเท็จจริงที่ต้องเป็นข้อเท็จจริงใหม่ หากว่าเป็นข้อเท็จจริงที่ศาลซึ่งตัดสินในคดีนั้น ไม่เคยรู้มาก่อน และด้วยเหตุนี้ ศาลจึงไม่อาจที่จะนำข้อเท็จจริงดังกล่าวมาพิจารณา ในขณะที่ตัดสินคดีได้ (OLG Düsseldorf NJW 1987, 2030) ไม่ถือว่าเป็นข้อสาระสำคัญว่า ผู้ที่ถูกตัดสินว่ากระทำความผิดจะรู้ถึงข้อเท็จจริงดังกล่าวหรือไม่ หรือศาลที่ตัดสินคดีนั้นจะต้องรู้ข้อเท็จจริงดังกล่าวจากในสำนวนหรือไม่ (OLG Frankfurt NJW 1978, 841) ข้อเท็จจริงที่เคยนำเสนอไว้แล้วในชั้นพิจารณาไม่ถือว่าเป็นข้อเท็จจริงใหม่ แม้ว่าข้อเท็จจริงดังกล่าวจะไม่เคยถูกนำมาพิจารณา เนื่องจากเป็นข้อเท็จจริงที่ขัดต่อหลักในมาตรา 261 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา⁴⁶

พยานหลักฐานถือว่าเป็นพยานหลักฐานใหม่ หากว่าเป็นพยานหลักฐานที่ศาลซึ่งได้ตัดสินคดีไม่เคยรู้มาก่อน หรือเมื่อพยานหลักฐานดังกล่าวไม่เคยถูกใช้มาก่อน พยานบุคคลถือว่าเป็นพยานหลักฐานใหม่ หากว่าพยานบุคคลดังกล่าวไม่เคยมาเบิกความในชั้นพิจารณา เป็นต้นว่า เพราะไม่อาจตามตัวพยานบุคคลดังกล่าวมาได้ (OLG Hamm NJW 1956, 803) เพราะไม่ปรากฏตัว (OLG Oldenburg MDR 1985, 518) ปฏิเสธที่จะให้การ (OLG Hamm JR 1981, 439) กรณีที่คำให้การที่เคยให้ไว้เป็นเสียงอื่น ถือว่าเป็นพยานหลักฐานใหม่เหมือนกัน (Ein anderes Beweisthema)⁴⁷

พยานผู้เชี่ยวชาญ ถือว่าเป็นพยานหลักฐานใหม่ หากว่าศาลได้ตัดสินคดีไป โดยใช้ความรู้ของตัวเอง โดยไม่ได้ฟังความเห็นของพยานผู้เชี่ยวชาญ หรือศาลได้ตัดสินคดีไป โดยไม่ได้นำความเห็นของผู้เชี่ยวชาญมาพิจารณาประกอบ พยานผู้เชี่ยวชาญคนอื่นที่เพิ่มเข้ามา (Ein weiterer Sachverständiger) โดยปกติแล้วไม่ถือว่าเป็นพยานหลักฐานใหม่ แม้ว่าจะมีความรู้ความเชี่ยวชาญมากกว่าคนเดิม⁴⁸

พยานวัตถุ ถือว่าเป็นพยานหลักฐานใหม่ หากว่าคำให้การของพยานบุคคลหรือพยานผู้เชี่ยวชาญที่ศาลใช้ในการตัดสินถูกหักล้าง หรือความน่าเชื่อถือถูกทำให้ลดน้อยลงโดยพยานวัตถุ (OLG Frankfurt NJW 1966, 2423) การที่แต่เดิมพยานวัตถุไม่ได้ถูกนำมาพิจารณานั้น

⁴⁵ Vgl. Fischer, §359, Rn. 7.

⁴⁶ Vgl. Fischer, §359, Rn. 8.

⁴⁷ Vgl. Fischer, §359, Rn. 9.

⁴⁸ Vgl. Fischer, §359, Rn. 10.

ไม่ถือว่าเป็นพยานหลักฐานใหม่ เอกสาร ก็ถือว่าเป็นพยานหลักฐานใหม่ หากว่าเอกสารดังกล่าว อยู่ในสำนวนความแต่ศาลไม่เคยนำมาพิจารณา⁴⁹

ข้อเท็จจริง หรือพยานหลักฐานใหม่เป็นเงื่อนไข ของการที่จะยื่นคำร้องขอให้ พิจารณาคดีใหม่ ซึ่งข้อเท็จจริง หรือพยานหลักฐานที่ใหม่นั้นจะต้องเป็นสิ่งที่มิได้อยู่ โดยช่วงเวลาที่ใช้ ในการวินิจฉัยว่าเป็นข้อเท็จจริง หรือพยานหลักฐานที่ใหม่นั้น คือช่วงเวลาของการอ่านคำพิพากษา (Urteilserlasses)⁵⁰

อนุมาตรา (5) เป็นกรณีของเหตุหลักการหรือฟื้นคดีที่สัมพันธ์ (Ein relative Wiederaufnahmegrund) ดังนั้น การที่จะยื่นคำร้องขอให้หรือฟื้นคดีนั้น นอกจากข้อเท็จจริงหรือ พยานหลักฐานต้องเป็นข้อเท็จจริง หรือพยานหลักฐานที่ใหม่แล้ว เมื่อนำมาพิจารณาประกอบกับผล ของการพิสูจน์ข้อเท็จจริงอื่นๆ ที่เคยทำมาซึ่งต้องเป็นข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานที่มีความ เหมาะสมในอันที่จะนำไปสู่ผลตามที่ระบุไว้ในอนุมาตรา (5) ที่เป็นผลดีแก่ผู้ที่ถูกศาลตัดสินว่า เป็นผู้กระทำความผิดด้วย

ข้อเท็จจริงที่มีความเหมาะสมในการที่จะนำไปสู่การยกฟ้อง หมายถึง ข้อเท็จจริงทุกประเภทที่ตัดการเป็นผู้กระทำความผิด หรือเป็นเหตุให้ผู้กระทำความผิดมีอำนาจที่จะกระทำได้ โดยปริยาย ทำให้ไม่สามารถดำเนินผู้กระทำได้ หรือเป็นเหตุตัดการลงโทษ (Strafausschließungsgründe)

ในกรณีของพยานหลักฐานใหม่ขึ้นอยู่กับว่าพยานหลักฐานดังกล่าว ไม่ถูกนำเข้าสู่สำนวนเพื่อพิสูจน์ข้อเท็จจริงที่จะนำไปสู่การยกฟ้องหรือไม่

การยุติกระบวนการพิจารณา (Eine Verfahrenseinstellung) เนื่องจากการขาด เงื่อนไขของการดำเนินคดี (Prozeßvoraussetzungen) ที่เกี่ยวข้องกับการทำความผิดโดยตรง โดยเฉพาะอย่างยิ่งคำร้องทุกข์ (OLG Bamberg NJW 1955, 1122) ถือว่ามีผลเช่นเดียวกันกับการ พิพากษายกฟ้อง⁵¹

คำร้องขอให้หรือฟื้นคดีเพื่อให้การลงโทษลดน้อยลงนั้น จะทำได้ก็ด้วยการ ขอให้การรับโทษหนักเบาลง (Die Herabsetzung der Hauptstrafe) ในกรณีของกรรมเดียวผิด กฎหมายหลายบท ก็เป็นไปตามหลักในมาตรา 52 ประมวลกฎหมายอาญา คือกฎหมายที่มีโทษ หนักที่สุด บทบัญญัติของกฎหมายที่มีโทษเบาลงนั้น หมายถึง บทบัญญัติของกฎหมายที่โดยรวมแล้ว

⁴⁹ Vgl. Fischer, §359, Rn. 11.

⁵⁰ Vgl. Fischer, §359, Rn. 12.

⁵¹ Vgl. Fischer, §359, Rn. 13.

มีโทษเบากว่า อย่างไรเป็นบทบัญญัติของกฎหมายที่มีโทษเบากว่าเป็นไปตามมาตรา 2 (3) ประมวลกฎหมายอาญา⁵²

ในกรณีของวิธีการเพื่อความปลอดภัย (มาตรา 61 ประมวลกฎหมายอาญา) การตัดสินใจที่เปลี่ยนไปอย่างสำคัญ (Wesentlich anders wire entschieden) เมื่อวิธีการเพื่อความปลอดภัยถูกยกเลิก ถูกจำกัดการใช้ลงอย่างมาก หรือถูกแทนที่โดยวิธีการเพื่อความปลอดภ้ยประการอื่นที่เบากว่าอนุมาตรา (5) ไม่รวมถึงกรณีของโทษอาญาข้างเคียง (Nebenstrafen) และผลอาญาข้างเคียง (Nebenfolgen)⁵³

2) เงื่อนไขในการขอหรือฟื้นคดีในทางที่เป็นโทษ

เงื่อนไขในการขอหรือฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ในทางที่เป็นโทษกับจำเลยนั้น บัญญัติอยู่ใน มาตรา 362⁵⁴ ดังนี้

“มาตรา 362 การขอหรือฟื้นคดีในทางที่เป็นโทษแก่จำเลย การขอหรือฟื้นคดีในทางที่เป็นโทษแก่จำเลย ภายหลังมีคำพิพากษาถึงที่สุด ให้ทำได้ในกรณีดังต่อไปนี้

- (1) ถ้าเอกสารที่นำสืบในการพิจารณาคดีหลักเป็นคุณแก่จำเลย ซึ่งแท้จริงแล้วเป็นเอกสารปลอม หรือตัดแปลงทำขึ้น
- (2) ถ้าพยานบุคคลหรือพยานผู้เชี่ยวชาญเบิกความหรือให้ความเห็นเป็นคุณแก่จำเลย ได้ฝ่าฝืนต่อหน้าที่โดยผิดคำสาบาน หรือเจตนาเบิกความเท็จ
- (3) ถ้าผู้พิพากษา หรือผู้พิพากษาสมทบ ซึ่งมีส่วนร่วมในการทำคำพิพากษามีความผิดเนื่องจากทุจริตต่อหน้าที่เกี่ยวกับคดีนั้น
- (4) ถ้าบุคคลที่ถูกตัดสินให้พ้นผิดนั้นได้ให้การรับสารภาพที่น่าเชื่อว่าเป็นความจริง ทั้งภายในหรือภายนอกศาลว่าเขาได้กระทำความผิดอาญา”

มาตรา 362 เป็นข้อยกเว้นของหลักห้ามการลงโทษซ้ำสอง (Eine Ausnahme vom Verbot der Doppelbestrafung) ซึ่งข้อห้ามดังกล่าว ไม่ห้ามการที่พนักงานอัยการ ซึ่งเป็นผู้มีสิทธิยื่นคำร้องขอหรือฟื้นคดี ทำการสืบสวนสอบสวนคดีใหม่ และในกรณีที่มีข้อเท็จจริงเพียงพอที่จะทำการขอหรือฟื้นคดีแล้ว ก็ถือว่าเป็นหน้าที่ของพนักงานอัยการตามมาตรา 152 วรรค 2 (จากหลักการฟ้องคดีตามกฎหมาย) ที่จะต้องทำการสืบสวนสอบสวน และยื่นคำร้องขอหรือฟื้นคดี โจทก์ร่วมสามารถยื่นคำร้องได้ เฉพาะกรณีที่ได้รับอนุญาตให้เข้าเป็นโจทก์ร่วมแล้ว

⁵² Vgl. Fischer, §359, Rn. 14.

⁵³ Vgl. Fischer, §359, Rn. 15.

⁵⁴ พัลลภ แพทย์ไชยวงษ์. เล่มเดิม. หน้า 64.

การที่คดีขาดอายุความฟ้องร้อง (Die Strafverfolgungsverjährung) ไม่เป็นเหตุให้ไม่อาจรื้อฟื้นคดีตามมาตรา 362 (OLG Nürnberg NStZ 1988, 555; aA BGH GA 1974, 154; OLG Düsseldorf NJW 1998, 2251)⁵⁵

เหตุแห่งการขอให้รื้อฟื้นคดีตามอนุมาตรา (1)-(3) เป็นเหตุอันเดียวกับมาตรา 359 อนุมาตรา (1)-(3) อย่างไรก็ดีตาม จำเลยจะต้องไม่ได้มีส่วนในการทำให้เกิดการละเมิดต่อหน้าที่ (Die Pflichtverletzung) คำร้องขอให้รื้อฟื้นคดี อาจจะเป็นการโต้แย้งการยกฟ้องหรือโต้แย้งการลงโทษ ในกรณีที่คำร้องยื่นเพื่อโต้แย้งการลงโทษ ต้องนำบทบัญญัติมาตรา 363 มาใช้บังคับ

การรื้อฟื้นคดีตาม มาตรา 362 มีเงื่อนไขว่า ข้อผิดพลาดที่เกิดขึ้นส่งผลถึงคำพิพากษาที่เป็นผลคดีแก่จำเลย⁵⁶

ตามอนุมาตรา (4) มีเงื่อนไขว่า ต้องมีคำพิพากษายกฟ้อง (Einen Freispruch) นอกจากนี้ การลงโทษอาจเป็นการใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัยก็ได้⁵⁷

ถือว่าเป็นการให้การรับสารภาพ หากจำเลยยอมรับว่าได้กระทำความผิดตามที่โจทก์ฟ้องโดยสิ้นเชิง (Insgesamt) การโต้แย้งในเรื่องของการที่ผู้กระทำไม่มีอำนาจกระทำได้ (Rechtswidrigkeit) หรือการที่ไม่อาจตำหนิผู้กระทำได้ (Schuld) ไม่ถือว่าทำให้คำรับสารภาพเสียไปในกรณีที่ศาลยกฟ้องเพราะจำเลยมีอำนาจที่จะกระทำได้ หรือไม่อาจตำหนิการกระทำของจำเลยได้นั้น คำให้การรับสารภาพของจำเลย ก็จะต้องเป็นคำรับสารภาพในส่วนดังกล่าวจำเลยต้องให้การรับสารภาพหลังจากที่ศาลมีคำพิพากษาแล้ว เฉพาะตัวผู้ที่ถูกศาลตัดสินว่าเป็นผู้กระทำความผิดต้องเป็นผู้ให้การรับสารภาพ ไม่ใช่ผู้ร่วมกระทำความผิด (BayObLG 26, 172) คำให้การรับสารภาพจะต้องมีความน่าเชื่อถือ ปัญหาว่าคำให้การรับสารภาพจะน่าเชื่อถือหรือไม่ ศาลที่เป็นผู้พิจารณาการรื้อฟื้นคดี (Das Wiederaufnahmegericht) เป็นผู้วินิจฉัย⁵⁸

คำร้องขอให้รื้อฟื้นคดี ต้องมีรายละเอียดว่า คำให้การรับสารภาพได้ให้ไว้เมื่อใด และแก่ใคร ในคำร้องจะต้องมีรายละเอียดของคำให้การรับสารภาพ และแสดงให้เห็นถึงความน่าเชื่อถือของคำรับสารภาพ⁵⁹

⁵⁵ Vgl. Fischer, §362, Rn. 1.

⁵⁶ Vgl. Fischer, §362, Rn. 2.

⁵⁷ Vgl. Fischer, §362, Rn. 3.

⁵⁸ Vgl. Fischer, §362, Rn. 4.

⁵⁹ Vgl. Fischer, §362, Rn. 5.

3.2.3.2 ผู้มีสิทธิและผู้มีอำนาจในการขอรื้อฟื้นคดีอาญาชั้นพิจารณาใหม่

1) ผู้มีอำนาจในการขอรื้อฟื้นคดีในทางที่เป็นคุณ

บุคคลที่สามารถยื่นคำร้องขอรื้อฟื้นคดีชั้นพิจารณาใหม่ในทางที่เป็นคุณกับจำเลย ระบุไว้ใน มาตรา 361⁶⁰ ดังนี้

“มาตรา 361 การบังคับคดี และความตาย ไม่ใช่เหตุที่จะไม่ให้มีการรื้อฟื้นคดี

(1) คำร้องขอให้มีการรื้อฟื้นคดี ไม่อาจที่จะถูกห้ามได้โดยเหตุที่ได้มีการบังคับคดีอาญาไปแล้ว หรือโดยเหตุที่ผู้ที่ถูกศาลตัดสินว่าเป็นผู้กระทำความผิดได้ถึงแก่ความตาย

(2) ในกรณีนี้ ผู้ที่ถูกศาลตัดสินว่าเป็นผู้กระทำความผิดถึงแก่ความตาย คู่สมรส ผู้ที่ใช้ชีวิตอยู่ด้วยกัน ญาติ รวมตลอดถึงพี่น้องของผู้ตายมีสิทธิที่จะยื่นคำร้อง”

การรื้อฟื้นคดี มิใช่เพื่อที่จะช่วยแก้ไขชื่อเสียงของผู้ที่ถูกศาลตัดสินว่ากระทำความผิด ให้กลับคืนมาด้วย ด้วยเหตุนี้การที่ได้มีการบังคับคดีไปแล้ว หรือการที่ผู้ที่ถูกศาลตัดสินว่ากระทำความผิดได้ถึงแก่ความตายไปแล้ว จึงไม่เป็นเหตุที่จะมาขัดขวางคำร้องขอให้มีการรื้อฟื้นคดี

การบังคับคดีที่ขาดอายุความนั้น (Vollstreckungsverjährung) การยกโทษให้เป็นกรณีๆ ไป (Bengnadigung) การยกโทษให้เป็นการทั่วไป (Amnestie) ถือว่ามีลักษณะเดียวกันกับการบังคับคดี⁶¹

ความตาย หรือการสาบสูญ (Todeserklärung) ทำให้ไม่อาจรื้อฟื้นคดีตามมาตรา 362 (การรื้อฟื้นคดีที่เป็นผลร้ายแก่จำเลย) แต่ไม่เป็นเหตุขัดขวางการรื้อฟื้นคดีที่เป็นผลดีแก่ผู้ที่ถูกศาลตัดสินว่าเป็นผู้กระทำความผิด มาตรา 361 ไม่ใช่บังคับในกรณีที่จำเลยได้ถึงแก่ความตาย ก่อนที่จะมีคำพิพากษาถึงที่สุด (Vor Urteilsrechtskraft) (BGH NStZ 1983, 179) บุคคลที่มีสิทธิยื่นคำร้องขอให้รื้อฟื้นคดี เป็นไปตามที่ระบุไว้ในอนุมาตรา (2) นอกจากนี้พนักงานอัยการมีสิทธิที่จะยื่นคำร้องขอให้รื้อฟื้นคดีได้เสมอ ตัวแทนตามกฎหมาย (Gesetzliche Vertreter) และผู้ใช้อำนาจปกครองเด็ก (Erziehungsberechtigte) รวมทั้งสามีภริยาที่หย่าขาดจากกันแล้ว ไม่มีสิทธิในการยื่นคำร้องขอให้รื้อฟื้นคดี ตามอนุมาตรา (2) ใช้บังคับกับกรณีที่บุคคลใดก็ตามได้ถูกตัดสินว่าเป็นผู้กระทำความผิดในนามของผู้ที่ถึงแก่ความตายด้วย⁶²

⁶⁰ พัลลภ แพทย์ไชยวงษ์. เล่มเดิม. หน้า 66.

⁶¹ Vgl. Fischer, §361, Rn. 1.

⁶² Vgl. Fischer, §361, Rn. 2.

2) ผู้มีอำนาจในการขอหรือฟื้นคดีในทางที่เป็นโทษ

บุคคลที่สามารถยื่นคำร้องขอหรือฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ในทางที่เป็นโทษกับจำเลย คือพนักงานอัยการ ในกรณีที่มีข้อเท็จจริงเพียงพอที่จะทำการหรือฟื้นคดีแล้ว ก็ถือว่าเป็นหน้าที่ของพนักงานอัยการตามมาตรา 152 วรรค 2 (จากหลักการฟ้องคดีตามกฎหมาย) ที่จะต้องทำการสืบสวนสอบสวน และยื่นคำร้องขอหรือฟื้นคดี โจทก์ร่วมสามารถยื่นคำร้องได้เฉพาะกรณีที่ได้รับอนุญาตให้เข้าเป็นโจทก์ร่วมแล้ว⁶³

3.2.3.3 กระบวนการและวิธีการร้องขอหรือฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่

วิธีการและการยื่นคำร้องขอให้หรือฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ บัญญัติไว้ใน มาตรา 364, 364a, 364b, 365, 366⁶⁴

“มาตรา 364 การกล่าวอ้างการกระทำความผิดอาญา

การร้องขอหรือฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ จากข้อกล่าวหาว่าได้กระทำความผิดอาญา จะกระทำได้อีกต่อเมื่อการกระทำผิดดังกล่าวมีคำพิพากษาถึงที่สุดแล้ว หรือต่อเมื่อกระบวนการพิจารณาคดีอาญาไม่สามารถเริ่มได้เพราะเหตุผลอื่น แต่ไม่ใช่เพราะเหตุจากการขาดพยานหลักฐาน กรณีเช่นนี้ไม่สามารถร้องขอตามมาตรา 359 อนุมาตรา 5 ได้”

การแต่งตั้งทนายความให้กับจำเลย เพื่อนำไปสู่กระบวนการพิจารณาคำร้องขอหรือฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ บัญญัติไว้ในมาตรา 364a และ มาตรา 364b ดังนี้

“มาตรา 364a การแต่งตั้งทนายความให้จำเลย

ศาลที่มีอำนาจชี้ขาดให้หรือฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ตามคำร้องขอ จะต้องให้มีการแต่งตั้งทนายความฝ่ายจำเลยสำหรับการร้องขอหรือฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ เพื่อให้เป็นตัวแทนของผู้ที่ถูกตัดสินว่ามีความผิดซึ่งยังไม่มีทนายความ หากข้อเท็จจริงมีความซับซ้อน หรือตามกฎหมายกำหนดให้ต้องมีทนายความฝ่ายจำเลยเข้าร่วม”

“มาตรา 364b การแต่งตั้งทนายความฝ่ายจำเลยเพื่อเข้าสู่กระบวนการพิจารณา

1) ศาลที่มีอำนาจชี้ขาดให้หรือฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ตามคำร้องขอจะต้องแต่งตั้งทนายความฝ่ายจำเลยให้แก่บุคคลที่ถูกตัดสินว่ามีความผิดซึ่งยังไม่มีทนายความ เพื่อเข้าสู่การพิจารณาถ้า

(1) มีข้อเท็จจริงที่น่าเชื่อถือว่ามีกระบวนการที่พบหลักฐานหรือข้อเท็จจริงซึ่งอาจจะใช้เป็นพยานหลักฐานเพื่อยอมให้มีการร้องขอหรือฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ได้

⁶³ Vgl. Fischer, §362, Rn. 1.

⁶⁴ พัลลภ แพทย์ไชยวงศ์. เล่มเดิม. หน้า 67.

(2) เนื่องจากความซับซ้อนของข้อเท็จจริง หรือตามกฎหมาย กำหนดให้ต้องมีทนายความฝ่ายจำเลยเข้าร่วม และ

(3) บุคคลที่ถูกตัดสินว่ามีความผิด ไม่อยู่ในฐานะที่จะแต่งตั้งทนายความ โดยออกค่าใช้จ่ายด้วยตนเองได้ โดยไม่กระทบต่อค่าใช้จ่ายที่จำเป็นสำหรับตนเองหรือครอบครัว

ถ้าได้ตั้งทนายความให้แก่บุคคลที่ถูกตัดสินว่ามีความผิดแล้ว ภายใต้คำร้องขอศาลจะต้องมีคำสั่งว่าเงื่อนไขตามข้อ 1 ถึง 3 ของวรรคแรกมีอยู่ครบถ้วนแล้ว

2) มาตรา 117 อนุมาตรา (2)-(4) และมาตรา 118 อนุมาตรา (2) วรรคแรก วรรคสอง และวรรคสี่ ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ใช้บังคับโดยอนุโลมกับกระบวนการพิจารณาที่กำหนดการมีอยู่ของเงื่อนไขตามที่บัญญัติไว้ใน (1) วรรคแรก ข้อ 3”

การยื่นคำร้องขอหรือฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ สามารถนำบทบัญญัติในเรื่องการอุทธรณ์มาใช้ได้ ดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 365 ดังนี้

“มาตรา 365 กฎเกณฑ์ทั่วไปที่ใช้กับคำสั่ง
บทบัญญัติทั่วไปว่าด้วยการเยียวยาในทางกฎหมาย สามารถนำมาใช้ในการร้องขอหรือฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ได้”

รายละเอียดในคำร้อง ต้องกล่าวอ้างเหตุตามกฎหมายที่ยอมให้มีการร้องฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ได้ และแสดงพยานหลักฐานหรือข้อเท็จจริงที่สนับสนุนคำร้องนั้น ส่วนรูปแบบในการยื่นคำร้องต่อศาล สามารถยื่นคำร้องเป็นหนังสือ หรือด้วยวาจาให้เจ้าหน้าที่ศาล บันทึกไว้ก็ได้ ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 366 ดังนี้

“มาตรา 366 เนื้อหาและรูปแบบของคำร้อง

1) ในคำร้องขอหรือฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ ต้องแสดงเหตุผลตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมายรวมทั้งพยานหลักฐาน

2) จำเลย และบุคคลที่ระบุไว้ในมาตรา 361 อนุมาตรา 2 สามารถเสนอคำร้องได้ เพียงแต่มีการลงนามเป็นลายลักษณ์อักษรของที่ปรึกษาทนายความ หรือทนายความของจำเลย หรือแม้แต่ด้วยวาจาที่ได้จากการบันทึกของเจ้าหน้าที่ศาลก็ได้”

3.2.3.4 ผลเมื่อมีการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่

การยื่นคำร้องขอให้รื้อฟื้นคดี ไม่เป็นเหตุที่จะทำให้การบังคับตามคำพิพากษาของศาลหยุดลง แต่ศาลอาจเลื่อน หรือสั่งให้ระงับการบังคับคดีไว้ก่อนได้ ตามมาตรา 360⁶⁵ ดังนี้

“มาตรา 360 การบังคับคดียังคงดำเนินต่อไป

1) การยื่นคำร้องขอให้รื้อฟื้นคดีไม่เป็นผลให้การบังคับตามคำพิพากษาของศาลหยุดชะงัก

2) อย่างไรก็ตาม ศาลสามารถที่จะให้เลื่อน หรือระงับการบังคับคดีไว้ก่อนก็ได้ การบังคับคดีตามคำพิพากษาที่เลื่อนออกไปนั้น มีผลเริ่มแรกเมื่อมีคำสั่งให้รื้อฟื้นคดีตามมาตรา 370 (2) ไม่ใช่เมื่อมีการยื่นคำร้องขอให้รื้อฟื้นคดี หรือเมื่อมีคำสั่งอนุญาตตามมาตรา 368⁶⁶

เพื่อไม่ให้เคร่งครัดสำหรับบางกรณีจนเกินไปตามวรรค 2 ศาลสามารถที่จะเลื่อน หรือระงับการบังคับตามคำพิพากษาไว้ก่อนก็ได้ คำพิพากษาของศาลที่ตัดสินไปอาจจะเป็นกรณีของการใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัย ที่เป็นการจำกัดเสรีภาพ รวมถึงการห้ามประกอบอาชีพ แต่ไม่อาจเป็นกรณีขอยึดใบอนุญาตขับขี่ยรถยนต์ อำนาจของศาลอาจจะจำกัดอยู่เฉพาะแต่โทษทางอาญาประเภทใดประเภทหนึ่ง⁶⁷

การที่ศาลจะมีคำสั่งตาม (2) มีเงื่อนไขว่า จะต้องมีโอกาสอย่างเพียงพอที่จะมีการรื้อฟื้นคดี ในกรณีที่เงื่อนไขดังกล่าวหมดไป คำสั่งของศาลตาม (2) ก็สามารถที่จะถูกยกเลิกไปได้⁶⁸

ผลของคำพิพากษาที่รื้อฟื้นขึ้นพิจารณาใหม่

คำพิพากษาในคดีที่รื้อฟื้นขึ้นพิจารณาใหม่ หากเป็นการตัดสินให้พ้นโทษ จะต้องมีการตีพิมพ์ในราชกิจจานุเบกษา ในวารสารอื่นๆ ของศาล หรือในหนังสือพิมพ์ด้วย ตาม มาตรา 371 ข้อ 4 แต่หากเป็นการตัดสินให้ลงโทษ ผลของคำพิพากษาที่เป็นผลร้ายนี้ก็จะผูกพันจำเลยให้ต้องยอมรับบทลงโทษนั้น ตามมาตรา 373a ข้อ 1⁶⁹

“มาตรา 371 การยกคำร้องโดยไม่มีเหตุสมควร

4) การเพิกถอนคำพิพากษาตามคำร้องของผู้ร้องนี้ จะต้องประกาศในราชกิจจานุเบกษา และให้ศาลมีอำนาจใช้ดุลพินิจให้ประกาศในหนังสือพิมพ์ด้วย”

⁶⁵ แหล่งเดิม.

⁶⁶ Vgl. Fischer, §360, Rn. 1.

⁶⁷ Vgl. Fischer, §360, Rn. 2.

⁶⁸ Vgl. Fischer, §360, Rn. 3.

⁶⁹ พัลลภ แพทย์ไชยวงษ์. เล่มเดิม. หน้า 73.

“มาตรา 373a วิธีพิจารณาในกรณีมีคำสั่งลงโทษทางอาญา

1) การรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ โดยมีคำสั่งถึงที่สุดลงโทษทางอาญาแก่ผู้ที่ต้องคำพิพากษาลงโทษซึ่งเป็นผลร้ายแก่ผู้นั้น สามารถกระทำได้ ถ้ามีการนำข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานใหม่ เพียงอย่างเดียวหรือที่เกี่ยวข้องกับพยานหลักฐานที่มีมาก่อนมาพิสูจน์คำสั่งตัดสินลงโทษสำหรับความผิดอาญาร้ายแรงได้”

3.3 ประเทศญี่ปุ่น

3.3.1 หลักการดำเนินคดีอาญาของประเทศญี่ปุ่น

การดำเนินคดีอาญาของประเทศญี่ปุ่นในช่วงต้นศตวรรษที่ 8 นั้นได้รับอิทธิพลมาจากประเทศจีน เริ่มคดีโดยการร้องทุกข์ของเอกชนซึ่งเป็นผู้เสียหาย การดำเนินคดีเป็นหน้าที่ของผู้พิพากษา อาศัยคำรับสารภาพของจำเลยหรือคำให้การพยานตลอดจนการใช้วิธีทรมานเพื่อให้รับสารภาพ ต่อมาในสมัยราชวงศ์เมจิ (Meiji Restoration) ค.ศ. 1868 ญี่ปุ่นได้รับอิทธิพลจากกฎหมายในประเทศภาคพื้นยุโรป ซึ่งถือหลักว่า “คำตัดสินควรอาศัยพยานหลักฐาน” (All crimes shall be adjudicated on the basis of evidence) จึงได้มีการยกเลิกวิธีการทรมานโดยสิ้นเชิงในปี ค.ศ. 1879 และในปี ค.ศ. 1872 ได้จัดให้มี “อัยการ” เป็นผู้รับผิดชอบในการสอบสวนฟ้องร้อง โดยเป็นผู้ดำเนินคดีในนามของรัฐ ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากประเทศฝรั่งเศส มีการจัดทำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ค.ศ. 1922 โดยได้รับอิทธิพลมาจากเยอรมัน ต่อมาหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งประเทศญี่ปุ่นพ่ายแพ้สงคราม จึงได้เปลี่ยนแปลงกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยนำแนวคิดเรื่อง Due Process มาใช้โดยกำหนดหลักประกันสิทธิเสรีภาพขั้นมูลฐานของประชาชนไว้อย่างชัดเจน ทั้งนี้ภายใต้อิทธิพลของระบบกฎหมายแองโกลอเมริกา (Anglo-America) ประเทศญี่ปุ่นจึงเป็นประเทศที่มีจุดเด่นของระบบกฎหมายทั้งสองระบบ กล่าวคือ ระบบ Civil law และระบบ common law อยู่ด้วยกัน ในปัจจุบันญี่ปุ่นใช้ระบบการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ

3.3.2 ผู้มีบทบาทในการดำเนินคดีอาญา

เจ้าหน้าที่หลักในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของญี่ปุ่น ได้แก่ ตำรวจ พนักงานอัยการ และศาลยุติธรรม ซึ่งจะมีโครงสร้างอำนาจหน้าที่แตกต่างกันไป กล่าวคือ ศาลยุติธรรมเป็นหน่วยงานอิสระ ไม่ขึ้นกับฝ่ายบริหาร มิได้สังกัดอยู่ในกระทรวงยุติธรรม ตำรวจขึ้นกับท้องถิ่น ส่วนหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมอื่น รวมทั้งสำนักงานอัยการเป็นหน่วยงานสังกัดกระทรวงยุติธรรม โดยอัยการของประเทศญี่ปุ่นจะมีบทบาทอย่างสูงในกระบวนการยุติธรรมและ

ดำรงตำแหน่งสำคัญๆ ในกระทรวงยุติธรรม⁷⁰ ญี่ปุ่นใช้ระบบการฟ้องคดีอาญาโดยรัฐ⁷¹ เฉพาะอัยการเท่านั้นมีอำนาจฟ้องคดีอาญา ผู้เสียหายฟ้องคดีเองไม่ได้

สำนักงานอัยการของญี่ปุ่นมีอธิบดีอัยการ (Prosecutor-General) เป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุด โดยสำนักงานอัยการแต่ละลำดับชั้นจะรับผิดชอบต่องานศาลในแต่ละลำดับชั้น กล่าวคือ

1) สำนักงานอัยการสูงสุด (The Supreme Public Prosecutors Office) รับผิดชอบงานในศาลสูงสุดหรือศาลฎีกา (Supreme Court)

2) สำนักงานอัยการชั้นสูงหรือชั้นอุทธรณ์ (High Public Prosecutors Offices) รับผิดชอบงานในศาลสูงหรือศาลอุทธรณ์ (High Court)

3) สำนักงานอัยการชั้นต้นประจำเขต (District Public Prosecutors Offices) รับผิดชอบงานในศาลชั้นต้นประจำเขต (District Court) หรือศาลครอบครัว (Family Court)

4) สำนักงานอัยการท้องถิ่น หรือสำนักงานอัยการศาลแขวง (Local Public Prosecutors Office) รับผิดชอบงานในศาลแขวง (Summary Courts)

สำนักงานอัยการนับได้ว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของกระทรวงยุติธรรมญี่ปุ่น โดยอัยการจะเข้ามามีบทบาทในคดีอาญาตั้งแต่เริ่มมีการกระทำความผิดอาญาจนกระทั่งบังคับตามคำพิพากษา อัยการปฏิบัติภารกิจหลัก 5 ประการ คือ

1) สืบสวนสอบสวนและดำเนินการเกี่ยวกับคดีอาญาที่เสนอต่ออัยการ โดยเจ้าพนักงานตำรวจ

2) สืบสวนสอบสวนและดำเนินการเกี่ยวกับคดีอาญาที่เอกชนได้ร้องทุกข์หรือกล่าวโทษต่ออัยการหรือที่อัยการได้ทราบมาไม่ว่าจะโดยทางใด

3) ฟ้องคดีอาญาต่อศาล อำนาจฟ้องผู้ต้องหาเป็นของอัยการเพียงองค์กรเดียว ตำรวจหรือผู้เสียหายไม่อาจฟ้องคดีเองได้ หลักเกณฑ์ในการพิจารณาฟ้องคดีหรือไม่ฟ้องคดีนั้นใช้หลักปราศจากความสงสัย ดังนั้น อัตราการยกฟ้องในประเทศญี่ปุ่นจึงต่ำมาก

4) ดำเนินการดูแลให้การบังคับตามคำพิพากษาของศาลให้เป็นไปโดยถูกต้องภายหลังศาลพิพากษา อัยการมีบทบาทที่สำคัญ คือ การสั่งการเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ในการบังคับตามคำพิพากษาของศาลนับแต่โทษปรับจนถึงประหารชีวิต หากปราศจากคำสั่งดังกล่าว การบังคับ

⁷⁰ ชาญูเซวานัน ไชยานุกิจ และศิริระ บุญภินันท์. (2541, มิถุนายน). “โครงสร้างกระทรวงยุติธรรมและงานอัยการของญี่ปุ่น.” *บทบัญญัติ*, 54, 2. หน้า 145.

⁷¹ ศิริระ บุญภินันท์. (2541, มิถุนายน). “การควบคุมดุลพินิจอัยการในประเทศญี่ปุ่น.” *วารสารกฎหมายสุโขทัยธรรมาธิราช*, 10, 1 หน้า 93-101.

คดีมีอาจกระทำได้ และเมื่อเกิดปัญหาในชั้นบังคับคดี อัยการจะเป็นผู้วินิจฉัยดำเนินการแล้ว เสนอรายงานต่อศาลเพื่อขอความเห็นชอบต่อไป

5) ปฏิบัติการอื่นๆ ในฐานะผู้แทนหรือผู้รักษาผลประโยชน์ของมหาชน⁷²

ปัจจุบันพนักงานอัยการมีหน้าที่ในการสอบสวนอย่างไม่จำกัด กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของญี่ปุ่นเปิดช่องให้มีการร้องทุกข์กล่าวโทษต่อพนักงานอัยการได้ และพนักงานอัยการมีอำนาจเริ่มคดีเองได้แม้จะไม่มีผู้ร้องทุกข์กล่าวโทษ หากอัยการได้ทราบคดีไม่ว่าโดยทางใดก็ตาม ที่มีเหตุอันสมควรเชื่อว่าได้มีการกระทำความผิดเกิดขึ้น อัยการจะดำเนินการสืบสวนสอบสวนคดีนั้นเอง จนเสร็จการ หรืออาจสั่งให้ตำรวจช่วยเหลือ หรือร่วมมือในการสอบสวนหรือส่งเรื่องให้ตำรวจดำเนินการสืบสวนสอบสวนจนเสร็จการก็ได้⁷³

จากแนวความคิดทางทฤษฎีที่ถือว่า อำนาจสอบสวนและฟ้องร้องคดีเป็นอำนาจอันมิอาจแบ่งแยกได้ (Inseparable authority) เพราะการฟ้องคดีต้องอาศัยข้อเท็จจริงที่ได้จากการสืบสวนและสอบสวนเป็นปัจจัยสำคัญ การสืบสวนสอบสวนเป็นวิธีการแสวงหาพยานหลักฐานและรวบรวมพยานหลักฐานจึงเป็นเพียงเครื่องมือ (Instrument) ของการฟ้องร้องดำเนินคดีกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศญี่ปุ่นจึงกำหนดให้อัยการซึ่งเป็นผู้ที่มีหน้าที่ฟ้องคดีต่อศาลมทบทาในการตรวจสอบและควบคุมการสืบสวนสอบสวนคดีอาญาด้วย ทั้งนี้เพราะในชั้นพิจารณาคดีอัยการเป็นผู้วิพากษ์การพิสูจนความผิดของจำเลยโดยปราศจากข้อสงสัย อัยการจึงควรรู้ถึงวิธีการสอบสวนเพื่อจะได้มีคำสั่งในคดีได้โดยถูกต้อง และสามารถตรวจสอบการสอบสวนของตำรวจได้ หากอัยการไม่อาจสอบคำให้การพยานหรือรวบรวมพยานหลักฐานได้โดยอิสระแล้ว อัยการจำต้องอาศัยหลักฐานของตำรวจทั้งหมด ซึ่งการสอบสวนของตำรวจนั้นเป็นพยานบอกเล่าสำหรับอัยการทำให้อัยการไม่อาจแก้ไขข้อบกพร่องที่เกิดจากการสอบสวนของตำรวจได้⁷⁴

ในระบบของประเทศญี่ปุ่นนั้น อัยการจะตรวจสอบการสอบสวนของตำรวจอย่างเข้มงวด โดยใช้มาตรฐานเช่นเดียวกับคำพิพากษาของศาล ลักษณะที่สำคัญที่สุดของการสืบสวนสอบสวนคดีอาญาก็คือ การพยายามปกป้องคุ้มครองสิทธิเสรีภาพอันพึงมีพึงได้ของผู้ต้องหา โดยถือว่าการทำให้บุคคลต้องตกอยู่ในฐานะผู้ต้องหา เป็นการถูกลิดรอนสิทธิเสรีภาพอย่างหนึ่ง การควบคุมตัวผู้ต้องหาจึงต้องทำเพียงเท่าที่จำเป็นเท่านั้น การสืบสวนสอบสวนต้องไม่เพียงแต่

⁷² ทวีศักดิ์ ฌ ตะกั่วทุ่ง. (ม.ป.ป.). “งานอัยการของประเทศญี่ปุ่น.” รวมบทความเกี่ยวกับการสอบสวนคดีอาญาในนานาประเทศ. หน้า 86-87.

⁷³ Atsushi Nagashima. (1976). *The Accused and society*. p. 547.

⁷⁴ ชาญเชาวน์ ไชยยานุกิจ และศิริระ บุญภินันท์. เล่มเดิม. หน้า 152-153.

เพื่อให้ได้พยานหลักฐานที่จะเอาผิดกับผู้ต้องหาเท่านั้น แต่รวมถึงพยานหลักฐานที่เป็นคุณแก่ผู้ต้องหาด้วย

นอกจากนั้นเมื่อใดก็ตามที่เกิดความกลัวว่าพนักงานสอบสวนจะละทิ้งคดีหรือไม่ดำเนินการสอบสวนคดี เนื่องจากอิทธิพลทางการเมือง อัยการจะเป็นผู้เข้ามาดำเนินคดีเอง⁷⁵

อัยการของประเทศญี่ปุ่นจะได้รับการฝึกฝนให้มีความชำนาญเป็นอย่างดีในการสอบสวนคดีและสามารถคัดเลือกพยานหลักฐานต่างๆ ที่มีความจำเป็นและมีความสำคัญขึ้นสู่การพิจารณาคดีของศาล ซึ่งเป็นความพยายามที่ต้องการจะแสดงให้เห็นว่าประชาชนเกิดความมั่นใจในกฎหมายและการบังคับใช้กฎหมาย รวมทั้งเป็นการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้รู้สึกว่าได้ได้รับความคุ้มครองอย่างเสมอภาคกันภายใต้กฎหมาย⁷⁶

ภายหลังการพัฒนาอำนาจในการสอบสวนของอัยการ ได้มีการจัดตั้งหน่วยงานสอบสวนพิเศษ (Special Investigation Department: SID) ขึ้นในสำนักงานอัยการจังหวัดบางจังหวัด เช่น โตเกียว โอซากา และนาโกยา เป็นต้น โดยมีหน้าที่สืบสวนสอบสวนคดีที่มีความสลับซับซ้อนคดีที่เกี่ยวกับอาชญากรรมทางเศรษฐกิจ คดีที่มีผู้มีอิทธิพลเข้ามาเกี่ยวข้อง

3.3.3 หลักการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่

ระบบกฎหมายนั้นจะมั่นคงน่าเชื่อถือได้ ก็ต่อเมื่อคำตัดสินพิจารณาคดีเมื่อถึงที่สุดแล้วไม่ถูกยกเป็นประเด็นที่จะนำมาโจมตีกันอีก อย่างไรก็ดี ย่อมเป็นการฝ่าฝืนต่อกระบวนการยุติธรรมในการที่จะยึดมั่นอยู่กับหลักนี้ ถ้าหากมีข้อผิดพลาดเกิดขึ้นในข้อเท็จจริง⁷⁷ ในคำพิพากษานั้นด้วยเหตุนี้การพิจารณาใหม่ในกรณีพิเศษ จึงได้ถูกจัดเตรียมขึ้นในรูปแบบของ การรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ เนื่องจากกระบวนการนี้จะได้รับการยอมรับก็ต่อเมื่อ การพิจารณาถึงที่สุดมีผลบังคับ ฉะนั้นในหัวข้อนี้จะอธิบายถึงการบังคับให้เป็นไปตามคำชี้ขาดของศาล⁷⁸

กระบวนการรื้อฟื้นคดี (Wiederaufnahme des Verfahrens; revision) เป็นหลักที่วางไว้เพื่อเป็นเครื่องมือในการตรวจสอบการตัดสินที่ไม่ถูกต้องตามข้อเท็จจริง ซึ่งกระบวนการนี้ชี้ให้เห็นถึงความขัดแย้ง และความสอดคล้องกันระหว่างข้อเท็จจริงกับที่พิจารณาได้ความ ซึ่งถูกรวบรวมและถูกนำมาใช้ในการพิจารณาทั้งหมด ซึ่งแตกต่างกับการร้องขอโดยทั่วไป

ทฤษฎีของฝรั่งเศสและเยอรมันมีความแตกต่างกันในการรื้อฟื้นคดี ระบบของฝรั่งเศสสามารถรื้อฟื้นได้ในทางที่เป็นคุณกับจำเลย แต่ระบบของเยอรมันนอกจากจะสามารถรื้อฟื้นคดีขึ้น

⁷⁵ Dando Shigemitsu. Op.cit. p. 305.

⁷⁶ Shigeki Ito. (1986). **Characteristics and Roles of Japanese Public Prosecutor.** p. 73.

⁷⁷ Shigemitsu Dando. (1965). **Japanese Criminal Procedure.** Section 16.02 pp. 480.

⁷⁸ พลตท แพทย์ไชยวงษ์. เล่มเดิม. หน้า 53-54.

พิจารณาใหม่ในทางที่เป็นคุณแก่จำเลยแล้ว ยังสามารถรื้อฟื้นในทางที่เป็นโทษแก่จำเลยได้ด้วย ประมวลกฎหมายในสมัยเมจิถือตามกฎหมายฝรั่งเศส แต่ในช่วงก่อนยุคสงครามใช้ระบบของเยอรมัน และในปัจจุบันได้กลับไปใช้ระบบของฝรั่งเศสอีกครั้ง ซึ่งสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญมาตรา 39 ของประเทศญี่ปุ่น ดังนั้น ภายใต้ระบบของฝรั่งเศส การรื้อฟื้นคดีเป็นอำนาจของศาลฎีกา ขณะที่ระบบของเยอรมัน การรื้อฟื้นคดีเป็นอำนาจของศาลชั้นต้น ในสมัยเมจิเป็นต้นมาระบบของฝรั่งเศสถูกนำมาใช้ทั้งก่อนสงครามและในยุคปัจจุบัน แต่ก็ยังมีการยอมรับระบบของเยอรมันมาใช้อยู่บ้าง

3.3.3.1 เงื่อนไขในการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่

สิ่งที่กล่าวถึงต่อจากนี้ คือเหตุในการร้องขอให้รื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ ซึ่งเป็นผลมาจากการพิจารณาตัดสินความผิด รวมถึงบทสรุปสาระสำคัญของคำพิพากษาเมื่อถึงที่สุด

1) เมื่อพยานหลักฐานทางด้านเอกสาร หรือพยานวัตถุ ที่ได้ใช้เป็นพื้นฐานในการพิจารณาเบื้องต้น ได้รับการพิสูจน์แล้วหลังจากที่คดีถึงที่สุดว่าอาจจะถูกทำให้คลาดเคลื่อนหรือเปลี่ยนแปลงไป

2) เมื่อคำเบิกความของพยานที่ได้ใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาเบื้องต้น ได้ถูกพิสูจน์ในภายหลังต่อมา หลังจากที่คดีถึงที่สุดแล้ว ว่าเป็นพยานเท็จ (เบิกความเท็จ)

3) เมื่อมีการพิสูจน์วินิจฉัยจนการพิจารณาคดีถึงที่สุดว่า บุคคล (จำเลย) ถูกกล่าวหาใส่ความเท็จ

ตามความเป็นจริง การกล่าวหาใส่ความเท็จ เป็นข้อเท็จจริงสำคัญสำหรับการพิสูจน์ความผิดในการพิจารณาคดีเดิม ฉะนั้นความสัมพันธ์ของเหตุและผลจึงเป็นเรื่องจำเป็นระหว่างการถูกใส่ความเท็จและการพิจารณา จึงมีคำถามในแง่ความสัมพันธ์ว่า แม้มีคำสั่งของศาลที่ผิดพลาด หรือการกล่าวหาใส่ความที่ถูกใช้เป็นหลักฐานกล่าวโทษจำเลย ในการสนับสนุนถึงการพบความผิดนั้น เพียงเท่านี้ก็เพียงพอแล้ว หรือว่าต้องมีการร้องทุกข์ที่เป็นเท็จด้วย และนำมาซึ่งการสอบสวนดำเนินคดี และเป็นผลให้มีการแสดงข้อมูลของการพิจารณาความผิด

4) เมื่อการชี้ขาดตัดสินในคำพิพากษาเดิมถูกแก้ไขเปลี่ยนแปลงโดยการชี้ขาดตัดสินซึ่งถึงที่สุด

5) เมื่อสิทธิบัตร/เครื่องหมายการค้า หรือลิขสิทธิ์ ซึ่งคำพิพากษาในคดีก่อนได้ตัดสินว่าสิทธินั้นถูกละเมิด แต่ต่อมาภายหลังได้รับการวินิจฉัยโดยสำนักงานสิทธิบัตรว่าสิทธิดังกล่าวนั้นแท้จริงเป็นโมฆะ หรือใช้บังคับไม่ได้

6) เมื่อมีพยานหลักฐานใหม่ ที่แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนถึงความบริสุทธิ์ หรือเหตุที่ควรตัดสินให้พ้นโทษจากความผิดที่ถูกกล่าวหา บุคคลนั้นต้องได้รับการยกเว้นโทษ หรือ

บรรเทาจากการลงโทษที่เขาได้รับอยู่ หรือได้รับความรุนแรงจากบทลงโทษน้อยกว่าเดิม ทั้งนี้ พยานหลักฐานดังกล่าวจะต้องเชื่อถือได้

7) เมื่อได้มีการพิสูจน์ในภายหลังโดยคำพิพากษาถึงที่สุดว่าผู้พิพากษานายหนึ่ง นายใดซึ่งร่วมในการทำคำพิพากษาคดีก่อน หรือในการจัดทำเอกสารหลักฐานบางอย่างที่ใช้เป็น พยานหลักฐานในการสนับสนุนคำพิพากษานั้น หรือพนักงานอัยการ ผู้ช่วยพนักงานอัยการ หรือ เจ้าหน้าที่ตำรวจได้ทำข้อความหรือเอกสารใดขึ้น ซึ่งใช้เป็นพยานหลักฐานนำไปสู่คำพิพากษาว่า จำเลยมีความผิด ได้กระทำความผิดเกี่ยวกับการทุจริตต่อหน้าที่ อย่างไรก็ตาม หากมีการฟ้องร้อง ดำเนินคดีต่อผู้พิพากษา พนักงานอัยการ ผู้ช่วยพนักงานอัยการ หรือเจ้าหน้าที่ตำรวจ ก่อนที่จะมี คำพิพากษาว่าจำเลยกระทำความผิด การปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบเช่นนี้ไม่เป็นที่ล่วงรู้แก่ศาลที่ได้ ทำคำพิพากษาในคดีนั้น

เมื่อการพิจารณาคดีถึงที่สุด การกล่าวอ้างถึงบุคคลที่สามในข้อ 1) 2) 3) หรือ 5) ต้องเป็นความผิดของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง อย่างไรก็ตาม ถ้าเป็นไปได้ที่จะตัดสินบุคคลนั้นๆ เนื่องจากเหตุผลใดก็ตาม นอกเสียจากการขาดหลักฐานที่เพียงพอ สามารถเรียกร้องให้มีการรื้อฟื้น คดีตามหลักพื้นฐานของการพิสูจน์หาความจริง

3.3.3.2 ผู้มีสิทธิและผู้มีอำนาจขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่

คำร้องขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ อนุญาตเพื่อประโยชน์ของบุคคล ผู้ต้องคำพิพากษา ใ้ยื่นต่อศาลที่มีคำพิพากษาเดิมซึ่งเป็นศาลที่มีอำนาจพิจารณาในการรื้อฟื้นคดี

พนักงานอัยการสามารถร้องขอให้มีการรื้อฟื้นคดีได้ เพราะอยู่ในฐานะ ทนายความของแผ่นดินและกระทำเพื่อประโยชน์สาธารณะ ซึ่งพนักงานอัยการอยู่ในฐานะที่จะต้อง ค้ำครองสิทธิของบุคคล ที่เป็นจำเลยและบุคคลอื่นๆ

เฉพาะในกรณีที่มีการร้องขอให้รื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ เนื่องจากการกระทำ ความผิดเกี่ยวกับการทุจริตต่อหน้าที่ของเจ้าพนักงาน พนักงานอัยการเท่านั้นที่มีสิทธิยื่นคำร้องขอ รื้อฟื้นคดี ถ้าความผิดนั้นถูกยุบส่งเสริมโดยบุคคลที่ถูกศาลพิพากษาว่ามีความผิด นอกเหนือจาก กรณีนี้ บุคคลที่มีสิทธิในการร้องขอให้รื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ ได้แก่ ผู้ที่ถูกศาลพิพากษาว่า มีความผิด หรือผู้แทนตามกฎหมาย และผู้ปกครองของผู้ที่ถูกศาลพิพากษาว่ามีความผิด หากผู้ที่ถูก ศาลพิพากษาว่ามีความผิดถึงแก่กรรม หรืออยู่ในสภาพจิตที่ไม่ปกติ การยื่นคำร้องนั้น ก็สามารถ ทำได้โดย คู่สมรส ผู้สืบสายโลหิต หรือญาติพี่น้องของผู้ที่ต้องคำพิพากษานั้น

อาจมีการแต่งตั้งทนายความ เมื่อมีการยื่นคำร้องขอ โดยบุคคลอื่นซึ่งมิใช่ พนักงานอัยการได้ โดยทนายความสามารถยื่นคำร้องขอได้ด้วยตนเองในฐานะตัวแทนของบุคคลนั้น ตามที่กฎหมายบัญญัติ กล่าวคือ ทำได้ในระหว่างที่มีการยื่นคำร้องขอรื้อฟื้นคดี แต่หลังจากที่มีการ

ยื่นคำร้องขอให้รื้อฟื้นคดีแล้ว การแต่งตั้งทนายความก็ยังคงทำได้จนกว่าศาลจะมีคำสั่งให้รื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่

คำร้องขอสามารถกระทำหลังจากมีการบังคับโทษทางอาญา หรือหลังจากการบังคับโทษสิ้นสุดลงแล้ว แม้กระทั่งเมื่อจำเลยในคดีถึงแก่ความตาย จากที่ได้กล่าวมาประ โยชน์ที่เห็นได้ชัดจากการรื้อฟื้นคดี คือการเรียกชื่อเสียงที่เสียไปให้กลับคืนมา หรือไม่ว่าจะเป็นประโยชน์ทางด้านกฎหมายอีกหลายประการ ซึ่งอาจจะทำให้ผู้บริสุทธิ์พ้นผิดจากการกล่าวหาที่ไม่เหมาะสม

3.3.3.3 กระบวนการวิธีการร้องขอหรือฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่

ศาลที่มีอำนาจพิจารณา คือศาลเดิม กล่าวคือ เป็นอำนาจของศาลที่พิพากษาให้จำเลยต้องรับโทษ เป็นศาลที่มีอำนาจในการพิจารณาคดีที่ขอให้รื้อฟื้นขึ้นมาพิจารณาใหม่ เมื่อศาลได้รับคำร้องขอให้รื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ อาจจะสืบสวนถึงข้อเท็จจริงใดๆ ที่จำเป็นในการวินิจฉัยคำขอเช่นนั้น และอาจตั้งผู้พิพากษาทำการสอบสวนเหตุที่อ้างในการร้องขอหรือฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ ผู้พิพากษาที่ได้รับการแต่งตั้งมีอำนาจเช่นเดียวกับศาล หรือองค์คณะที่นั่งพิจารณา และมีอำนาจที่มีคำสั่งบังคับบางประการได้

ถ้าคำร้องขอให้รื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ได้ทำขึ้น โดยไม่ถูกต้อง ตามบทบัญญัติของกฎหมายเกี่ยวกับการยื่นคำร้องขอ หรือเมื่อคำร้องขอนั้นได้ทำขึ้นหลังจากที่อำนาจในการทำคำร้องขอนั้นได้หมดสิ้นไปแล้ว คำร้องขอเช่นนี้ก็จะถูกยกเสีย เช่นเดียวกับกรณี คำร้องขอนั้นไม่มีเหตุ หรือ ไม่มีมูล เมื่อคำร้องขอถูกยกโดยเหตุที่ขาดเหตุสนับสนุน หรือเหตุในการยื่นคำร้องขอนั้นไม่เพียงพอ ผู้ยื่นคำร้องขอนั้นไม่สามารถที่จะยื่นคำร้องขอได้อีกในภายหลัง โดยอ้างถึงเหตุเช่นเดียวกันนั้นอีก⁷⁹

ในกรณีที่คำร้องขอนั้นมีเหตุในการสนับสนุนเพียงพอ ศาลก็จะมีคำสั่งให้เปิดการพิจารณาใหม่ ในการวินิจฉัยว่าจะมีเหตุเพียงพอหรือไม่นั้น ศาลไม่จำเป็นต้องถูกผูกพันที่ผู้ยื่นคำร้องขอนั้นได้เสนอหรืออ้าง ตัวอย่างเช่น ถึงแม้ว่าผู้ยื่นคำร้องขอได้อ้างว่าเหตุในการยื่นคำร้องขอนั้นอยู่ภายใต้ มาตรา 435 (1) ศาลอาจจะเห็นว่า เหตุที่ถูกต้องแท้จริงนั้นเป็นเหตุที่อยู่ภายใต้มาตรา 435 (6) ก็ได้

3.3.3.4 ผลเมื่อมีการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่

คำร้องขอสำหรับการรื้อฟื้นคดี อาจไม่มีผลต่อการบังคับให้เป็นไปตามบทลงโทษของกฎหมาย โดยพนักงานอัยการเจ้าของคดีก็อาจดำเนินการให้เป็นไปตามคำพิพากษาของศาล จนกว่าคำร้องขอหรือฟื้นคดีจะได้รับการพิจารณาจนถึงที่สุด แต่ศาลก็อาจสั่งให้ระงับการบังคับโทษไว้ได้ เมื่อมีการยื่นคำร้องขอหรือฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่

⁷⁹ แหล่งเดิม.

คำร้องขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่สามารถที่จะถอนคืนได้ แต่บุคคลซึ่งได้ถอนไปซึ่งคำร้องขอนั้น ไม่สามารถที่จะยื่นคำร้องขอนั้นใหม่ในภายหลังโดยอาศัยเหตุเดียวกัน⁸⁰

เมื่อศาลที่ได้รับคำร้องขอมีคำสั่งอันถึงที่สุดให้รื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ ศาลจะต้องทำการพิจารณาคดีอีกครั้ง บทบัญญัติของกฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาลสามัญ ก็ใช้บังคับกับกระบวนการพิจารณาภายหลังการให้รื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ด้วย อย่างไรก็ตาม มีข้อยกเว้นอยู่บางประการเนื่องจาก กระบวนการพิจารณาในการรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่มีลักษณะพิเศษ กล่าวคือ หากผู้ร้องขอนั้นได้ยื่นต่อศาลแทนบุคคลซึ่งได้กลายเป็นคนวิกลจริต โดยไม่มีทางคาดหวังไว้ว่าจะกลับเป็นปกติได้ หรือเมื่อผู้ยื่นคำร้องขอนั้นได้กลายเป็นคนวิกลจริตเสียเอง ก่อนที่ศาลจะได้มีคำพิพากษาในคดีที่รื้อฟื้นขึ้นพิจารณาใหม่ บทบัญญัติของกฎหมายที่ให้การระงับการพิจารณาด้วยเหตุที่คู่ความตกเป็นวิกลจริตก็จะไม่นำมาใช้บังคับ นอกจากนี้ ถ้าหากว่าได้มีการยื่นคำร้องขอต่อศาลแทนจำเลย ซึ่งต่อมาได้ถึงแก่ความตาย หรือเมื่อผู้ยื่นคำร้องขอนั้นได้ตายเสียก่อนที่จะมีคำพิพากษาในคดีที่รื้อฟื้นขึ้นพิจารณาใหม่ ศาลจะมีคำพิพากษาให้ยกกระบวนการพิจารณาไม่ได้ ในกรณีเช่นนี้ การพิจารณาก็ยังคงดำเนินต่อไปโดยไม่มีตัวจำเลย แต่ทนายความของฝ่ายจำเลยจะต้องมาศาลแทน ในกรณีที่ศาลนัดพิจารณา และถ้าหากว่าผู้ยื่นคำร้องขอยังไม่มีทนายความ ศาลหรือผู้พิพากษาที่นั่งพิจารณาจะต้องตั้งทนายความให้

ในการพิจารณาและพิพากษาคดี ศาลที่พิจารณาคดีที่รื้อฟื้นขึ้นพิจารณาใหม่ จะพิพากษาลงโทษจำเลยให้สูงไปกว่าโทษที่กำหนดไว้ในคำพิพากษาในคดีก่อนไม่ได้ ข้อห้ามดังกล่าวนี้อยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ และในกรณีที่ศาลพิพากษาลงโทษจำเลยให้รับโทษน้อยกว่าในคดีก่อน ก็ไม่ถือว่าการบังคับโทษที่ได้กระทำไปแล้วเป็นโมฆะ โดยถือว่าเป็นการบังคับคดีภายใต้คำพิพากษาในคดีใหม่เช่นกัน และจะต้องนำมาพิจารณาในการกำหนดโทษในคดีใหม่ด้วย⁸¹

หลังจากที่ศาลมีคำพิพากษาในคดีรื้อฟื้นแล้ว หากปรากฏข้อเท็จจริงที่สามารถเชื่อถือได้ปรากฏขึ้นในภายหลัง ศาลสามารถนำมาใช้ประกอบการพิจารณาเพื่อรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ได้อีกครั้ง โดยกรณีดังกล่าวสามารถเกิดขึ้นได้เป็นกรณีๆ ไปเท่านั้น⁸²

⁸⁰ แหล่งเดิม.

⁸¹ แหล่งเดิม.

⁸² Shigemitsu Dando. Op.cit. section 16.06. p.485.

3.4 ประเทศอังกฤษ

3.4.1 หลักการดำเนินคดีอาญาของประเทศอังกฤษ

ประเทศอังกฤษถือว่าเป็นต้นกำเนิดของหลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน เนื่องจากในระบอบแรกแห่งประวัติศาสตร์ถือว่าเอกชนทุกคนต่างมีหน้าที่ในอันที่จะต้องช่วยกันรักษากฎหมายและระเบียบของบ้านเมืองให้เป็นไปโดยเรียบร้อย นอกจากนี้ยังรวมตลอดไปถึงการที่จะดำเนินการฟ้องร้องคดีอาญาใดๆ ด้วย เดิมการบังคับใช้กฎหมายอาญาเริ่มจากการแก้แค้นส่วนบุคคล มาจนถึงขั้นที่ถือว่าทุกคนต้องรวมกันเข้าเป็นกลุ่ม ซึ่งทุกคนจะต้องรับผิดชอบต่อความประพฤติอันดีของบุคคลอื่นในกลุ่มด้วย จนถึงการจัดตั้งระบบกฎหมาย และ Justice of the Peace ระบบดังกล่าวนี้มีขึ้นตั้งแต่สมัยกษัตริย์เซกซอน และชาวนอร์แมน ก็ยอมรับระบบนี้และพัฒนาาระบบนี้ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาแทนที่จะรับระบบของภาคพื้นยุโรปยิ่งถือว่าการรักษาความสงบเรียบร้อยเป็นภาระหน้าที่ของรัฐบาลซึ่งดำเนินการโดยเจ้าพนักงานที่ให้แต่งตั้งขึ้นเพื่อการนี้⁸³ อีกทั้งเอกชนทุกคนต้องผ่านการต่อสู้มาอย่างยากลำบากเพื่อให้ได้มาซึ่งเสรีภาพ ทำให้มีแนวโน้มไปในทางที่จะปฏิเสธอำนาจของรัฐ เป็นเหตุให้ประเทศอังกฤษได้มีการสถาปนาอำนาจรัฐสภาขึ้นมาคานอำนาจกษัตริย์ และได้รับการยอมรับว่าอำนาจรัฐสภาเป็นอำนาจสูงสุด และกรณีการจัดตั้งกิจการตำรวจขึ้นมาทำหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยในรัฐนั้น ได้รับการต่อต้านอย่างรุนแรงจากเอกชนทุกคน ดังนั้นจึงเป็นพันธะหน้าที่ตามกฎหมายที่มีอยู่จนถึงปัจจุบัน หลักอันเป็นรากฐานดังกล่าวนี้ก็คือ ใครๆ ก็เป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาได้ (Anyone may prosecute)⁸⁴ เอกชนทุกคนเป็นผู้เสียหายและมีสิทธิฟ้องคดีอาญาได้โดยไม่ต้องคำนึงถึงว่าบุคคลนั้นจะเป็นผู้เสียหายที่แท้จริงหรือไม่

3.4.2 ผู้มีบทบาทในการดำเนินคดีอาญา

ตามหลักการดำเนินคดีอาญาของประเทศอังกฤษถือว่าประชาชนทุกคนเป็นผู้เสียหายและมีสิทธิฟ้องคดีอาญาได้ ทั้งนี้โดยไม่ต้องคำนึงถึงว่าบุคคลนั้นจะเป็นผู้เสียหายที่แท้จริงหรือไม่อย่างไรก็ตามในประเทศอังกฤษวิวัฒนาการฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาของเอกชนได้มีการพัฒนาไปมาก โดยผู้มีอำนาจดำเนินคดีและฟ้องร้องสามารถแบ่งออกได้เป็นดังนี้

⁸³ อัญชัญศิริ บรรณานุกรม และ ศิลปะอรัญ ชูเวช. เล่มเดิม. หน้า 36-37.

⁸⁴ อุทิศ วีรวัฒน์. (2533). “อัยการสกัดแลนด์และอัยการอังกฤษ.” อัยการกับการสอบสวนคดีอาญารวมบทความเกี่ยวกับการสอบสวนคดีอาญาในนานาประเทศ. หน้า 48.

1) ประชาชนทั่วไป

ในการฟ้องคดีอาญาแต่ดั้งเดิม ก่อนปี ค.ศ. 1829 ประชาชนจะทำหน้าที่เป็นโจทก์ฟ้องคดีด้วยตนเอง ทั้งนี้ เนื่องจากพันธะหน้าที่ตามกฎหมายที่มีมาตั้งแต่ดั้งเดิมว่าประชาชนทุกคนต่างมีหน้าที่ในอันที่จะต้องช่วยกันดูแลความสงบเรียบร้อยของสังคมและป้องกันอาชญากรรมในสังคม ตลอดจนมีหน้าที่ฟ้องคดีอาญาด้วย ทั้งนี้ โดยในขณะนั้นยังไม่มีการจัดตั้งองค์กรเพื่อที่จะฟ้องกัน หรือสืบสวนสอบสวนคดีอาญา หรือการฟ้องร้องผู้กระทำความผิดเป็นผลให้ถือเป็นหลักทั่วไปว่าเป็นภาระหน้าที่ของประชาชนในการรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อใช้ในการดำเนินคดี รวมถึงต้องเสียค่าใช้จ่ายต่างๆ ในการดำเนินคดีแก่ผู้กระทำความผิดเอง⁸⁵ ซึ่งต่อมาศาลได้มีการกำหนดระเบียบข้อบังคับต่างๆ ที่เกี่ยวกับการพิจารณาคดี อันมีผลทำให้การดำเนินคดีในศาลจะต้องอาศัยผู้ที่มีความรู้ทางด้านกฎหมาย ดังนั้นประชาชนที่เคยฟ้องคดีด้วยตนเองก็ต้องจ้างทนายความเข้ามาทำหน้าที่ฟ้องและดำเนินคดีแทน เพราะหากในคดีที่ประชาชนผู้ยกไว้ซึ่งต้องมีหน้าที่ต้องฟ้องร้องและดำเนินคดีอาญานั้น แม้ภายหลังรัฐตั้งจ่ายเงินค่าใช้จ่ายตามความเหมาะสมชดเชยให้แก่โจทก์ตามความเหมาะสม แต่ก็ไม่เพียงพอและไม่เป็นที่น่าพอใจ จึงเป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้ประชาชนไม่ยอมมีส่วนร่วมในการฟ้อง คดีอาญาต่างๆ ที่หน้าที่ในการฟ้องคดีเป็นสาระสำคัญในหลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน

2) ตำรวจ⁸⁶

หน่วยงานตำรวจนี้ได้กำเนิดขึ้นมาในประเทศอังกฤษตั้งแต่ปี ค.ศ. 1829 โดยตำรวจจะเข้ารับภาระหน้าที่ความรับผิดชอบในการรักษากฎหมายและระเบียบของบ้านเมืองแทนประชาชนทุกคน ซึ่งได้มีหน้าที่ดังกล่าวตลอดมา รวมทั้งการฟ้องคดีอาญาด้วย แต่อย่างไรก็ตามตำรวจทำหน้าที่ดังกล่าวแทนประชาชนเท่านั้น และไม่อาจถือได้ว่าการกระทำของตำรวจนั้นเป็นลักษณะของการที่รัฐเข้ามาควบคุมประชาชน

ดังนั้น เมื่อมีความผิดอาญาเกิดขึ้น ประชาชนส่วนใหญ่มักจะไม่ว่าฟ้องคดีอาญาด้วยตนเองแต่จะร้องทุกข์ต่อตำรวจ เพื่อให้ตำรวจเป็นผู้ดำเนินคดีอาญาแทนตนต่อไป นอกจากนี้มีหน้าที่สืบสวน จับกุมและสอบสวนผู้กระทำความผิดแล้ว ตำรวจในประเทศอังกฤษยังมีหน้าที่ฟ้องร้องผู้กระทำความผิดอาญาต่อศาลอีกด้วย โดยการว่าจ้างทนายความให้ดำเนินการแทน ทั้งนี้การฟ้องคดีโดยตำรวจ ในทางทฤษฎีแล้วย่อมถือว่าเป็นการฟ้องโดยประชาชนนั่นเอง หรือตามแบบพิธี และ

⁸⁵ อัญชัญศิริ บรรณานุกรม และ ศิลปะรัฐ ชูเวช. เล่มเดิม. หน้า 37.

⁸⁶ ณรงค์ ใจหาญ. (2533, กันยายน). “การจับและการควบคุมในกฎหมายอังกฤษและไทย.” วารสารนิติศาสตร์, 20, 3. หน้า 92-93.

ถือเสมือนเป็นการฟ้องคดีในนามของแผ่นดิน (In the name of the Queen) โดยทุกคนสามารถอ้างตนเป็นผู้เสียหายในนามแผ่นดินเพื่อที่จะฟ้องคดีอาญาได้ทั้งสิ้น

ปัจจุบัน อำนาจหน้าที่ในการดำเนินคดีอาญาของตำรวจเหลือแค่เพียงรับผิดชอบในส่วนของการสืบสวนและรวบรวมพยานหลักฐานเกี่ยวกับความผิดที่มีการกล่าวหาเท่านั้น สำหรับการฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาเป็นอำนาจขององค์กรที่เกิดขึ้นใหม่ คือ องค์กรที่เรียกว่า Crown Prosecution Service (CPS)⁸⁷

3) พนักงานอัยการ

แม้ประชาชนสามารถฟ้องคดีอาญาได้อย่างกว้างขวาง แต่ในความผิดบางประเภทก็เป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ของรัฐ โดยเฉพาะเพราะประชาชนไม่มีความสามารถที่จะเข้าถึงและหาหลักฐานฟ้องได้ นอกจากนี้ในคดีความผิดบางประเภท เช่น ความผิดฐานเปิดเผยความลับในทางราชการ ประชาชนหรือตำรวจจะมีอำนาจฟ้องคดีอาญาได้ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจาก Attorney-General

Attorney-General เป็นตำแหน่งทางการเมือง (Political appointments) โดยเป็นรัฐมนตรีผู้รับผิดชอบงานอัยการ มีหน้าที่รับผิดชอบในการที่จะให้คำแนะนำต่อรัฐบาลในปัญหาด้านการดำเนินคดีอาญาเรื่องสำคัญๆ ว่าเรื่องใดควรฟ้องหรือไม่ และนอกจากนี้ยังมีอำนาจเข้าไปควบคุมการดำเนินคดีอาญาของประชาชนได้ โดยการเสนอต่อศาลไม่ให้มีการดำเนินคดีนั้นต่อไป หากพิจารณาเห็นว่าไม่เกิดประโยชน์ต่อสาธารณะ หรือที่เรียกว่า Nolle prosequi มีผลให้การฟ้องคดีอาญานั้นเป็นอันยุติลง⁸⁸

ต่อมาในปี ค.ศ. 1879 จึงได้มีการออกกฎหมายจัดตั้ง Director of Public Prosecution ขึ้น โดย Director of Public Prosecutions รับผิดชอบในการดำเนินการฟ้องคดีในคดีที่ยุ่งยากเป็นพิเศษหรือคดีสำคัญ⁸⁹ ทั้งนี้โดยได้รับข้อมูลรายงานจากตำรวจที่เกี่ยวกับกระบวนการพิจารณาใดๆ ที่ได้กระทำไปและอยู่ภายในประเภทที่กำหนดไว้โดยเฉพาะ ในกรณีคดีอาญาที่ตำรวจหรือเอกชนอื่นฟ้องแล้วได้ถอนฟ้องหรือไม่ดำเนินคดีต่อไปภายในเวลาอันสมควร Director of Public Prosecutions จะพิจารณาต่อไปว่าการฟ้องคดีหรือการถอนฟ้องคดีนั้นได้กระทำไปโดยสุจริตหรือไม่ หรือเพื่อประโยชน์ต่อสาธารณะเป็นการสมควรที่จะให้มีการดำเนินคดีนั้นต่อไป โดยไม่คำนึงว่าผู้เป็นโจทก์จะได้ถอนฟ้องคดีนั้นไปแล้วหรือไม่ Director of Public Prosecutions

⁸⁷ John Sprack. Op.cit. p. 4.

⁸⁸ อุทิศ วีรวัฒน์. เล่มเดิม. หน้า 56-57.

⁸⁹ John Sprack. Op.cit. P. 5.

อาจเข้าไปแทรกแซงการดำเนินคดีอาญาที่ผู้หนึ่งผู้ใดเป็นโจทก์ก็ได้หากเห็นเป็นการสมควร⁹⁰ นอกจากนี้ยังให้หรือไม่ให้ความยินยอมในการเริ่มฟ้องคดีในคดีประเภทที่มีกฎหมายกำหนด แต่ในพื้นฐานของความคิดแล้ว Director of Public Prosecutions หาได้กระทำแทนรัฐไม่ แต่กระทำแทนประชาชนและเมื่อ Director of Public Prosecutions เห็นควรดำเนินคดีอาญาใดเอง ก็จะมีการให้ทนาย (Barrister-at-Law) เป็นผู้ฟ้องคดีให้เพราะว่าการฟ้องคดีนั้นต้องได้รับความยินยอมจาก Director of Public Prosecutions และยังทำหน้าที่ให้คำแนะนำด้านข้อกฎหมายต่อหน่วยงานตำรวจ

ในที่สุดปี ค.ศ. 1985 ประเทศอังกฤษได้มีการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่เกี่ยวกับการฟ้องคดีความ กล่าวคือ ได้มีการจัดตั้งองค์กรที่มีบทบาทสำคัญในการดำเนินคดีอาญาขึ้นใหม่ที่เรียกว่า Crown Prosecution Service (CPS) ตามมาตรา 1 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยการฟ้องคดีความผิด ค.ศ. 1985 (The Prosecution of Offences Act 1985) โดยมี Director of Public Prosecutions เป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุด ซึ่งรับผิดชอบต่อ Attorney-General และในขณะเดียวกัน Attorney-General รับผิดชอบต่อรัฐสภา⁹¹ โดยทั่วไป Crown Prosecution Service จะไม่เริ่มฟ้องคดีเอง แต่เริ่มขึ้นหลังจากตำรวจตั้งหรือแจ้งข้อหาต่อผู้ต้องสงสัย จากนั้นพิจารณาว่าควรส่งฟ้องคดีหรือไม่ ต่อศาล ยกเว้นในคดีเล็กๆ น้อยๆ เช่นคดีจราจร อย่างไรก็ตามอำนาจในการฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาโดยประชาชนยังคงมีอยู่เหมือนเดิม แต่อยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของ Crown Prosecution Service กล่าวคือ หากพิจารณาแล้วเห็นว่าเป็นการขัดต่อประโยชน์สาธารณะ หรือการฟ้องคดีอาจเป็นไปได้เพื่อประโยชน์สาธารณะอย่างมาก และควรได้รับการดำเนินการโดยรัฐมากกว่าโดยเอกชน Crown Prosecution Service มีอำนาจเข้าดำเนินคดีแทน หรือใช้ดุลพินิจระงับการฟ้องคดีนั้นได้ตามที่เห็นสมควร⁹²

3.4.3 หลักการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่

บทบัญญัติเกี่ยวกับการรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ตามกฎหมายอังกฤษมีอยู่ในที่ต่างๆ หลายแห่ง อย่างไรก็ดี มีหลักสำคัญตามที่ได้ประมวลมาดังนี้

3.4.3.1 เงื่อนไขในการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่

ทุกคดีผู้พิพากษามีอำนาจสั่งให้รื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ได้ตามข้อกำหนดที่เห็นสมควร และในระหว่างที่มีการพิจารณาคดีใหม่ให้ระงับการบังคับคดีไว้พลางก่อน อำนาจของผู้พิพากษาในการสั่งให้พิจารณาคดีใหม่นี้เป็นอำนาจของศาลมิใช่เป็นการใช้ดุลพินิจตามอำเภอใจ จะต้องใช้อำนาจนี้โดยอาศัยหลักเกณฑ์ทำนองเดียวกันกับการอนุญาตให้พิจารณาคดีใหม่

⁹⁰ อุทิศ วีรวัฒน์. เล่มเดิม. หน้า 58-59.

⁹¹ John Sprack. Op.cit. P. 6.

⁹² Ibid.

ในการฟ้องคดีที่พิจารณาในศาลสูง (High Court) อำนาจของศาลนี้ขึ้นอยู่กับว่าเมื่อมีการสั่งผิดพลาด (Misdirection) จะต้องแก้ไขอย่างไรจึงจะเหมาะสม ในกรณีที่ศาลสูงไม่สั่งให้พิจารณาใหม่ย่อมจะกลับคำพิพากษา ผู้พิพากษาที่อุทธรณ์ยอมไม่มีอำนาจสั่งให้พิจารณาคดีใหม่ ถ้าผู้พิพากษาซึ่งนั่งพิจารณาโดยไม่มีลูกขุนวินิจฉัยในเรื่องซึ่งยังไม่เป็นการชี้ขาดสิทธิของคู่ความในที่สุดจะอนุญาตให้รื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่โดยอาศัยเหตุดังกล่าวก็ได้ เมื่อมีคำขอให้ศาลรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ ผู้พิพากษาไม่มีอำนาจพิพากษาให้เป็นไปตามคำขอหรือรับคำขอภายหลังที่ได้เคยสั่งไม่รับคำขอไปแล้ว อย่างไรก็ตามแม้ว่าผู้พิพากษาจะไม่มีอำนาจพิจารณาคำขอครั้งที่สองที่ขอให้ศาลรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ แต่ก็มีอำนาจเลื่อนการพิจารณาคำร้องครั้งแรกได้ ถ้าผู้พิพากษาถอนคำสั่งไม่อนุญาตก่อนบันทึกลงในสารบบความของศาลก็อาจรับคำขอและอนุญาตให้รื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ได้ ศาลอาจสั่งให้พิจารณาคดีใหม่ในปัญหาใดๆ ก็ได้โดยไม่กระทบกระเทือนพยานหลักฐานที่พบหรือคำวินิจฉัยปัญหาอื่น ในการใช้ดุลพินิจกำหนดเงื่อนไขในการอนุญาตให้รื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ ผู้พิพากษาอาจสั่งให้ชำระค่าธรรมเนียมค่าใช้จ่ายต่างๆ ให้แก่คู่ความในการพิจารณารั้งแรกเป็นเงื่อนไขก่อนการพิจารณาคดีใหม่ก็ได้ แต่ไม่จำเป็นต้องสั่งดังกล่าวเสมอไป เมื่อชำระค่าธรรมเนียมและค่าใช้จ่ายให้แก่คู่ความแล้ว คู่ความซึ่งเป็นผู้รับจะคัดค้านคำสั่งนั้นไม่ได้ ผู้พิพากษาจะกำหนดเงื่อนไขในการอนุญาตให้รื้อฟื้นคดีขึ้นมาใหม่อีกก็ได้ว่าจะต้องพิจารณาโดยมีลูกขุน คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะขอให้มียุทธในการพิจารณาคดีครั้งใหม่ก็ได้ แม้ว่าการพิจารณารั้งแรกจะไม่มีลูกขุนก็ตาม⁹³

ผู้พิพากษาอาจสั่งให้พิจารณาคดีใหม่ได้ในกรณีที่ผู้พิพากษาสั่งลูกขุนผิดหรือไม่รับฟังพยานหลักฐานโดยไม่ถูกต้องเป็นเหตุให้เกิดความผิดพลาดอย่างมาก (Substantial wrong or miscarriage) ในการพิจารณาคดีผู้พิพากษาเข้าไปแทรกแซงในคดีมากเกินไปจนกระทำการพิจารณาไม่เป็นธรรม ไม่แจ้งให้ลูกขุนพิจารณาปัญหาที่ได้รับการขอร้องให้แจ้งแก่ลูกขุน ไม่แจ้งให้ลูกขุนพิจารณาปัญหาที่ควรให้ลูกขุนพิจารณา หรือเพียงแต่โจทก์แถลงคดีศาลก็พิพากษาให้จำเลยชนะคดีไปโดยไม่ได้รับความยินยอมจากโจทก์ หรือยอมให้โจทก์สืบพยาน สั่งถอนคดีจากลูกขุนโดยมิชอบด้วยกฎหมาย อนุญาตหรือไม่อนุญาตให้แก่คำฟ้องหรือเลื่อนการพิจารณานอกจากนี้ศาลอาจสั่งให้มีการพิจารณาใหม่ได้ในกรณีที่มิคำฟ้องและคำฟ้องแย้ง และผู้พิพากษาพิจารณาเห็นว่าต้องมีเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่เป็นเรื่องจริงแต่มิได้วินิจฉัยชี้ขาดลงไป⁹⁴

⁹³ สมภพ โทตระกิตย์. (2519, พฤษภาคม). “การรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ (New trial).” วารสารกฎหมายจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. หน้า 14-15 .

⁹⁴ แหล่งเดิม.

การพิจารณาคดีใหม่เนื่องจากคำชี้ขาดหรือการปฏิบัติไม่ถูกต้องของลูกขุน ศาลอาจสั่งให้พิจารณาคดีใหม่ถ้าลูกขุนชี้ขาดในลักษณะตรงข้ามกับพยานหลักฐาน และลูกขุนนั้น ไม่อาจพิจารณาบทพยานหลักฐานทั้งหมดได้อย่างมีเหตุผล หรือลูกขุนกำหนดค่าเสียหายมาก หรือน้อยเกินไปไม่เหมาะสมกับข้อเท็จจริงแห่งคดี หรือได้มีคำชี้ขาดโดยวิธีที่ไม่ถูกต้องหรือกระทำ ความผิดฐานไม่ปฏิบัติหน้าที่ให้ถูกต้องในระหว่างการพิจารณา และการกระทำผิดนั้นมีลักษณะ กระทบกระเทือนคำชี้ขาดของลูกขุน

เหตุอื่นสำหรับขอให้พิจารณาคดีใหม่ ศาลอาจสั่งให้พิจารณาคดีใหม่ ถ้าลูกขุน ได้มีคำชี้ขาดที่ผิดพลาดอย่างมาก (Substantially wrong verdict) เนื่องจากคู่ความหรือทนายความ ของฝ่ายหนึ่งกระทำมิชอบ (Misconduct) คู่ความหรือทนายความของฝ่ายหนึ่งไม่มาศาล พบพยานหลักฐานใหม่ แม้จะได้พยายามค้นหาก่อนศาลตัดสิน หรือมีการผิดพลาดเกิดขึ้น โดยไม่ตั้งใจประการอื่น⁹⁵

3.4.3.2 ผู้มีสิทธิและมีอำนาจขอหรือฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่

- 1) ผู้พิพากษา
- 2) ผู้ต้อคำพิพากษา
- 3) ผู้มีส่วนได้เสีย หรือตัวแทน

ในอดีต ประเทศอังกฤษมีกฎหมายให้สิทธิแก่บุคคลที่ถูกกลงโทษตามคำพิพากษา ในความผิดที่มีโทษหนัก (Indictment) สามารถร้องขอต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย เพื่อร้องต่อศาลอุทธรณ์ได้โดยถือเสมือนว่าเป็นอุทธรณ์ฉบับหนึ่ง⁹⁶ อย่างไรก็ตามมีหลายคดีที่รัฐมนตรี ปฏิเสธไม่ร้องขอ⁹⁷ ต่อมาได้มีการแก้ไขกฎหมายยกเลิกอำนาจของรัฐมนตรีดังกล่าวและโอนอำนาจ ดังกล่าวให้แก่หน่วยงานที่เรียกว่า คณะกรรมการรื้อฟื้นคดีอาญา (Criminal Case Review Commission) (CCRC)⁹⁸

คณะกรรมการรื้อฟื้นคดีอาญา เป็นหน่วยงานอิสระ ประกอบด้วยสมาชิกที่ได้รับ การแต่งตั้งจากสมเด็จพระราชินีของอังกฤษโดยคำแนะนำของนายกรัฐมนตรี มีจำนวนไม่น้อยกว่า 11 คน โดยหนึ่งในสามมีคุณสมบัติทั่วไปด้านกฎหมายอย่างน้อย 10 ปี หรือต้องเป็นเนติบัณฑิตของ ไอร์แลนด์เหนือ และสองในสามต้องมีความรู้และประสบการณ์การทำงานด้านกระบวนการ

⁹⁵ แหล่งเดิม.

⁹⁶ Criminal Appeal Act 1968, มาตรา 17.

⁹⁷ Robin C.A. White. (1999). **the English legal System in Action** (3 Edition). p. 217.

⁹⁸ Criminal Appeal Act 1995, มาตรา 17.

ยุติธรรมทางอาญา อย่างน้อยหนึ่งคนต้องมีความรู้และประสบการณ์ทางด้านกระบวนการยุติธรรมของไอร์แลนด์เหนือ⁹⁹

หน้าที่ของ CCRC ที่เกี่ยวข้องกับการรื้อฟื้นคดีอาญา¹⁰⁰

หน้าที่หลักของคณะกรรมการ คือ โดยเห็นเองหรือตามคำร้องของบุคคลที่มีส่วนได้เสียหรือตัวแทนร้องขอต่อศาลที่ทำหน้าที่เป็นศาลอุทธรณ์ในเวลาใดๆ แม้ว่าคดีจะถึงที่สุดแล้ว เพื่อพิพากษาคดีใหม่ ทั้งในส่วนว่าจำเลยมีความผิด (Verdict) และในส่วนเกี่ยวกับความหนักเบาของโทษ (Sentence) เว้นแต่โทษถูกกำหนดโดยกฎหมายลายลักษณ์อักษร เมื่อเห็นว่า

- 1) มีความเป็นไปได้ในคำพิพากษา ข้อเท็จจริง เมื่อร้องขอจะไม่ถูกพิพากษาขึ้น
- 2) ข้อโต้แย้ง พยานหลักฐาน ไม่ได้ถูกยกขึ้นในกระบวนการพิจารณา ซึ่งทำให้อุทธรณ์หรือคำร้องขออนุญาตอุทธรณ์ และ

- 3) อุทธรณ์หรือคำร้องขออนุญาตอุทธรณ์เคยถูกยก¹⁰¹

โดย CCRC มีอำนาจในการเรียกเอกสารใดๆ และตั้งเจ้าหน้าที่ทำการสอบสวนเพื่อพิจารณาคำร้อง โดย CCRC จะแสดงผลและยื่นคำให้การของบุคคลตามที่ทำการสอบสวนตามคำร้องดังกล่าว ต่อศาลที่ทำหน้าที่เป็นศาลอุทธรณ์¹⁰²

ระบบการรื้อฟื้นคดีอาญาของอังกฤษประสบความสำเร็จมากในการให้สิทธิแก่ผู้ต้องคำพิพากษาถึงที่สุด จากสถิติ ปี 2004-2005 CCRC ได้รับคำร้องทั้งสิ้น 955 คำร้อง ผ่านการพิจารณาของ CCRC 825 คำร้อง อ้างสู่ศาล 45 คดี ศาลอุทธรณ์แก้คำพิพากษา 23 คดี

3.4.3.3 กระบวนการวิธีการร้องขอหรือฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่

วิธีพิจารณาเมื่อมีคำขอให้รื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ จะยื่นคำขอให้ศาลรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ในวันที่พิจารณา (On the day of trial) ก็ได้ ถ้าคู่ความทั้งสองฝ่ายอยู่พร้อมกัน หรือจะยื่นต่อศาลนัดถัดไปภายหลังครบสิบสองวันเต็มนับแต่วันพิจารณา หรือวันที่ผู้พิพากษาอนุญาตในการพิจารณาของศาลนัดต่อไป และนอกจากในกรณีแรก ผู้ขอจะต้องส่งคำบอกกล่าวเป็นหนังสือแจ้งคำขอให้แก่ศาลและคู่ความฝ่ายตรงข้ามทราบถึงเหตุผลที่ขอให้พิจารณาคดีใหม่ก่อนวันนัดไต่สวนคำขอไม่น้อยกว่าหกวันเต็ม คำบอกกล่าวนี้ไม่ทำให้การดำเนินการพิจารณา

⁹⁹ Criminal Appeal Act 1995, มาตรา 8.

¹⁰⁰ CCRRC ยังมีหน้าที่อื่นๆ ได้แก่ สอบสวนหาข้อเท็จจริงใหม่ในชั้นอุทธรณ์ตามคำสั่งของศาลอุทธรณ์ตาม Criminal Appeal Act 1968 มาตรา 23 และเสนอความเห็นเกี่ยวกับการอุทธรณ์โทษตามคำร้องขอของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยตาม Criminal Appeal Act 1995, มาตรา 16.

¹⁰¹ Criminal Appeal Act 1995, มาตรา 9-14.

¹⁰² Criminal Appeal Act 1995, มาตรา 14 (6).

ต้องระงับไป เว้นแต่ศาลจะสั่งเป็นอย่างอื่น ถ้ามีการวางเงินในศาล และมีคำบอกกล่าวศาลจะต้องเก็บรักษาเงินนั้นไว้จนกว่าจะมีการไต่สวนคำขอ เว้นแต่ศาลจะสั่งเป็นอย่างอื่น¹⁰³

คำสั่งผู้พิพากษาซึ่งอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้พิจารณาคดีใหม่นี้อาจอุทธรณ์ได้ตามบทบัญญัติของ County Court Act 1934 ซึ่งอนุญาตให้คู่ความซึ่งไม่พอใจในการกำหนด หรือคำสั่งของผู้พิพากษาเกี่ยวกับกฎหมายหรือเอควิตี้ การรับหรือไม่รับฟังพยานหลักฐานอุทธรณ์ต่อศาลอุทธรณ์ (Court of Appeal) ตามวิธีการภายใต้เงื่อนไขที่กำหนดไว้ในข้อบังคับของ Supreme Court ยกเว้นคำขอให้ศาลพิจารณาคดีใหม่ เนื่องจากได้มีการพยานหลักฐานเพิ่มเติมจะยื่นต่อศาลอุทธรณ์มิได้¹⁰⁴

3.4.3.4 ผลเมื่อมีการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่

ในกรณีที่ศาลสั่งให้พิจารณาคดีใหม่ (Venire facias de novo) คู่ความคงอยู่ในฐานะเดิมเหมือนก่อนเริ่มพิจารณาคดีครั้งแรก และศาลจะเริ่มฟังข้อเท็จจริงทั้งหมดใหม่ คำสั่งของศาลดังกล่าวเป็นการยกเลิกและเพิกถอนคำชี้ขาดและคำพิพากษา แต่ศาลไม่มีอำนาจสั่งให้พิจารณาคดีใหม่ (Venire de novo) เพราะเหตุที่ได้มีการพิจารณาผิดพลาด (Mis-trial) ในกรณีที่ศาลได้พิพากษาว่าจำเลยไม่มีความผิด และได้บันทึกคำพิพากษาลงในสารบบความแล้ว แม้ว่าคำชี้ขาดนั้นจะได้มาโดยไม่ถูกต้องก็ตาม

3.5 ประเทศสหรัฐอเมริกา

3.5.1 หลักการดำเนินคดีอาญาของประเทศสหรัฐอเมริกา

ประเทศสหรัฐอเมริกามีการปกครองแบบประชาธิปไตย มีประธานาธิบดีเป็นผู้นำประเทศ ปกครองแบบรัฐรวม ประกอบด้วยรัฐต่างๆ 50 รัฐ โดยในแต่ละรัฐมีอำนาจอธิปไตยของตนเอง มีอำนาจ นิติบัญญัติ บริหาร ตุลาการเป็นของตนเอง มีกฎหมายเป็นของตนเอง แต่กฎหมายภายในรัฐต้องไม่ขัดกับกฎหมายของรัฐบาลกลาง

สำหรับรัฐบาลกลางนั้น จะออกกฎหมายออกมบังคับใช้ในการรักษาอำนาจอธิปไตย ด้านความมั่นคงภายในโดยรวม เช่น กฎหมายความมั่นคง กฎหมายยาเสพติด กฎหมายภาษีเงินได้

องค์กรของรัฐบาลกลางมีหลายหน่วยงาน มีอำนาจหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยและสอบสวนคดี เช่น สำนักงานสอบสวนกลาง (FBI) สำนักงานตรวจสอบภาษีอากร สำนักงานปราบปรามยาเสพติด สำนักงานบังคับคดี เป็นต้น

¹⁰³ สมภพ โทตระกิตย์. เล่มเดิม. หน้า 15.

¹⁰⁴ แหล่งเดิม.

จากการที่ประเทศสหรัฐอเมริกาได้เคยเป็นอาณานิคมของประเทศอังกฤษมาก่อน ประเทศสหรัฐอเมริกาจึงได้รับอิทธิพลทางกฎหมายจากประเทศอังกฤษมาด้วย โดยมีหลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน และต่อมาจึงได้นำเอาระบบการดำเนินคดีแบบฝรั่งเศสมาใช้อีกด้วย โดยมีหลักการสำคัญในการดำเนินคดีที่ได้บัญญัติอยู่ในกฎหมายรัฐธรรมนูญของประเทศสหรัฐอเมริกาซึ่งมีผลบังคับใช้ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1787 และมีบทบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติม (Amendment) เป็นหลักประกันสิทธิต่างๆ ของประชาชนและปกป้องคุ้มครองประชาชนจากการละเมิดของรัฐบาล บทแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ (Amendment) 10 ฉบับแรกรวมเรียกว่า บทบัญญัติว่าด้วยสิทธิขั้นพื้นฐานของพลเมือง (The Bill of Right)

3.5.2 ผู้มีบทบาทในการดำเนินคดีอาญา

ประเทศสหรัฐอเมริกาใช้กระบวนการยุติธรรมในระบบกล่าวหา มีพนักงานอัยการเป็นโจทก์ และทนายความจำเลยเป็นผู้แก้ต่างให้จำเลย วิธีการที่ผู้ต้องหาถูกดำเนินคดียังมีความซับซ้อนและไม่สอดคล้องกับรูปแบบดั้งเดิม ที่เรียกว่า ผู้พิพากษา ลูกขุน การฟ้องและการต่อสู้คดี

พนักงานอัยการมีอำนาจแต่เพียงผู้เดียวในการเริ่มการฟ้องร้องดำเนินคดีอาญา เจ้าพนักงานตำรวจไม่มีอำนาจฟ้องดำเนินคดีอาญาด้วยตนเอง ทั้งลูกขุนคณะใหญ่ (Grand juries) ก็ไม่อาจกระทำการดังกล่าวได้ พนักงานอัยการของสหรัฐอเมริกาทำหน้าที่สอบสวนคดีอาญาไปพร้อมกับองค์กรตำรวจ และใช้ดุลพินิจอย่างกว้างขวาง ในการสอบสวน การฟ้องดำเนินคดีและการจับกุมผู้ต้องสงสัย ทั้งนี้ที่มีข้อเท็จจริงเกี่ยวกับอาชญากรรมปรากฏ พนักงานอัยการจะเข้าควบคุมการสอบสวนและการฟ้องดำเนินคดีอาญา จะกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ หน้าที่ของพนักงานอัยการในสหรัฐอเมริกา จะรวมเอาหน้าที่ในการให้คำปรึกษากับเจ้าพนักงานตำรวจในระหว่างการสอบสวนและหน้าที่ในการฟ้องดำเนินคดีอาญาในการพิจารณาคดีที่ศาลเข้าด้วยกัน ดังนั้นพอจะสรุปได้ว่าอำนาจของอัยการสหรัฐอเมริกาพอแยกได้ ดังนี้

- 1) เป็นผู้รับผิดชอบในการบังคับการตามกฎหมาย
- 2) เป็นผู้ฟ้องคดีอาญาแทนราษฎรในสหรัฐอเมริกา และในทุกรัฐอัยการจะดำเนินคดีในนามของประชาชน¹⁰⁵

โดยธรรมเนียมปฏิบัติแล้ว พนักงานอัยการมิได้เริ่มคดีอาญาหรือสอบสวนอาชญากรด้วยตนเอง พนักงานอัยการจะเข้าควบคุมการสอบสวนโดยตรงก็เฉพาะแต่กรณีที่มีความผิดมีลักษณะค่อนข้างซับซ้อน เช่น การหลอกลวงผู้บริโภค การทุจริตประพฤติมิชอบของเจ้าพนักงานของรัฐหรือองค์กรอาชญากรรม เป็นต้น ซึ่งมักจะมีปัญหายุ่งยากในเรื่องพยานหลักฐานและจำเป็นต้องทำการสอบสวนเป็นระยะเวลานานและด้วยความระมัดระวัง โดยส่วนใหญ่แล้ว เจ้าพนักงานตำรวจ

¹⁰⁵ กมล พัทธวนิช. (2521, ธันวาคม). “ระบบอัยการของสหรัฐอเมริกา.” วารสารอัยการ, 1, 12. หน้า 17.

จะปรึกษาเป็นส่วนตัวกับพนักงานอัยการหรือผู้ช่วยอัยการก่อนที่จะเตรียมการกล่าวหาอย่างเป็นทางการ (Formal accusation) หากมีความจำเป็นต้องใช้หมายค้นหรือหมายจับ เจ้าพนักงานตำรวจจะเสนอข้อเท็จจริงทั้งหมดที่เกี่ยวข้องในคดีนั้นต่อพนักงานอัยการ เพื่อพิจารณาต่อไป

อัยการมีดุลพินิจอันกว้างขวางที่จะฟ้องเมื่อวินิจฉัยว่า การใช้อำนาจของอัยการในคดีนี้ไม่มีกฎหมายบังคับศาลก็บังคับไม่ได้ เมื่อมีการเรียกร้องให้ศาลเข้ามาตรวจสอบดุลพินิจของอัยการ ศาลมักจะปฏิเสธโดยอ้างหลักทฤษฎีแบ่งแยกอำนาจ (Separation of powers) และแนวความคิดเรื่องการจำกัดบทบาทของศาล (Judicial restraint) แต่อย่างไรก็ตาม แม้ว่าพนักงานอัยการจะมีดุลพินิจที่กว้างขวางเพียงใดก็ตาม ในระบบการดำเนินกระบวนการพิจารณาความจะต้องมีการถ่วงดุลย์อำนาจเพื่อป้องกันการใช้อำนาจโดยมิชอบ และผู้ที่จะมาถ่วงดุลย์อำนาจฟ้องร้องของอัยการก็คือลูกขุน¹⁰⁶

3.5.3 หลักการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่

ในประเทศสหรัฐอเมริกาใช้หลักคอมมอนลอว์¹⁰⁷ การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ถือว่าเป็นการเยียวยาเมื่อกระบวนการยุติธรรมเกิดความผิดพลาด (Miscarriage of justice) ดังนั้นเมื่อเกิดความไม่ยุติธรรมขึ้นในกระบวนการยุติธรรมเป็นเหตุให้คนบริสุทธิ์ (Innocent) ต้องได้รับโทษทางอาญา จึงจำเป็นต้องให้มีการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว

3.5.3.1 เงื่อนไขในการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่

เงื่อนไขในการนำคดีอาญามาขอรื้อฟื้นขึ้นพิจารณาใหม่ ได้บัญญัติไว้ใน Federal Rules of Criminal Procedure Rule 33 ได้มี 2 กรณี คือ กรณีที่มีการค้นพบพยานหลักฐานใหม่ และกรณีเหตุอื่นๆ นอกจากกรณีแรก

กรณีแรก คือ การค้นพบพยานหลักฐานใหม่ (Newly discovered evidence) ได้แก่กรณีซึ่งในแต่ละรัฐส่วนมากก็ได้บัญญัติเรื่องนี้ไว้ให้เป็นเหตุในการรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่หรือเป็นเหตุที่กำหนดไว้เบื้องต้นในการขอรื้อฟื้นคดีอาญา¹⁰⁸ และจะต้องขอรื้อฟื้นภายหลังจากที่ศาลมีคำสั่งถึงที่สุดแล้วไม่เกิน 3 ปี¹⁰⁹ เนื่องจากการให้รื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่โดยอาศัยเหตุของการค้นพบพยานหลักฐานใหม่เป็นการเปิดช่องว่างให้คู่ความมีเวลาเตรียมคดี และพยานหลักฐานก่อนที่จะยื่นคำขอให้พิจารณาคดีใหม่ได้โดยง่าย ศาลจึงได้วางหลักเป็นบรรทัดฐาน

¹⁰⁶ เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์. (2521, กันยายน). “บทบาทของอัยการในการควบคุมอำนาจตำรวจในสหรัฐอเมริกา.” วารสารอัยการ. หน้า 10.

¹⁰⁷ สมภพ โทระกิตย์. เล่มเดิม. หน้า 9-10.

¹⁰⁸ พิษญา เหลืองรัตนเจริญ. เล่มเดิม. หน้า 34.

¹⁰⁹ แหล่งเดิม.

ตลอดมาว่า การขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่โดยอาศัยเหตุของการค้นพบพยานหลักฐานใหม่จะต้องประกอบด้วยหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้

1) พยานหลักฐานนั้นเป็นพยานหลักฐานใหม่จริง ซึ่งได้ค้นพบหลังจากการพิจารณาคดีแล้ว¹¹⁰

2) การที่ไม่ได้ค้นพบก่อนหน้านั้น จำเลยได้ใช้ความพยายามอย่างเต็มที่แล้ว

3) พยานหลักฐานนั้นต้องมีใช่เป็นพยานหลักฐานที่รับฟังไม่ได้

4) ต้องเป็นพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องในประเด็นแห่งคดี

5) ต้องเป็นพยานหลักฐานที่สามารถพิสูจน์ถึงความบริสุทธิ์ของจำเลยได้กล่าวคือ มีผลที่อาจจะเปลี่ยนแปลงผลของคดีเดิมได้¹¹¹

นอกจากนั้นเป็นหน้าที่ของจำเลยที่จะต้องแสดงให้เห็นว่า พยานหลักฐานที่ค้นพบใหม่นั้น จำเลยไม่ทราบในระหว่างที่มีการพิจารณาคดีและเป็นพยานหลักฐาน มิใช่เป็นแต่เพียงพยานเพิ่มเติม โดยพยานหลักฐานดังกล่าวมีผลทำให้จำเลยพ้นผิดได้ เช่น พยานหลักฐานที่ได้จากการตรวจ DNA ในกระดูก เส้นผม หรือส่วนต่างๆ ของร่างกาย ซึ่งการตรวจ DNA ดังกล่าวได้มีการรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญในเรื่องของสิทธิในการต่อสู้คดีอย่างเป็นธรรม (Fair trial) ดังนั้น การตรวจ DNA เพื่อจะพิสูจน์ถึงความบริสุทธิ์ของจำเลยนั้น จึงสามารถที่จะกระทำได้ไม่ขัดรัฐธรรมนูญ และยังถือได้ว่าเป็นพยานหลักฐานใหม่ สามารถจะนำมาขอรื้อฟื้นคดีต่อศาลได้¹¹² และการไม่รู้ว่า มีพยานหลักฐานดังกล่าวมิได้เกิดจากความผิดของจำเลย กล่าวอีกนัยหนึ่ง จำเลยมีการกระทำการพิสูจน์ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ข้างต้นนั่นเอง

ศาลอาจสั่งให้รื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ เพราะ

- 1) เหตุบังเอิญ (Accident)
- 2) ความสำคัญผิด (Mistake)
- 3) ตกใจ (Surprise)
- 4) กลฉ้อฉล (Fraud)

¹¹⁰ ถ้าพยานหลักฐานที่มีมาตั้งแต่ต้น ไม่ได้เกิดขึ้นใหม่ แต่ไม่ได้นำมาอ้างในการพิจารณาคดี ไม่ถือว่าเป็นพยานหลักฐานใหม่; Davis V. Jellico Cmty. Hosp., 912 F. 2d 129, 135 (6 th Cir. 1990) หรือในกรณีที่มีความตายเกิดจากคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งทำให้บาดเจ็บ ไม่ถือว่าเป็นพยานหลักฐานใหม่; Strobl V. New York Mercantile Exch., 590 F. Supp. 875, 878 (S.D.N.Y. 1984).

¹¹¹ St. Paul, Minn. Op.cit. pp. 244-245.

¹¹² Christopher E. Smith. (2003). **Criminal Procedur.** pp. 104-409.

5) เมื่อพบพยานหลักฐานใหม่ แต่หลักฐานที่พบนั้นจะต้องเป็นสาระสำคัญที่จะทำให้ผลของคดีเปลี่ยนแปลงไปถ้ามีการรื้อฟื้นคดีขึ้นใหม่ และผู้ขอจะต้องพิสูจน์ว่าคนไม่ทราบถึงพยานหลักฐานที่พบใหม่นั้นจนกระทั่งการพิจารณาคดีได้เสร็จสิ้นไปแล้ว แต่ทั้งนี้จะต้องปรากฏว่าคู่ความได้ใช้ความระมัดระวัง โดยปราศจากความประมาทในการค้นหาพยานหลักฐานดังกล่าวนั้นด้วยกรณีที่สอง เหตุอื่นๆ นอกจากกรณีแรก¹¹³

1) ความไม่ยุติธรรมหรือลำเอียงของลูกขุนหรือศาล ในกรณีนี้ศาลอาจอนุญาตโดยไม่ต้องอาศัยเหตุอื่นนอกจากเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ในกรณีที่ศาลลงโทษหนักเกินสมควรแต่ไม่เกินขอบเขตที่กฎหมายกำหนดโดยไม่มีเจตนาทุจริตหรืออคติ ไม่เป็นเหตุให้รื้อฟื้นคดีขึ้นมาพิจารณาใหม่ได้ เกี่ยวกับการดำเนินการพิจารณา จะขอให้รื้อฟื้นคดีขึ้นมาพิจารณาใหม่ได้เฉพาะในกรณีที่ศาลใช้ดุลพินิจโดยมิชอบ แต่จำเลยในคดีอาญาจะต้องอยู่ฟังการพิจารณาโดยตลอดการที่จำเลยไม่อยู่ในระหว่างเวลาที่ศาลเลือกลูกขุนหรือฟังพยาน หรือที่ลูกขุนชี้ขาดยอมเป็นเหตุให้ขอรื้อฟื้นคดีขึ้นใหม่ได้ ในคดีอุทธรณ์กรณีมีหลักอยู่ว่านักโทษหรือทนายความของนักโทษนั้นจะสละสิทธิไม่เข้าฟังการพิจารณาคดีของตนไม่ได้ การที่พยานไม่มาให้การยอมไม่เป็นเหตุให้ขอรื้อฟื้นคดีขึ้นใหม่ได้ หากได้ใช้ความพยายามจัดการนำพยานมาให้ถามและการที่โจทก์ในคดีอาญาไม่เรียกพยานก็ไม่เป็นเหตุให้ขอรื้อฟื้นคดีได้เช่นเดียวกัน

การอนุญาตให้รื้อฟื้นคดีขึ้นมาพิจารณาใหม่ โดยอาศัยเหตุที่มีการกระทำผิดพลาด (Misconduct) นั้น อาจเกิดจากผู้พิพากษาซึ่งนั่งพิจารณาคดี การเลือกและการสาบานตนของลูกขุนที่พิจารณาคดี ทนายความของคู่ความในคดีอาญา บุคคลภายนอกหรือพยานมีหลักทั่วไปว่าผู้พิพากษาซึ่งนั่งพิจารณาคดีจะต้องให้ความเป็นธรรมแก่คู่ความทั้งสองฝ่าย ทนายความของคู่ความฝ่ายหนึ่งจะต้องไม่กระทำการใดๆ ซึ่งมีลักษณะเป็นการใช้อิทธิพลครอบงำ (Influence) เพื่อให้ลูกขุนชี้ขาดเข้าข้างคู่ความของตน หรือขัดขวางมิให้คู่ความฝ่ายตรงข้ามได้รับการพิจารณาด้วยความเป็นธรรม ในบางรัฐมีกฎหมายหรือระเบียบปฏิบัติระบุไว้ชัดเจนว่า การกระทำของคู่ความอย่างใดที่ถือว่าเป็นการกระทำความผิด ฯลฯ

สิทธิในการให้รื้อฟื้นคดีขึ้นมาพิจารณาใหม่ โดยอาศัยที่กำหนดค่าเสียหายผิดพลาดอาจมีได้ทั้งที่กำหนดมากเกินไปหรือน้อยเกินไป มีหลักอยู่ว่าจำนวนค่าเสียหายที่กำหนดให้สำหรับการได้รับบาดเจ็บขึ้นอยู่กับ (1) การใช้ดุลพินิจที่ถูกต้องของลูกขุน และ (2) การใช้ดุลพินิจของผู้พิพากษาซึ่งนั่งพิจารณาค่าขอรับฟังพยานหลักฐาน กำหนดข้อเท็จจริงขึ้นใหม่ หรือไม่บังคับตามคำชี้ขาดซึ่งไม่ยุติธรรมก็ได้ และในการที่พิจารณาเห็นสมควรให้รื้อฟื้นคดีขึ้นมาพิจารณาใหม่ เพราะเหตุจำนวนเงินที่กำหนดตามคำพิพากษานั้นเกินไปกว่าข้อเท็จจริง ที่ว่าเงิน

¹¹³ John A. Glenn. (1989). *American Jurisprudence Volume 58*. p. 450.

จำนวนนั้นมากเกินไปจะต้องชัดแจ้งหรือเห็นชัด (Plain or evident) หลายรัฐมีกฎหมายหรือระเบียบปฏิบัติกำหนดไว้ชัดแจ้งว่า ให้มีการรื้อฟื้นคดีมาพิจารณาใหม่ได้ในกรณีที่ใช้ค่าเสียหายไม่เพียงพอ ถ้าสามารถกำหนดจำนวนค่าเสียหายได้แน่นอน แต่ลูกขุนกลับกำหนดผิดไปจากนั้นย่อมเป็นหน้าที่ของศาลที่จะต้องสั่งให้รื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่

2) การดำเนินกระบวนการพิจารณาผิดพลาด เช่น การละเว้นให้พยานสาบาน หรือ การที่ศาลละเมิดไม่ปฏิบัติตามกฎของศาล

3) การขาดคุณสมบัติหรือการไร้ความสามารถของลูกขุน

4) การกระทำผิดพลาด ซึ่งเป็นการกระทำของผู้พิพากษา คณะลูกขุน ทนายความ คู่ความ หรือของบุคคลภายนอก หรือลูกขุนทำไม่ถูกต้องหรือการปฏิบัติต่อลูกขุนไม่ถูกต้อง

5) การใช้กฎหมายผิดพลาด ซึ่งเกิดขึ้นในระหว่างกระบวนการพิจารณา โดยศาลได้ใช้ข้อกฎหมายผิดพลาด เช่น ให้คำแนะนำข้อกฎหมายที่ผิดพลาดแก่ลูกขุน หรือให้คำแนะนำในเรื่องการรับฟังพยานว่า พยานใดรับฟังได้หรือไม่ได้ผิดพลาด ทำผิดพลาดในข้อกฎหมายระหว่างการพิจารณา เช่น มีคำสั่งผิดพลาดในการรับหรือไม่รับคำพยาน หรือทำผิดพลาดในการสั่งหรือไม่สั่ง หรือพยานหลักฐานไม่เพียงพอที่ลูกขุนจะชี้ขาด หรือมีคำสั่งประเมินค่าเสียหายผิดพลาด

ข้อผิดพลาดในทางกฎหมายเป็นเหตุอย่างหนึ่งที่กฎหมายและระเบียบปฏิบัติของศาลกำหนดให้เป็นเหตุรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ได้¹¹⁴ ข้อผิดพลาดในทางกฎหมายมีความหมายรวมถึงคำชี้ขาดและคำสั่งของศาลที่ผิดพลาด เช่น ถ้าไม่ยอมรับพยานหลักฐานที่น่าจะพิสูจน์ข้อเท็จจริงที่เป็นประเด็นสำคัญ การยอมรับฟังพยานหลักฐานที่ไม่น่าเชื่อถือซึ่งมีการคัดค้านในขณะนั้นแล้ว เป็นต้น ศาลจะต้องมีคำสั่งที่ถูกต้องว่าจะให้ลูกขุนทำอะไรบ้าง คำสั่งนั้นจะต้องไม่มีสาระหรือเนื้อความที่ขัดกันในตัว เข้าใจยากหรือทำให้เข้าใจเป็นอย่างอื่น

6) ความผิดพลาดของคำวินิจฉัยของลูกขุน ซึ่งเนื่องจากไม่ปฏิบัติตามหลักกฎหมายที่ศาลให้คำแนะนำไว้ หรือเนื่องจากพยานหลักฐานไม่เพียงพอ

3.5.3.2 ผู้มีสิทธิและผู้มีอำนาจขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่

ในกรณีที่ไม่มีกฎหมายจำกัดอำนาจไว้ ศาลถือว่าได้รับอำนาจโดยปริยาย (By virtue of its inherent power) ที่จะระงับการบังคับคดีและรื้อฟื้นคดีขึ้นใหม่ได้เอง¹¹⁵ เพื่อประโยชน์ของสาธารณชนศาลย่อมใช้อำนาจในการตรวจตราข้อผิดพลาดในการให้ความยุติธรรม และขอมให้รื้อฟื้นคดีขึ้นใหม่โดยไม่ต้องมีคำขอของผู้เสียหาย การใช้อำนาจของศาลในกรณีเช่นนี้มีเงื่อนไขอยู่ว่าจะต้องแจ้งให้คู่ความทราบ และฟังข้อเท็จจริงและข้อโต้แย้งจากคู่ความ

¹¹⁴ สมกพ โทตระกิตย์. เล่มเดิม. หน้า 10-11 .

¹¹⁵ ดู § 61 ใน American Jurisprudence. Second Edition, Volume 58 “New Trial” p. 136.

ดังกล่าว ก็จะต้องประกอบด้วยเหตุผลไม่กระทำตามอำเภอใจ และถือว่าศาลจะต้องกระทำภายในกำหนดเวลาที่คู่ความอาจขอต่อศาลด้วยอำนาจที่ศาลจะอนุญาตให้รื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ ศาลเป็นผู้ตั้งเองโดยไม่จำกัด เฉพาะในคดีที่ศาลหรือคณะลูกขุนเป็นฝ่ายผิดพลาด ศาลมีอำนาจตั้งได้ทั้งในคดีอาญาและคดีแพ่ง แต่มีข้อแตกต่างที่สำคัญอย่างหนึ่งคือในคดีอาญาศาลจะต้องไม่ทำให้จำเลยต้องรับโทษเพิ่มขึ้น¹¹⁶ ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าผู้มีอำนาจในการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่คือผู้พิพากษา

ผู้มีอำนาจอีกบุคคลหนึ่ง คือพนักงานอัยการ เพราะพนักงานอัยการถือเป็นตัวแทนของรัฐในการที่จะดำเนินคดีอาญา เช่น คดีระหว่าง USA v SUNO ARCE ตามคำพิพากษาเมื่อวันที่ 19 เมษายน 2000 ในคดีดังกล่าวพนักงานอัยการเป็นผู้ทำการขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ โดยรายละเอียดของคดีได้กล่าวไว้ว่า พนักงานอัยการเป็นตัวแทนของรัฐเมื่อพนักงานอัยการทำการรื้อฟื้นคดี การกระทำของพนักงานอัยการเป็นการใช้อำนาจจึงไม่ถือว่าขัดต่อรัฐธรรมนูญ¹¹⁷

ส่วนในกรณีของผู้มีสิทธิในการรื้อฟื้นคดีนั้น เป็นสิทธิของผู้ต้องคำพิพากษาหรือคู่ความในคดีนั้นๆ หรือผู้แทน หรือบุคคลที่ได้รับมอบอำนาจของบุคคลนั้น เมื่อบุคคลที่เป็นคู่ความในคดีได้รับความเสียหาย อันเนื่องมาจากความผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา หรือความไม่สมบูรณ์ในการนำข้อเท็จจริงมาสู่ศาล เช่นความผิดพลาดในการชั่งน้ำหนักพยาน หรือความผิดพลาดในการพิจารณาของลูกขุนหรือองค์คณะของลูกขุน เป็นต้น เมื่อมีความผิดพลาดเกิดขึ้นในกระบวนการยุติธรรมในประเทศสหรัฐอเมริกาด้วยเหตุหนึ่งเหตุใด ย่อมต้องมีการแก้ไขเกิดขึ้นตามมา เพราะในประเทศสหรัฐอเมริกาการต่อสู้กันระหว่างคู่ความ จะต้องต่อสู้กันอย่างเป็นธรรม (Fair Trial) ดังนั้นศาลจึงจะต้องให้ความเป็นธรรมต่อคู่ความทั้งสองฝ่าย เมื่อคู่ความไม่สามารถต่อสู้คดีได้ด้วยตนเองจึงจำเป็นต้องมีผู้แทนในการดำเนินการแทนบุคคลดังกล่าว เช่นในการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ (New Trial) เมื่อผู้ต้องคำพิพากษาเป็นผู้เยาว์ และไม่ได้รับความเป็นธรรมในการพิจารณาคดีอาญา ผู้แทนโดยชอบธรรมของผู้ต้องคำพิพากษานั้นสามารถดำเนินการแทนผู้เยาว์ได้¹¹⁸

¹¹⁶ สมภพ โทตระภักดิ์. เล่มเดิม. หน้า 8.

¹¹⁷ พิษญา เหลืองรัตนเจริญ. เล่มเดิม. หน้า 39

¹¹⁸ John N. Ferdico, J. (1985). *Criminal Procedure For The Criminal Justice Professional*. p. 217.

3.5.3.3 กระบวนการวิธีการร้องขอหรือฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่

ในประเทศสหรัฐอเมริกา ถ้าเป็นคดีที่พิจารณาเสร็จสิ้นแล้ว เป็นอำนาจของศาลเจ้าของคดีเดิมที่จะสั่งให้หรือฟื้นคดีขึ้นมาพิจารณาใหม่ได้ แต่ถ้ามีการอุทธรณ์ที่สมบูรณ์แล้วย่อมมีผลเป็นการโอนคดีไปยังศาลที่มีอำนาจพิจารณาอุทธรณ์ และเป็นการตัดอำนาจศาลล่างที่พิจารณาคดีเสร็จไปแล้วในการร้องฟื้นคดีขึ้นมาพิจารณาใหม่ ในกรณีที่ศาลอุทธรณ์พิพากษายืน หรือได้พิจารณาทบทวนคดีที่ศาลล่างพิจารณามาแล้ว ศาลล่างจะอนุญาตให้หรือฟื้นคดีขึ้นมาพิจารณาใหม่ได้ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากศาลอุทธรณ์ ตามคอมมอนลอว์มีหลักอยู่ว่าในคดีอาญา ศาลไม่มีอำนาจอนุญาตคำขอให้หรือฟื้นคดีขึ้นมาพิจารณาใหม่ ถ้าคำพิพากษาคิดพลาดในข้อกฎหมายผู้พิพากษาจะต้องเสนอแนะให้มีการอุทธรณ์ แต่ถ้าผิดพลาดในข้อเท็จจริง ทางแก้คือออก Writ of coram nobis (In the Queen's Bench) ทั้งนี้เว้นแต่รัฐธรรมนูญของรัฐจะมีบทบัญญัติชัดเจนว่าให้มีการร้องฟื้นคดีขึ้นมาพิจารณาใหม่ได้ นอกจากนี้ยังมีหลักต่อไปอีกว่าในกรณีที่จำเลยในคดีอาญาถูกศาลพิพากษาให้ปล่อยตัวไปแล้ว รัฐจะขอให้ศาลร้องฟื้นคดีขึ้นมาพิจารณาใหม่อีกไม่ได้ เว้นแต่ จะมีกฎหมายให้อำนาจไว้ซึ่งสอดคล้องกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่ว่า บุคคลจะไม่ต้องได้รับผลร้ายจากข้อกล่าวหาเดียวกันถึงสองครั้ง “subject for the same offense to be twice put in jeopardy of life of limb”

วิธีพิจารณาคำขอให้ศาลร้องฟื้นคดีขึ้นมาพิจารณาใหม่ต้องยื่นต่อผู้พิพากษาซึ่งพิจารณาคดีนั้นมาแล้ว เพราะเป็นผู้ทราบเรื่องคดีซึ่งเว้นแต่จะมีกฎหมายกำหนดไว้เป็นอย่างอื่น¹¹⁹ แต่ไม่จำเป็นต้องยื่นคำขอต่อผู้พิพากษาคดีเดิมทุกครั้งไป อาจยื่นต่อผู้พิพากษาซึ่งรับหน้าที่ต่อมาก็ได้ อย่างไรก็ตามในการยื่นคำขอนี้ถึงแม้จะไม่มีกฎหมาย หรือระเบียบว่าจะต้องบอกกล่าวให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งทราบในการปฏิบัติก็สมควรกระทำเพื่อให้คู่ความฝ่ายตรงข้ามมีโอกาสเข้ามาคัดค้านหรือดำเนินการอย่างอื่นที่จำเป็นเพื่อประโยชน์ในทางคดีแก่ฝ่ายตน ส่วนผู้ซึ่งยื่นคำขอนั้นจะเป็นแต่เพียงผู้เสียหายฝ่ายเดียวก็ได้ โดยไม่ให้คำพิพากษากระทบกระเทือนถึงคู่ความอื่น หรือผู้เสียหายหลายรายจะร่วมกันยื่นคำขอก็ได้ ฝ่ายผู้ซึ่งไม่ได้เกี่ยวข้องกับคดีย่อมไม่มีสิทธิขอให้หรือฟื้นคดีขึ้นมาพิจารณาใหม่ เว้นแต่จะมีกฎหมายให้อำนาจ

โดยปกติจะมีกฎหมายหรือระเบียบปฏิบัติกำหนดระยะเวลายื่นคำขอให้ศาลร้องฟื้นคดีขึ้นมาพิจารณาใหม่ แต่มีหลักทั่วไปว่าจะต้องยื่นภายหลังที่ถูกขุ่นข้องหมองใจ หรือศาล หรือผู้ชี้ขาดมีคำพิพากษา หรือคำสั่งแล้วและคำขอนี้จะต้องทำเป็นคำร้อง ก็คือต้องทำเป็นหนังสือระบุข้อผิดพลาดที่คู่ความถือเป็นเหตุขอหรือฟื้นคดีขึ้นมาพิจารณาใหม่

¹¹⁹ สมกพ โทตระกิตย์. เล่มเดิม. หน้า 12.

การพิจารณาและส่งคำขอให้ศาลรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่จะต้องดำเนินไปตามระเบียบปฏิบัติที่กำหนดไว้ในกฎหมาย หรือข้อบังคับของศาลตามปกติ คือ ศาลที่พิจารณาคดีนั้น แม้ว่าผู้พิพากษาจะมีใช้บุคคลคนเดียวกันก็ตาม ในบางรัฐมีกฎหมายกำหนดว่าการพิจารณาคำร้องเกี่ยวกับเรื่องนี้ให้ศาลพิจารณาลับ แต่คู่ความซึ่งเป็นผู้ยื่นคำขอมิสิทธิเข้าฟังการไต่สวน ศาลจะส่งยกคำร้องโดยไม่ได้สวนคำร้องเลยไม่ได้ ถ้าศาลส่งยกคำร้องโดยไม่ได้ไต่สวนถือว่าศาลสั่งผิด (Remmer v US) ในบางรัฐมีกฎหมาย หรือวิธีพิจารณาของศาลกำหนดระยะเวลาฟังคำร้องขอให้ศาลรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ บางรัฐกำหนดให้ศาลต้องพิจารณาคำร้องภายในกำหนดเวลาของศาลที่ได้รับคำร้องนั้น และในกรณีที่ไม่มีการคัดค้านคำพิพากษาเดิมและอนุญาตให้รื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ได้ ศาลมีอำนาจสั่งระงับการบังคับคดีตามคำพิพากษาเดิมและอนุญาตให้รื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ได้ และในกรณีที่ในคำร้องขอให้ศาลพิจารณาคดีใหม่ได้รับเหตุที่แน่นอนไว้แล้ว ศาลอาจสั่งให้รื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่โดยอาศัยเหตุอื่นนอกจากเหตุที่ระบุไว้ก็ได้ แต่ทั้งนี้จะต้องบอกกล่าวให้คู่ความทราบและศาลจะต้องสั่งโดยมีเหตุผลสมควรเพราะศาลมีหน้าที่พิจารณาว่ามีความไม่ยุติธรรมเกิดขึ้นหรือไม่ และการอนุญาตให้รื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่จะทำให้คู่ความได้รับความเป็นธรรมหรือไม่

ในการพิจารณาอนุญาตหรือไม่อนุญาตคำขอหรือฟ้องคดีขึ้นพิจารณาใหม่ เป็นเรื่องที่อยู่ในดุลพินิจของศาล แต่ถ้าเป็นเรื่องผิดพลาดในข้อกฎหมายที่เกิดขึ้นระหว่างพิจารณาแล้ว ไม่เป็นเรื่องที่อยู่ในดุลพินิจของศาลเท่านั้น แต่อยู่ในอำนาจของศาลที่มีอำนาจพิจารณาอุทธรณ์ที่จะพิจารณาทบทวนได้ด้วย และแม้จะถือว่าศาลสั่งอนุญาตหรือไม่อนุญาตคำขอจะเป็นดุลพินิจที่ไม่ถูกต้อง คำสั่งนั้นย่อมถูกโต้แย้งได้ และเมื่อศาลได้มีคำสั่งให้พิจารณาคดีนั้นใหม่แล้วคำสั่งนั้นย่อมมีผลเสมือนหนึ่งว่ายังไม่มีการพิจารณาคดีในเรื่องนั้นมาเลย และทำให้คำพิพากษาเดิมสิ้นผลไปในตัว แต่ถ้าศาลสั่งไม่อนุญาต ให้ถือว่าคำพิพากษานั้นถึงที่สุดสำหรับคำร้องทำนองนี้แล้ว

เงื่อนไขในการอนุญาตหรือไม่อนุญาตคำขอให้ศาลรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ ในบางกรณีศาลจะวางข้อกำหนด หรือกำหนดเงื่อนไขเกี่ยวกับคำสั่งอนุญาตหรือไม่อนุญาตคำขอไว้ด้วยบางรัฐมีข้อกำหนด และเงื่อนไขดังกล่าวไว้ในกฎหมายโดยให้ศาลมีอำนาจสั่งการได้ตามที่เห็นสมควร ข้อกำหนดหรือเงื่อนไขดังกล่าวได้แก่ เรื่องการชำระค่าธรรมเนียม หรือการปฏิบัติตามระเบียบของศาล เป็นต้น¹²⁰

วิธีพิจารณาในการรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ เมื่อศาลมีคำสั่งอนุญาตให้รื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ การพิจารณาคดีขึ้นต่อไปอาจดำเนินการเหมือนกับคดีใหม่ทุกประการ มีหลักทั่วไปอยู่ว่า คู่ความจะอ้างผลของคดีที่พิจารณาแล้วไม่ได้ แต่ในคดีอาญาจำเลยอาจยอมให้

¹²⁰ แหล่งเดิม.

ศาลฟังพยานหลักฐานเอกสารหลักฐานที่พิจารณาแล้วได้ นอกจากนี้ศาลจะต้องพิจารณาเฉพาะประเด็นที่ศาลกำหนด

3.5.3.4 ผลเมื่อมีการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่

วัตถุประสงค์ในการขอให้ศาลรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ก็เพื่อให้ศาลแก้ไขข้อผิดพลาด โดยไม่ต้องให้คู่ความอุทธรณ์ (State v Burn) คือไม่ต้องการให้เสียค่าใช้จ่ายในการอุทธรณ์ หรือได้รับความไม่สะดวกในการขอให้พิจารณาทบทวนคดี ในบางรัฐการขอให้ศาลรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่เป็นเงื่อนไขก่อนการใช้สิทธิอุทธรณ์ และในทางปฏิบัติเป็นหน้าที่ของทนายความที่จะขอให้ศาลที่พิจารณาคดีแก้ไขข้อผิดพลาดทุกอย่างที่เกิดขึ้น

อย่างไรก็ดี มีปัญหาว่าในการรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่นี้ ศาลจะต้องพิจารณาเฉพาะส่วนใดส่วนหนึ่งของประเด็น หรือพิจารณาเฉพาะประเด็นที่ได้มีการพิจารณามาแล้ว ในคดีฟ้องจำเลยว่าทำความผิดฐานฆ่าคนตาย ลูกขุนจะต้องพิจารณาว่าจำเลยได้กระทำความผิดหรือไม่ และถ้าเป็นผู้กระทำความผิด สมควรลงโทษประหารชีวิตหรือจำคุกตลอดชีวิต ปัญหาทั้งสองนี้ ลูกขุนจะต้องพิจารณาชี้ขาดตามลำดับ ศาลจึงจะรับคำชี้ขาด ศาลวินิจฉัยในคดี Jones v people ว่า ถ้าศาลอุทธรณ์กลับคำพิพากษาของศาลล่าง เพราะเหตุที่ศาลล่างตัดพยานที่จะช่วยให้จำเลยได้รับการลดหย่อนผ่อนโทษ ศาลจะต้องอนุญาตให้รื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ทั้งหมดไม่จำกัดเฉพาะประเด็นที่ศาลจะกำหนดโทษ และในคดี Downer Southern Union Gas Co. โจทก์ฟ้องเรียกค่าเสียหายในการที่บุตรตาย ภายหลังจากที่เด็กตายไปแล้ว บิดมารดาเด็กขอมให้ศาลปล่อยจำเลย เมื่อได้รับคำรักษาพยาบาลและคำทำศพบุตรแล้ว และเพื่อขอให้ศาลมีคำพิพากษา โจทก์ได้พิสูจน์ว่า (1) จำเลยได้รับการปล่อยตัวโดยกลฉ้อฉล (2) จำเลยเป็นผู้ประมาทและ (3) จำนวนค่าเสียหายศาลพิพากษาว่าจำเลยมีสิทธิขอให้ศาลพิจารณาใหม่เฉพาะประเด็นที่สองและประเด็นที่สามเท่านั้น ส่วนประเด็นแรกคงให้เป็นไปตามคำชี้ขาดของลูกขุน¹²¹

เนื่องจาก ในประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นระบบกฎหมาย Common Law การกำหนดกฎหมายในเรื่องการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ จึงขาดความชัดเจนในบางเรื่อง เช่น ในเรื่องของตัวบุคคลซึ่งมิได้มีการกำหนดผู้มีสิทธิและผู้มีอำนาจในการที่จะขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ไว้แน่นอน เพราะในประเทศดังกล่าว เมื่อมีคดีเกิดขึ้นจึงจะบัญญัติเป็นกฎหมาย ดังนั้นผู้มีสิทธิและผู้มีอำนาจจะต้องเป็นบุคคลที่ไม่ขัดรัฐธรรมนูญ ก็ถือได้ว่าเป็นบุคคลที่ทำการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ได้ ส่วนในเรื่องของเงื่อนไขในประเทศสหรัฐอเมริกาจะรื้อฟื้นได้ทั้งคดีอาญาที่ถึงที่สุดและไม่ถึงที่สุด ถ้าประชาชนไม่ได้รับความเป็นธรรมสามารถที่จะรื้อฟื้นได้ แต่การรื้อฟื้นจะรื้อฟื้นได้เฉพาะในแง่ที่เป็นคุณกับจำเลยเท่านั้น นอกจากนี้ยังมีการชดเชยแก่ผู้ต้อง

¹²¹ แหล่งเดิม.

คำพิพากษาเป็นตัวแทน อันเป็นสิ่งที่รัฐจะต้องชดใช้ให้แก่ผู้ต้องคำพิพากษา เพื่อจะชดเชยความเสียหายอันเกิดแก่ประชาชนของตน

จากการศึกษากฎหมายของต่างประเทศเกี่ยวกับการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่พบว่าในกลุ่มประเทศที่มีหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ได้แก่ ประเทศฝรั่งเศส ประเทศเยอรมัน และประเทศญี่ปุ่น พนักงานอัยการเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการฟ้องคดีอาญา และมีบทบาทสำคัญในการรื้อฟื้นคดีอาญา

โดยประเทศฝรั่งเศสการรื้อฟื้นคดีจะต้องเสนอผ่านทางกระทรวงยุติธรรม เพื่อเสนอต่ออธิบดีอัยการประจำศาลฎีกา ซึ่งเทียบได้กับตำแหน่งอัยการสูงสุด เพื่อเสนอคำร้องขอรื้อฟื้นคดีนั้นต่อไปยังศาลฎีกาแผนกคดีอาญา

ในขณะที่พนักงานอัยการของประเทศเยอรมันจะมีบทบาทสำคัญในการฟ้องและดำเนินคดีอาญาตามกฎหมาย และการรื้อฟื้นคดีอาญาในทางที่เป็น โทษแก่จำเลย ยังเป็นบทบาทหลักของพนักงานอัยการในการยื่นคำร้องขอรื้อฟื้นคดีเพื่อนำผู้กระทำความผิดที่แท้จริงมาลงโทษตามกฎหมาย

ประเทศญี่ปุ่น พนักงานอัยการเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการฟ้องคดีอาญา โดยพนักงานอัยการจะกระทำการในฐานะเป็นทนายความของแผ่นดิน มีบทบาทในการคุ้มครองประโยชน์และอำนวยความยุติธรรมให้แก่ประชาชนในประเทศ อัยการจึงเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการรื้อฟื้นคดี

สำหรับประเทศที่มีหลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน ได้แก่ ประเทศอังกฤษ ประเทศสหรัฐอเมริกา พบว่าบทบาทของพนักงานอัยการมีความแตกต่างกัน ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากแนวความคิดของหลักการดำเนินคดีอาญาในประเทศ และอิทธิพลจากกฎหมายของต่างประเทศที่ส่งผลให้พนักงานอัยการของประเทศอังกฤษมีบทบาทที่สำคัญในการฟ้องคดีอาญา แต่ไม่มีบทบาทสำคัญในการรื้อฟื้นคดีอาญา ในขณะที่พนักงานอัยการของประเทศสหรัฐอเมริกา มีบทบาทในการสอบสวนฟ้องคดีอาญา และมีบทบาทในการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่

ประเทศอังกฤษแต่เดิมประชาชนมีบทบาทในการฟ้องคดีอาญา แต่ในปัจจุบันได้รับอิทธิพลจากหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ จึงเริ่มพัฒนาโดยมีระบบอัยการ โดยกลางศตวรรษที่ 19 ได้จัดให้มีองค์กร Crown Prosecution Service: CPS มาทำหน้าที่ฟ้องคดีอาญา โดยองค์กรดังกล่าวได้ถูกตั้งขึ้นเพื่อควบคุมการฟ้องคดีอาญาของประชาชนเพื่อป้องกันความเสียหายต่อภาครัฐ

โดยการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ของประเทศอังกฤษในอดีต ผู้มีสิทธิยื่นคำร้องได้แก่

- 1) ผู้ต้องคำพิพากษา
- 2) ผู้มีส่วนได้เสีย ญาติ หรือ ตัวแทน
- 3) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ในกรณีที่ผู้ต้องคำพิพากษาที่ต้องโทษ

หมักมาร้องขอต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย เพื่อให้ยื่นคำร้องต่อศาลอุทธรณ์ โดยถือเสมือนว่าเป็นอุทธรณ์ฉบับหนึ่ง

แต่ต่อมาพบว่ารัฐมนตรีกระทรวงมหาดไทยปฏิเสธคำร้องขอหรือฟื้นคดีอาญา ประเทศอังกฤษจึงได้ออกกฎหมายยกเลิกอำนาจของรัฐมนตรีกระทรวงมหาดไทย และโอนอำนาจให้แก่หน่วยงานอิสระเรียกว่า คณะกรรมการรื้อฟื้นคดีอาญา Criminal Case Review Commission: CCRC เพื่อทำการรื้อฟื้นคดีอาญาได้ตามที่เห็นสมควรเอง หรือตามคำร้องขอของผู้ต้องคำพิพากษา หรือของผู้มีส่วนได้เสีย โดยพนักงานอัยการไม่มีบทบาทในการรื้อฟื้นคดีอาญาแต่อย่างใด ปัจจุบันผู้มีอำนาจยื่นคำร้องขอหรือฟื้นคดีอาญาในสหราชอาณาจักร คือ คณะกรรมการรื้อฟื้นคดีอาญา

สำหรับประเทศสหรัฐอเมริกา นั้น พบว่าพนักงานอัยการมีบทบาทในการสอบสวนฟ้องคดีอาญา และมีบทบาทในการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ เพราะพนักงานอัยการถือเป็นตัวแทนของรัฐในการดำเนินคดีอาญา

ระบบการดำเนินคดีอาญาของประเทศฝรั่งเศส ประเทศเยอรมัน และประเทศญี่ปุ่น เป็นประเทศที่ให้อำนาจแก่พนักงานอัยการในการตรวจสอบค้นหาความจริงในคดีอาญา โดยกระบวนการแสวงหาข้อเท็จจริงของพนักงานอัยการเกิดขึ้นตั้งแต่ในชั้นสอบสวน จนกระทั่งศาลมีคำพิพากษาและยังให้อำนาจอัยการมีบทบาทในการรื้อฟื้นคดีได้เมื่อปรากฏเหตุในการรื้อฟื้นคดีอาญาตามที่กฎหมายกำหนดไว้ โดยไม่จำกัดอำนาจของพนักงานอัยการในการรื้อฟื้นคดีอาญาของรัฐซึ่งฟ้องโดยพนักงานอัยการ ในกรณีขอรื้อฟื้นคดีโดยอาศัยพยานหลักฐานใหม่ต้องปรากฏขึ้นภายหลังจากที่ศาลมีคำพิพากษาแล้ว และในกรณีที่ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดแล้วเท่านั้นจึงจะใช้สิทธิรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ได้ สำหรับการอุทธรณ์นั้นจะกระทำได้อีกเมื่ออาศัยพยานหลักฐานเดิมซึ่งอยู่ในสำนวนคดี และเป็นการอุทธรณ์ภายหลังจากที่ศาลชั้นต้นมีคำพิพากษา

เมื่อวิเคราะห์ถึงหลักเกณฑ์ในการขอหรือฟื้นคดีอาญาในต่างประเทศนั้นพบว่าประเทศที่สามารถยื่นคำร้องได้เมื่อคดีมีคำพิพากษาถึงที่สุดแล้วเหมือนประเทศไทย ได้แก่ ประเทศฝรั่งเศส ประเทศเยอรมัน และประเทศญี่ปุ่น ส่วนประเทศที่มีหลักเกณฑ์ต่างไป ได้แก่ ประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศอังกฤษ

โดยประเทศสหรัฐอเมริกาสามารถรื้อฟื้นคดีได้ทั้งคดีอาญาที่ศาลได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดและไม่ถึงที่สุด ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศไทยซึ่งสามารถรื้อฟื้นคดีได้เมื่อมีคำพิพากษาถึงที่สุดแล้วเท่านั้น ถ้าเป็นกรณีที่เกิดความผิดพลาดขึ้นในระหว่างพิจารณา ซึ่งศาล

ยังไม่ได้มีคำพิพากษาถึงที่สุด จะใช้หลักการเพิกถอนกระบวนการพิจารณาที่ผิดระเบียบ ในกรณีที่มีได้ปฏิบัติตามบทบัญญัติกฎหมายในข้อที่มุ่งหมายจะยังให้การเป็นไปด้วยความยุติธรรม¹²² หรือใช้หลักการขอให้พิจารณาคดีใหม่ในกรณีที่โจทก์ขาดนัดพิจารณา¹²³ จึงทำให้เห็นได้ว่าหลักกฎหมายและกระบวนการในส่วนนี้มีความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด ซึ่งอาจเป็นเพราะประเทศไทยและประเทศสหรัฐอเมริกา มีระบบการดำเนินคดีอาญาที่แตกต่างกันกล่าวคือ ประเทศไทยใช้ระบบการตรวจสอบ อัยการมีบทบาทสำคัญในการพิจารณาสำนวนเพื่อสั่งฟ้องผู้ต้องหา แต่พนักงานอัยการกลับไม่มีบทบาทในการตรวจสอบค้นหาความจริงเท่าที่ควร อัยการจึงถูกจำกัดอำนาจไว้หรือฟื้นคดีได้เฉพาะกรณีที่อัยการมิใช่โจทก์ในคดีเดิม ในกรณีของพยานหลักฐานใหม่ต้องปรากฏขึ้นภายหลังจากที่ศาลมีคำพิพากษาแล้ว และในกรณีที่ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดแล้วเท่านั้นจึงจะใช้สิทธิหรือฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ได้ สำหรับการอุทธรณ์นั้นจะกระทำได้อีกต่อเมื่ออาศัยพยานหลักฐานเดิมซึ่งอยู่ในสำนวนคดี

ในขณะที่ประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นประเทศที่ใช้ระบบการต่อสู้คดี ในกรณีค้นพบพยานหลักฐานใหม่ในระหว่างกระบวนการพิจารณาจึงได้ยอมรับให้มีการใช้หลักการขอพิจารณาคดีใหม่ และยอมรับให้มีการหรือฟื้นคดีได้ทั้งในกรณีที่ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดและไม่ถึงที่สุดเพื่อเปิดโอกาสให้คู่ความ 2 ฝ่ายได้ต่อสู้กันอย่างเต็มที่

การค้นพบพยานหลักฐานใหม่ เป็นการเปิดช่องว่างให้คู่ความมีเวลาเตรียมคดีและพยานหลักฐานก่อนที่จะยื่นคำขอให้พิจารณาคดีใหม่ได้โดยง่าย และเป็นหน้าที่ของจำเลยที่จะต้องแสดงให้เห็นว่า พยานหลักฐานที่ค้นพบใหม่นั้น จำเลยไม่ทราบในระหว่างที่มีการพิจารณาคดีและเป็นพยานหลักฐาน มิใช่เป็นแต่เพียงพยานเพิ่มเติม โดยพยานหลักฐานดังกล่าวมีผลทำให้จำเลยพ้นผิดได้

สำหรับประเทศอังกฤษซึ่งเป็นประเทศที่มีระบบการต่อสู้คดี กฎหมายกำหนดให้สามารถหรือฟื้นคดีได้เมื่อศาลมีคำพิพากษาแล้ว โดยมีได้กำหนดให้ต้องเป็นคำพิพากษาถึงที่สุด ดังนั้นการหรือฟื้นคดีจึงเปรียบเสมือนการอุทธรณ์ ต่างจากประเทศไทยที่สามารถหรือฟื้นคดีได้ต่อเมื่อศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดแล้วเท่านั้น ประเทศอังกฤษมีหลักเกณฑ์การขอหรือฟื้นคดีเช่นเดียวกับการขอให้พิจารณาคดีใหม่ กล่าวคือหากเป็นกรณีที่ศาลยังไม่มีคำพิพากษาและเกิดความผิดพลาดขึ้นในระหว่างกระบวนการพิจารณา ผู้พิพากษามีอำนาจพิจารณาคดีใหม่ได้ในกรณีที่ผู้พิพากษาสั่งถูกขุ่นผิดรับหรือไม่รับฟังพยานหลักฐาน โดยไม่ถูกต้องเป็นเหตุให้เกิดความผิดพลาดอย่างมากในการพิจารณาคดี และเมื่อกรณีดังกล่าวปรากฏขึ้นภายหลังจากที่ศาลมีคำพิพากษาแล้ว กฎหมายได้

¹²² กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง, มาตรา 27 ประกอบ กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 15 .

¹²³ กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 166 ประกอบ มาตรา 181 .

กำหนดให้สามารถรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ และในกรณีค้นพบพยานหลักฐานใหม่ในระหว่างกระบวนการพิจารณาได้ยอมรับให้มีการใช้หลักการขอพิจารณาคดีใหม่เพื่อให้คู่ความ 2 ฝ่ายได้ต่อสู้กันอย่างยุติธรรม

บทที่ 4

วิเคราะห์สภาพปัญหาการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ในประเทศไทย

ในปัจจุบัน กฎหมายบัญญัติให้มีการยื่นคำร้องขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ได้ ทั้งนี้ด้วยเหตุผลอันสำคัญคือ

“หากปรากฏหลักฐานขึ้นใหม่ว่าบุคคลนั้นมิได้เป็นผู้กระทำความผิด และกำหนดให้มีสิทธิที่จะรับค่าตอบแทน และได้รับบรรดาสิทธิที่เสียไปเพราะผลแห่งคำพิพากษานั้นคืน หากปรากฏตามคำพิพากษาของศาลที่พิจารณาคดีที่รื้อฟื้นขึ้นพิจารณาใหม่ว่า บุคคลผู้นั้นมิได้กระทำความผิด” กรณีดังกล่าว เป็นนโยบายของรัฐที่จะให้มีการแก้ไขข้อเท็จจริงที่เกิดจากความไม่สมบูรณ์ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา อันทำให้ศาลมีคำพิพากษาตัดสินลงโทษจำเลย ผู้บริสุทธิ์ การรื้อฟื้นคดีอาญา อันทำให้ศาลมีคำพิพากษาตัดสินลงโทษจำเลยผู้บริสุทธิ์ การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่มีผลทำให้ศาลสามารถกลับคำพิพากษาเดิม และผู้ต้องคำพิพากษาจะได้รับค่าทดแทนอันเป็นการชดเชยความเสียหายที่ได้รับโทษตามคำพิพากษา โดยค่าทดแทนถือเป็นวัตถุประสงค์หลักที่สำคัญที่สุดของพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526

อย่างไรก็ตาม การร้องขอให้รื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ไม่ใช่เรื่องที่ทำได้ง่าย จะต้องเป็นเรื่องที่มีความมั่นใจอย่างแท้จริง หรือรู้กันทั่วไปว่าตามคดีนั้น ได้มีการตัดสินผิดพลาดอย่างแท้จริง มิฉะนั้นแล้วย่อมไม่อาจจะขอให้รื้อฟื้นได้¹

4.1 การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ในประเทศไทย

4.1.1 หลักเกณฑ์ในการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่

การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ในประเทศไทย ถือว่าเป็นการเยียวยาความไม่สมบูรณ์ในกระบวนการยุติธรรมรูปแบบหนึ่ง ซึ่งถือได้ว่าเป็นกฎหมายที่มีความพิเศษในเรื่องหนึ่ง กล่าวคือ โดยหลักเมื่อคดีอาญาถึงที่สุด ห้ามคู่ความนำคดีนั้นมาฟ้องร้องหรือดำเนินคดีกันอีกต่อไป แต่หลักกฎหมายดังกล่าว ไม่สามารถที่จะนำมาใช้กับบุคคลซึ่งได้รับความเสียหายจากการดำเนินคดีอาญาโดยไม่เป็นธรรม เพราะเหตุอันเนื่องมาจากข้อเท็จจริงเกิดความไม่สมบูรณ์ และ

¹ จิตติ เจริญน้ำ ข (2534, กรกฎาคม). “การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่.” วารสารอัยการ, 14, 161. หน้า 37-38.

ผู้ต้องคำพิพากษาถูกลงโทษด้วยข้อเท็จจริงดังกล่าว ซึ่งในความเป็นจริงข้อเท็จจริงดังกล่าวไม่สามารถที่จะนำมาลงโทษจำเลยได้ ดังนั้นเมื่อเกิดความไม่ยุติธรรมขึ้นจึงได้มีกฎหมายว่าด้วยการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ เพื่อแก้ไขความไม่สมบูรณ์ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

4.1.1.1 เงื่อนไขในการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่

เหตุที่จะมาขอให้ศาลรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ ในคดีอาญาซึ่งศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุด² และให้ลงโทษบุคคลนั้นแล้ว มิใช่ว่าบุคคลนั้นๆ จะร้องขอให้ศาลรื้อฟื้นคดีดังกล่าวขึ้นพิจารณาใหม่ได้เสมอไป การที่จะร้องขอได้จะต้องเข้าหลักเกณฑ์ตามที่กฎหมายกำหนดไว้ด้วย บุคคลที่ได้รับโทษทางอาญานั้นรวมถึงนิติบุคคลด้วย หรือหลักเกณฑ์ดังกล่าวได้แก่กรณีใดกรณีหนึ่งดังต่อไปนี้

1) เมื่อปรากฏว่าพยานบุคคลซึ่งศาลได้อาศัยเป็นหลักในการพิพากษาคดีอันถึงที่สุดนั้น ได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดในภายหลัง แสดงว่าคำเบิกความของพยานนั้นเป็นเท็จหรือไม่ถูกต้องตรงกับความจริง⁴

หลักเกณฑ์ประการแรก กฎหมายบัญญัติไว้ชัดเจนสามารถเข้าใจได้โดยง่าย ข้อสำคัญอยู่ที่ว่าพยานบุคคลซึ่งได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดในภายหลังแสดงว่า คำเบิกความของพยานนั้นเป็นเท็จหรือไม่ถูกต้องตรงกับความจริงนั้น จะต้องเป็นพยานบุคคลซึ่งศาลเชื่อถือและได้อาศัยเป็น

² คำพิพากษาของศาลย่อมถึงที่สุด หรือมีสภาพเด็ดขาดทางกฎหมายในทางรูปแบบในกรณีดังต่อไปนี้

(1) เมื่อคำพิพากษานั้นเป็นคำพิพากษาของศาลสูง หรือเป็นคำพิพากษาของศาลฎีกา

(2) ถ้าคำพิพากษานั้นมิใช่คำพิพากษาของศาลฎีกา คำพิพากษานั้นย่อมถึงที่สุด

ก. เมื่อล่วงพ้นระยะเวลาที่อาจอุทธรณ์ หรือฎีกาได้โดยไม่มี การอุทธรณ์หรือฎีกาคัดค้านคำพิพากษานั้น หรือ

ข. เมื่อมีการสละสิทธิอุทธรณ์หรือฎีกา กล่าวคือ เมื่อได้อุทธรณ์หรือฎีกาไปแล้วแต่ต่อมาได้มีการถอนอุทธรณ์หรือฎีกานั้นเสีย แต่การที่จำเลยได้ยื่นคำร้องและให้ถ้อยคำว่าไม่ขออุทธรณ์ คำพิพากษาศาลชั้นต้นไม่ถือว่าเป็นการสละสิทธิอุทธรณ์ จำเลยยื่นอุทธรณ์ในภายหลังได้

ค. เมื่อมีการยื่นอุทธรณ์หรือฎีกา แต่อุทธรณ์หรือฎีกานั้นไม่เป็นอุทธรณ์หรือฎีกาที่ชอบด้วยกฎหมาย

ในกรณีที่มีการยกอุทธรณ์หรือฎีกา คำพิพากษาของศาลย่อมถึงที่สุดตั้งแต่วันที่ศาลสั่งยกอุทธรณ์หรือฎีกา.

³ โทษที่ศาลลงแก่ผู้เสียหายที่จะนำมารื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ได้ จะต้องเป็นโทษตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 18 รวมตลอดไปถึงวิธีการสำหรับเด็กด้วย โทษนอกเหนือจากนี้ไม่สามารถจะมาขอรื้อฟื้นได้.

⁴ พระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526, มาตรา 5 (1).

หลักในการพิพากษาลงโทษจำเลยในคดีอันถึงที่สุดที่จะนำมาร้องขอให้รื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ จึงจะเข้าหลักเกณฑ์ประการแรกนี้⁵

ดังนั้นถ้าเป็นพยานเบิกความเท็จในข้อปลีกย่อย หรือไม่ถูกต้องตรงกับความจริงในรายละเอียดที่จะชี้ให้เห็นว่าผู้ขอรื้อฟื้นนั้นไม่ได้กระทำความผิด ย่อมไม่อาจจะพิพากษา กลับคำพิพากษาเดิมได้ เช่น ได้ความว่าเพียงแต่ให้การสองคร่าวขัดกัน ต้องเป็นเท็จความหนึ่ง ย่อมจะไม่พอที่จะฟังว่าคร่าวที่ฟ้องนี้เป็นเท็จ ดังนั้นจะนำเหตุการณ์เช่นนี้มาร้องขอให้รื้อฟื้น คดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ไม่ได้

จึงเห็นได้ชัดว่ากรณีที่จะขอรื้อฟื้นคดีในปัญหานี้ได้ จะต้องได้มีการ ดำเนินคดีกับพยานในเรื่องการเบิกความเท็จก่อน จะขอรื้อฟื้น โดยไม่มีคำพิพากษาก่อนว่าพยาน ได้เบิกความเท็จยอมใช้ไม่ได้ และข้อสำคัญคำพิพากษาที่วินิจฉัยว่าพยานเบิกความเท็จ หรือ ไม่ถูกต้องตรงกับความจริงนั้นจะต้องถึงที่สุดแล้วมิใช่อยู่ในระหว่างอุทธรณ์หรือฎีกา หากยังอยู่ใน ระหว่างอุทธรณ์หรือฎีกา แล้วมาร้องขอให้รื้อฟื้นต่อไปภายหลังยอมไม่ชอบ เพราะเป็นการผิด ขั้นตอนของคำร้องขอรื้อฟื้น ด้วยขาดองค์ประกอบของกฎหมายในมาตรา 5 (1) ที่จะต้องมี คำพิพากษาแสดงว่าพยานเบิกความเท็จและคดีถึงที่สุดก่อนจึงจะร้องรื้อฟื้นได้⁶

ในข้อนี้นับว่ามีขั้นตอนการทำงานอย่างมาก และต้องใช้เวลางานนานพอสมควร กล่าวคือ ผู้ที่จะมาร้องขอให้รื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ ต้องฟ้องพยานฐาน เบิกความเท็จเป็นคดีอาญา ก่อน หรือฟ้องเพื่อแสดงให้เห็นว่าพยานที่ให้การในคดีก่อนนั้นไม่ถูกต้อง ตรงกับความจริง ในการฟ้องและพิสูจน์คดีฐานเบิกความเท็จนี้ ต้องใช้ความสามารถในการ ดำเนินคดีและใช้เวลาในการต่อสู้คดีอย่างยาวนาน โดยอาจจะมีการต่อสู้คดีกันอีก 3 ศาล หรือ 6 ศาล แล้วแต่กรณีเช่นนี้กว่าจะมีการร้องขอให้รื้อฟื้นคดีอาญาก็ต้องสู้คดีกันเป็นเวลานานมาก และ เมื่อผ่านขั้นตอนของการพิสูจน์ พยานหลักฐานเดิมแล้วยังจะต้องมาผ่านขั้นตอนของการรื้อฟื้น คดีอาญาอีก⁷ ดังนั้นเมื่อจะร้องขอรื้อฟื้นคดีอาญาอาจจะเปลี่ยนใจไปก่อนแล้วก็ได้⁸

⁵ ชีระ อุเจริญ. (2528, ธันวาคม). “การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่.” วารสารอัยการ, 8, 96. หน้า 22-23.

⁶ จิตติ เจริญน้ำ ข เล่มเดิม. หน้า 39-40.

⁷ จากคำกล่าวของนายสวัสดิ์ คำประกอบ ในรายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎรเมื่อวันที่ 15 กรกฎาคม 2525 ซึ่งได้กล่าวไว้ว่า “...เมื่อพิจารณาศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ แล้วในที่สุดเมื่อศาลฎีกาได้ตัดสินถึง 3 ศาลแล้ว ก็เป็นอันสิ้นสุดเพียงแค่นั้น เราถือว่าคำพิพากษาของศาลฎีกานั้นเป็นที่สุดแล้วเป็นของที่ต้อง แต่เมื่อ มีกฎหมายฉบับนี้ออกมาให้รื้อฟื้นได้ใหม่นั้น มันไม่แค่ 3 ศาลเท่านั้นครับ มันจะกลายเป็นอีก 4 ศาล รวมความ คดีอาญาทุกคดีที่ไปสู่ศาลนั้นจะต้องมีการพิจารณากันถึง 7 ศาล กระผมขออย่าท่านประธานด้วยความเคารพว่า

2) เมื่อปรากฏว่าพยานหลักฐานอื่นนอกจากพยานบุคคลตาม (1) ซึ่งศาลได้อาศัยเป็นหลักในการพิจารณาพิพากษาคดีอันถึงที่สุดนั้น ได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดโดยแสดงว่าเป็นพยานหลักฐานปลอม หรือเป็นเท็จหรือไม่ถูกต้องตรงกับความจริง⁹

หลักเกณฑ์ประการที่สอง มีหลักเกณฑ์คล้ายกับประการแรกแต่เป็นพยานหลักฐานอื่นมิใช่พยานบุคคล ซึ่งก็ได้แก่พยานเอกสารหรือพยานวัตถุ¹⁰ ขั้นตอนที่จะขอหรือฟื้นได้ในเรื่องนี้จะต้องมีการดำเนินคดีเกี่ยวกับการปลอมหรือเป็นเท็จจนถึงที่สุดเสียก่อน เช่นเดียวกัน คำว่า “ปลอมหรือเป็นเท็จ” ซึ่งมีใช้ปลอมแต่อย่างเดียว แม้เอกสารนั้นจะไม่ปลอม แต่เป็นการทำพยานเท็จด้วยผู้มีอำนาจทำเอกสารนั้นแก่เอกสารเอง จนเป็นเอกสารเท็จแต่ไม่ปลอม หากมีคำพิพากษาถึงที่สุดชี้ลงไปเช่นนี้ แม้จะยกฟ้องในเรื่องปลอม เมื่อชี้ลงไปในลักษณะของเอกสารเท็จย่อมนำมาเป็นเหตุให้ขอหรือฟื้นคดีอาญาได้

อย่างไรก็ตาม คำพิพากษาที่ถึงที่สุดซึ่งแสดงว่าพยานหลักฐานปลอมหรือเป็นเท็จจะต้องเป็นประเด็นโดยตรง ที่จะชี้ให้เห็นว่าการปลอม หรือเป็นเท็จเป็นเรื่องที่ผู้หรือฟื้นคดีไม่มีความผิดในทางอาญา ถ้าไม่ใช่ประเด็นโดยตรงที่จะชี้ให้เห็นว่าไม่ผิดแล้ว จะนำมาขอหรือฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ไม่ได้

ทำไม่จึง 7 ศาลครับ เมื่อศาลฎีกาได้ตัดสินคดีใดเสร็จเด็ดขาดไปแล้ว ศาลชั้นต้นจะวินิจฉัยชี้ขาดไม่ได้ ศาลชั้นต้นจะต้องยื่นรวบรวมหลักฐานพยานในการยื่นคำร้องนั้นไปยังศาลอุทธรณ์ให้ชี้ขาด ศาลอุทธรณ์ตรวจสำนวนเสร็จเด็ดขาดแล้วก็ชี้ขาดลงมาเป็น 2 ศาล เมื่อศาลอุทธรณ์ชี้ขาดมาว่าให้ยกขึ้นมาพิจารณาใหม่ได้ ก็ให้ศาลชั้นต้นเริ่มกระบวนการพิจารณาสืบเสาะพยานหลักฐานกันใหม่อีกครั้งหนึ่งกว่าจะเสร็จสิ้นก็เดือนก็ปีครับเป็นศาลที่ 3 เมื่อศาลชั้นต้นวินิจฉัยพิจารณาเสร็จเด็ดขาดเป็นศาลที่ 3 แล้วตัดสินไม่ได้ก็ต้องส่งไปให้ศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกาแล้วแต่กรณีเป็นผู้วินิจฉัยชี้ขาดพิพากษาเป็นศาลที่ 4 รวมความว่าการหรือฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่นั้นจะต้องพิจารณากันใหม่อีก 4 ศาล เดิมนะ 3 ศาล เป็น 7 ศาล”

⁸ คำพิพากษาที่แสดงว่าคำเบิกความของพยานเป็นเท็จ หรือไม่ถูกต้องตรงกับความจริงนั้นน่าจะจำกัดเฉพาะที่จะชี้ให้เห็นว่าผู้นั้นมิได้กระทำความผิด เช่น ความจริงพยานเห็นเหตุการณ์แต่เบิกความว่าไม่เห็น (ฎีกาที่ 582, 583/2503 2503 ถ. 627) หรือมีความเห็นอย่างหนึ่งแต่เบิกความว่ามีความเห็นอีกอย่างหนึ่ง (ฎีกาที่ 410/2474 15 ธ.ศ. 465) หรือคนอื่นมาเบิกความแทนพยานที่รู้เห็นซึ่งไม่ได้มาเบิกความว่าได้รู้เห็นตามที่พยานได้รู้เห็นมา (ฎีกาที่ 262, 263/246, 2 ธ.ศ. 454, ที่ 561/2508 2508 ถ. 777) เหล่านี้เป็นความผิดฐานเบิกความเท็จ ซึ่งเป็นประเด็นโดยตรงที่จะชี้ให้เห็นว่าผู้หรือฟื้นคดีอาญานั้นไม่ได้เป็นผู้กระทำความผิด จึงจะทำการหรือฟื้นได้

⁹ พระราชบัญญัติการหรือฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526, มาตรา 5 (2).

¹⁰ ชีระ อุเจริญ. เล่มเดิม. หน้า 23.

ทั้งนี้เนื่องจากเหตุผลที่มาจากมาตรา 13 ว่า ศาลในคดีรื้อฟื้นนี้จะต้องชี้ลงไปว่า บุคคลผู้ต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุดใดในคดีเดิมมิได้กระทำความผิด จึงจะพิพากษายกคำพิพากษาเดิมและพิพากษาใหม่ว่าบุคคลนั้นมีได้กระทำความผิดได้ ดังนั้น พยานปลอมหรือเป็นเท็จหรือไม่ตรงต่อความจริงจะต้องเป็นประเด็นโดยตรงที่จะชี้ให้เห็นว่าผู้นั้นมีได้กระทำความผิด จึงจะนำมาขอรื้อฟื้นคดีได้¹¹

3) เมื่อปรากฏว่ามีพยานหลักฐานใหม่อันชัดเจนและสำคัญแก่คดีซึ่งถ้าได้นำมาสืบในคดีอันถึงที่สุดนั้น จะแสดงว่าบุคคลผู้ต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุดนั้น มิได้กระทำความผิด¹²

หลักเกณฑ์ประการนี้นับว่าเป็นปัญหาอย่างมากว่า “พยานหลักฐานใหม่อันชัดเจนและสำคัญแก่คดี” หมายถึงอะไร ในเรื่องนี้เห็นว่าเป็นการยากที่จะวางหลักเกณฑ์ที่แน่นอนตายตัว จะต้องพิจารณาจากข้อเท็จจริงเป็นเรื่องๆ ไป ผู้ที่ยื่นคำร้องโดยอ้างเหตุนี้มักจะถูกศาลตั้งข้อมูอ์ถามโดยวินิจฉัยว่าข้อเท็จจริงที่ผู้ร้องกล่าวอ้างในคำร้องมิใช่พยานหลักฐานใหม่อันชัดเจนและสำคัญแก่คดี เช่น ในคดีเดิมอันถึงที่สุดนั้นศาลได้พิพากษาลงโทษนาย ก จำเลยว่ากระทำความผิดตามฟ้องฐานฆ่า นาย ข โดยเจตนา ต่อมาตำรวจจับ นาย ค ได้เมื่อ นาย ค ถูกฟ้องศาลได้พิพากษาคดีถึงที่สุดว่านาย ค กระทำความผิดตามฟ้องฐานฆ่า นาย ข โดยเจตนา ปรากฏว่า นาย ก และนาย ค ไม่ได้ร่วมกันฆ่า นาย ข กรณีเช่นนี้ นาย ก หรือบุคคลอื่นที่มีสิทธิยื่นคำร้องแทน นาย ก ได้ตามกฎหมายมีสิทธิยื่นคำร้องขอให้ศาลรื้อฟื้นคดีเดิมอันถึงที่สุดขึ้นพิจารณาใหม่ได้โดยอ้างเหตุในประการดังกล่าวได้¹³

หลักการขอรื้อฟื้นในข้อนี้ย่อมเป็นข้อเท็จจริงซึ่งตรงกับคดีนี้ เพียงแต่เป็นกรณีที่ศาลชั้นต้น และศาลอุทธรณ์พิพากษายืนตามกันมา โดยยกคำร้องเสียเท่านั้น ทำให้คดีถึงที่สุดไม่อาจจะฎีกาต่อมาได้ ศาลฎีกาจึงไม่ได้ชี้ประเด็นลงไปว่าข้อเท็จจริงตามที่ศาลชั้นต้นและศาลอุทธรณ์วินิจฉัยนั้นจะเป็นหลักฐานใหม่อันชัดเจน และสำคัญแก่คดีที่จะฟังว่าบุคคลผู้ต้องรับโทษเป็นผู้กระทำความผิดหรือไม่ กรณีอย่างไรเรียกว่าพยานหลักฐานใหม่นั้นคงจะต้องเทียบกับคำว่า “พยานหลักฐานใหม่” ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 147 ซึ่งบัญญัติว่า “เมื่อมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดีแล้ว ห้ามมิให้มีการสอบสวนเกี่ยวกับบุคคลนั้นในเรื่องเดียวกันนั้นอีก เว้นแต่จะได้พยานหลักฐานใหม่อันสำคัญแก่คดีซึ่งน่าจะทำให้ศาลลงโทษผู้ต้องหานั้นได้”

¹¹ จิตติ เจริญกล้า ข เล่มเดิม. หน้า 40.

¹² พระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526, มาตรา 5 (3).

¹³ ชีระ อุเจริญ. เล่มเดิม. หน้า 22-23.

ในปัญหาเรื่องพยานหลักฐานใหม่นี้ ศาสตราจารย์คณิง ภาไชย ได้ให้ความเห็นไว้ว่า

“การใดจะเป็นหลักฐานเดิมหรือหลักฐานใหม่ น่าจะพิจารณาอำนาจของพนักงานสอบสวนตามมาตรา 131 ซึ่งบัญญัติว่า “ให้พนักงานสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิดเท่าที่สามารถทำได้...” กล่าวคือ ถ้าในขณะที่ทำการสอบสวนพนักงานสอบสวนได้พยายามรวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิดเท่าที่สามารถทำได้แล้ว แต่คงได้หลักฐานเพียงเท่าที่ปรากฏ ดังนี้ หากภายหลังคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดี มีพยานหลักฐานอีกอย่างหนึ่งเกิดขึ้น พยานหลักฐานที่ปรากฏขึ้น น่าจะถือว่าเป็นพยานหลักฐานใหม่”

และอีกตอนหนึ่งว่า

“แต่ถ้าพยานหลักฐานทั้งหมดปรากฏแก่พนักงานสอบสวน ในขณะที่ทำการสอบสวนแต่เดิมแล้ว หรือพนักงานสอบสวนอยู่ในวิสัยที่จะรวบรวมพยานหลักฐานอันสำคัญขึ้นได้ขณะนั้น แต่พนักงานสอบสวนคงสอบสวนมาแต่เพียงบางส่วน หรือไม่รวบรวมจนถึงที่สุด หากต่อมาพนักงานอัยการมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดี พนักงานสอบสวนไม่มีอำนาจที่จะนำพยานหลักฐานที่เหลือ หรือที่รวบรวมไว้แต่เดิมมาถือเป็นพยานหลักฐานใหม่”

โดยได้ยกอุทธรณ์ว่า

“ในคดีฆ่าคนตาย เจ้าพนักงานเก็บมัดที่ใช้มาผู้ตายในที่เกิดเหตุ มีพยานบุคคลหลายคนยืนยันว่า จำได้ว่ามัดของกลางเป็นของผู้ต้องหา แต่พนักงานอัยการไม่ฟ้อง เพราะไม่เชื่อว่าเป็นมัดของผู้ต้องหา ดังนี้ แม้พนักงานสอบสวนจะส่งมัดของกลางไปพิสูจน์ลายนิ้วมือว่าเป็นลายนิ้วมือของผู้ต้องหาก็ตาม ก็ไม่ถือว่าผลการพิสูจน์ลายนิ้วมือเป็นพยานหลักฐานใหม่ เพราะพนักงานสอบสวนอยู่ในฐานะที่จะทำการพิสูจน์ลายนิ้วมือได้ก่อนแล้ว ในขณะที่ทำการสอบสวนแต่ต้น

อย่างไรก็ตาม หากยังจับตัวผู้ต้องหาไม่ได้ แต่อัยการมีคำสั่งไม่ฟ้อง เพราะหลักฐานไม่พอ ต่อมาเมื่อจับผู้ต้องหาได้ ผู้ต้องหาให้การรับสารภาพและนำชี้ที่เกิดเหตุเป็นที่น่าเชื่อว่าเป็นความจริง คำรับสารภาพและชี้ที่เกิดเหตุนั้นย่อมเป็นพยานหลักฐานใหม่อันสำคัญแก่คดีที่ศาลลงโทษได้และพนักงานอัยการยอมฟ้องได้”

ในการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่นี้ จะต้องได้ความว่าเป็นพยานหลักฐานใหม่ในทำนองเดียวกันดังกล่าวมานั้น ข้อสำคัญนอกจากจะต้องได้ความว่าเป็นพยานหลักฐานใหม่แล้ว กฎหมายยังบัญญัติหลักเน้นชัดเพิ่มเติมอีกว่าพยานหลักฐานใหม่ต้อง “ชัดแจ้งและสำคัญแก่คดี” ซึ่งข้อนี้มีความสำคัญอย่างมาก เพราะพยานหลักฐานใหม่จะมีลักษณะไม่คลุมเครือ ต้องมีความ “ชัดแจ้ง” ที่เห็นได้ว่าเป็นพยานใหม่จริงๆ ไม่ใช่เป็นพยานที่รู้ว่ามีอยู่แล้ว

แต่ไม่นำเข้าสืบเอง ต่อมาจะอ้างว่าเป็นพยานหลักฐานใหม่นั้นไม่ได้ เพราะเห็นพยานที่มีอยู่แล้ว ย่อมไม่ “ชัดแจ้ง” เพียงพอที่จะทำให้คดีเชื่อถือได้

นอกจาก “ชัดแจ้ง” แล้วยังต้องมีความ “สำคัญแก่คดี” ซึ่งถ้าได้นำมาสืบในคดี อันถึงที่สุดนั้น จะแสดงว่าบุคคลผู้ต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุดนั้นมิได้กระทำความผิด” ซึ่งถ้าถือว่าเป็นเหตุจูงใจที่ขยายความสำคัญของพยานหลักฐานใหม่ออกไป ดังนั้นถ้าเป็น พยานหลักฐานใหม่แต่ไม่ชัดแจ้ง หรือไม่ใช่ข้อสำคัญของคดีย่อมไม่อาจจะยกเป็นข้ออ้างขอหรือฟื้น คดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ได้

กรณีจึงเห็นได้ว่าผู้ขอให้หรือฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่นั้นมีเงื่อนไขมาก ต้องอาศัยขั้นตอนและข้อพิจารณาที่เคร่งครัดและจำกัดมาก

4.1.1.2 ผู้มีสิทธิและผู้มีอำนาจขอหรือฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่

เนื่องจากตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้บัญญัติ คู่คุ้มครองสิทธิของผู้ที่จะมาขอหรือฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ไว้ในมาตรา 247 และได้บัญญัติ เกี่ยวกับรายละเอียดในการที่บุคคลดังกล่าวจะมาขอหรือฟื้นไว้ในพระราชบัญญัติการหรือฟื้นคดีอาญา ขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 มาตรา 6 อันจะได้ศึกษาในรายละเอียดต่อไป

ผู้มีสิทธิขอหรือฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่

บุคคลผู้มีสิทธิจะยื่นคำร้องขอหรือฟื้นได้นั้น ตามพระราชบัญญัตินี้ได้กำหนด ตัวบุคคลไว้ตามมาตรา 6 บัญญัติว่า บุคคลดังต่อไปนี้มีสิทธิยื่นคำร้อง

- 1) บุคคลผู้ต้องโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุด
- 2) ผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้อนุบาล กรณีที่บุคคลผู้ต้องรับโทษอาญา โดยคำพิพากษาถึงที่สุดนั้นเป็นผู้เยาว์ หรือคนไร้ความสามารถ
- 3) ผู้จัดการหรือผู้แทนอื่นของนิติบุคคลในกรณีที่นิติบุคคลนั้นต้องรับโทษอาญา โดยคำพิพากษาถึงที่สุด
- 4) ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน สามีหรือภริยา ของบุคคลผู้ต้องรับโทษอาญา โดยคำพิพากษาถึงที่สุดซึ่งถึงแก่ความตายก่อนที่จะมีการยื่นคำร้อง

นอกจากนี้ ตามมาตรา 19 ยังบัญญัติว่า เมื่อบุคคลผู้ต้องรับโทษทางอาญาโดย คำพิพากษาถึงที่สุด ได้ยื่นคำร้องแล้วถึงแก่ความตาย ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน สามีหรือภริยาของ บุคคลผู้ต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุดเป็นผู้ยื่นคำร้องตาม มาตรา 6 (4) เมื่อผู้ยื่นคำร้องนั้น ถึงแก่ความตายผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน สามีหรือภริยาของบุคคลผู้ต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษา ถึงที่สุดซึ่งยังมีชีวิตอยู่จะดำเนินคดีต่างผู้ตายต่อไปก็ได้ บทบัญญัติมาตรานี้ทำให้เห็นได้ว่าเป็น

บทบัญญัติในเรื่องการรับมรดกความ ซึ่งจำต้องเอาประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 42, 43, 44 มาใช้ภายในกำหนดระยะเวลาหนึ่งปี ในการรับมรดกความ

5) ทนายความซึ่งได้รับแต่งตั้งจากผู้มีสิทธิยื่นคำร้องขอหรือฟ้องคดีอาญา ขอให้พิจารณาใหม่ตามมาตรา 6 (1) (2) (3) (4)

ผู้มีอำนาจขอหรือฟ้องคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่

บุคคลผู้มีสิทธิที่จะยื่นคำร้องขอหรือฟ้องได้นั้น ตามพระราชบัญญัตินี้ได้กำหนดตัวบุคคลไว้ในมาตรา 6 บัญญัติว่า บุคคลดังต่อไปนี้ผู้มีสิทธิยื่นคำร้อง (5) พนักงานอัยการ ในกรณีที่พนักงานอัยการมิได้เป็นโจทก์ในคดีเดิม¹⁴

นอกจากนี้ตามบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติดังกล่าว ให้สิทธิพนักงานอัยการยื่นคำร้องขอหรือฟ้องคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ตามมาตรา 7 “ภายใต้บังคับมาตรา 6 (5) พนักงานอัยการในกรณีที่พนักงานอัยการมิได้เป็นโจทก์ในคดีเดิม พนักงานอัยการจะยื่นคำร้องเมื่อเห็นสมควร หรือเมื่อบุคคลตามที่ระบุไว้ในมาตรา 6 (1) (2) (3) หรือ (4) ร้องขอก็ได้ และเพื่อประโยชน์ในการรวบรวมพยานหลักฐานให้พนักงานอัยการ มีอำนาจเช่นเดียวกับพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา”

บทบัญญัติตามมาตราดังกล่าวนี้ เป็นอำนาจของพนักงานอัยการในการยื่นคำร้องขอหรือฟ้องคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ในกรณีต่อไปนี้

1) กรณีที่พนักงานอัยการมิได้เป็นโจทก์ในคดีเดิม พนักงานอัยการจะยื่นคำร้องเมื่อเห็นสมควรก็ได้ ซึ่งตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ให้อำนาจในการยื่นคำร้องขอหรือฟ้องไว้

2) กรณีเมื่อบุคคลตามที่ระบุไว้ในมาตรา 6 (1) ผู้ต้องรับโทษ (2) ผู้แทนโดยชอบธรรม หรือผู้อนุบาล ในกรณีที่บุคคลผู้ต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุด เป็นผู้เยาว์หรือคนไร้ความสามารถ (3) ผู้จัดการหรือผู้แทนอื่นของนิติบุคคลในกรณีที่นิติบุคคลนั้นต้องรับโทษอาญาโดย คำพิพากษาถึงที่สุด (4) ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน สามีหรือภริยาของบุคคลผู้ต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุดถึงแก่ความตายก่อนที่จะมีการยื่นคำร้อง ร้องขอให้พนักงานอัยการเป็นผู้ยื่นคำร้องขอหรือฟ้อง

¹⁴ จากคำกล่าวของนายอัครวิทย์ สุมาวงศ์ ในรายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ 15 กรกฎาคม 2525 ซึ่งได้กล่าวไว้ว่า “...อัยการนั้นจะยื่นคำร้องได้เพียงครั้งเดียว โดยหลักการคือ คดีที่ขอให้หรือฟ้องคดีได้เฉพาะในกรณีที่พนักงานอัยการมิได้เป็นโจทก์ในคดีเดิม มาตรา 6 (5) ซึ่งหมายความว่าอัยการนั้นจะยื่นคำร้องขอให้หรือฟ้องคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ได้ เฉพาะกรณีที่คือราษฎรเท่านั้นเป็นโจทก์จึงจะยื่นคำร้องได้”

พนักงานอัยการมีอำนาจเช่นเดียวกับพนักงานสอบสวน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เพื่อประโยชน์ในการรวบรวมพยานหลักฐาน ซึ่งหมายความว่า การรวบรวมพยานหลักฐานต่างๆ ไม่ต้องให้พนักงานสอบสวนดำเนินการ แต่พนักงานอัยการทำการสอบสวนเองได้ ซึ่งเมื่อพนักงานอัยการรวบรวมพยานหลักฐานแล้ว ก็เป็นอำนาจของพนักงานอัยการที่จะสั่งดำเนินคดีรื้อฟื้นหรือไม่ก็ได้แล้วแต่ดุลพินิจของพนักงานอัยการ¹⁵

4.1.1.3 กระบวนการวิธีการร้องขอรื้อฟื้นคดีอาญาชั้นพิจารณาใหม่

เมื่อผู้ร้องได้ยื่นคำร้องและศาลทำการไต่สวนแล้วสั่งรับคำร้องนั้นไว้พิจารณา ก่อนสืบพยานผู้ร้อง ศาลต้องแจ้งวันนัดสืบพยานผู้ร้องไปให้พนักงานอัยการและโจทก์ในคดีเดิมทราบ ถ้าในชั้นแรกพนักงานอัยการและโจทก์ในคดีเดิมยังมิได้รับสำเนาคำร้องก็ให้ส่งสำเนาคำร้องไปให้ด้วย พนักงานอัยการและโจทก์ในคดีมีสิทธิคัดค้านได้ และเมื่อศาลสืบพยานผู้ร้องเสร็จแล้วพนักงานอัยการและโจทก์ในคดีมีสิทธิคัดค้านได้ และเมื่อสืบพยานผู้ร้องเสร็จแล้วพนักงานอัยการและโจทก์ในคดีเดิมมีสิทธินำพยานของตนเข้าสืบได้ และหากศาลเห็นสมควรเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม จะเรียกพยานที่ผู้ร้องหรือพนักงานที่ผู้ร้องหรือพนักงานอัยการหรือโจทก์ในคดีเดิมนำสืบแล้วมาสืบเพิ่มเติมหรือจะเรียกพยานอื่นมาสืบก็ได้ ซึ่งบัญญัติไว้ในมาตรา 12 แห่งพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาชั้นพิจารณาใหม่

เมื่อการพิจารณาคดีที่รื้อฟื้นชั้นพิจารณาใหม่เสร็จแล้ว ถ้าคำพิพากษานั้นเป็นคำพิพากษาของศาลชั้นต้น ให้ศาลชั้นต้นที่รับคำร้องดำเนินการพิจารณาพิพากษา ถ้าเห็นว่าบุคคลผู้ต้องรับโทษในคดีเดิมเป็นผู้กระทำความผิดให้พิพากษายกคำร้อง แต่ถ้าเห็นว่ามิได้กระทำความผิดก็ให้พิพากษายกคำพิพากษาคดีเดิม และพิพากษาใหม่ว่าบุคคลนั้นมิได้กระทำความผิด

การทำคำพิพากษาในคดีรื้อฟื้น

1) ศาลที่ทำคำพิพากษาในคดีรื้อฟื้นนั้นมิใช่เป็นศาลชั้นต้นซึ่งทำการพิจารณาคดีเสมอไป ทั้งนี้เพราะมาตรา 13 ได้แยกกระบวนศาลที่จะทำคำพิพากษาไว้เป็นสองกรณี โดยให้ดูคำพิพากษาในคดีเดิมเป็นสำคัญ กล่าวคือถ้าคำพิพากษาในคดีเดิมเป็นคำพิพากษาของศาลชั้นต้นก็ให้ศาลชั้นต้นที่ทำการพิจารณาคดีนั้นทำการพิจารณาต่อไป แต่ถ้าคำพิพากษาถึงที่สุดคดีเดิมเป็นคำพิพากษาของศาลอุทธรณ์หรือฎีกา ศาลชั้นต้นที่พิจารณาคดีรื้อฟื้นนั้นจะทำคำพิพากษาไม่ได้ จะต้องทำความเห็นส่งสำนวนไปให้ศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกา¹⁶ เป็นผู้ทำคำพิพากษาแล้วแต่กรณี

¹⁵ สุพร อิศรเสนา, หม่อมหลวง. (2540). การขอพิจารณาคดีใหม่ พ.ร.บ. รื้อฟื้นคดีอาญาชั้นพิจารณาใหม่ การทำหนังสือทูลเกล้าถวายฎีกา. หน้า 108-109.

¹⁶ อนึ่งคำว่าศาลอุทธรณ์และศาลฎีกาในคดีรื้อฟื้นนี้ หมายถึง ศาลทหารกลางและศาลทหารสูงสุดด้วย ดังนั้นถ้าศาลที่พิจารณาคดีรื้อฟื้นนั้นเป็นศาลทหารหรือศาลยุติธรรมที่ทำการพิจารณาคดีรื้อฟื้นในฐานะศาลทหาร

การทำความเข้าใจตามมาตรา 13 นี้ ไม่น่าจะอยู่ในบังคับแห่งมาตรา 9 วรรคท้าย ที่ให้ผู้พิพากษาหรือตุลาการศาลทหารคนเดียวทำได้ เพราะมาตรา 9 เป็นบทบัญญัติในชั้นใต้สวน แต่มาตรา 13 นี้เป็นเรื่องในชั้นพิจารณาพิพากษาคดีซึ่งแยกออกมาจากกันอย่างชัดเจน ทั้งการทำความเข้าใจเช่นนี้ก็ไม่น่าจะอยู่ในอำนาจของผู้พิพากษาคนเดียวตามมาตรา 21 และ 22 แห่งพระธรรมนูญศาลยุติธรรม ดังนั้นจึงน่าจะจะต้องทำโดยผู้พิพากษาหรือตุลาการศาลทหารที่ครบองค์คณะของศาลนั้น

2) สาระสำคัญของคำพิพากษาในคดีรื้อฟื้นนั้นย่อมต้องเป็นไปตามมาตรา 13 และ 14 ว่าบุคคลดังกล่าวมิใช่ผู้กระทำความผิด¹⁷ กล่าวคือถ้าศาลเห็นว่าบุคคลผู้ต้องโทษในคดีเดิมเป็นผู้กระทำความผิดจริง ก็ต้องพิพากษายกคำร้องขอให้รื้อฟื้นเสีย แม้จะปรากฏเหตุยกเว้นโทษหรือลดหย่อนอย่างใดอย่างหนึ่งด้วยก็ตาม แต่ถ้าเห็นว่าผู้ต้องโทษในคดีเดิมมิได้กระทำความผิดก็ต้องพิพากษายกคำพิพากษาเดิมและพิพากษาใหม่ว่าบุคคลนั้นมิได้กระทำความผิด

ในกรณีที่ศาลพิพากษาว่าผู้ต้องโทษในคดีเดิมไม่มีความผิดนี้เอง ศาลจะต้องดูต่อไปว่าผู้ร้องขอให้รื้อฟื้นได้ขอค่าทดแทนการที่ถูกลงโทษไปในคดีก่อน หรือขอรับสิทธิอย่างอื่นที่เสียไปคืนด้วยหรือไม่ ถ้าไม่มีการขอศาลก็จะไม่กำหนดค่าทดแทน หรือมีคำสั่งเกี่ยวกับการขอรับสิทธิคืนให้ แต่ถ้ามีการขอมาศาลจะต้องกำหนดหรือมีคำสั่งในเรื่องดังกล่าวให้ด้วย โดยถือหลักว่าจะกำหนดให้ได้ไม่เกินคำขอ และไม่เกินขอบเขตที่กำหนดไว้ในมาตรา 14 ด้วย

3) ค่าทดแทนตามมาตรา 14 นี้ ศาลจะกำหนดให้พนักงานอัยการหรือโจทก์ในคดีเดิมหรือองค์กรใดองค์กรหนึ่งเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายให้ผู้ต้องโทษไม่ได้ ในทางปฏิบัติศาลคงเพียงแต่กำหนดจำนวนค่าทดแทนให้ไว้ลอยๆ เท่านั้น ส่วนผู้ที่จ่ายค่าทดแทนนั้นย่อมเป็นไปตามที่มาตรา 17 กำหนดไว้แล้วว่า ให้กระทรวงการคลังจ่ายค่าทดแทนตามจำนวนที่ระบุไว้ในคำพิพากษานั้น ถ้าผู้มีสิทธิได้รับค่าทดแทนถึงแก่ความตายก่อนที่จะได้รับค่าทดแทนก็ให้กระทรวงการคลังจ่ายค่าทดแทนให้แก่ทายาท¹⁸

เมื่อศาลได้พิพากษาอย่างใดอย่างหนึ่งตามมาตรา 13 แล้วพนักงานอัยการผู้ร้องหรือโจทก์ในคดีเดิม ซึ่งเป็นคู่ความมีสิทธิอุทธรณ์หรือฎีกาได้โดย

ตามมาตรา 8 วรรคท้าย การทำความเข้าใจและส่งสำนวนไปยังศาลอุทธรณ์ หรือศาลฎีกาตามมาตรา 12 (2) นี้ น่าจะต้องหมายถึงการส่งไปยังศาลทหารกลาง หรือศาลทหารสูงสุดแล้วแต่กรณี.

¹⁷ ฎีกาที่ 6883/2542 คำพิพากษาฎีกาประจำปี 2542 เล่ม 10. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพัฒนาโครงการฝ่ายวิชาการกระทรวงยุติธรรม, 2542. หน้า 178-179.

¹⁸ จรัญ ภักดีธนากุล. (2526, มีนาคม-เมษายน). “การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่.” *ตุลาการ*, 30, 2. หน้า 53-54.

1) ถ้าคำพิพากษานั้นเป็นคำพิพากษาของศาลชั้นต้นก็มีสิทธิอุทธรณ์ต่อศาลอุทธรณ์ คำพิพากษาของศาลอุทธรณ์ให้เป็นที่สุด

2) ถ้าคำพิพากษานั้นเป็นของศาลอุทธรณ์ ก็มีสิทธิฎีกาต่อศาลฎีกา (มาตรา 15) การร้องขอให้รื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่นั้น ผู้ต้องรับโทษอาญาคนหนึ่งในคดีหนึ่งให้ยื่นได้เพียงครั้งเดียว (มาตรา 18) ซึ่งหมายความว่าคำร้องในเรื่องนี้ให้ผู้ต้องรับโทษโดยคำพิพากษาคนหนึ่ง ในคดีมีสิทธิยื่นคำร้องได้เพียงครั้งเดียวเท่านั้น ถ้าหากยื่นแล้วศาลสั่งยกคำร้อง เพราะคำร้องไม่บรรยายให้เข้าองค์ประกอบในเหตุใดเหตุหนึ่งตามที่ระบุไว้ในมาตรา 5 ผู้ต้องรับโทษจะยื่นใหม่ อีกแม้จะยกเหตุตามมาตรา 5 ข้อใดข้อหนึ่ง ก็น่าจะไม่ได้ เพราะถือว่าศาลได้วินิจฉัยคำร้องนั้นแล้ว ทำนองเดียวกับฟ้องที่ไม่ครบองค์ประกอบความผิด และศาลพิพากษายกฟ้องไปแล้วโจทก์จะนำมาฟ้องใหม่ไม่ได้ถือว่าเป็นฟ้องซ้ำ¹⁹

4.1.1.4 ผลเมื่อมีการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่

จากการร้องขอให้มีการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ และในที่สุดปรากฏว่าศาลได้เปลี่ยนแปลงคำพิพากษาใหม่โดยคำพิพากษาในคดีหลังที่ขอรื้อฟื้นนั้นว่าจำเลยมิได้กระทำความผิดตามฟ้อง การกำหนดค่าทดแทนให้ศาลกำหนดได้ไม่เกินจำนวนตามคำร้องขอที่ระบุไว้ในคำร้องตามมาตรา 8

ตามมาตรา 8 วรรคสอง... และถ้าผู้ร้องประสงค์จะขอค่าทดแทนเพื่อการที่บุคคลใดต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุด หรือขอรับสิทธิที่บุคคลนั้นเสียไป อันเป็นผลโดยตรงจากคำพิพากษานั้นคืน ให้ระบุการขอค่าทดแทนหรือขอรับสิทธิคืนไว้ในคำร้องนั้นด้วย คำขอค่าทดแทนหรือขอรับสิทธิคืนนั้นมีให้เรียกค่าธรรมเนียมศาล

นอกจากนี้ตามมาตรา 13 วรรคสอง ในกรณีที่มีคำขอค่าทดแทนหรือขอรับสิทธิคืนตาม มาตรา 8 วรรคสอง เมื่อศาลตาม (1) หรือ (2) พิพากษาว่าบุคคลนั้นมีได้กระทำความผิดให้ศาลกำหนดค่าทดแทนหรือมีคำสั่งเกี่ยวกับการขอสิทธิคืนด้วย

ส่วนมาตรา 14 เป็นหลักเกณฑ์ในการกำหนดค่าทดแทนโดยให้ศาลเป็นผู้กำหนด ดังนี้

1) กรณีถ้าต้องรับโทษริบทรัพย์สิน ให้ได้รับทรัพย์สินที่ถูกริบนั้นคืน เว้นแต่

(1) ทรัพย์สินนั้นเป็นทรัพย์สินที่กฎหมายบัญญัติว่าให้ริบ ไม่ว่าจะเป็นอย่าง ผู้กระทำความผิดและมีผู้ถูกลงโทษตามคำพิพากษาหรือไม่ก็ตาม

¹⁹ อ่ำไพ วิจิตรเวชการ. เล่มเดิม. หน้า 369-370.

(2) กรณีถ้าไม่สามารถคืนทรัพย์สินที่ถูกขโมยไปนั้นได้ ให้ได้รับชดเชยราคาของทรัพย์สินนั้น โดยถือราคาขณะศาลพิพากษาคดีหรือฟื้นขึ้นพิจารณาใหม่

(3) ถ้าทรัพย์สินที่ถูกขโมยเป็นเงินให้ได้รับเงินจำนวนนั้นคืน โดยศาลจะคิดดอกเบี้ยให้ได้ในอัตราร้อยละสิบห้าต่อปีของจำนวนเงินนั้น นับแต่วันริบจนถึงวันที่ศาลเห็นสมควรกำหนดก็ได้

2) ถ้าต้องรับโทษปรับและได้ชำระค่าปรับต่อศาลแล้ว ให้ได้รับเงินค่าปรับคืน โดยศาลจะคิดดอกเบี้ยได้ในอัตราร้อยละสิบห้าบาทต่อปี ของจำนวนเงินค่าปรับ นับตั้งแต่วันชำระค่าปรับจนถึงวันที่ศาลเห็นสมควรกำหนดก็ได้

3) ถ้าต้องโทษกักขังหรือกักขังแทนค่าปรับหรือจำคุก ให้ได้รับค่าทดแทนเป็นเงิน โดยคำนวณจากวันที่ถูกกักขัง หรือถูกจำคุกในอัตราที่กำหนดไว้สำหรับการกักขังแทนค่าปรับตามประมวลกฎหมายอาญา

4) ถ้าต้องรับโทษประหารชีวิตและถูกประหารชีวิตแล้ว ให้กำหนดค่าทดแทนเป็นจำนวนเงินไม่เกินสองแสนบาท

5) ถ้าถูกใช้วิธีการสำหรับเด็กและเยาวชนแทนการลงโทษอาญา ให้ศาลกำหนดค่าทดแทนให้ตามที่เห็นสมควร

6) การสั่งให้ได้รับสิทธิคืนตามคำขอที่ระบุไว้ในคำร้องตามมาตรา 8 ถ้าไม่สามารถคืนสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดเช่นว่านั้นได้ ให้ศาลกำหนดค่าทดแทนเพื่อสิทธินั้นให้ตามที่เห็นสมควร²⁰

ในการจ่ายเงินค่าทดแทนนั้น กระทรวงการคลังเป็นผู้จ่ายเงินค่าทดแทนให้กับผู้ร้องขอหรือฟื้น ถ้าผู้มีสิทธิรับค่าทดแทนถึงแก่ความตายก่อนที่จะได้รับเงินค่าทดแทนก็จ่ายให้กับทายาท การที่ทายาทมีสิทธิได้รับค่าทดแทนจึงอาจถือได้ว่าเป็นมรดก ซึ่งทายาทที่จะขอรับอาจต้องร้องขอตั้งผู้จัดการมรดก กฎหมายมุ่งในเรื่องการจ่ายเงินค่าทดแทนให้ทายาท ดังนั้น ทายาทต้องเป็นทายาทโดยธรรมหรือโดยพินัยกรรม

เมื่อได้ศึกษาถึงการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ในประเทศไทยแล้ว จะพบว่าพระราชบัญญัติดังกล่าวบัญญัติขึ้นเพื่อใช้ในการเยียวยาความเสียหายอันเกิดขึ้นเมื่อผู้ต้องคำพิพากษาได้รับโทษ โดยตนไม่ควรจะได้รับ ดังนั้น การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่จึงเป็นทางออกของกระบวนการยุติธรรมที่ไม่สมบูรณ์ กล่าวคือข้อเท็จจริงที่นำมาใช้ลงโทษจำเลยนั้นเกิดความไม่สมบูรณ์ อันเนื่องมาจากขั้นตอนในการแสวงหาพยานหลักฐาน หรือการนำเสนอข้อเท็จจริง

²⁰ สุพร อิศรเสนา. เล่มเดิม. หน้า 138-139.

เกิดความบกพร่อง เช่น พยานบุคคลเบิกความเท็จ การจัดทำเอกสารที่เป็นเท็จหรือปลอม เพื่อปรักปรำจำเลย เป็นต้น และเมื่อข้อเท็จจริงดังกล่าวเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมแล้วเป็นเหตุให้จำเลยถูกลงโทษ ดังนั้นทางแก้คือการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ เมื่อรื้อฟื้นคดีอาญาสำเร็จผลคือ ผู้ต้องโทษจะกลับคืนสู่ฐานะเดิม กล่าวคือ เมื่อจำเลยได้รับโทษปรับศาลก็จะให้คืนค่าปรับนั้น พร้อมทั้งดอกเบี้ย หรือในกรณีจำคุกศาลก็จะปล่อยตัวออกมาจากที่คุมขัง และผู้ต้องโทษสามารถขอค่าทดแทนในความเสียหายดังกล่าวได้ สิ่งสำคัญของพระราชบัญญัตินี้คือการกลับคำพิพากษาโดยจะมีการออกคำพิพากษามาใหม่ว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิด ผลของการกลับคำพิพากษาถือได้ว่าเป็นการเยียวยาแก่ผู้เสียหายที่มีได้กระทำความผิดอย่างแท้จริง

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ของไทยได้กำหนดหลักเกณฑ์ที่จะขอรื้อฟื้นไว้ค่อนข้างจะจำกัดมาก เป็นเหตุให้การรื้อฟื้นนั้นเป็นไปได้โดยยาก อันยังผลให้ผู้ต้องคำพิพากษาไม่ได้รับความเป็นธรรมอยู่นั่นเอง เช่นในเรื่องของเงื่อนไขในการที่จะทำการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ จะต้องมีการพิสูจน์ถึงพยานหลักฐานในคดีเดิมว่าเป็นเท็จหรือปลอมเสียก่อน และการพิสูจน์ดังกล่าวจะต้องมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าพยานหลักฐานเดิมนั้นเป็นเท็จหรือปลอมเสียก่อน หรือเมื่อมีพยานหลักฐานใหม่ว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดและพยานหลักฐานดังกล่าว จะต้องสำคัญแก่คดีพอจะพิสูจน์ถึงความบริสุทธิ์ของผู้ต้องคำพิพากษาได้ด้วยจึงจะมาขอรื้อฟื้นได้ หรือในเรื่องของผู้มีสิทธิและผู้มีอำนาจในการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ ซึ่งถ้าผู้ต้องคำพิพากษายังมีชีวิตอยู่ผู้ต้องคำพิพากษาจะต้องเป็นผู้ที่ใช้สิทธิในการรื้อฟื้นเอง หรือในกรณีพนักงานอัยการจะรื้อฟื้นได้จะต้องมีชดเชยที่อัยการเป็นโจทก์ฟ้องในคดีเดิม ส่วนในเรื่องค่าทดแทนจะต้องทำการขอในคำร้องรื้อฟื้นถ้ามิได้ขอมาตั้งแต่ต้นจะทำการขอในภายหลังไม่ได้ เป็นต้น

4.2 ความสัมพันธ์ระหว่างหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐกับการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ในประเทศไทย

เมื่อมีการกระทำผิดอาญาเกิดขึ้น ซึ่งอาจเป็นการก่ออาชญากรรมอันเป็นการพบเห็นโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจเอง หรือจากการที่ประชาชนมาแจ้งความร้องทุกข์ขอให้ตำรวจจัดการ หรือเมื่อมีคำร้องทุกข์หรือมีคำกล่าวโทษโดยผู้เสียหายหรือผู้อื่นก็ได้ เมื่อสังคมหรือประชาชนเกิดความเดือดร้อน เป็นหน้าที่ของเจ้าพนักงานตำรวจจะต้องดำเนินการตามกฎหมายในฐานะผู้บังคับใช้กฎหมายทันที กล่าวคือ จะต้องมีการรับแจ้งความ สืบสวนสอบสวน ชั้นสูตรพลิกศพ มีการจับกุม กักขัง คั่น หรือยึด เป็นต้น เพื่อเป็นการระงับหรือปราบปรามการประกอบอาชญากรรม และเพื่อเป็นการแสวงหาข้อเท็จจริงตลอดจนหลักฐานในการกระทำความผิด เก็บรวบรวม รายละเอียดต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดเอาไว้สำหรับการพิสูจน์ความผิดของผู้ถูกกล่าวหา

หากเป็นเหตุการณ์ควรเชื่อถือได้ว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิดจริง ก็จะมีคำสั่งฟ้องผู้ต้องหาต่อศาล และให้ตำรวจนำตัวผู้ต้องหามาดำเนินคดีต่อไป หรือเมื่อพิจารณาแล้วเห็นว่าไม่มีเหตุอันควรเชื่อว่า ได้กระทำความผิดจริง จะออกคำสั่งไม่ฟ้องหรืออาจให้คำวินิจฉัยว่าควรปล่อยผู้ต้องหา ถ้ามีคำสั่งให้ฟ้อง พนักงานอัยการก็จะดำเนินการเตรียมคดีเพื่อฟ้องผู้ต้องหาต่อศาล และพนักงานอัยการก็จะเป็นผู้ ดำเนินคดีต่อไปในศาลในฐานะที่เป็นทนายของแผ่นดิน ซึ่งเป็นหลักการดำเนินคดีโดยรัฐที่ใช้ ในการดำเนินคดีอาญาในหลายประเทศ

เมื่อคดีมาถึงศาลซึ่งอาจมาได้ 2 ทาง คือ โดยพนักงานอัยการเป็นผู้ฟ้องและคำฟ้องที่ มาจากผู้เสียหายโดยตรง ซึ่งในกรณีหลังนี้ศาลจะต้องมีการไต่สวนมูลฟ้องก่อนที่จะทำการประทับ รับฟ้อง จากนั้นศาลจะเป็นผู้ดำเนินการพิจารณาสืบพยาน โจรทักและจำเลยโดยเปิดเผย ซึ่งขั้นตอน การพิจารณาคดีของศาลก็จะทำจนกว่าจะเสร็จสิ้นการสืบพยาน และเมื่อมีการแถลงปิดสำนวนของ แต่ละฝ่ายแล้วศาลจะนัดฟังคำพิพากษาคัดสินชี้ขาด ถ้าคำพิพากษาคัดสินระบุว่าจำเลยได้กระทำความผิดจริง และถูกลงโทษตามกฎหมาย ก็จะมีหน่วยงานอีกหน่วยงานหนึ่งคือราชทัณฑ์มารับไปดำเนินการ ลงโทษตามคำสั่งของศาล หรือตัดสินว่าไม่ผิดตามฟ้องหรือยกฟ้องจำเลยก็จะเป็นอิสระ แต่ก็ยังมี การยื่นอุทธรณ์และฎีกาคำตัดสินของศาลชั้นต้นหรือศาลอุทธรณ์ได้อีก ถ้าไม่มีกฎหมายกำหนด สิทธิเรื่องอุทธรณ์หรือฎีกาเอาไว้ภายหลังการตัดสินออกมาเป็นเช่นไร คดีนั้นก็จะเป็นอันสิ้นสุดลง และหมดภาระหน้าที่ของศาลไป

ดังนั้น เมื่อพิจารณาการดำเนินคดีอาญาตั้งแต่เริ่มต้นจนเสร็จสิ้นกระบวนการพิจารณา จะเห็นได้ว่า เมื่อบุคคลใดเป็นผู้บริสุทธิ์บุคคลนั้นไม่ควรถูกดำเนินคดีอาญา อันเป็นการจำกัดสิทธิ และเสรีภาพอันทำให้ผู้บริสุทธิ์ต้องได้รับความทุกข์ทรมาน ดังนั้น เมื่อมีคำพิพากษาให้บุคคลที่มีได้ กระทำความผิดจะต้องรับโทษทางอาญาอย่างหนึ่งอย่างใด โดยบุคคลนั้นมีใช้เป็นผู้กระทำความผิด ที่แท้จริง แต่จำต้องรับโทษเพราะความไม่สมบูรณ์ของข้อเท็จจริงเกิดความผิดพลาด และข้อเท็จจริง ดังกล่าวใช้ในการพิจารณาโทษของจำเลย ศาลจะต้องกลับคำพิพากษาว่าบุคคลดังกล่าวมิใช่ผู้กระทำความผิด เมื่อพิสูจน์ได้ว่าผู้ต้องคำพิพากษามีใช้ผู้กระทำความผิด อันเป็นจุดประสงค์หลักที่สำคัญ ในการแก้ไขความไม่สมบูรณ์ของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา และเป็นการเยียวยาข้อผิดพลาด ในคดีอาญา²¹

อย่างไรก็ตาม ความไม่สมบูรณ์ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาอาจเกิดขึ้นได้ เพราะการแสวงหาพยานหลักฐานนั้น ยังต้องพิจารณาโดยใช้ดุลยพินิจของเจ้าพนักงานที่เกี่ยวข้อง เป็นหลักถึงแม้ว่าจะมีความเที่ยงธรรมหรือรอบคอบเพียงใดก็ตามก็อาจจะมีผิดพลาดได้ เช่น

²¹ J.C. Smith. Op.cit. p. 38.

ในเรื่องของการแสวงหาพยานหลักฐานของเจ้าหน้าที่ ในบางกรณีก็ได้พยานหลักฐานที่เชื่อได้ว่าผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำความผิดจริงแต่โดยความจริงแล้วเป็นพยานหลักฐานเท็จหรือปลอม²² ซึ่งในการแสวงหาพยานหลักฐานดังกล่าว ได้พยานหลักฐานที่ไม่ถูกต้องเข้ามาสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญา และความไม่ถูกต้องของพยานหลักฐานเป็นเหตุให้ผู้ถูกกล่าวหาต้องรับโทษต่างๆ ที่เขาเป็นผู้บริสุทธิ์

จากเหตุผลดังกล่าวมานานอารยประเทศได้พัฒนากฎหมายของตน ให้ทันสมัยสอดคล้องกับชีวิตความเป็นอยู่ เมื่อเล็งเห็นถึงเรื่องความไม่สมบูรณ์ในการนำเสนอพยานหลักฐาน จึงได้เกิดแนวความคิดในเรื่องเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของราษฎร โดยมีแนวความคิดว่าเมื่อเกิดความผิดพลาดในกระบวนการทางกฎหมายอันเป็นเหตุให้บุคคลใดได้รับความเสียหายรัฐจำต้องหาหนทางเยียวยาความเสียหายดังกล่าว โดยหลักการแล้ว การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ควรเป็นเรื่องของรัฐ เพราะรัฐมีหน้าที่ในการอำนวยความยุติธรรม

พนักงานอัยการเป็นทนายแผ่นดิน และเป็นตัวแทนของแผ่นดินในการตรวจสอบค้นหาความจริงในคดีอาญา ควบคุมการดำเนินคดีอาญาของรัฐ เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชนและเพื่อประโยชน์ส่วนรวม อาจกล่าวได้ว่าในการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐซึ่งมีอัยการเป็นองค์กรในการดำเนินคดีที่สำคัญองค์กรหนึ่งนั้น อัยการไม่ใช่คู่แข่งกับผู้ต้องหาและจำเลย อัยการไม่ใช่คู่ความในเนื้อหาไม่ว่าในกรณีใด²³ เป็นเพียงคู่ความตามแบบพิธีเท่านั้น ด้วยเหตุนี้พนักงานอัยการจึงสามารถดำเนินคดีเพื่อประโยชน์ของจำเลยได้อีกด้วย²⁴ ดังนั้น เมื่อเกิดความผิดพลาดขึ้นในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา นำมาซึ่งการนำสืบและรับฟังพยานหลักฐานเท็จทำให้ศาลพิพากษาลงโทษจำเลยผู้บริสุทธิ์ พนักงานอัยการในฐานะเป็นตัวแทนของรัฐในการดำเนินคดีอาญา และการค้นหาความจริงในคดีอาญาจึงสมควรเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ เพื่อคืนความยุติธรรมให้แก่จำเลยผู้บริสุทธิ์

²² Andrew Sanders Rich and Young. Op.cit. pp. 392-393.

²³ คณิต ฅ นคร ก เล่มเดิม. หน้า 642-643.

²⁴ คณิต ฅ นคร ข เล่มเดิม หน้า 142.

4.3 การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่โดยพนักงานอัยการ

4.3.1 หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐของประเทศไทย

การดำเนินคดีอาญาในประเทศไทยแต่เดิมก่อนประกาศใช้พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญามีโทษใช้ไปพลางก่อน ร.ศ. 115 อาจกล่าวได้ว่า การดำเนินคดีอาญาในประเทศไทยใช้ระบบไต่สวนเหมือนนานาประเทศในอดีต กล่าวคือ ผู้ไต่สวนเป็นผู้ดำเนินคดีและตัดสินคดีเองโดยลำพัง ไม่มีการแยกหน้าที่สอบสวนฟ้องร้องและหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีออกจากกัน โดยให้อัยการในการดำเนินคดีอาญาที่ต่างหากจากกันเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการ จึงทำให้ฐานะของผู้ถูกกล่าวหากลายเป็นกรรมในคดี ส่วนการพิจารณาความก็ใช้วิธีการรุนแรงเพื่อให้ผู้ถูกกล่าวหารับสารภาพ เช่น ฆ้อง บีบขมับ หรือจับเข้าขื่อคาน เป็นต้น ซึ่งเรียกวินิจฉัยความนี้ว่า “จารีตนครบาล” ซึ่งสิ่งนี้หรือวิธีการนี้น่าจะมีใช่เป็นเรื่องความบังเอิญที่เกิดขึ้น แต่เป็นไปได้ในทำนองเดียวกับในต่างประเทศ กล่าวคือ ระบบการดำเนินคดีอาญานั้นเองได้นำไปสู่วิธีการค้นหาความจริงโดยการทรมานร่างกาย และการดำเนินคดีอาญาตามระบบไต่สวนในประเทศไทยก็ได้เลวร้ายจนถึงขีดสุดเมื่อวิธีพิจารณาจารีตนครบาลนี้เกิดขึ้น²⁵

ร.ศ. 115 (พ.ศ. 2439) นับเป็นจุดสำคัญของการเปลี่ยนแปลงระบบการดำเนินคดีอาญาที่เห็นได้ชัด เพราะนอกจากจะได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญามีโทษใช้ไปพลางก่อน ร.ศ. 115 แล้ว ยังได้มีพระราชบัญญัติยกเลิกวิธีพิจารณาจารีตนครบาลอีกด้วย ซึ่งจากผลของการนี้อาจกล่าวได้โดยชัดแจ้งว่านับแต่บัดนั้นเป็นต้นมา ประเทศไทยก็ได้เปลี่ยนมาใช้การดำเนินคดีอาญา ระบบกล่าวหาเช่นเดียวกับนานาประเทศในปัจจุบัน²⁶ ทำให้แยกหน้าที่สอบสวนฟ้องร้องมาให้ อัยการเป็นผู้ปฏิบัติ²⁷ แทนศาลซึ่งมีหน้าที่เพียงพิจารณาพิพากษาคดีเท่านั้น อาจกล่าวได้ว่า แนวความคิดเรื่อง “การฟ้องคดีอาญาโดยรัฐ” หรือที่ภาษาอังกฤษเรียกว่า “Public Prosecution” และ อัยการ ได้ถือกำเนิดเป็นครั้งแรกในประเทศไทยพร้อมกับแนวคิดเรื่อง “กระทรวงยุติธรรม” (Ministry of Justice) และ “ศาลยุติธรรม” (Court of Justice) ระยะก่อตัวของความคิดนี้เริ่มตั้งแต่เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริให้จัดการแก้ไขประเพณีการชำระความปี ร.ศ. 103 เป็นต้นมา และได้เป็นรูปร่างขึ้นเมื่อปี ร.ศ. 109 โดยพระเจ้าบรมวงศ์เธอพระองค์เจ้าสวัสดิโสภณ

²⁵ สมศักดิ์ ประกอบแสงสวย. (2537). การดำเนินคดีอาญาขึ้นเจ้าพนักงานเป็นกระบวนการเดียวกัน. หน้า 78-79.

²⁶ อรุณี กระจ่างแสง. (2532). อัยการกับการสอบสวนคดีอาญา. หน้า 60.

²⁷ โทเมน กัททริมย์ ง (2512, กรกฎาคม). “งานอัยการในกระบวนการยุติธรรม.” อัยการนิเทศ, 31, 4. หน้า 486.

เป็นผู้ทรงวางโครงการจัดการกระทรวงยุติธรรม ดังปรากฏในหนังสือกราบบังคมทูล พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ลงวันที่ 3 สิงหาคม ร.ศ. 109 ตอนหนึ่งระบุว่า

ข้อ 6 กรมอัยการเป็นเจ้าพนักงานสำหรับเป็นโจทก์เป็นทนายในคดีความแผ่นดิน คือ ความนครบาลซึ่งมีโทษในลักษณะอาญาหลวงอันเป็นอุกฤษโทษ มหันตโทษ และเป็นเจ้าพนักงาน ที่ปรึกษากฎหมายของข้าราชการมีตำแหน่งเจ้ากรม²⁸

จากแนวความคิดดังกล่าวนี้ ต่อมาก็ได้มีวิธีพิจารณาความอาญาตามพระราชบัญญัติวิธี พิจารณาความมิโทษใช้ไปพลางก่อน ร.ศ. 115 ซึ่งได้อาแบบอย่างมาจากอังกฤษ คือมีลักษณะเป็น วิธีพิจารณาความอาญาที่มีคู่ความ และลักษณะนี้ได้ตกทอดมาจนถึงประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา ความในปัจจุบัน²⁹ แต่วิธีพิจารณาความอาญาของประเทศไทยต่างจากของประเทศอังกฤษในส่วน ที่ว่าอังกฤษไม่มีอัยการ³⁰ แต่ประเทศไทยมีอัยการซึ่งเกิดขึ้นเพราะเดิมในอดีตการดำเนินคดีอาญา และคดีแพ่งนั้นผู้เสียหายเป็นผู้ดำเนินคดีด้วยตนเอง เพื่อปกป้องผลประโยชน์ของตน โดยรวบรวม พยานหลักฐานต่างๆ เองแล้วนำไปฟ้องร้องต่อผู้มีอำนาจชำระคดี ต่อมามีการฟ้องคดีกันมากและ การกระทำความผิดอาญาถือว่าการทำลายความสงบเรียบร้อยในบ้านเมืองอันเป็นความผิดต่อ มหาชนที่รัฐจำต้องลงโทษ จึงได้ตั้งหน่วยงานรับฟ้องเพื่อทำการตรวจและเรียบเรียงฟ้องให้ราษฎร ซึ่งเป็นมูลฐานเบื้องต้นของการมี “อัยการ”³¹ โดยนำเอาแนวความคิดการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ที่มีอัยการเป็นผู้รับผิดชอบการสอบสวนฟ้องร้องและบังคับคดี อันเป็นหน้าที่ของอัยการที่สมบูรณ์ ตามแบบอย่างอัยการของประเทศภาคพื้นยุโรปอันมีฝรั่งเศสเป็นแม่บท³² โดยเมื่อ ร.ศ. 112 อัยการ ในประเทศไทยจึงเป็น

ทนายความในนามของราชาธิปไตย เป็นทนายแผ่นดินทั้งในด้านคดีแพ่งและคดีอาญา เป็นเจ้าหน้าที่สืบสวนและไต่สวนหาพยานหลักฐานในคดีที่มีโทษหลวง เป็นเจ้าหน้าที่ปราบปราม จับกุมผู้ร้าย เป็นเจ้าหน้าที่ตรวจตราการให้เป็นไปตามคำพิพากษาและเป็นเจ้าหน้าที่ทำสถิติ คดีอาญา³³

²⁸ สุรินทร์ ถั่วทอง. (2525, เมษายน). “จากขกกระบัตรสู่อัยการ.” วารสารอัยการ, 5, 52. หน้า 51.

²⁹ หยุต แสงอุทัย. (2483) “บันทึกเรื่องคำพิพากษาหมุ่เกี่ยวกับฟ้องเคลือบคลุม.” บทบัณฑิตย์, 12. หน้า 399.

³⁰ คณิต ณ นคร จ เล่มเดิม. หน้า 40.

³¹ ไชยยศ วิฑูรานุพงษ์. (2525, เมษายน). “อัยการของเรา.” วารสารอัยการ, 5, 52. หน้า 21.

³² คณิต ณ นคร. ก เล่มเดิม. หน้า 20.

³³ อรุณี กระจ่างแสง. เล่มเดิม. หน้า 61.

อัยการจึงเป็นตัวแทนของรัฐในการดำเนินคดีแก่ผู้ที่ฝ่าฝืนกฎหมาย ทั้งนี้ก็เพื่อจัดการแก้แค้นส่วนบุคคล และเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะรักษาความสงบเรียบร้อย³⁴ ซึ่งกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ ได้ทรงอธิบายว่า

“...กรมอัยการว่าความแผ่นดิน คือ ว่าความที่ทำผิดต่อรัฐบาลและทำผิดต่อชุมชน”³⁵

ระบบอัยการของประเทศไทยนั้น ได้เริ่มมีอัยการทำหน้าที่แทนแผ่นดินขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2435 สังกัดกระทรวงยุติธรรม โดยได้มีการตราพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลโปริสสภา เช่น ศาลกองตระเวนสำหรับกรุงเทพมหานคร ซึ่งแบ่งการดำเนินคดีอาญาออกเป็นสองประเภท คือ ถ้าเป็นคดีความผิดเล็กน้อยตำรวจจะเป็นผู้ฟ้องคดีเอง แต่ถ้าเป็นคดีอุกฉกรรจ์แล้วอัยการจะเป็นผู้ฟ้องคดี จึงถือได้ว่ามีอัยการขึ้นเป็นครั้งแรกในประเทศไทย แต่อัยการไม่มีอำนาจว่าคดีในศาลโปริสสภา และนับแต่นั้นเป็นต้นมา ระบบอัยการก็ได้ดำเนินควบคู่กันไปกับการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ³⁶

ปัจจุบันแม้ว่าประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยจะเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาได้อย่างกว้างขวางตามมาตรา 28 (2) แต่ในมาตรา 32 ได้บัญญัติว่า “เมื่อพนักงานอัยการและผู้เสียหายเป็นโจทก์ร่วมกัน ถ้าพนักงานอัยการเห็นว่าผู้เสียหายจะทำให้คดีของอัยการเสียหาย โดยกระทำการหรือละเว้นกระทำการใดๆ ในกระบวนการพิจารณา พนักงานอัยการมีอำนาจร้องขอต่อศาลให้สั่งให้ผู้เสียหายกระทำหรือละเว้นกระทำการนั้นๆ ได้” คำว่า “คดีของอัยการ” ในมาตรานี้หมายถึงคดีของรัฐ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงอำนาจหน้าที่ของพนักงานอัยการที่จะต้องรักษาผลประโยชน์ของรัฐ³⁷ กล่าวคือกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยได้ให้ความสำคัญต่อการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการมากกว่าผู้เสียหาย เนื่องจากแนวความคิดว่าการกระทำความผิดอาญาทำให้เกิดความเสียหายแก่สังคมหรือรัฐ โดยรัฐจะต้องเข้ามาดำเนินการกับปัญหาเหล่านี้ ซึ่งมีอัยการเป็นทนายแผ่นดินทำหน้าที่แทนรัฐ แต่แม้ว่าประเทศไทยจะถือหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ แต่รัฐก็ได้ผูกขาดการดำเนินคดีอาญาแต่ผู้เดียว ยังคงให้อำนาจฟ้องคดีอาญาแก่ผู้เสียหายซึ่งเป็นประชาชนด้วย จึงอาจกล่าวได้ว่า การดำเนินคดีอาญาของประเทศไทยเป็นการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐในระบบกล่าวหา ซึ่งมีนิติสัมพันธ์ขององค์กรของรัฐจะเป็นไปในทางราบ คือ องค์กรทุกฝ่ายมีหน้าที่ค้นหาความจริงมิใช่ต่อสู้กัน เห็นได้จากบทบัญญัติกฎหมายของไทยที่ให้ศาลมีอำนาจค้นหาความจริงได้อย่างกว้างขวางไม่จำกัดเฉพาะพยานหลักฐานเท่าที่

³⁴ สุข เปรุนาวิน. (2526). “ระบบอัยการต่างประเทศ.” ระบบอัยการสากล. หน้า 15.

³⁵ หลวงอรรถไกรวิภาติ และสุข เปรุนาวิน. เล่มเดิม. หน้า 1.

³⁶ อรุณี กระจ่างแสง. เล่มเดิม. หน้า 58.

³⁷ คณิต ฉนกร ก เล่มเดิม. หน้า 4.

คู่ความนำสืบ³⁸ อันถือว่าเป็น “หลักการตรวจสอบ” กล่าวคือ ในคดีอาญาเป็นหน้าที่ของเจ้าพนักงาน และศาลที่จะต้องตรวจสอบข้อเท็จจริงในเรื่องที่กล่าวหาโดยไม่มีข้อผูกมัดใดๆ อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติ นั้น ยังคงเข้าใจว่า อัยการเป็นปรปักษ์กับจำเลยหรือผู้ต้องหา ซึ่งจะต้องต่อสู้กันในเชิงคดีทุกรูปแบบ โดยมีศาลวางตัวเป็นกลางอันเป็นไปในทำนองเดียวกับการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชนของคอมมอนลอว์ ซึ่งเป็นความเข้าใจที่สับสนและไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์ของ “หลักการตรวจสอบ” ตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ³⁹ ซึ่งแท้จริงแล้วพนักงานอัยการเป็นเพียงคู่ความในทางรูปแบบเท่านั้น ไม่ใช่คู่ความในเนื้อหา ด้วยเหตุนี้พนักงานอัยการจึงสามารถดำเนินคดีเพื่อประโยชน์ของจำเลยได้ด้วย ต่างจากการดำเนินคดีโดยผู้เสียหายเองที่เป็นคู่ความฝ่ายตรงข้ามและเป็นคู่ความในเนื้อหาของคดี

4.3.2 บทบาทและภารกิจของพนักงานอัยการ

ตามระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ. 2547 ได้กล่าวถึงภารกิจและบทบาทของพนักงานอัยการไว้ในข้อ 5 กล่าวคือ “พนักงานอัยการมีอำนาจหน้าที่ในการอำนวยความยุติธรรม การรักษาผลประโยชน์ของรัฐและการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน โดยจักต้องกระทำด้วยความรวดเร็ว เเทมเทียมกันและเป็นธรรม กับทั้งต้องกระทำให้เป็นที่ยอมรับศรัทธาแก่ประชาชน

พนักงานอัยการเป็นทนายความแผ่นดิน และเป็นตัวแทนของแผ่นดินในการตรวจสอบและค้นหาความจริงในคดีอาญา การควบคุมการดำเนินคดีอาญาของรัฐเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน และเพื่อประโยชน์ส่วนรวม

ในการปฏิบัติต่อผู้ต้องหาและจำเลย ให้พนักงานอัยการคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ตลอดจนสิทธิและเสรีภาพของบุคคลดังกล่าวตามรัฐธรรมนูญและกฎหมายอื่นด้วย ส่วนบุคคลซึ่งเป็นผู้เสียหายและพยาน พนักงานอัยการพึงให้ความคุ้มครองและการปฏิบัติที่เหมาะสมตามที่กฎหมายบัญญัติไว้”

ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าในการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐซึ่งมีอัยการเป็นองค์กรในการดำเนินคดีที่สำคัญองค์กรหนึ่งนั้น อัยการไม่ใช่คู่แข่งกับผู้ต้องหาและจำเลย อัยการไม่ใช่คู่ความในเนื้อหาไม่ว่าในกรณีใด⁴⁰ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พนักงานอัยการมีหน้าที่ที่จะต้องตรวจสอบความจริงอย่างมีความเป็นภาวะวิสัยก่อนสั่งคดีเสมอ แม้ว่าตามกฎหมายพนักงาน

³⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 175, 228, 235 และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง, มาตรา 91 ประกอบกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 15.

³⁹ อรุณี กระจ่างแสง. เล่มเดิม. หน้า 63.

⁴⁰ คณิต ผนคร ข เล่มเดิม. หน้า 142.

อัยการจะไม่มีหน้าที่ในการเริ่มคดี ความเป็นภาวะวิสัยหรือความเป็นกลางของอัยการนี้ย่อมมีตลอดไปถึงการดำเนินคดีในชั้นศาล⁴¹ เหตุนี้พนักงานอัยการจึงสามารถดำเนินคดีเพื่อประโยชน์ของจำเลยได้อีกด้วย

นอกจากภารกิจของพนักงานอัยการดังกล่าวมาแล้ว ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้บัญญัติให้พนักงานอัยการมีหน้าที่ฟ้องคดีอาญาต่อศาล⁴² และบัญญัติว่าพนักงานอัยการและผู้เสียหายเท่านั้นที่มีอำนาจฟ้องคดีอาญาต่อศาล⁴³ อย่างไรก็ตามการฟ้องคดีอาญาของเอกชนที่เป็นผู้เสียหายดังกล่าว อาจถูกควบคุมดูแลโดยพนักงานอัยการด้วย โดยในคดีอาญาที่มีไม่ความผิดต่อส่วนตัว พนักงานอัยการสามารถยื่นคำร้องขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมก่อนคดีเสร็จเด็ดขาดได้⁴⁴ และพนักงานอัยการมีอำนาจร้องต่อศาลให้สั่งเอกชนซึ่งเป็นผู้เสียหายไม่ให้กระทำการหรือละเว้นการกระทำใดซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายแก่รูปคดีของพนักงานอัยการได้ด้วย⁴⁵ เห็นได้ว่ากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้ให้ความสำคัญต่อการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการมากกว่าผู้เสียหาย เนื่องจากแนวความคิดว่าการกระทำความผิดอาญาทำให้เกิดความเสียหายแก่สังคมหรือรัฐ โดยรัฐจะต้องเข้ามาดำเนินคดีอาญาแต่ผู้เดียว ยังคงให้อำนาจฟ้องคดีอาญาแก่ผู้เสียหายซึ่งเป็นประชาชนด้วยดังบทบัญญัติข้างต้น ถือได้ว่าการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐผ่านพนักงานอัยการเป็นหลัก ส่วนการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหายยังคงเป็นรอง

4.3.3 บทบาทของพนักงานอัยการในการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่

พระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 มาตรา 6 (5) บัญญัติให้พนักงานอัยการที่มีได้เป็นโจทก์ในคดีเดิมมีสิทธิยื่นคำร้องขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ได้

พนักงานอัยการในที่นี้หมายความว่าพนักงานอัยการตามกฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลทหารแล้วแต่กรณี และกรณีที่พนักงานอัยการยื่นคำร้องขอให้รื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่นั้นนี้อาจเป็นเพราะพนักงานอัยการเห็นสมควรเองหรือเพราะบุคคลตามที่ระบุไว้ในมาตรา 6 (1)-(4) พระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 ร้องขอก็ได้ นอกจากนี้บทบัญญัติมาตรา 7 ให้สิทธิพนักงานอัยการยื่นคำร้องขอรื้อฟื้นคดีภายใต้บังคับ มาตรา 6 (5) พนักงานอัยการในกรณีที่พนักงานอัยการมิได้เป็นโจทก์ในคดีเดิม พนักงานอัยการจะยื่นคำร้องเมื่อเห็นสมควร หรือเมื่อบุคคลตามที่ระบุไว้ในมาตรา 6 (1) (2) (3)

⁴¹ คณิต ฒ นคร ข เล่มเดิม. หน้า 142-143.

⁴² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 2 (5).

⁴³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 28.

⁴⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 31.

⁴⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 32.

หรือ (4) ร้องขอก็ได้ และเพื่อประโยชน์ในการรวบรวมพยานหลักฐาน ให้พนักงานอัยการมีอำนาจ เช่นเดียวกับพนักงานสอบสวน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

บทบัญญัติมาตรานี้ เป็นอำนาจของพนักงานอัยการในการยื่นคำร้องขอหรือฟ้องคดีอาญา ขึ้นพิจารณาใหม่ในกรณี

1) ในกรณีที่พนักงานอัยการมิได้เป็นโจทก์ในคดีเดิม ซึ่งมีคำพิพากษาให้ลงโทษจำเลย เท่านั้น ถ้าพนักงานอัยการเป็นโจทก์หรือโจทก์ร่วมในคดีเดิม ซึ่งมีคำพิพากษาให้ลงโทษจำเลยแล้ว จะร้องขอให้หรือฟ้องคดีนั้นไม่ได้

2) ในกรณีเมื่อบุคคลตามที่ระบุไว้ในมาตรา 6 (1) ผู้ต้องรับโทษ (2) ผู้แทนโดยชอบธรรม หรือผู้อนุบาลในกรณีที่บุคคลผู้ต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุดเป็นผู้เยาว์ หรือ คนไร้ความสามารถ (3) ผู้จัดการหรือผู้แทนอื่นของนิติบุคคล ในกรณีที่นิติบุคคลนั้นต้องรับโทษอาญา โดยคำพิพากษาถึงที่สุด (4) ผู้บุกรุก ผู้สืบสันดาน สามีหรือภริยาของบุคคลผู้ต้องรับโทษอาญา โดยคำพิพากษาถึงที่สุดซึ่งถึงแก่ความตายก่อนที่จะมีการยื่นคำร้อง ร้องขอให้พนักงานอัยการเป็นผู้ ยื่นคำร้องขอหรือฟ้อง

บทบัญญัติในมาตรา 7 ที่ว่า เพื่อประโยชน์ในการรวบรวมพยานหลักฐานให้พนักงาน อัยการมีอำนาจเช่นเดียวกับพนักงานสอบสวน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หมายความว่า การรวบรวมพยานหลักฐานต่างๆ ไม่ต้องให้พนักงานสอบสวนดำเนินการ แต่พนักงานอัยการทำการสอบสวนเสียเอง ซึ่งเมื่อพนักงานอัยการรวบรวมพยานหลักฐานแล้ว ก็เป็นอำนาจของพนักงานอัยการที่จะสั่งดำเนินคดีหรือฟ้องหรือไม่ อาจดำเนินเรื่องให้หรือไม่ดำเนิน เรื่องให้เป็นดุลพินิจของอัยการ⁴⁶

ในกรณีการยื่นคำร้องขอของพนักงานอัยการนั้น ในรายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร นายอัครวิทย์ สุมาวงศ์ หนึ่งในคณะกรรมการร่างพระราชบัญญัติการฟ้องคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ ได้กล่าวในการประชุมสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ 15 กรกฎาคม 2525 ความว่า “พนักงานอัยการนั้น จะยื่นคำร้องได้เพียงครั้งเดียว โดยหลักการคือ คดีที่ขอให้หรือฟ้องคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ ถ้าคดีเดิมนั้น พนักงานอัยการเป็นโจทก์แล้ว พนักงานอัยการไม่มีสิทธิยื่นคำร้องขอให้หรือฟ้องคดีอาญาเลย ผู้ที่ยื่น คำร้องขอให้หรือฟ้องคดีอาญานั้นคือตัวผู้ต้องโทษหรือญาติพี่น้องของเขาตามที่ระบุไว้ในมาตรา 6 (1)-(4)

⁴⁶ สุพร อิศรเสนา. เล่มเดิม. หน้า 109.

พนักงานอัยการจะมีสิทธิยื่นคำร้องขอรื้อฟื้นได้เฉพาะในกรณีที่ตัวเองไม่ได้เป็นโจทก์ในคดีเดิม คือ ราษฎรเขาฟ้องตัวเอง”⁴⁷

การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ตามกฎหมายปัจจุบัน พนักงานอัยการมีสิทธิ ร้องขอให้รื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ เฉพาะเมื่อพนักงานอัยการมิได้เป็นโจทก์ในคดีเดิมเท่านั้น อย่างไรก็ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 247 บัญญัติว่า

“บุคคลใดต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุด บุคคลนั้น ผู้มีส่วนได้เสีย หรือ พนักงานอัยการ อาจร้องขอให้มีการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ได้ และหากปรากฏ ตามคำพิพากษาของศาลที่รื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ว่าบุคคลนั้นมีได้เป็นผู้กระทำความผิด บุคคลนั้นหรือทายาท ย่อมมีสิทธิได้รับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายตามสมควร ตลอดจนบรรดาสิทธิ ที่เสียไปเพราะผลแห่งคำพิพากษานั้นคืน ทั้งนี้ ตามเงื่อนไขและวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ”

ดังนั้น โดยผลของรัฐธรรมนูญ สิทธิในการร้องขอให้รื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ ตามกฎหมายเป็นอำนาจของพนักงานอัยการด้วยโดยไม่ถูกจำกัดโดยเงื่อนไขใดๆ โดยที่บทบัญญัติ แห่งรัฐธรรมนูญมาตราดังกล่าวได้เปลี่ยนแปลงหลักการของพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญา ขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 ไปแล้ว กล่าวคือ รัฐธรรมนูญเปิดโอกาสให้พนักงานอัยการร้องขอให้ รื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ได้ด้วย โดยพัฒนาบทบาทของ พนักงานอัยการให้เป็นผู้มีบทบาทหรือฟื้นคดีอาญาที่กว้างขึ้นในฐานะเป็นผู้รับผิดชอบการดำเนิน คดีอาญาโดยรัฐ

โดยการเสนอหลักกฎหมายดังกล่าวในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 สามารถวิเคราะห์เหตุผลที่สนับสนุนให้พนักงานอัยการควรมีบทบาทในการรื้อฟื้นคดีอาญา ขึ้นพิจารณาใหม่ได้ ดังนี้

1) จากการยอมรับว่าบุคคลแต่ละคนสามารถกระทำผิดได้เสมอ และความผิดพลาด ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา อันนำมาซึ่งการลงโทษจำเลยผู้บริสุทธิ์นั้นก็ก็เป็นสิ่งที่อาจเกิดขึ้น ได้เช่นกัน เมื่อการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ เกิดจากความผิดพลาดของรัฐ รัฐจึงควรเป็น ผู้มีบทบาทสำคัญในการแก้ไขความผิดพลาดนั้น

2) พนักงานอัยการ ในฐานะเป็นเจ้าพนักงานของรัฐที่มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการดำเนิน คดีอาญา ในการอำนวยความยุติธรรม รักษาผลประโยชน์ของรัฐ และคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของ ประชาชน มีบทบาทสำคัญในการค้นหาความจริงในคดีอาญา ตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ

⁴⁷ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 17/2525 (สมัยสามัญ) วันพฤหัสบดี ที่ 15 กรกฎาคม พ.ศ. 2525 ณ ตึกรัฐสภา. หน้า 574.

ไม่ใช่เป็นเรื่องของการต่อสู้ระหว่างคู่ความสองฝ่ายดังเช่นคดีแพ่ง พนักงานอัยการไม่ใช่คู่ความในทางเนื้อหา หากแต่เป็นเพียงคู่ความตามแบบพิธีเท่านั้นด้วยเหตุนี้ พนักงานอัยการจึงสามารถดำเนินคดีเพื่อประโยชน์ของจำเลยได้อีกด้วย ดังนั้นพนักงานอัยการจึงสมควรมีบทบาทสำคัญในการรื้อฟื้นคดีอาญาอันเกิดจากความผิดพลาดของรัฐในการดำเนินคดีอาญา

เมื่อก้าวถึงบทบาทของพนักงานอัยการแล้วผู้เขียนขอนำบทสัมภาษณ์ของ กุลพล พลวัน ซึ่งได้เคยเข้าเยี่ยมชมการวะและสัมภาษณ์พระยามานวราชเสวี อดีตอธิบดีกรมอัยการระหว่างปี พ.ศ. 2471-2477 เมื่อวันที่ 11 พฤศจิกายน 2522 สามารถสรุปใจความได้ดังนี้⁴⁸

ขณะที่ประเทศไทยยังไม่มีประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และพระราชบัญญัติพนักงานอัยการใช้บังคับนั้นได้เคยใช้ข้อบังคับซึ่งพิมพ์เป็นหนังสือแจก (หนังสือกฎหมายลักษณะพยานและวิธีพิจารณาความ) ประกอบกับระเบียบปฏิบัติที่กล่าวถึงโดยทั่วไป ซึ่งข้อบังคับของพนักงานอัยการรุ่นก่อนใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานั้นมีแนวโน้มไปทางประเทศอังกฤษ ซึ่งมีที่มาจากที่ประเทศไทยในสมัยนั้นมีประเทศอังกฤษเข้ามาเป็นใหญ่ และแสดงความเป็นมิตรที่ดี ประกอบกับในขณะนั้นศาลกงสุลเกิดความยุ่งยากขึ้น จึงเกิดศาลโปลิศสภา ต้องมีศาลตำรวจ ซึ่งในเวลานั้นประเทศไทยอิงอังกฤษค่อนข้างมาก แม้กระทั่งนักเรียนกฎหมายก็ถูกส่งไปเรียนที่ประเทศอังกฤษ ได้กำหนดให้มีศาลไต่สวนตามอย่างประเทศอังกฤษ ใช้หลักของประเทศอังกฤษที่ว่า “คน....ทุกคนสุจริต” เพราะฉะนั้นถ้าตำรวจไปจับใครมาต้องนำขึ้นศาลภายในเวลา 48 ชั่วโมง ถ้าศาลบอกว่าไม่มีมูลผู้ถูกจับจะถูกปล่อยทันที ตามหลักของอังกฤษมีอยู่ว่า “จับคนผิดนะดี ถ้าจับคนไม่ผิดมาคนมันก็เดือดร้อนอดตาย” ด้วยเหตุนี้ประเทศไทยในขณะนั้นจึงเริ่มมีศาลไต่สวน ทำหน้าที่ไต่สวนมูลฟ้อง ซึ่งในเวลานั้นคดีอาญาไต่สวนทุกเรื่องโดยศาลเป็นผู้ไต่สวนถ้าการไต่สวนมีมูลแล้วจึงส่งให้อัยการฟ้อง ในสมัยก่อนข้อบังคับการปกครองหัวเมือง ร.ศ. 116 อัยการในส่วนภูมิภาคมีหน้าที่จับกุม สอบสวน และฟ้องคดีทั้งหมดคล้ายๆ กับอัยการในยุโรป แต่ปรากฏว่าอัยการไม่ทำ อาจเป็นเพราะไม่อยากทำบทบาทนี้ จึงเอาตัวรอดโดยการไม่ทำ

ต่อมาได้มีการร่างประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาขึ้นใช้บังคับ โดยแยกอำนาจสอบสวนกับอำนาจฟ้องร้องออกจากกัน โดยตัดบทบาทอัยการออกจากการสอบสวนให้มีหน้าที่ฟ้องคดีเพียงอย่างเดียว โดยจะพิจารณาจากกฎหมายของอังกฤษที่เดี๋ยวกี้ลำบาก จะเอาอย่างฝรั่งเศส

⁴⁸ กุลพล พลวัน ก (2523, มกราคม). “เยี่ยมชมการวะและสัมภาษณ์พระยามานวราชเสวี.” วารสารอัยการ, 3, 25. หน้า 13-29.

Judge d' instruction ก็ไปคนละรูป เพื่อให้เกิดความเป็นกลาง จึงเอาแบบอย่างของประเทศอัฟริกาได้ จึงทำให้อัยการมีหน้าที่ฟ้องเพียงอย่างเดียว โดยมีตำรวจเป็นผู้มีบทบาทด้านการสอบสวน

โดยพระยามานวราชเสวี ได้ให้หลักกว้างๆ ในการดำเนินคดีเพื่อให้ได้ผลดี และ ยุติธรรมที่สุดในหน้าที่อัยการไว้ว่า “ให้ถือว่าทุกคนสุจริต ไม่มีผิดไม่มีร้าย ถ้าแม้ว่าจะหาว่าเค้าผิด เค้าร้าย ต้องมีหลักฐานเราถึงจะเชื่อ” ซึ่งท่านได้ยกตัวอย่างคดีในฐานะฆ่าคนตายคดีหนึ่งซึ่งขณะนั้น ท่านทำหน้าที่เป็นอัยการว่า ผู้ตายเป็นพ่อค้าค้าขายกับญี่ปุ่น ซึ่งในขณะนั้นเจ๊กกับญี่ปุ่นรบกัน ซึ่งผู้ตายจะหยุดค้าขายด้วยทันทีไม่ได้ทั้งที่อยากหยุด จึงได้ถูกแทงที่บริเวณท้อง จำเลยเป็นเจ๊กกุ๊ลิ ไม่มีเงิน ไม่มีทองแต่มาจ้างพระยาวิชัยเป็นทนาย มีพยานเห็นเหตุการณ์คนเดียว ซึ่งในขณะนั้น คดีฆ่าคนตายถ้าจะลงโทษจำเลยได้จะต้องมีพยานสองคน ท่านได้ใช้หลักสุจริตโดยสืบพยานคนเดียว ที่เห็นเหตุการณ์แต่ได้ถูกคัดค้านจากหลายฝ่าย ท่านอาศัยหลักการถามค้านของกฎหมายอังกฤษ โดยศาลอาศัยจำเลยเป็นพยานด้วยอีก 1 คน นำมาประกอบกับพยานโจทก์ ศาลให้เหตุผลว่า ผู้ตายเป็นคนอังกฤษ ต้องถือหลักกฎหมายอังกฤษเพื่อชำระคดีนี้ ซึ่งในเวลานั้นยังไม่เปลี่ยนแปลง กฎหมาย กฎหมายของอังกฤษนั้น พยานคนเดียวแต่ว่ามีพฤติเหตุแวดล้อมนั้นใช้ได้ โดยในขณะที่ เบิกความต่อศาลจำเลยพูดเหมือนคนมีอาการถูกผีเข้า และสุดท้ายหลักฐานทุกอย่างประกอบกัน ในที่สุดจำเลยก็ถูกตัดสินประหารชีวิต และท่านได้ให้ข้อคิดเกี่ยวกับการดำรงตนอย่างไรให้เป็นที่ เคารพเลื่อมใส ศรัทธาแก่ประชาชนทั่วไปไว้ว่า อัยการควรทำบทบาทหน้าที่ของตนด้วยความสุจริต เป็นที่ตั้ง

จากบทสัมภาษณ์พระยามานวราชเสวี ทำให้เห็นอย่างชัดเจนว่ากฎหมายวิธีพิจารณา ความอาญาของไทยเกิดความผิผืนไปเป็นระบบต่อสู้ซึ่งมีแบบอย่างจากประเทศอังกฤษ ทำให้อัยการของไทยไม่มีบทบาทในการค้นหาความจริงในคดี ส่งผลทำให้การดำเนินคดีผิดไปจากระบบ การดำเนินคดีของไทยซึ่งเป็นระบบตรวจสอบ ซึ่งทุกฝ่ายในกระบวนการยุติธรรมจะต้องเข้ามา มีส่วนร่วมกันค้นหาความจริงในคดี หากมองว่าการดำเนินคดีอาญาเป็นระบบต่อสู้อัยการจะ เปรียบเสมือนเป็นโจทก์ซึ่งเป็นคู่ความในทางเนื้อหาของคดี เมื่อพิจารณาแล้วจึงมองไม่เห็นถึง บทบาทอัยการในการเข้าไปคุ้มครองจำเลยซึ่งเป็นฝ่ายตรงข้ามในการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้น พิเคราะห์ใหม่แต่อย่างใด

เมื่อวิเคราะห์เหตุผลที่คัดค้านไม่ให้พนักงานอัยการมีบทบาทในการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้น พิเคราะห์ใหม่ได้ ดังนี้

1) เมื่อศาลได้พิพากษาลงโทษจำเลยแล้ว พนักงานอัยการไม่สามารถรื้อฟื้นคดีได้ในกรณีที่อัยการเป็นโจทก์ฟ้อง เนื่องจากเกรงว่าจะทำให้คำพิพากษาของศาลขาดความศักดิ์สิทธิ์ อีกทั้ง ยังแสดงให้เห็นได้ว่าอำนาจของพนักงานอัยการมีมากกว่าผู้พิพากษาซึ่งพิพากษาคัดสินคดี เพราะการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่เท่ากับเป็นการคัดค้านในผลของคำพิพากษาที่ตัดสินลงโทษจำเลยทั้งที่ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดไปแล้ว

2) จากความเข้าใจระบบกฎหมายที่ผิดเพี้ยนไปเป็นระบบต่อสู้เช่นเดียวกับประเทศอังกฤษ ส่งผลทำให้เห็นว่าบทบาทของพนักงานอัยการนั้นเป็นคู่ความในทางเนื้อหาของคดี กระทำการเป็นคู่ความฝ่ายตรงข้ามกับจำเลย เมื่อเป็นผู้ฟ้องจำเลยเอง จึงไม่ควรเป็นผู้รื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ โดยมองว่าเป็นการขัดกันของการทำบทบาทหน้าที่ของพนักงานอัยการเอง จึงสมควรให้ผู้อื่น เช่น ตัวผู้ต้องคำพิพากษาเอง ผู้แทนโดยชอบธรรม ผู้อนุบาล สามी ภริยา ของผู้ต้องคำพิพากษาเป็นผู้ใช้สิทธิรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ น่าจะเป็นการเหมาะสมกว่า

สำหรับความเห็นของผู้เขียนนั้น เห็นว่า เมื่อการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ เกิดจากความผิดพลาดของรัฐ ดังนั้นพนักงานอัยการในฐานะเป็นตัวแทนของรัฐในการดำเนินคดีอาญา และการค้นหาความจริงในคดีอาญา พนักงานอัยการไม่ใช่คู่ความในทางเนื้อหา หากแต่เป็นเพียงคู่ความตามแบบพิธีเท่านั้นด้วยเหตุนี้ พนักงานอัยการจึงสามารถดำเนินคดีเพื่อประโยชน์ของจำเลยได้อีกด้วย ดังนั้นพนักงานอัยการจึงสมควรมีบทบาทสำคัญในการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ได้โดยไม่ถูกจำกัดอำนาจ ซึ่งแนวความคิดนี้สอดคล้องกับประเทศฝรั่งเศส ประเทศเยอรมัน และประเทศญี่ปุ่น ซึ่งมีแนวคิดที่ให้พนักงานอัยการสามารถรื้อฟื้นคดีอาญาของรัฐได้โดยไม่ถูกจำกัดอำนาจ ในฐานะที่ประเทศไทยมีหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ เช่นเดียวกับประเทศดังกล่าว จึงสมควรนำแนวความคิดนี้มาพัฒนาประสิทธิภาพการรื้อฟื้นคดีอาญาของไทย เพื่อคืนความเป็นธรรมให้กับจำเลยผู้บริสุทธิ์ สมดังเจตนารมณ์แห่งพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 โดยผู้เขียนเห็นว่า ควรให้อำนาจพนักงานอัยการสามารถรื้อฟื้นคดีอาญาของรัฐ (คดีที่มีการฟ้องโดยพนักงานอัยการ) ได้ กล่าวคือ ไม่จำกัดอำนาจของพนักงานอัยการในการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ โดยเห็นสมควรให้มีการจัดตั้งคณะทำงานขึ้นภายในสำนักงานอัยการสูงสุด ประกอบด้วยพนักงานอัยการผู้ทรงความรู้ความสามารถในการดำเนินคดี เพื่อทำหน้าที่รื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ ทั้งนี้ เพื่อให้เป็นบทบาทขององค์กรอัยการในการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

4.3.4 เปรียบเทียบบทบาทของพนักงานอัยการในการรื้อฟื้นคดีอาญาชั้นพิจารณาใหม่ ของประเทศไทยและต่างประเทศ

ในกลุ่มประเทศที่มีหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ได้แก่ ประเทศฝรั่งเศส ประเทศเยอรมัน และประเทศญี่ปุ่น พนักงานอัยการเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการฟ้องคดีอาญา และมีบทบาทสำคัญในการรื้อฟื้นคดีอาญา

โดยประเทศฝรั่งเศสนั้นพนักงานอัยการมีบทบาทสำคัญในการฟ้องคดีอาญา และการรื้อฟื้นคดี โดยการรื้อฟื้นคดีอาญานั้นผู้มีอำนาจร้องขอให้รื้อฟื้นคดีชั้นพิจารณาใหม่ คือ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม ผู้ต้องรับโทษ หรือผู้แทนตามกฎหมายของผู้นั้น และถ้าหากผู้ต้องรับโทษถึงแก่กรรมแล้ว ก็ได้แก่คู่สมรส บุตร บิดามารดา หรือผู้รับมอบอำนาจ โดยจะต้องเสนอคำร้องผ่านทางกระทรวงยุติธรรม เพื่อเสนอต่ออธิบดีอัยการประจำศาลฎีกา ซึ่งเทียบได้กับตำแหน่งอัยการสูงสุด เพื่อเสนอคำร้องขอรื้อฟื้นคดีนั้นต่อไปยังศาลฎีกาแผนกคดีอาญา

ในขณะที่พนักงานอัยการของประเทศเยอรมันจะมีบทบาทสำคัญในการฟ้องและดำเนินคดีอาญาตามกฎหมาย เพื่อลงโทษผู้กระทำผิดที่แท้จริง โดยกรณีที่มีผู้ที่ถูกตัดสินว่ากระทำความผิดถึงแก่ความตาย คู่สมรส ญาติ รวมถึงพี่น้องของผู้ตาย มีสิทธิที่จะยื่นคำร้องขอรื้อฟื้นคดีอาญาได้ตาม มาตรา 361 (2) นอกจากนี้ พนักงานอัยการมีสิทธิที่จะยื่นคำร้องขอให้รื้อฟื้นคดีได้เสมอ

ส่วนบุคคลที่สามารถยื่นคำร้องขอรื้อฟื้นคดีชั้นพิจารณาใหม่ในทางที่เป็นโทษกับจำเลยคือพนักงานอัยการ ในกรณีที่มีข้อเท็จจริงเพียงพอที่จะทำการรื้อฟื้นคดี ก็ถือว่าเป็นหน้าที่ของพนักงานอัยการที่จะต้องทำการสืบสวนสอบสวน และยื่นคำร้องขอให้รื้อฟื้นคดี โจทก์ร่วมสามารถยื่นคำร้องได้เฉพาะกรณีที่ได้รับอนุญาตให้เข้าเป็นโจทก์ร่วมแล้ว

ในประเทศญี่ปุ่น บุคคลที่มีสิทธิร้องขอให้รื้อฟื้นคดีชั้นพิจารณาใหม่ตาม มาตรา 439 ได้แก่ พนักงานอัยการ ผู้ที่ถูกศาลพิพากษาว่ามีความผิด ผู้แทนตามกฎหมายและผู้ปกครองของผู้ที่ถูกศาลพิพากษาว่ามีความผิด คู่สมรส ญาติสืบสายโลหิต พี่น้องของผู้ที่ถูกศาลพิพากษาว่ามีความผิด ในกรณีผู้ที่ถูกศาลพิพากษาว่ามีความผิดถึงแก่กรรมแล้ว หรืออยู่ในสภาพจิตที่ไม่ปกติ เว้นแต่การขอรื้อฟื้นคดีชั้นพิจารณาใหม่ในกรณีมีการทุจริตต่อหน้าที่ของเจ้าพนักงาน พนักงานอัยการเท่านั้นที่มีสิทธิขอรื้อฟื้นได้ ถ้าความผิดนั้นถูกยุบส่งเสริมโดยผู้ที่ถูกศาลพิพากษาว่ามีความผิด⁴⁹ พนักงานอัยการจะกระทำการในฐานะเป็นทนายความของแผ่นดิน มีบทบาทหลักในการคุ้มครองประโยชน์และอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนในประเทศ อัยการจึงเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการฟ้องคดีอาญาและการรื้อฟื้นคดีอาญาชั้นพิจารณาใหม่

⁴⁹ สันทัด สุจริต. เล่มเดิม. หน้า 88-89 .

สำหรับประเทศที่มีหลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน ได้แก่ ประเทศอังกฤษ ประเทศสหรัฐอเมริกา พบว่าบทบาทของพนักงานอัยการมีความแตกต่างกัน ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากแนวความคิดของหลักการดำเนินคดีอาญาในประเทศ และอิทธิพลจากกฎหมายของต่างประเทศที่ส่งผลให้พนักงานอัยการของประเทศอังกฤษมีบทบาทที่สำคัญในการฟ้องคดีอาญา แต่ไม่มีบทบาทสำคัญในการรื้อฟื้นคดีอาญา ในขณะที่พนักงานอัยการของประเทศสหรัฐอเมริกามีบทบาทในการสอบสวนฟ้องคดีอาญา และมีบทบาทในการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่

โดยประเทศอังกฤษแต่เดิมประชาชนมีบทบาทในการฟ้องคดีอาญา แต่ในปัจจุบันได้รับอิทธิพลจากหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ จึงเริ่มพัฒนาโดยมีระบบอัยการ โดยกลางศตวรรษที่ 19 ได้จัดให้มีองค์กร Crown Prosecution Service: CPS มาทำหน้าที่ฟ้องคดีอาญา โดยองค์กรดังกล่าวได้ถูกตั้งขึ้นเพื่อควบคุมการฟ้องคดีอาญาของประชาชนเพื่อป้องกันความเสียหายต่อภาครัฐ

โดยการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ของประเทศอังกฤษในอดีต ผู้มีสิทธิยื่นคำร้องได้แก่

- 1) ผู้ต้องคำพิพากษา
- 2) ผู้มีส่วนได้เสีย ญาติ หรือตัวแทน
- 3) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ในกรณีที่ผู้ต้องคำพิพากษาที่ต้องโทษหนักมาร้องขอต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย เพื่อให้ยื่นคำร้องต่อศาลอุทธรณ์ โดยถือเสมือนว่าเป็นอุทธรณ์ฉบับหนึ่ง

แต่ต่อมาพบว่ารัฐมนตรีกระทรวงมหาดไทยปฏิเสธคำร้องขอรื้อฟื้นคดีอาญา ประเทศอังกฤษจึงได้ออกกฎหมายยกเลิกอำนาจของรัฐมนตรีกระทรวงมหาดไทย และโอนอำนาจให้แก่หน่วยงานอิสระเรียกว่า คณะกรรมการรื้อฟื้นคดีอาญา Criminal Case Review Commission: CCRC เพื่อทำการรื้อฟื้นคดีอาญาได้ตามที่เห็นสมควรเอง หรือตามคำร้องขอของผู้ต้องคำพิพากษา หรือของผู้มีส่วนได้เสีย โดยพนักงานอัยการไม่มีบทบาทในการรื้อฟื้นคดีอาญาแต่อย่างใด ปัจจุบันผู้มีอำนาจยื่นคำร้องขอรื้อฟื้นคดีอาญาในประเทศอังกฤษ คือ คณะกรรมการรื้อฟื้นคดีอาญา

สำหรับประเทศสหรัฐอเมริกา นั้นพบว่าพนักงานอัยการมีบทบาทในการสอบสวนฟ้องคดีอาญา และผู้มีสิทธิในการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ ได้แก่ ศาล พนักงานอัยการ คู่ความและผู้แทนในการดำเนินคดี โดยพนักงานอัยการถือเป็นตัวแทนของรัฐในการที่จะดำเนินคดีอาญาที่สำคัญ

จากการศึกษาถึงผู้มีอำนาจร้องขอให้รื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ในประเทศฝรั่งเศส เยอรมัน และญี่ปุ่น พบว่า พนักงานอัยการมีอำนาจร้องขอให้รื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ได้โดยไม่ถูกจำกัดอำนาจ หรืออาจกล่าวได้ว่าประเทศดังกล่าวไม่ห้ามการที่รัฐจะรื้อฟื้นคดีอาญาของรัฐซึ่งรัฐเป็น

ผู้ฟ้องเอง คังนั้น ในประเทศไทย พนักงานอัยการผู้ซึ่งเป็นโจทก์ในคดีเดิม น่าจะเป็นผู้ซึ่งมีความรู้ความเข้าใจในข้อเท็จจริง และพยานหลักฐานต่างๆ ในคดีนั้นเป็นอย่างดี สมควรที่จะมีอำนาจร้องขอให้รื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ได้ เพื่อคืนความยุติธรรมให้แก่จำเลยผู้บริสุทธิ์ได้

ประเทศไทยซึ่งมีหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ กำหนดให้พนักงานอัยการมีบทบาทในการฟ้องคดีอาญา ควบคู่กับการให้สิทธิผู้เสียหายสามารถฟ้องคดีอาญาได้ด้วย แต่การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่นั้น กลับพบว่าพนักงานอัยการถูกจำกัดอำนาจ ให้รื้อฟื้นคดีได้เฉพาะกรณีที่พนักงานอัยการมิได้เป็น โจทก์ในคดีเดิม ซึ่งถือว่าขัดต่อหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ซึ่งพนักงานอัยการจะเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน รักษาผลประโยชน์และความยุติธรรมให้แก่ประชาชนในประเทศ คังนั้นบทบาทของพนักงานอัยการของประเทศไทยจึงแตกต่างไปจากบทบาทของพนักงานอัยการของประเทศที่มีหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐด้วยกัน ได้แก่ ประเทศฝรั่งเศส ประเทศเยอรมัน และประเทศญี่ปุ่น

แต่เดิม บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 247 บัญญัติว่า “บุคคลใดต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุด บุคคลนั้น ผู้มีส่วนได้เสีย หรือพนักงานอัยการ อาจร้องขอให้มีการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ได้ และหากปรากฏตามคำพิพากษาของศาลที่รื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ว่าบุคคลนั้นมิได้เป็นผู้กระทำความผิด บุคคลนั้นหรือทายาท ย่อมมีสิทธิได้รับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายตามสมควร ตลอดจนบรรดาสิทธิที่เสียไป เพราะผลแห่งคำพิพากษานั้นคืน ทั้งนี้ ตามเงื่อนไขและวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ”

คังนี้ โดยผลของรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าว สิทธิในการร้องขอให้รื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ตามกฎหมายเป็นอำนาจของพนักงานอัยการด้วยโดยไม่ถูกจำกัดโดยเงื่อนไขใดๆ โดยที่บทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญมาตราดังกล่าวได้เปลี่ยนหลักการของพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 ไปแล้ว กล่าวคือ รัฐธรรมนูญเปิดโอกาสให้พนักงานอัยการร้องขอให้รื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ในคดีที่พนักงานอัยการเป็น โจทก์ได้ อันมีลักษณะสอดคล้องกับหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ

พนักงานอัยการเป็นทนายแผ่นดิน และเป็นตัวแทนของแผ่นดินในการตรวจสอบค้นหาความจริงในคดีอาญา ควบคุมการดำเนินคดีอาญาของรัฐ เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชนและเพื่อประโยชน์ส่วนรวม อาจกล่าวได้ว่าในการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐซึ่งมีอัยการเป็นองค์กรในการดำเนินคดีที่สำคัญองค์กรหนึ่งนั้น อัยการไม่ใช่คู่แข่งกับผู้ต้องหาและจำเลย

อัยการไม่ใช่คู่ความในเนื้อหาไม่ว่าในกรณีใด⁵⁰ เหตุนี้พนักงานอัยการจึงสามารถดำเนินคดีเพื่อประโยชน์ของจำเลยได้อีกด้วย⁵¹

การดำเนินคดีอาญาของประเทศไทยเป็นหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ โดยหลักการแล้วการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ควรเป็นเรื่องของรัฐ เพราะรัฐมีหน้าที่อำนวยความยุติธรรม แต่ตามกฎหมายว่าด้วยการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ในปัจจุบัน สิทธิในการร้องขอให้รื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่เป็นเรื่องของบุคคลผู้ต้องคำพิพากษา เนื่องจากรัฐธรรมนูญพุทธศักราช 2540 ไม่มีผลใช้บังคับต่อไป ประกอบกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ฉบับปัจจุบัน กลับไม่มีหลักกฎหมายดังกล่าวรองรับอยู่ ดังนั้น การรื้อฟื้นคดีอาญาจึงเป็นไปตามพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 ซึ่งพนักงานอัยการมีสิทธิร้องขอ รื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ได้เฉพาะกรณีที่พนักงานอัยการมิได้เป็นโจทก์ในคดีเดิมเท่านั้น หลักดังกล่าวจึงมีลักษณะที่ขัดต่อหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ เนื่องจากจำกัดอำนาจของพนักงานอัยการในการตรวจสอบค้นหาความจริงในคดีอาญา รวมทั้งควบคุมการดำเนินคดีอาญาของรัฐ เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน รักษาผลประโยชน์และความยุติธรรมให้แก่ประชาชนในประเทศ

4.4 ปัญหาและอุปสรรคจากการบังคับใช้พระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526

เป็นเวลากว่า 20 ปีแล้วที่พระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 ใช้บังคับ แต่ปรากฏว่ายังไม่มีแม้แต่คดีเดียวที่ศาลจะอนุญาตให้ผู้ร้องขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ได้สำเร็จ เนื่องจากมีปัญหาและอุปสรรคจากการบังคับใช้พระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 ที่พอจะสรุปได้ดังนี้

4.1.1 ปัญหาจากหลักเกณฑ์และขั้นตอนตามกฎหมาย

เหตุผลประการสำคัญประการแรกที่ทำให้การรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่กระทำได้ยากยิ่งนักเพราะว่าบทบัญญัติในกฎหมายดังกล่าวที่ว่า การรื้อฟื้นคดีอาญาจะกระทำต่อเมื่อพยานบุคคลที่ศาลใช้เป็นหลักในการพิพากษาคดีอันถึงที่สุดนั้น ต่อมาได้มีคำพิพากษาภายหลังว่าเป็น

⁵⁰ คณิต ผนคร ก เล่มเดิม. หน้า 642-643.

⁵¹ คณิต ผนคร ข เล่มเดิม. หน้า 142.

คำเบิกความเท็จหรือไม่ตรงกับความจริง หรือพยานหลักฐานอื่นที่เคยใช้เป็นหลักต่อมามีคำพิพากษา ภายหลังว่าเป็นพยานหลักฐานเท็จ หรือมีพยานหลักฐานใหม่ในคดีเดิม⁵²

ทั้งนี้ในทางปฏิบัติ การพิสูจน์ว่าพยานหลักฐานเดิมที่เคยใช้ในคดีไม่ตรงกับความจริง นั้นยากและต้องใช้เวลาานานมาก แม้ว่าจะมีผู้พยายามพิสูจน์ต่อศาลเพื่อรื้อฟื้นคดีอยู่ที่ตาม อาทิเช่น ในคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6555/2548 ซึ่งวินิจฉัยว่า “คำร้องขอให้รื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ ของผู้ร้องอ้างแต่เพียงว่า คำเบิกความของพยานบุคคลโจทก์ 4 ปาก ที่ศาลอาศัยเป็นหลักในการ พิเคราะห์ลงโทษผู้ร้องทั้งสี่เป็นคำเบิกความเท็จ ไม่ถูกต้องตรงกับความจริง โดยไม่ปรากฏว่าได้มีคำ พิพากษาถึงที่สุดภายหลังแสดงว่าคำเบิกความของพยานดังกล่าวเป็นเท็จ หรือไม่ถูกต้องตรงกับ ความจริง แต่อย่างไร ทั้งปรากฏในคำฟ้องฎีกาว่าผู้ร้องทั้งสี่เพิ่งจะยื่นฟ้องพยานโจทก์ดังกล่าว 1 ปาก เป็นจำเลยในคดีอาญาขอหาเบิกความเท็จ แจ้งความเท็จ นำสืบหรือแสดงพยานหลักฐานเท็จภายหลัง จากที่ผู้ร้องทั้งสี่ได้ยื่นคำร้องนี้แล้ว กรณีจึงไม่ต้องด้วย พระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้น พิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 มาตรา 5 (1) ส่วนที่ผู้ร้องทั้งสี่อ้างว่ามีพยานหลักฐานใหม่อันชัดเจนและ สำคัญแก่คดีซึ่งถ้าได้นำมาสืบแล้วจะแสดงว่าผู้ร้องทั้งสี่ไม่ได้กระทำความผิด ก็ปรากฏตามคำร้อง ของผู้ร้องทั้งสี่ว่าพยานบุคคลที่ผู้ร้องอ้างปากหนึ่งเคยเบิกความเป็นพยานจำเลยในคดีนี้ไว้แล้ว ส่วนพยานปากอื่นล้วนเป็นบุคคลที่ผู้ร้องทั้งสี่รู้จักคุ้นเคยเพราะเป็นพนักงานที่ทำงานอยู่ในบริษัท ผู้เสียหายเช่นเดียวกับผู้ร้องทั้งสี่ บ้างเป็นญาติพี่น้องกับผู้ร้องทั้งสี่บ้าง และเป็นเพื่อนบ้านของผู้ร้อง ทั้งสี่ซึ่งอยู่กับผู้ร้องทั้งสี่ในขณะที่เกิดเหตุบ้าง และพยานหลักฐานที่ผู้ร้องทั้งสี่อ้างตามคำร้องจึงเป็น พยานหลักฐานที่มีอยู่ก่อนและผู้ร้องทั้งสี่ทราบคืออยู่แล้ว ไม่ใช่พยานหลักฐานใหม่อันชัดเจน และสำคัญแก่คดีที่ผู้ร้องทั้งสี่จะอ้างมาเป็นเหตุขอให้รื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ ตาม พระราชบัญญัติ การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 มาตรา 5 (3) ได้ คำร้องของผู้ร้องทั้งสี่ จึงไม่มีมูล ขอบที่ศาลจะมีคำสั่งยกคำร้องของผู้ร้องทั้งสี่ได้โดยไม่ต้องไต่สวน”⁵³

นอกจากนี้ พบว่าคู่ความหรือผู้มีสิทธิร้องขอให้รื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ยังขาด ความรู้ความเข้าใจในพระราชบัญญัติฉบับดังกล่าว อันเป็นเหตุให้ศาลยกคำร้องเป็นส่วนใหญ่ ตัวอย่างเช่น ในปี พ.ศ. 2526 มีการยื่นคำร้องขอรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ที่ศาลอาญาทั้งหมด จำนวน 29 เรื่อง ซึ่งศาลยกคำร้องทุกเรื่อง ในปี พ.ศ. 2527 มีการยื่นคำร้อง 10 เรื่อง ศาลยกคำร้อง

⁵² พระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526, มาตรา 5.

⁵³ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6582/2547, คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 8868/2544 และคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 826/2534 วินิจฉัยทำนองเดียวกัน.

9 เรื่อง และในปี พ.ศ. 2528 มีการยื่นคำร้อง 3 เรื่อง ศาลยกคำร้อง 2 เรื่อง⁵⁴ ในปี พ.ศ. 2533 มีการยื่นคำร้อง 1 เรื่อง ศาลยกคำร้อง และในปี พ.ศ. 2534 มีการยื่นคำร้อง 1 เรื่อง ซึ่งศาลยกคำร้องเช่นกัน จากข้อมูลที่ได้จากศาลอาญาปรากฏว่าในปี พ.ศ. 2542 มีการยื่นคำร้องขอให้มีการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ 1 เรื่อง โดยศาลยกคำร้องเนื่องจากฟังไม่ได้ว่าเป็นพยานหลักฐานใหม่ ในปี พ.ศ. 2543 มีการยื่นคำร้องขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ 1 เรื่อง ศาลไม่รับคำร้อง เนื่องจากไม่เข้าองค์ประกอบตามพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ ในปี พ.ศ. 2544 ไม่มีมีการยื่นคำร้องขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ที่ศาลอาญา

ในปี พ.ศ. 2545 มีการยื่นคำร้องขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ 4 เรื่อง ซึ่งศาลได้ยกคำร้องทุกคดีเนื่องจากไม่เข้าตามองค์ประกอบในการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ และต้องห้ามตามมาตรา 18 พระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ ในปี พ.ศ. 2546 มีการยื่นคำร้องขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ 2 เรื่อง ซึ่งศาลได้ยกคำร้องเนื่องจากไม่มีมูลที่จะรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ ในปี พ.ศ. 2547 ไม่มีมีการยื่นคำร้องขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ที่ศาลอาญา ส่วนในปี พ.ศ. 2548 นั้นมีการยื่นคำร้องขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ รวม 2 เรื่อง ซึ่งศาลชั้นต้นเห็นว่าจะไม่ต้องด้วยบทบัญญัติ มาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่คดีจึงไม่มีมูล

จะเห็นได้ว่าจากคำพิพากษาของศาลฎีกาและสถิติของศาลอาญาที่กล่าวมาข้างต้นนั้น ศาลได้มีคำสั่งยกคำร้องขอรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่เกือบทั้งหมด โดยมีสาเหตุ คือ คำร้องที่ยื่นเข้ามาไม่เข้าหลักเกณฑ์หรือองค์ประกอบที่กฎหมายกำหนด ซึ่งการที่กฎหมายกำหนดหลักเกณฑ์ไว้ อย่างเคร่งครัดนี้เองได้แสดงให้เห็นว่ากฎหมายของไทยให้ความสำคัญกับหลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษามาก จึงสร้างเงื่อนไขหรือหลักเกณฑ์ในการรื้อฟื้นคดีที่เคร่งครัดเพื่อให้ยากแก่การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ ดังนั้นผู้ที่ใช้สิทธิยื่นคำร้องขอรื้อฟื้นคดีจึงควรเป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักเกณฑ์ และเข้าใจในหลักกฎหมายเกี่ยวกับการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่เป็นอย่างดี ทั้งนี้ เพื่อให้ศาลพิจารณารับคำร้อง และพิพากษาคดีเพื่อคืนความเป็นธรรมให้แก่จำเลย ผู้บริสุทธิ์ต่อไป

⁵⁴ อ่ำไพ วิจิตรเวชการ. เล่มเดิม. หน้า 363.

4.4.2 การจำกัดสิทธิในการยื่นคำร้องได้เพียงครั้งเดียว

กล่าวคือ คำร้องขอหรือฟ้องคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ซึ่งเกี่ยวกับผู้ต้องรับโทษอาญาคนหนึ่งให้ยื่นได้เพียงครั้งเดียวเท่านั้น⁵⁵ และคำร้องดังกล่าวจะต้องยื่นภายในหนึ่งปีนับแต่วันที่ปรากฏข้อเท็จจริงตามมาตรา 5 หรือภายใน 10 ปี นับแต่วันที่คำพิพากษาในคดีเดิมถึงที่สุด เว้นแต่จะมีพฤติการณ์พิเศษศาลจะรับคำร้องที่ยื่นเมื่อพ้นกำหนดเวลาดังกล่าวไว้พิจารณาก็ได้⁵⁶

จากการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 17/2525 เมื่อวันที่ 15 กรกฎาคม 2525 ที่ประชุมได้มีมติตามความเห็นของ นายปิยะฉัตร วัชรภรณ์⁵⁷ ที่ว่าในมาตรา 18 นั้น เพื่อเป็นการยืนยันว่าคำร้องในการที่จะขอให้ศาลหรือฟ้องคดีขึ้นพิจารณาใหม่นั้นจะยื่นได้เพียงครั้งเดียวเท่านั้น ทั้งนี้เพราะเหตุที่ว่าเราได้ให้โอกาสกับคนซึ่งผ่านกระบวนการยุติธรรมมาแล้วถึง 3 ศาล มีสิทธิในการที่จะยื่นคำร้องขอให้มีการพิจารณาคดีของตัวเองขึ้นใหม่ ถ้าหากว่ายื่นไปแล้วศาลเห็นว่าสมควรจะยกคำร้องก็น่าจะหมดสิทธิไป

ฉะนั้น ถ้าผู้มีสิทธิคนใดคนหนึ่งตามมาตรา 6 ได้ยื่นคำร้องขอหรือฟ้องคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่แล้วเป็นผลให้บุคคลเดิมหรือบุคคลอื่นซึ่ง รวมถึงพนักงานอัยการก็ไม่สามารถยื่นคำร้องเข้ามาอีกได้ หรือหากผู้มีสิทธิยื่นคำร้องยื่นคำร้องขอหรือฟ้องคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่แล้วถอนคำร้องดังกล่าวไป บุคคลเดิมหรือบุคคลอื่นซึ่งรวมถึงพนักงานอัยการก็ไม่สามารถยื่นคำร้องขอเข้ามาได้อีก ซึ่งในกรณีดังกล่าวนี้หากพนักงานอัยการค้นพบเหตุที่จะร้องขอให้ศาลหรือฟ้องคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ เช่น ปรากฏว่าพนักงานอัยการพบพยานบุคคลซึ่งเป็นประจักษ์พยานที่สามารถจะนำมาแสดงว่าจำเลยผู้ต้องรับโทษทางอาญา โดยคำพิพากษาถึงที่สุดนั้นไม่ได้กระทำความผิด เช่นนี้พนักงานอัยการก็ไม่สามารถยื่นคำร้องขอเข้ามาได้อีกเพราะไม่มีช่องทางที่จะให้กระทำได้เลย

การที่กฎหมายไทยกำหนดไว้เช่นนี้จึงต่างกับหลักเกณฑ์การฟ้องคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ในประเทศฝรั่งเศสที่บัญญัติให้มีการยื่นคำร้องขอใหม่ได้เสมอถ้ามีเหตุที่จะร้องขอขึ้นมาพิจารณาใหม่ และไม่ได้จำกัดเวลาในการยื่นคำขอไว้แต่อย่างใด อีกทั้งยังบัญญัติหลักเกณฑ์ไว้แตกต่างจากกฎหมายของประเทศญี่ปุ่น ซึ่งศาลสามารถใช้อำนาจฟ้องคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ได้อีกครั้งหลังปรากฏข้อเท็จจริงที่น่าเชื่อถือ การใช้สิทธิในการขอหรือฟ้องคดีของผู้ต้องคำพิพากษา รวมทั้งผู้มีส่วนได้เสียที่ยื่นคำร้องและถอนคำร้องไปจะอยู่ภายใต้เงื่อนไขว่าผู้ร้องจะยื่นคำร้องโดยอาศัยเหตุ

⁵⁵ พระราชบัญญัติการฟ้องคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 มาตรา 18 บัญญัติว่า “คำร้องเกี่ยวกับผู้ต้องรับโทษอาญาคนหนึ่งในคดีหนึ่งให้ยื่นได้เพียงครั้งเดียว.”

⁵⁶ พระราชบัญญัติการฟ้องคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526, มาตรา 20.

⁵⁷ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 17/2525 (สมัยสามัญ) วันพฤหัสบดี ที่ 15 กรกฎาคม พ.ศ. 2525 ณ ตึกรัฐสภา, หน้า 572.

อย่างเดียวกันอีกไม่ได้ ประกอบกับถ้าคำร้องขอให้รื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ได้ทำขึ้นโดยไม่ถูกต้อง ตามบทบัญญัติของกฎหมายเกี่ยวกับการยื่นคำร้องขอ หรือเมื่อคำร้องขอนั้นได้ทำขึ้นหลังจากที่ อำนาจในการทำคำร้องขอนั้นได้หมดสิ้นไปแล้ว คำร้องขอเช่นว่านี้จะถูกยกเสีย เช่นเดียวกับกรณี ที่คำร้องขอนั้น ไม่มีเหตุ หรือ ไม่มีมูล เมื่อคำร้องขอถูกยกโดยเหตุที่ขาดเหตุสนับสนุน หรือเหตุ ในการยื่นคำร้องขอนั้นไม่เพียงพอ ผู้ยื่นคำร้องขอนั้นไม่สามารถที่จะยื่นคำร้องขอได้อีกในภายหลัง โดยอ้างถึงเหตุเช่นเดียวกันนี้อีก

สำหรับในประเทศสหรัฐอเมริกาจะจำกัดระยะเวลาในการยื่นคำขอหรือฟื้นคดีอาญาขึ้น พิจารณาใหม่ในกรณีอ้างเหตุของการค้นพบพยานหลักฐานใหม่ จะต้องยื่นก่อนหรือภายในสองปี นับแต่วันที่มีคำพิพากษาถึงที่สุด ส่วนการยื่นคำขอในกรณีเหตุอื่นๆ จะต้องกระทำภายในเจ็ดวัน นับแต่วันตัดสินหรือวันที่พบว่ามีการกระทำผิด หรือภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนดให้ภายใน ระยะเวลาเจ็ดวัน โดยไม่จำกัดว่าสามารถร้องขอได้เพียงครั้งเดียวเหมือนกฎหมายไทย การที่ กฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกาคำหนดระยะเวลาในการยื่นคำขอไว้เพียงเจ็ดวันหรือสองปีนี้ซึ่ง เป็นระยะเวลาที่สั้นมากนั้นน่าจะเนื่องมาจากประเทศสหรัฐอเมริกาได้รับอิทธิพลจากกฎหมาย Common Law ของประเทศอังกฤษที่ยึดถือหลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษาและยึดหลักปฏิบัติ ตามแนวบรรทัดฐานของคำพิพากษาที่มีมาก่อนอย่างเคร่งครัด เพราะฉะนั้นหากกำหนดระยะเวลา ในการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาไว้ยาวนานเกินไปก็จะมีผลกระทบต่อหลักการทั้งสอง

ในกรณีนี้ผู้เขียนเห็นว่าควรให้สิทธิในการขอหรือฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ได้ โดย ไม่จำกัดจำนวนครั้ง โดยคำร้องดังกล่าวจะต้องยื่นภายในกำหนดหนึ่งปีนับแต่วันที่ปรากฏข้อเท็จจริง หรือภายใน 10 ปี นับแต่วันที่คำพิพากษาในคดีเดิมถึงที่สุด ตามมาตรา 20 โดยอยู่ภายใต้เงื่อนไขว่า ผู้ร้องจะยื่นคำร้องโดยอาศัยเหตุอย่างเดียวกันอีกไม่ได้ ทั้งนี้ เนื่องจากผู้ร้องไม่ว่าจะเป็นจำเลย ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน สามีหรือภริยาของจำเลย ตลอดจนพนักงานอัยการอาจค้นพบพยานหลักฐานที่จะพิสูจน์ ความบริสุทธิ์ของจำเลยได้หลายครั้งในการพิสูจน์ข้อเท็จจริงที่แตกต่างกัน

4.4.3 การจำกัดอำนาจของพนักงานอัยการในการยื่นคำร้อง

ตามสถิติของคดีที่มีการขอหรือฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่นั้น พบว่าทุกคดีจำเลย เป็นผู้ยื่นคำร้องขอหรือฟื้นคดีเองทั้งสิ้น โดยไม่ปรากฏคดีที่พนักงานอัยการเป็นผู้ยื่นคำร้อง ตามพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 มาตรา 6 (5) แต่อย่างไรก็ตาม เนื่องจากการใช้สิทธิยื่นคำร้องขอให้รื้อฟื้นคดีใหม่ในกรณีของพนักงานอัยการนั้นไม่สามารถใช้ สิทธิรื้อฟื้นคดีซึ่งตนเองเป็นโจทก์ในคดีเดิมได้ ซึ่งในทางปฏิบัติแทบเป็นไปไม่ได้เลยที่พนักงาน

อัยการที่มีได้เป็น โจทก์ในคดีเดิมจะทราบข้อมูลคดีที่ตนมิได้เป็นเจ้าของสำนวน ทั้งในเรื่องข้อเท็จจริงและพยานหลักฐาน⁵⁸

นอกจากนี้ ประเทศไทยเป็นอีกประเทศหนึ่งที่แยกอำนาจการสอบสวนและอำนาจการฟ้องร้องคดีออกจากกัน โดยพนักงานอัยการจะมีอำนาจฟ้องคดีอาญาได้ต่อเมื่อมีการสอบสวนในความผิดนั้นแล้วเท่านั้น⁵⁹ โดยกฎหมายกำหนดให้พนักงานสอบสวนเป็นองค์กรในการสอบสวนคดีอาญาและสามารถดำเนินการได้อย่างอิสระจนกระทั่งมีความเห็นว่าควรสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องคดีนั้นต่อพนักงานอัยการ ส่วนพนักงานอัยการแม้เป็นผู้รับผิดชอบในการฟ้องคดีและมีกฎหมายบางมาตราที่ให้พนักงานอัยการมีอำนาจสอบสวนเพิ่มเติมหรือเรียกพยานมาซักถามได้⁶⁰ แต่ในทางปฏิบัติมักเกิดปัญหาเกี่ยวกับการรวบรวมพยานหลักฐานของพนักงานสอบสวนที่มุ่งหาพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ให้เห็นว่า “ผู้ต้องหาคือผู้กระทำ” เท่านั้น⁶¹ ซึ่งขัดกับหลักการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 131 ที่บัญญัติว่า “ให้พนักงานสอบสวนรวบรวมหลักฐานทุกชนิด เท่าที่สามารถจะทำได้ เพื่อประสงค์ทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่างๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกกล่าวหาเพื่อจะรู้ตัวผู้กระทำผิดและพิสูจน์ให้เห็นความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา” เมื่อพนักงานสอบสวนไม่เข้าใจบทบาทที่แท้จริงของตนเกี่ยวกับการสอบสวนคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากำหนดไว้จึงทำให้การสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานโดยพนักงานสอบสวนมักไม่ปรากฏพยานหลักฐานที่สามารถพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของจำเลยได้ ผลที่ได้จากการสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานดังกล่าวจะปรากฏออกมาในรูปของสำนวนการสอบสวนที่พนักงานอัยการจะใช้ข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานจากสำนวนการสอบสวนเป็นหลักในการพิจารณาสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหาต่อศาล บทบาทของพนักงานอัยการจึงจำกัดอยู่เฉพาะการตรวจสำนวนและฟ้องคดีตามสำนวนการสอบสวนเท่านั้น ซึ่งหากพนักงานสอบสวนละเลยที่จะรวบรวมพยานหลักฐานบางอย่างมาตั้งแต่แรกและปรากฏต่อมาว่าพยานหลักฐานชิ้นนั้นจะสามารถพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของจำเลยได้ พนักงานอัยการก็ยากที่จะทราบ

⁵⁸ วลัยรัตน์ บุญประสงค์. เล่มเดิม. หน้า 48.

⁵⁹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 120.

⁶⁰ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 140–143 และมาตรา 145.

⁶¹ เนื่องจากนับตั้งแต่อดีตที่ผ่านมามีระเบียบของกรมตำรวจ ข้อ 245 ว่า “ตามปกติผู้สอบสวนไม่จำเป็นต้องสอบสวนพยานของผู้ต้องหา เพราะตามธรรมดาพนักงานสอบสวนมีหน้าที่จะพิจารณาคดีว่าพอมิมีมูลดำเนินการฟ้องหรือไม่เป็นหลัก หากเป็นผู้วินิจฉัยคดีของกลุ่มความไม่...” ซึ่งพนักงานสอบสวนได้นำเอาระเบียบนี้มีมายึดถือเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติหน้าที่อย่างเคร่งครัดมากกว่าหลักการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา.

ถึงความมีอยู่ของพยานหลักฐานชิ้นนั้นและไม่สามารถปฏิบัติการติดตามพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 มาตรา 7⁶² ได้อย่างเต็มที่

พระราชบัญญัติฉบับนี้ยังจำกัดอำนาจของพนักงานอัยการที่จะยื่นคำร้องได้นั้นต้องไม่เป็นพนักงานอัยการที่เป็นโจทก์ในคดีเดิม ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าเป็นการจำกัดบทบาทของพนักงานอัยการมากเกินไป เมื่อการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ เกิดจากความผิดพลาดของรัฐ ดังนั้นพนักงานอัยการในฐานะเป็นตัวแทนของรัฐในการดำเนินคดีอาญา และค้นหาความจริงในคดีอาญา พนักงานอัยการไม่ใช่คู่ความในทางเนื้อหา หากแต่เป็นเพียงคู่ความตามแบบพิธีเท่านั้นด้วยเหตุนี้พนักงานอัยการจึงสามารถดำเนินคดีเพื่อประโยชน์ของจำเลยได้อีกด้วย ดังนั้นพนักงานอัยการจึงสมควรมีบทบาทสำคัญในการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ได้โดยไม่ถูกจำกัดอำนาจซึ่งแนวความคิดนี้สอดคล้องกับหลักกฎหมายของประเทศฝรั่งเศส ประเทศเยอรมัน และประเทศญี่ปุ่น ซึ่งมีแนวคิดที่ให้พนักงานอัยการสามารถรื้อฟื้นคดีอาญาของรัฐได้โดยไม่ถูกจำกัดอำนาจ ในขณะที่ประเทศไทยมีหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ เช่นเดียวกับประเทศดังกล่าว จึงสมควรนำหลักกฎหมายดังกล่าวมาพัฒนาประสิทธิภาพการรื้อฟื้นคดีอาญาของไทย เพื่อคืนความเป็นธรรมให้กับจำเลยผู้บริสุทธิ์ สมดังเจตนารมณ์แห่งพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 โดยผู้เขียนเห็นว่า ควรให้อำนาจพนักงานอัยการสามารถรื้อฟื้นคดีอาญาของรัฐ (คดีที่มีการฟ้องโดยพนักงานอัยการ) กล่าวคือ ไม่จำกัดอำนาจของพนักงานอัยการในการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ โดยเห็นสมควรให้มีการจัดตั้งคณะทำงานขึ้นภายในสำนักงานอัยการสูงสุด ประกอบด้วยพนักงานอัยการผู้ทรงความรู้ความสามารถในการดำเนินคดี เพื่อทำหน้าที่รื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ ทั้งนี้ เพื่อให้เป็นบทบาทขององค์กรอัยการในการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

⁶² บัญญัติว่า “ภายใต้บังคับมาตรา 6 (5) พนักงานอัยการจะยื่นคำร้องเมื่อเห็นสมควร หรือเมื่อบุคคลตามที่ระบุไว้ในมาตรา 6 (1) (2) (3) หรือ (4) ร้องขอก็ได้ และเพื่อประโยชน์ในการรวบรวมพยานหลักฐานให้พนักงานอัยการมีอำนาจเช่นเดียวกับพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา.”

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุป

ปัจจุบันทุกประเทศทั่วโลกได้มีการแก้ไขปัญหามา โดยให้มีการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ เพื่อคืนความเป็นธรรมให้แก่ผู้ต้องคำพิพากษา และถือว่าการเยียวยาความเสียหายอันเกิดกับ ผู้ต้องคำพิพากษาคือ การรื้อฟื้นคดีอาญาในประเทศไทยนั้น จะต้องเป็นการรื้อฟื้นที่เป็นคุณแก่จำเลยหรือผู้ต้องขังเท่านั้น แต่ในต่างประเทศมีทั้งการรื้อฟื้นคดีอาญาทั้งเป็นคุณแก่ผู้ต้องคำพิพากษาและเป็น โทษแก่ผู้ต้องคำพิพากษา อย่างไรก็ตามก่อนปี พ.ศ. 2526 ประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายรื้อฟื้นคดีอาญาเกิดขึ้น ดังนั้นการที่จะเยียวยาต่อผู้ต้องขังโดยที่บุคคลนั้นมิได้กระทำความผิด คือ การขออภัยโทษ อย่างไรก็ตาม การเยียวยาดังกล่าวหาอาจคืนความเป็นธรรมอย่างแท้จริงแก่ผู้ต้องขังไม่ เพราะไม่ว่าจะได้รับการอภัยโทษไปแล้วก็ตาม ก็ยังถือว่าผู้ต้องขังกระทำความผิดอยู่นั่นเอง ทั้งที่บุคคลดังกล่าวมิได้เป็นผู้กระทำความผิดแต่ต้องถูกคุมขัง ซึ่งเป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคลดังกล่าว ผู้ต้องขังบางรายถึงกับต้องเสียชีวิตในระหว่างคุมขังโดยไม่รู้สาเหตุหรือในบางรายต้องเสียชีวิตโดยไม่สามารถจะเรียกร้องกลับคืนมาได้

จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2526 ได้มีพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 ซึ่งตามเนื้อหาของกฎหมายฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เป็นการคืนความเป็นธรรม และกำหนดวิธีการเยียวยาต่อผู้ต้องขังที่มิได้กระทำความผิดที่แท้จริง การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่โดยอาศัยแนวคิดจากต่างประเทศที่ว่า เมื่อกระบวนการยุติธรรมขาดความสมบูรณ์ในขั้นตอนการพิสูจน์พยานหลักฐานที่ใช้ลงโทษผู้กระทำความผิด จนเมื่อคดีอาญานั้นถึงที่สุดเป็นเหตุให้ผู้ต้องคำพิพากษาต้องได้รับโทษจากการพิสูจน์พยานหลักฐานที่ไม่สมบูรณ์ดังกล่าว ดังนั้นรัฐจึงตระหนักถึงความไม่สมบูรณ์ดังกล่าว อันทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมต่อผู้ต้องคำพิพากษา รัฐจึงได้ออกมาตรการเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้ต้องคำพิพากษาที่ตรงต่อวัตถุประสงค์ดังกล่าวมากที่สุด คือ การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ อันจะมีผลทำให้เมื่อมีการรื้อฟื้นสำเร็จจะทำให้มีการกลับคำพิพากษาและได้รับค่าทดแทนในความเสียหายดังกล่าวด้วย เช่นเดียวกับประเทศอื่นๆ ประเทศไทยได้มีการบัญญัติสิทธิดังกล่าวทั้งยังได้รับรองสิทธินี้ไว้ในรัฐธรรมนูญอีกด้วย

พระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 เป็นการให้รายละเอียดในขั้นตอนการทำการรื้อฟื้นคดีอันเป็นกฎหมายที่มีความพิเศษ กล่าวคือ โดยหลักของการดำเนินคดีอาญา เมื่อศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดคดีดังกล่าวจะนำมาว่ากล่าวกันอีกไม่ได้ แต่ก็เป็นที่ยอมรับกันของนานาอารยประเทศว่า เมื่อมีความไม่สมบูรณ์ในกระบวนการยุติธรรม อันเนื่องมาจากข้อเท็จจริงที่นำมาพิจารณาขาดความสมบูรณ์ เป็นพยานหลักฐานปลอมหรือพยานหลักฐานเท็จ เช่น การปลอมเอกสาร การ “ปั้น” พยานบุคคล การทำพยานวัตถุปลอม เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้เมื่อนำมาสู่กระบวนการยุติธรรมแล้ว ไม่สามารถจะแยกได้ว่าสิ่งเหล่านั้นเป็นพยานหลักฐานเท็จหรือเป็นพยานหลักฐานที่ต้องแก้เท็จ จึงต้องมีมาตรการในการแก้ไขนั่นก็คือการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ ถึงแม้ว่าเมื่อมีการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่แล้วจะกระทบต่อหลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษาก็ตาม แต่เพื่อประโยชน์ส่วนรวมจึงมีความจำเป็นที่จะต้องให้มีการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่

พระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 ได้วางหลักเกณฑ์วิธีการและเงื่อนไขในการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ไว้ เพื่อเป็นหลักประกันสิทธิเสรีภาพของบุคคลผู้ต้องรับโทษอาญา โดยคำพิพากษาถึงที่สุดที่จะได้รับความเป็นธรรมจากกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาดในเมื่อปรากฏหลักฐานขึ้นใหม่ว่าบุคคลนั้นมิได้เป็นผู้กระทำความผิดให้มีสิทธิที่จะได้รับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายตามสมควร ตลอดจนได้รับบรรดาสิทธิที่เสียไปเพราะผลแห่งคำพิพากษานั้นคืนหากปรากฏตามคำพิพากษาของศาลที่รื้อฟื้นขึ้นพิจารณาใหม่ว่า บุคคลผู้นั้นมิได้กระทำความผิด ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นบุคคลผู้ต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุดนั่นเอง ผู้มีส่วนได้เสียหรือพนักงานอัยการ มีสิทธิที่จะยื่นคำร้องขอให้รื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาพิพากษาใหม่ได้

การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ถือเป็นการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนอย่างหนึ่ง ซึ่งให้อำนาจพนักงานอัยการมีสิทธิที่จะยื่นคำร้องขอให้รื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ได้ตามที่กฎหมายบัญญัติ แต่กฎหมายฉบับดังกล่าวก็ได้จำกัดอำนาจของพนักงานอัยการไว้โดยมีเงื่อนไขว่าพนักงานอัยการจะต้องมิได้เป็นโจทก์ในคดีเดิม ประกอบกับการที่จะรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ไม่ใช่สิ่งที่กระทำได้ง่าย เนื่องจากมีขั้นตอน วิธีการ ตลอดจนเงื่อนไขหลายประการที่พนักงานอัยการไม่สามารถเข้าไปดำเนินการตามที่กฎหมายให้อำนาจไว้ต่อไปได้ ดังจะเห็นได้จากสถิติคดีที่มีผู้ใช้สิทธิยื่นคำร้องขอต่อศาลอาญาเพื่อให้รื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ที่ผู้เขียนได้นำมาเป็นตัวอย่างนั้น ไม่ปรากฏว่ามีคดีที่พนักงานอัยการเป็นผู้ยื่นคำร้องขอแม้แต่คดีเดียว

นอกจากปัญหาตามบทบัญญัติของกฎหมายดังกล่าวแล้วปัญหาเรื้อรังที่มีมาช้านานแล้วก็คือ การแยกอำนาจสอบสวนออกจากอำนาจการฟ้องคดีอย่างเด็ดขาด ด้วยเหตุที่การสอบสวนเป็นกุญแจดอกแรกที่ทำให้กลไกในกระบวนการยุติธรรมของรัฐเริ่มทำงาน และสามารถให้คุณและโทษแก่ประชาชนได้ และตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาก็บัญญัติให้การสอบสวนเป็นอำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวน ทำให้อำนาจการเริ่มกระบวนการทางอาญาของรัฐตกอยู่ภายใต้อำนาจของพนักงานสอบสวนโดยเด็ดขาด แม้กฎหมายจะเปิดช่องให้พนักงานอัยการสามารถสั่งสอบสวนเพิ่มเติมได้แต่การสอบสวนเพิ่มเติมต้องทำในกรอบของรูปคดีที่พนักงานสอบสวนกำหนดมาแต่เดิมและต้องกระทำผ่านพนักงานสอบสวนเท่านั้น ดังนั้นการวางรูปคดี การสืบสวนสอบสวน การรวบรวมพยานหลักฐาน การตั้งข้อหา การฟ้องคดี และทำความเข้าใจทางกฎหมายของพนักงานสอบสวนอาจถูกบิดเบือน ทำให้เกิดปัญหาในทางปฏิบัติหลายประการทั้งในด้านประสิทธิภาพการรวบรวมพยานหลักฐานที่พนักงานสอบสวนมักจะมุ่งหาพยานหลักฐานที่จะเอาผิดแก่ผู้ต้องหาเท่านั้น โดยละเลยการรวบรวมพยานหลักฐานที่เป็นคุณแก่ผู้ต้องหา ซึ่งการกระทำดังกล่าวย่อมมีผลกระทบอย่างใหญ่หลวงหากต่อมาพบว่าผู้ต้องหาที่ถูกพิพากษาว่าเป็นจำเลยนั้นไม่ได้เป็นผู้กระทำความผิด การแก้ไขเยียวยาความผิดพลาดโดยการร้องขอให้รื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่โดยพนักงานอัยการย่อมไม่สามารถที่จะหาพยานหลักฐานมาพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของจำเลยผู้บริสุทธิ์ได้เลย

จากการศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบบทบาทของพนักงานอัยการในการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พบว่าประเทศไทยซึ่งมีหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ กำหนดให้พนักงานอัยการมีบทบาทในการฟ้องคดีอาญา ควบคู่กับการให้สิทธิผู้เสียหายสามารถฟ้องคดีอาญาได้ด้วย แต่การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่นั้น กลับพบว่าพนักงานอัยการถูกจำกัดอำนาจให้รื้อฟื้นคดีได้เฉพาะกรณีที่พนักงานอัยการมิได้เป็นโจทก์ในคดีเดิม ซึ่งถือว่าขัดต่อหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ซึ่งพนักงานอัยการจะเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน รักษาผลประโยชน์และความยุติธรรมให้แก่ประชาชนในประเทศ ดังนั้นบทบาทของพนักงานอัยการของไทยจึงแตกต่างไปจากบทบาทของพนักงานอัยการของประเทศที่มีหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐด้วยกัน คือประเทศฝรั่งเศส ประเทศเยอรมัน และประเทศญี่ปุ่น ซึ่งกฎหมายของประเทศดังกล่าวไม่มีบทบัญญัติกฎหมายที่ห้ามพนักงานอัยการรื้อฟื้นคดีอาญาของรัฐ ซึ่งพนักงานอัยการเป็นผู้ฟ้องคดีเอง ทำให้เห็นได้ว่าระบบการดำเนินคดีอาญาของประเทศดังกล่าวมีลักษณะที่สอดคล้องกับหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐที่สมบูรณ์

5.2 ข้อเสนอแนะ

ภารกิจที่สำคัญที่สุดของพนักงานอัยการ คือ การอำนวยความสะดวกยุติธรรม การรักษาผลประโยชน์ของรัฐ และการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ซึ่งหากพบความผิดพลาดเกิดขึ้น พนักงานอัยการจะต้องดำเนินการตามกฎหมายเพื่อแก้ไขความผิดพลาดที่เกิดขึ้นนั้น อย่างไรก็ตาม การดำเนินการของพนักงานอัยการนั้นจะกระทำมิได้เลยหากไม่มีกฎหมายให้อำนาจไว้ ดังนั้น การดำเนินการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของจำเลยตามพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 จะต้องมีการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายในประเด็นดังต่อไปนี้

1) ควรให้อำนาจพนักงานอัยการสามารถรื้อฟื้นคดีอาญาของรัฐ (คดีที่มีการฟ้องโดยพนักงานอัยการ) กล่าวคือ ไม่จำกัดอำนาจของพนักงานอัยการในการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ โดยเห็นสมควรให้มีการจัดตั้งคณะทำงานขึ้นภายในสำนักงานอัยการสูงสุด ประกอบด้วยพนักงานอัยการผู้ทรงความรู้ความสามารถในการดำเนินคดี เพื่อทำหน้าที่รื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ ทั้งนี้ เพื่อให้เป็นบทบาทขององค์กรอัยการในการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

2) คำร้องขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ ซึ่งตามพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 มาตรา 18 ให้อื่นได้เพียงครั้งเดียวเท่านั้น เห็นว่า กฎหมายกำหนดไว้ค่อนข้างจำกัด ผู้เขียนเห็นว่าเจตนารมณ์ของการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่มีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ไขความผิดพลาดที่เกิดจากกระบวนการพิจารณาคดีอาญาเพื่อให้จำเลย บุคคลที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนพนักงานอัยการมีโอกาสที่จะแก้ไขข้อผิดพลาดที่เกิดขึ้นให้ถูกต้องและเป็นธรรมแก่จำเลย ผู้บริสุทธิ์โดยนำพยานหลักฐานใหม่มาพิจารณาอีกครั้งร่วมกับพยานหลักฐานเดิม ดังนั้น กฎหมายจึงไม่ควรจำกัดให้สิทธิการยื่นคำร้องเพียงครั้งเดียว แต่ควรกำหนดให้ผู้มีสิทธิยื่นคำร้องตามมาตรา 6 สามารถยื่นคำร้องได้เสมอตราบใดที่ยังอยู่ภายในกำหนดเวลา ตามมาตรา 20 โดยอยู่ภายใต้เงื่อนไขว่าผู้ร้องจะยื่นโดยอาศัยเหตุอย่างเดียวกันอีกไม่ได้ เนื่องจากผู้ร้องไม่ว่าจะเป็นจำเลย ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน สามีหรือภริยาของจำเลย ตลอดจนพนักงานอัยการอาจค้นพบพยานหลักฐานที่จะพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของจำเลยได้หลายครั้งในการพิสูจน์ข้อเท็จจริงที่แตกต่างกัน

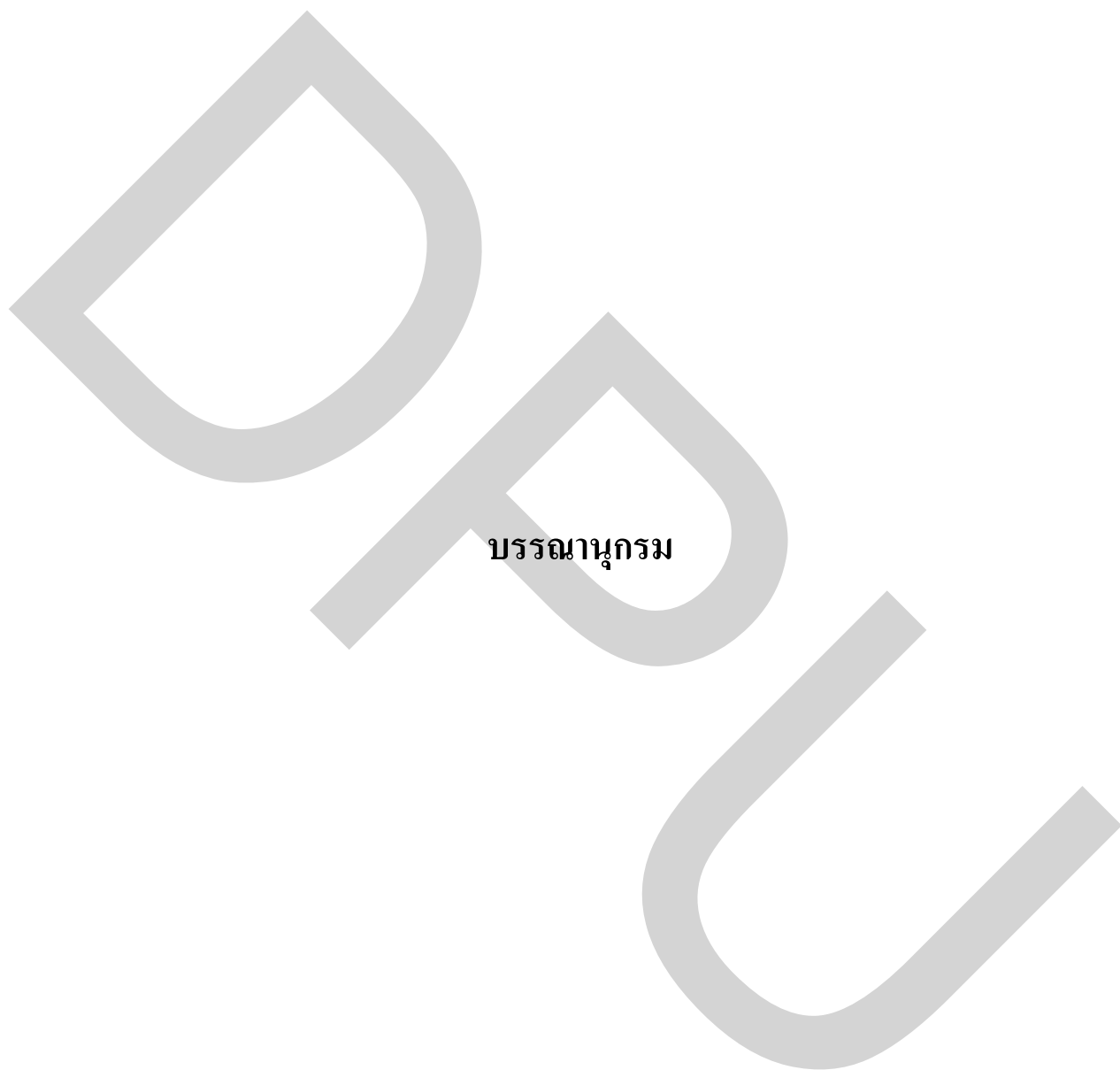
3) ควรแก้ไขกฎหมายเพื่อให้อำนาจพนักงานอัยการเข้าไปมีบทบาทในการกำกับกับการสอบสวน

แม้ว่าพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 มาตรา 7 จะบัญญัติให้พนักงานอัยการที่ยื่นคำร้องขอให้พิจารณาคดีใหม่มีอำนาจรวบรวมพยานหลักฐาน เช่นเดียวกับพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา แต่ก็เป็นกรรวบรวมพยานหลักฐานหลังจากที่เหตุการณ์เกิดขึ้นนานแล้ว พยานหลักฐานที่จำเป็นบางอย่างอาจ

ไม่หลงเหลืออยู่เลย ดังนั้น การให้พนักงานอัยการเข้าไปมีบทบาทในการกำกับตรวจสอบตั้งแต่เริ่มต้นคดีนอกจากจะทำให้พนักงานอัยการในฐานะอัยการของแผ่นดินมีโอกาสตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมาย ความถูกต้อง ความละเอียดรอบคอบและความน่าเชื่อถือของสำนวนการสอบสวนแล้ว ยังทำให้การปฏิบัติหน้าที่บังคับใช้กฎหมายเป็นไปได้อย่างสมบูรณ์ เพราะบทบาทของพนักงานอัยการไม่ได้จำกัดอยู่เพียงฝ่ายตรงข้ามของจำเลยเท่านั้น แต่ยังต้องทำหน้าที่ตรวจสอบและค้นหาความจริงในคดีอาญาเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชนอีกด้วย

นอกจากนี้ พนักงานอัยการควรมีบทบาทในการถ่วงกรองข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานอย่างแท้จริง เพื่อตรวจสอบการใช้อำนาจของพนักงานสอบสวนว่าเป็นไปตามกฎหมายหรือไม่เพียงใด ทั้งนี้เพื่อป้องกันมิให้มีการฟ้องผู้บริสุทธิ์เป็นจำเลย เพราะแม้พระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 จะมีเจตนารมณ์เพื่อแก้ไขความผิดพลาดของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยการแก้ไขเยียวยาผลร้ายที่เกิดขึ้นแก่จำเลยผู้บริสุทธิ์ก็ตาม แต่ก็เป็นการแก้ไขปัญหาที่ปลายเหตุและยากที่จะค้นหาพยานหลักฐานมาสนับสนุนข้อเท็จจริงได้ และมีผลให้ประชาชนเสื่อมความเชื่อถือและความศรัทธาในกระบวนการยุติธรรมดังที่เคยเกิดมาแล้วในคดีของเซอร์แอน ดันแคน¹ ในอดีต

¹ คำพิพากษาฎีกา 768/2536, 2071/2542. สืบค้นเมื่อ 4 มกราคม 2555, จาก

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

หนังสือ

- โกเมน กัทรภิรมย์. (2526). ระบบอัยการสากล. กรุงเทพฯ: ศรีสมบัติการพิมพ์.
- _____. (2526). อัยการฝรั่งเศส. กรุงเทพฯ: กองทุนสวัสดิการศูนย์บริการทางวิชาการกรมอัยการ.
- คณิต ฌ นคร. (2549). กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (พิมพ์ครั้งที่ 7 ปรับปรุงใหม่). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- _____. (2553). กฎหมายอาญาภาคทั่วไป. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- จิตติ เจริญน้ำ. (2531). คำอธิบายประมวลกฎหมายอาญา เล่ม 1. กรุงเทพฯ: ประยูรวงศ์.
- ชานินทร์ กรัยวิเชียร. (2521). ศาลกับพยานบุคคล. กรุงเทพฯ: นำอักษรการพิมพ์.
- บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. (2547). รวมคำบรรยาย (ภาค 1 สมัยที่ 57 วิชา กฎหมายรัฐธรรมนูญ การบรรยาย ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา.
- บุญร่วม เทียมจันทร์. (2546). รวมคดีสำคัญ เล่ม 1. กรุงเทพฯ: นิติบรรณาการ.
- สุจินต์ ทิมสุวรรณ. (2525). กรมอัยการกับการดำเนินคดีให้แก่รัฐ. กรุงเทพฯ: กรมอัยการ.
- สุพร อิศรเสนา, หม่อมหลวง. (2544). การขอพิจารณาคดีใหม่ พ.ร.บ. รื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ การทำหนังสือทูลเกล้าถวายฎีกา. กรุงเทพฯ: นิติบรรณาการ.
- อรรถ ไกวัลวที, หลวง และสุข เปรมนาวิน. (2486). ระบบอัยการและการศาลทหาร. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สมาคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย.
- สถาบันกฎหมายอาญา. (ม.ป.ป.). สารานุกรมกระบวนการยุติธรรมนานาชาติ. กรุงเทพฯ: สถาบันกฎหมายอาญา.

บทความ

- กมล พัทธวนิช. (2521, ธันวาคม). “ระบบอัยการของสหรัฐอเมริกา.” วารสารอัยการ, 1, 12. หน้า 17.
- กิตติพงษ์ กิตยารักษ์. (2540, มกราคม). “อัยการกับกระบวนการยุติธรรม.” วารสารกฎหมาย (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), 17, 1. หน้า 149.

- กุลพล พลวัน. (2523, มกราคม). “บทสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญและสัมภาษณ์พระยามานวราชเสวี”
วารสารอัยการ, 3, 25. หน้า 13-29.
- _____. (2524, พฤษภาคม). “ลักษณะทั่วไปของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (4).”
วารสารอัยการ, 4. หน้า 58.
- _____. (2529, พฤษภาคม). “ระบบการดำเนินคดีอาญาโดยอัยการในประเทศไทย.”
วารสารอัยการ, 9, 101. หน้า 78.
- เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์. (2521, กันยายน). “บทบาทของอัยการในการควบคุมอำนาจตำรวจ
ในสหรัฐอเมริกา.” วารสารอัยการ. หน้า 10.
- โกเมน ภัทรภิรมย์. (2534, กรกฎาคม). “งานอัยการในกระบวนการยุติธรรม.” วารสารอัยการ, 14,
161. หน้า 486.
- _____. (2534, กันยายน). “การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่.” วารสารอัยการ, 14, 162.
หน้า 94.
- คณิต ฌ นคร. (2523, ธันวาคม). “ความสัมพันธ์ระหว่างอัยการกับตำรวจในเยอรมัน.”
วารสารอัยการ, 3, 36. หน้า 47.
- _____. (2520, กันยายน-พฤศจิกายน). “อัยการกับการสอบสวนคดีอาญา.” วารสารนิติศาสตร์,
9, 2. หน้า 133.
- _____. (2528, มิถุนายน). “วิธีพิจารณาความอาญาไทย: หลักกฎหมายกับทางปฏิบัติที่ไม่
ตรงกัน.” วารสารนิติศาสตร์, 15, 3. หน้า 2-3.
- _____. (2525, เมษายน). “ปัญหาในการใช้ดุลพินิจของอัยการ.” วารสารอัยการ, 5, 52. หน้า 57.
- _____. (2533). “อัยการเยอรมันและการดำเนินคดีอาญาของอัยการเยอรมันก่อนฟ้อง.”
รวมบทความเกี่ยวกับการสอบสวนคดีอาญานานาชาติ. หน้า 77.
- _____. (2536). “แนวความคิดในการคุ้มครองสิทธิของบุคคลของพนักงานอัยการ.” 100 ปีอัยการ.
หน้า 142.
- จรัญ ภักดีชนากุล. (2526, มีนาคม-เมษายน). “การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่.” ดุลพาห, 30, 2.
หน้า 53-54.
- จิตติ เจริญน้ำ. (2534, กรกฎาคม). “การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่.” วารสารอัยการ, 14,
161. หน้า 37-38.
- ชาญเชาวน์ ไชยานุกิจ และศิริระ บุญภินนท์. (2541, มิถุนายน). “โครงสร้างกระทรวงยุติธรรมและ
งานอัยการของญี่ปุ่น.” บทบัญญัติ, 54, 2. หน้า 145.

ชิระ อุ่เจริญ. (2528, ธันวาคม). “การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่.” วารสารอัยการ, 8, 96.
หน้า 22-23.

ไชยยศ วิฑูรานุพงษ์. (2525, เมษายน). “อัยการของเรา.” วารสารอัยการ, 5, 52. หน้า 21.

ณรงค์ ใจหาญ. (2533, กันยายน). “การจับและการควบคุมในกฎหมายอังกฤษและไทย.” วารสาร
นิติศาสตร์, 20, 3. หน้า 92-93.

ทวีศักดิ์ ฌ ตะกั่วทุ่ง. (ม.ป.ป.). “งานอัยการของประเทศญี่ปุ่น.” รวมบทความเกี่ยวกับการ
สอบสวนคดีอาญาในนานาประเทศ. หน้า 86-87.

ธาดาพันธ์ อังกินันท์. (2534). “รายงานการฝึกอบรมดูงานเรื่องการดำเนินคดีอาญา ณ ประเทศ
ฝรั่งเศส.” อัยการนิเทศ, 53, 4. หน้า 484-500.

บัญญัติ สุชีวะ. (2507, กันยายน). “ขกประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลย.” ดุลพาท, ปีที่ 11. หน้า 6.

มารุต บุญนาค. (2518, พฤษภาคม). “การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่.” วารสารทนายความ,
17. หน้า 6.

มารุต บุญนาค. (2513). “ชะตากรรมของจำเลยผู้บริสุทธิ์.” บทบัณฑิตย์, เล่มที่ 27. หน้า 62.

วีรพงษ์ บุญโญภาส. (2523). “กระบวนการยุติธรรมทางอาญาในประเทศอังกฤษและ
สหรัฐอเมริกา.” วารสารกฎหมายจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 5. หน้า 149.

ศิระ บุญกินันท์. (2541, มิถุนายน). การควบคุมดุลพินิจอัยการในประเทศญี่ปุ่น. วารสารกฎหมาย
สุโขทัยธรรมาธิราช, 10, 1 หน้า 93-101.

สมภพ โหตระกิตย์. (2519, พฤษภาคม). “การรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ (New trial).”
วารสารกฎหมายจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. หน้า 14-15 .

สุข เปรุณาวิน. (2526). “ระบบอัยการในต่างประเทศ.” ระบบอัยการสากล. หน้า 15.

สุรินทร์ ถั่วทอง. (2525, เมษายน). “จากขกกระบวนผู้อัยการ.” วารสารอัยการ, 5, 52. หน้า 51.

หยุด แสงอุทัย. (2483). “บันทึกเรื่องคำพิพากษาหมุ่เกี่ยวกับฟ้องเคลือบคลุม.” บทบัณฑิตย์, 12.
หน้า 399.

อัญชัญศิริ บรรณารักษ์ และศิลาปะอรัญ ชูเวช. (2523, กุมภาพันธ์). “ภาระและหน้าที่ของ Director
of Public Prosecutions.” วารสารอัยการ, 3, 26. หน้า 8.

อำไพ วิจิตรเวชการ. (2527). “การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่.” บทบัณฑิตย์, 41, 3 -4. หน้า
363.

อุดม รัฐอมฤต. (2535, มิถุนายน). “การฟ้องคดีอาญา.” วารสารนิติศาสตร์, 22, 2. หน้า 242-243.

อุทิศ วีรวัฒน์. (2533). “อัยการสกัดแลนค์และอัยการอังกฤษ.” อัยการกับการสอบสวนคดีอาญา
รวมบทความเกี่ยวกับการสอบสวนคดีอาญาในนานาประเทศ. หน้า 48.

อุททิส แสนโกศิก. (2508). “บทบาทของอัยการในการดำเนินคดีอาญา.” *อัยการนิเทศ*, 27, 1-4.
หน้า 41-66, 202-221, 343-361 และ 473-493.

วิทยานิพนธ์

- จรงค์ จุฑานนท์. (2524). **การคุ้มครองสิทธิของประชาชนต่อการถูกจับกุมและตรวจค้นที่ไม่ชอบธรรม.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขานิติศาสตร์. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชินานนท์ วงศ์วีระชัย. (2527). **การแก้ไขคำพิพากษาในคดีอาญาโดยการอุทธรณ์ตามระบบคอมมอนลอว์และซีวิลลอว์.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขานิติศาสตร์. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- นพพร โพลีรังสิยากร. (2524). **การใช้ดุลยพินิจของศาลในการลงโทษ.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขานิติศาสตร์. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พลลภ แพทย์ไชยวงษ์. (2549). **การรื้อฟื้นคดีอาญา: ศึกษากรณีการรื้อฟื้นคดีอาญาในทางที่เป็นโทษ.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขานิติศาสตร์. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- พิชญา เหลืองรัตนเจริญ. (2548). **การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่: ศึกษาเฉพาะกรณีการรื้อฟื้นคดีอาญาที่เป็นคุณแก่จำเลย.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขานิติศาสตร์. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- วรินทร์ แต่้ประยูร. (2545). **สิทธิการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายในศาลทหาร.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขานิติศาสตร์. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- สมบัติ ดาวแจ้ง. (2543). **ข้อสันนิษฐานความรับผิดชอบในกฎหมายอาญา.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขานิติศาสตร์. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สมศักดิ์ ประกอบแสงสวย. (2537). **การดำเนินคดีอาญาขึ้นเจ้าพนักงานเป็นกระบวนการเดียวกัน.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขานิติศาสตร์. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สันทนต์ สุจริต. (2527). **การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขานิติศาสตร์. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- เสวก ภาศักดิ์. (2543). สิทธิได้รับค่าตอบแทนจากรัฐของผู้เสียหายในคดีอาญา ตามมาตรา 245 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขานิติศาสตร์. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- อรรถพล ใหญ่สว่าง. (2524). ผู้เสียหายในคดีอาญา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขานิติศาสตร์. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อรุณี กระจำแสง. (2532). อัยการกับการสอบสวนคดีอาญา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขานิติศาสตร์. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เอกสารอื่น ๆ

- นิภาพร รุจนรงค์. (2538, พฤศจิกายน). “คดีเซอร์ไอแอน กระบวนการยุติธรรมจะคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้บริสุทธิ์ได้อย่างไร.” รายงานการเสวนาทางวิชาการ สถาบันกฎหมายอาญา. กรุงเทพฯ: สำนักงานอัยการสูงสุด.
- รายงานการประชุมกรรมการร่างกฎหมาย กองที่ 6 สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา (20 กรกฎาคม 2519). ร่างพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่.
- รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 17/2525 (สมัยสามัญ) วันพฤหัสบดี ที่ 15 กรกฎาคม พ.ศ.2525 ณ ตึกรัฐสภา.
- วัลย์รัตน์ บุญประสงค์. (2550). การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่: ศึกษาบทบาทและหน้าที่ของพนักงานอัยการ (เอกสารวิชาการส่วนบุคคล สถาบันพัฒนาข้าราชการอัยการ การฝึกอบรมนักบริหารงานยุติธรรมหลักสูตร “อัยการจังหวัด” รุ่นที่ 27).

กฎหมาย

- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2517.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550.
- พระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526.
- ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1-6.
- ประมวลกฎหมายอาญา.
- ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา.

ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ. 2547
หมวดที่ 11 เรื่อง การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่.

สารสนเทศจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์

ศาลฎีกา. (ม.ป.ป.). การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่. สืบค้นเมื่อ 29 ธันวาคม 2553, จาก

<http://www.deka2007.supremecourt.or.th/deka/web/search.jsp>

สำนักข่าว ไอ.เอ็น.เอ็น. (ม.ป.ป.). จับผิดตัว. สืบค้นเมื่อ 29 ธันวาคม 2553, จาก

<http://www.innnews.co.th/crime.php?nid=262529>

ภาษาต่างประเทศ

BOOKS

Atsushi Nagashima. (1976). **The Accused and society**. In Arthur T. von Mehren (ed.).

Andrew Sanders Rich and Young. (1994). **Criminal Justice**. Butterworth: London.

Bryan A. Garner. (2004). **Black' Law Dictionary** (8 th ed). West group.

Burns Edward McNall. (1963). **Western Civillizations** (Sixth Edition). New York: W.W.Norton.

Christopher E. Smith. (2003). **Criminal Procedure**. Belmont: Thomson/Wadsworth.

Christopher Hibbert. (1968). **The Root of Evil A Social Historyof Crime and Punishment**.

Minerva Press.

J.C. Smith. (1995). **Criminal Evidence**. London: Sweet & Maxwell.

Joseph.F. Sheley. (1979). **Understanding Crime: Concept, Issures, Decision**. Belmont

California: Wads Worth Press.

John A. Glenn. (1989). **American Jurisprudence Volume 58**. Bancroft-Whitnet.

John N. Ferdico. (1985). **Criminal Procedure For The Criminal Justice Professionnal**. West
Press.

Michele-Laure Rassat. (1974). **Le Ministère Publice Entre Son Passé Et Son Avenir**. Paris .

Robin C.A. White. (1999). **the English legal System in Action** (3 Edition). Oxford University
Press, United Kingdom.

ST. Paul MN. (1985). **Corpus Juris Secundum: a contemporary statement of American law as derived from reported cases and legislation (v.1-v.56)**. West. Hibbert , Christopher.

St. Paul, Minn. (1976). **United States Code Annotated, Title 18 Federal Rules of Criminal Procedure Rule 32 to 42**. Thomson West.

Stephen Schafer. (1960). **Restitution to Victim of Crime**. London: Stevens & Sons.

Sutherland and Cressey. (1960). **Principle of Criminology**. Philadelphia: Lippincott.

Shigemitsu Dando. (1965). **Japanese Criminal Procedure. Section 16.02** Publications of the Comparative Criminal Law Project. **New York University**.

ARTICLES

John H. Langbein. (1974). "Controlling Prosecutorial Discretion in Germany." pp. 461-462.

LAWS

Code De Procédure Pénal. Editions Dalloz Paris, 2004.

United States Code Annotated, Title 18 Federal Rules of Criminal Procedure Rule 32 to 42.

Corpus Juris Secundum: a contemporary statement of American law as derived from reported cases and legislation (v.1-v.56). st. Paul MN: West, 1985.

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	นางสาวจารุวรรณ อมรศีลสวัสดิ์ เกิดเมื่อวันที่ 20 สิงหาคม พ.ศ.2522
ประวัติการศึกษา	มัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย จากโรงเรียนฤทธิยะวรรณาลัย นิติศาสตรบัณฑิต จากมหาวิทยาลัยรามคำแหง ปีการศึกษา 2544 เนติบัณฑิตไทย สมัยที่ 56 เข้าศึกษาระดับนิติศาสตรมหาบัณฑิตที่มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ ปีการศึกษา 2552
ตำแหน่งและสถานที่ทำงานปัจจุบัน	ประกอบอาชีพทนายความ